MAKÓ VÁROS
TELEPÜLÉSRENDEZÉSI ESZKÖZEI
2021.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

VÉLEMÉNYEZÉSI DOKUMENTÁCIÓ

2021. JÚNIUS

Készítette:

Terra Stúdió Kft.
1034 Budapest, Szomolnok u. 14.
Tel/Fax:
web:

	dr. Kukely György
Projektvezető	
Projektvezető-helyettes	Rácz Andrea
Vezető településrendezési tervező	Cs. Kelemen Ágnes TT/1 01-0760
Régészeti szakértő	Sóskúti Kornél 20/211

Makó Város Önkormányzata

Polgármester	Farkas Éva Erzsébet
Jegyző	dr. Bálint-Hankóczy Beatrix
Főépítész	Csernyus Lőrinc
Építésügyi hatósági ügyintéző	Kaposta Áron

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ 5

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT 8

1.1 A település történeti leírása 9

1.1.1 Településszerkezet kialakulása 12

1.1.2 Tájszerkezet alakulása 17

1.1.3 Történeti településmag 21

1.1.4 Külterületi tanyás térség 27

1.2 A régészeti örökség felmérése 28

1.2.1 Az őskor időszaka 28

1.2.2 Újkőkor (Kr. e. 6000–4500/4400) 29

1.2.3 Rézkor (Kr. e. 4500/4400 – 2700/2500) 30

1.2.4 Bronzkor (Kr. e. 2700/2500 – 900/800) 32

1.2.5 Vaskor (Kr. e. 900/800 – Kr. e.) 35

1.2.6 Császárkor időszaka 37

1.2.7 A népvándorlás kora 40

1.2.8 Honfoglalás-, Árpád-, és középkor 44

1.2.9 Késő középkor és törökkor 50

1.2.10 A régészeti örökség felmérése 52

1.3 A védett műemléki értékek települési értékleltára 57

1.3.1 Az országos építészeti örökség elemei 57

1.3.2 A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek 61

1.4 A helyi építészeti örökség települési értékleltára 62

1.4.1 Településszerkezet 64

1.4.2 Telekstruktúra és utcavonal-vezetés 64

1.4.3 Utcakép, utcakép részlet 66

1.4.4 Egyéb településkarakter elemek 68

1.4.5 Építményrészlet, alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás 71

1.4.6 Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzete 73

1.4.7 Szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor 78

1.4.8 Temetők 78

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE 80
2.1. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése 81
2.1.1. Településhálózati és tájhasználati változás 81
2.1.2. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás 81
2.1.3. Infrastrukturális változás 82
2.1.4. Műemléki értékek felmérése esetén, a középtávon tervezett, a települési értékleltárban szerepeltetett létesítmények megjelenését érintő beavatkozások 83
2.2. A változások hatásai 87
2.2.1. Hatások a régészeti örökségre 87
2.2.2. Hatások a történeti településre, település- és tájszerkezetre 98
2.2.3. Hatások a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre 100
3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV 103
3.1. Az értékek meghatározása és tudományosan megalapozott rangsorolása 104
3.2. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények 104
3.3. Önkormányzati feladatok 110
3.4. A helyi szabályozási elemekre, övezeti előírások, helyi értékvédelmi rendeletre vonatkozó javaslat 111
3.5. Az érték védelmét szolgáló egyedi vagy sajátos szabályok 111
3.6. Az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeit érintő fejlesztési, rendezési és hasznosítási típusú feladatok meghatározása 111
3.7 Az értékvédelemre irányuló tevékenységek prioritásainak meghatározása, ütemezése, felelőseinek megnevezése 111
3.8. Összefoglalás 112
4. IRODALOMJEGYZÉK 113
5. MELLÉKLETEK 117
5.1. Melléklet (régészeti lelőhelyek főbb adatai) 118
5.1.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek főbb adatai 119
5.1.2. A közhiteles nyilvántartásban eddig még nem szereplő, de ismert régészeti lelőhelyek listája 214
5.1.3. Makó közigazgatási határait részben érintő lelőhelyek 221
5.2. Melléklet (a módosítási helyszínek és a környezetében található régészeti lelőhelyek térképes ábrázolásai) 224
5.3. Melléklet (fotódokumentáció) 240
6. NYILATKOZAT 250

BEVEZETŐ

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány a TÉR&FORMA Kft. Építész Iroda által 2004-ben elkészült Makó város kulturális örökségvédelmi hatástanulmányának felülvizsgálatával, a 496/2016-os Korm. rendelet 12. melléklete szerinti tartalommal készült el. A korábbi, magas színvonalú örökségvédelmi hatástanulmány megállapításait, szövegrészeit jelen tanulmány magába integrálta (ezeket külön nem tüntettük fel az egyes fejezeteknél). Jelen örökségvédelmi hatástanulmány mindennek a kiegészítését, aktualizálását végezte el.

Előzmények

Makó építészeti örökségéről először Kovács Gyula készített katasztert 1918-ban (1929-ben a Csanád vármegyei Könyvtár sorozatban jelent meg). A barokk kortól a XIX. sz. végi romantikáig tartó időszak legjelentősebb középületei, kúriák, polgárházak, parasztházak, malmok, kapuk, szobrok, temetői sírok, marosi fahíd, stb. szerepelnek, a teljesség igénye nélkül, leírásokkal, a vármegyeháza korabeli terveivel, rajzokkal, illusztrációkkal és korabeli fotókkal (az épületek közül sok mára átalakításra vagy elbontásra került). Mintegy 20 épület került felvételre.

Az első, hivatalos makói műemlékjegyzék Genthon István révén 1951-ben készült, amely 20 db különböző műemléki besorolású épületet vett jegyzékbe, rövid ismertetéssel (kiegészítve a XVIII. századi Szt. István téri Mária szoborral és néhány temetői sírral). Ennek nyomán 1952-ben a VÁTI igen jó minőségű kataszteri fotókat készített a városról, és a jegyzékben szereplő épületekről (eredeti anyaga a József Attila Múzeumban van).

Az 1970-1990 közötti hivatalos műemléki jegyzékben már csak 14 védett épület szerepel, több már elbontásra került (pl.: a főtéri Naschitz-ház, a Szent János téri kápolna, kúriák, református paplak, stb.).

1983-ban a DÉLTERV állította össze a védendő épületek címjegyzékét, melynek eredményeként több mint 500 épületről készült felvétel, s végül 236 épületet listáztak (figyelmen kívül hagyták az állami lakásépítésre fenntartott és szanálásra ítélt területekre eső, egyébként védelemre javasolt épületeket). Ekkor lett kijelölve a város legjelentősebb műemlékei körül négy műemléki környezet és kilenc védendő utcakép, ill. védendő növényállomány.

Az 1990-től hivatalos műemléki jegyzék 14 országos műemléki védettségű épületet és 4 műemléki környezetet tart nyilván. Az 1983-ban országos védelemre javasolt épületek (14) még nem kerültek felvételre, ezek ma helyi védettség alatt állnak.

A város szerkezetének kialakulása és növekedése dr. Tóth Ferenc szerkesztésében 1992-ben megjelent, „Makó régi térképei” monográfiában került alapos áttekintésre 22 db térképen (a legkorábbi az 1753-as Steinlein-féle térkép, illetve fontos emlék a Giba Antal által, 1824-ben felmért reformkori várostérkép). 2000-ben jelent meg Dr. Tóth Ferenc: Csongrád megye építészeti emlékei című könyve, melynek makói fejezete kitűnő összefoglalót ad a város értékeiről.

2004-ben a TÉR&FORMA Kft. Építész Iroda által 2004-ben elkészült Makó város kulturális örökségvédelmi hatástanulmánya átfogóan értékeli és áttekinti az építészeti értékeket és a régészeti lelőhelyeket.

A régészeti örökség vizsgálata

Makó város régészeti örökségének felmérésére és a településrendezési tervhez készített értékleltárára legutóbb 2004-ben került sor. Az azóta eltelt időszakban számos új adattal gyarapodott a szűkebb térségre vonatkozó régészeti ismeretanyag. Az elmúlt évtizedben számos nagyberuházás valósult meg a térségben, melynek eredményeként több területen elkészült a régészeti lelőhelyek pontos, jelenleg legkorszerűbb eljárásokkal történő felmérése és a beruházások által veszélyeztetett részeinek megelőző vagy mentő feltárása. A jogszabályi előírások mellett ezek a tényezők is indokolttá teszik a korábbi értékleltár felülvizsgálatát és kibővítését.

Mindezek mellett az elmúlt években a hazai kulturális örökségvédelem jogszabályi hátterében végbement változások szintén indokolttá teszik a régészeti lelőhelyek védelmére vonatkozó eljárási rendek aktuális állapotának rövid áttekintését a településrendezési hatástanulmány keretében.

Az örökségvédelmi vizsgálat során áttekintésre kerültek a korábbi adattári anyagok (Móra Ferenc Múzeum, Magyar Nemzeti Múzeum), illetve – jelenleg – a Miniszterelnökség gondozásában álló közhiteles lelőhely nyilvántartás adatai, valamint a régészeti szakirodalomban az elmúlt években a térségről megjelent tudományos és ismeretterjesztő munkák sora.

Mindezek mellett a jogszabályi előírásoknak megfelelő módon a rendezési terv változásai kapcsán az újonnan beépítésre szánt területeken régészeti terepbejárásokra is sor került, melyek terepi adatgyűjtése újabb eddig nem ismert lelőhelyek sorával gazdagították a település kulturális örökségi javait.

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1 A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA

A térség jégkor végén kialakult természeti képét az emberi megtelepedés a történelem folyamán jelentősen alakította. Makó város és szűkebb térségének a fejlődése és története szorosan kapcsolódik az Alföld és bizonyos mértékben az egész Kárpát-medence képéhez. A terület egyik meghatározó természeti jelensége a Maros folyó és a hozzá kapcsolódó vízrendszer. A legkorábbi emberi megtelepedés is az ezekkel összefüggő magaslatokon a mezőgazdasági művelés számára megfelelő adottságokkal rendelkező területeken történhetett meg. A térség fejlődésében a helyben élő autochton lakosság folyamatosságát a keletről és délről érkező újabb és újabb, eltérő mértékű és hatású bevándorlások alakították, sok esetben meghatározó módon.

Az első írott forrás Makóról 1247-ben található, Vlnuk alakban, amely révet, folyami átkelőt jelölt. A település első földesura a Csanád nemzetséghez tartozó Makó bán volt. Egy 1299-ben kelt oklevél szerint: „Felvelnök, amelyet újabban Makófalvának neveznek” a Hód nevű mezőség felé tartó Foktól (ma: Nagy-ér) keleti irányba esik. Az ettől nyugatra eső rész Alvelnök. A Nagy-ér vízválasztó és természetes vízelvezető, amely köré az egész település szerveződött.

A város a középkorban gyors fejlődésen ment keresztül: 1332-ben már plébániával rendelkezett, piacot tartott és vámot is szedett. A XVI. század közepére több kisebb falu (Szentlőrinc, Kisfalud, Malomszög, Vásárhely-Makó, Szentlászló, Szentmargita, Tömpös, Szentmiklós) is beolvadt a településbe, így ennek köszönhetően a város lakosságszáma az 1500-2000 főt is elérte. 1516-ban Makó már virágzó mezőváros, nevéből a „falva” elkopott. Ekkortájt János király kétszer is megfordult benne.

A török hódoltság idején Makó nem szpáhi, hanem khász birtokká vált, azaz lakói bizonyos védettséget élveztek, évente egy ízben adóztak, és megszabadulva a feudális önkénytől, önálló közigazgatást hozhattak létre.

A város szellemi kibontakozása a reformáció időszakára esett, amelyet a török nem akadályozott meg, így lett Makó a reformátusság központja, egyben esperesi székhely. Szőnyi Benjamin szerint: ”*a makói oskola még a gyulainál is elébb való volt, s benne rendszerént húsz-harminc filozófiát és teológiát hallgató tógátus ifjak tanultak, kikből ezen vidéknek oskolai tanítók sőt prédikátorok is teltek*.” Báthory Gábor, erdélyi fejedelem oltalmában a város népessége gyarapodott, gazdaságilag megerősödött, a művelés alá vont földterületei kiterjedtek. 1556-ban a pozsonyi kamarától, a földesúri önkény alól a város oltalmat kapott, így lakói a város teljes határát szabadon művelhették, a királyi haszonvételeket tetszésük szerint kezelhették. 1686-ban a Szeged alól visszavonuló törökök a várost, különös kegyetlenséggel felégették, lakosságát elüldözték, 1695-ben lakatlan helyként említik. Amikor tehát az ország legnagyobb területe felszabadult a török uralom alól és fejlődni kezdett, Makó megszűnt létezni, és 13 évig nem is történt kísérlet a visszatelepítésére.

A mai Makó létrejötte, kialakulása 1699-ben vette kezdetét, amikor a kamara igen kedvező feltételek mellett megkezdte a város újjáépítését. Az 1699-ben kelt pozsonyi oklevél szerint a városba visszaköltözők, akik maguknak állandó épületet építenek, négy évig a közteherviselés alól teljes mentességet kapnak. A mai Makó kialakulása ekkor kezdődött, egymás után jöttek létre az új városrészek. Az újjátelepüléskor a lakosság felekezeti különállásként, a Nagyértől keletre, a pusztulás előtti állapotot követve, nagyjából ugyanoda telepedett le, létrehozva ezzel a kétközpontú települést: a katolikus bujáki, és református szentlőrinci városmagot. A törzslakosságot alkotó reformátusváros a

Maroshoz közelebb, sövényfalú templomukkal a központjukban fejlődött, a református fertálytól északnyugatra letelepedett, jövevénynek számító katolikusok, a mai Szent István tér közelében épített vesszőfonatú templomuk köré szerveződtek. A két városrész természetes védettséget élvezett: délen a Maros, nyugaton a mocsaras nádas rét, északon és keleten a Nagyér védte.

1717-ben a királyi kamara utasítására történt összeírás 84 családot, 400-500 lelket jegyzett fel, akik többségükben már Makón születtek. Makó 1730-ban Csanád vármegye székhelyévé vált. A város ekkortól gyors fejlődésnek indult, jelentős volt mind a természetes szaporulat, mind a bevándorlás. A népesség 1801-ig, több mint 8.000 főre, 1900-ig, 33.000 főre növekedett (mai lélekszáma ennek kétharmada). Az 1740-es években Stanichlavich Miklós temesvári püspök zsidókat és kárpátaljai ruszinokat telepített le, így Makó a Nagyértől keletre, zsidó és orosz fertállyal bővült.

A beköltözők miatt a település is gyarapodásnak indult: először a városközpont alakult ki a Szegedi, Aradi és Vásárhelyi utak csomópontjában, majd az Újváros területén is sorra jelentek meg a lakóépületek. Keleti - északkeleti irányban, közel két évszázadon keresztül újabb városrészek alakultak ki: Cigánybécs, a Honvéd városrész, a Kenyérvárói, a Sóványi munkásházak, északon a Trianon utáni Tisztviselő, Vertán, Bonczos elnevezésű telepek. A református városrész a 19. században az Aradi u., a katolikus, a Kálvária utca irányában bővült tovább.

Az 1821-es makói árvíz – amely közel 900 házat döntött romba – jelentős változást hozott a település életében. A külterületeken található szőlőtöveket kivágták, helyüket veteményeskertek vették át, ahol hamarosan tömegesen indult meg a hagymatermesztés. A nagy pusztítás után Kőszeghy László csanádi püspök utasítására Giba Antal földmérő valósította meg az első jelentős városrendezési tervet, és a rendezetlen, ívelt vonalvezetésű utcákat kiegyenesítették.

A kiegyezés után a város ismét dinamikus fejlődésnek indult. A gazdasága felpezsdült, Szeged után Makó volt a vidék első városa, ahol aszfaltoztak és artézi kutakat fúrtak. Villanytelep létesült, a Marosra vasúti és közúti hidakat építettek és 1883-ban az első vonat is begördült a makói állomásra. A beköltözők részére további házhelyeket alakítottak ki, így a város periférikus részei is egyre jobban beépültek.

A XVIII-XIX. században a város közigazgatási és gazdasági gócponttá vált, s a mai országhatárok közötti települések közül a 7. legnagyobb lett. A fejlődésnek az első világégés vetett véget. A város 37 ezer fős lakosságából 8500 katona vett részt a háborúban, főleg Doberdónál és Oroszországban, valamint Galíciában.

A trianoni békeszerződés súlyos törést eredményezett Makó életében: a várost elvágták hagyományos erdélyi és bánsági piacaitól, csökkent a bevetett földek száma, amelynek révén 3000 ember vált munkanélkülivé. Az elcsatolt területekről érkező menekültekkel a lakosság száma 1920-ban érte el csúcspontját, 37 141 főt.

Az 1920-as évek végén begyűrűző gazdasági világválság miatt csak a harmincas évek közepére stabilizálódott Makó helyzete. Ekkor épült fel a városi bérpalota, a posta, a rendőrségi palota, az államépítészeti hivatal, a hagymaház, a katolikus és református fiúpolgári, a kereskedelmi iskola, a Deák Ferenc utcai, az Almásy utcai és néhány tanyasi iskola; bővítették a vármegyeházát, a városházát, a kórházat, a főtéri kiskápolnát, a Korona Szállót. A püspök-kertet megvásárolta a város, és a nagyközönség rendelkezésére bocsátották. Környékén villasor épült. A város kulturális- és közélete is felpezsdült: országosan elismert tanárok dolgoztak a gimnáziumban, régészeti ásatások,

művésztelep jött létre, nyaranta pedig 150 színházi előadást tartottak. A sok gyerekes családok részére megépült az 1940-es évekbeli ONCSA-, Levente - és Táncsics telep.

A második világháború során Makónak több mint 500 hősi halottja lett, és közel 1200 zsidó lakost gyilkoltak meg. A második világháború után Makó periférikus helyzete tovább súlyosbodott. Az 1950-es megyerendezés során Csanád vármegye településeit Békés és Csongrád megye között osztották fel. Ezzel Makó elvesztette megyeszékhelyi rangját, egykor kiterjedt vonzáskörzete pedig 70 ezer főre csökkent, a város határából ötezer holdat Békés megyéhez csatoltak. A települést 1952-re termelőszövetkezeti várossá alakították át, a lakosok önerőből négy MGTSZ-t hoztak létre (Lenin, Kossuth, József Attila, Úttörő). Az egykori vasútjavító helyén kialakították a Mezőgazdasági Gépgyárat, a város legnagyobb ipari üzemét. Mindezek ellenére az országos gazdasági- és területfejlesztési politika Makót szinte teljesen kirekesztette, részben a jugoszláv határ közelsége, majd később, 1956 után az egyéni gazdálkodás túlsúlya miatt. A szocializmus időszakában Makó gazdasági és demográfiai szempontból is veszített súlyából, a korábbi hetedik helyről a harminchatodikra csúszott a települések népességi rangsorában. Nagymértékű lett az elvándorlás és a lakosság elöregedése. A 60-as évekre a lélekszám 33 ezerről közel 25 ezer főre zsugorodott.

A város csak az 1960-as évek közepétől a járda- és útépítések, valamint a csatornázás révén indult lassú fejlődésnek. Még 1956-ban megtörténtek az első termálkútfúrások, amelynek eredményeképpen 1963-ban megnyílt az akkor még tisztasági közfürdő a Járási Tanács udvarán.

Nagyobb volumenű beruházások az 1970-es árvíz után valósultak meg. A tömeges lakásépítések nyomán új lakótelepek alakultak ki, rendelőintézet, könyvtár, múzeum és zöldségkutató állomás épült, bővültek az iskolák és a kórház. A központi iparfejlesztési elképzeléseknek megfelelően könnyűipari, bútorgyártó, élelmiszer-feldolgozó üzemek települtek le Makón. A TAURUS, a FÉG és a MEDICOR műveknek létesült leányvállalata. Önállóan működött a ZÖLDÉRT, a HÓDIKÖT, valamint a redőny-, kenyér-, tégla- és kolbászgyár. A nagyobb ipari szövetkezetek a bőr-, házi-, textil-, valamint a vas- és fémiparban tevékenykedtek. 1978-ban megnyílt Makó első nagyáruháza, a Skála-csoportba tartozó Maros Áruház.

Az 1960-80-as években a főtér és a városközpont szinte teljes egészében átépült. A háború után épült ki a Gerizdes városrész is.

A rendszerváltás után a foglalkoztatás egykori bázisát jelentő üzemek bezárták kapuikat. Az ipar fellendítése érdekében 1998-ban Makót és térségét az állam vállalkozási övezetté nyilvánította, majd a város északkeleti részén Ipari Park is létesült. Az ezredforduló után több közintézmény nyitotta meg kapuit, amelyek közül számos Makovecz Imre tervei alapján valósult meg.

Makó mára járási központ, az ország délkeleti kapujaként pedig európai uniós és nemzetközi kapcsolatok közvetítője. Turizmus tekintetében a Hagymatikum Gyógyfürdő jelenti az egyik legjelentősebb vonzerőt.

Az ezredforduló óta Makó több elismerésben is részesült. 2009-ben nyerte el a Befektetőbarát település címet, 2010-ben Hild János díjat kapott, a Magyarország Legvirágosabb Városa és az Európai Ezüstérmes Város díjat pedig folyamatos fejlődés eredményeként érdemelte ki.

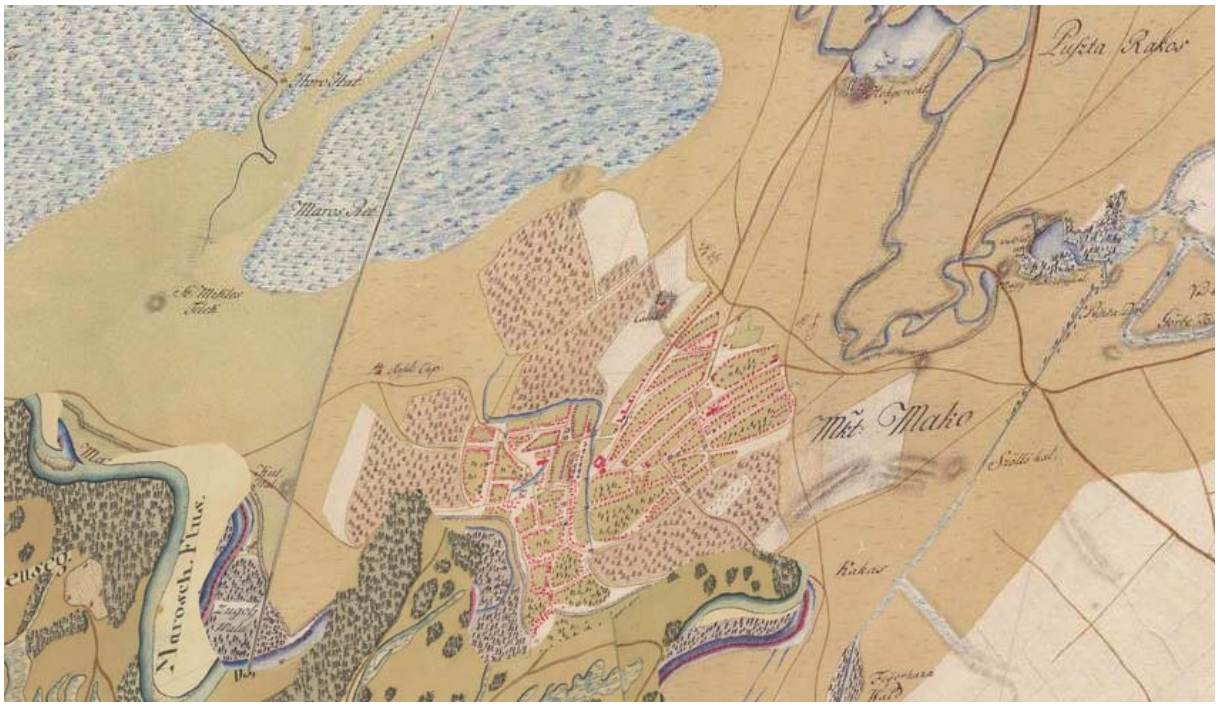
1.1.1 Településszerkezet kialakulása

Makó igen nagy területen fekszik, területe közel 230 km^2. Kiterjedése K-Ny-i irányban több mint 4,5 km, É-D-i irányban közel 3,5 km. Makón, a történelem folyamán, alapvetően kétféle térszerkezet alakult ki. Egyrészről a korabeli, ún. nőtt településrészen a törzsökös, valamint a zsidó és orosz fertályon az utcahálózat és a telekosztások a természeti környezethez igazodva jött létre.

A fő szervező erőt a Nagyér, az esésvonalak mentén természetesen kialakult vízlevezető csatornák valamint a partosabb területek jelentették. A korabeli telkek a Nagyér mentén, jórészt arra merőlegesen és véggel futottak le.

Makó településszerkezetének alapjai már a XVIII. században kialakultak: a korabeli térképeken az utcaszerkezet, a háromszögletű terek a mai struktúra jellemzőit már mutatta. A település körül, a nyugati és a féli oldalon is számottevő szőlőterületek vették körbe a várost, s a Maros árterének kiterjedése, a folyó szabályozatlansága is kirajzolódott.

1-1. ábra: Makó az I. (1763-1787) katonai felmérés térképén

Forrás: mapire.eu

A betelepítéseket követően a XIX. sz. elejétől kezdve mérnöki közreműködéssel szabályos telkek és utcahálózatok alakultak ki az egyes gazdasági és társadalmi változásokhoz kapcsolódóan. A város sugaras irányban egyre intenzívebben bővült, szinte minden irányban, a város különböző szegleteiben.

1-2. ábra: Makó a II. (1806-1869) katonai felmérés térképén

Forrás: mapire.eu

Makó településszerkezetét alapvetően két tényező határozta meg: a Maros és a piac.

A vasút megjelenéséig, Erdély és Szeged felé is a **Maros** volt a leggyakrabban használt kereskedelmi és közlekedési útvonal volt, ugyanakkor a városra a legnagyobb veszélyt is a Maros jelentette. 1753-ban ezt jegyezték fel:" A folyó lépésről-lépésre régi medréből kilépett és a város felé vette útját." Az akkori Giba féle térkép jelzi, hogy elsősorban a református városrészt érintette a pusztulás. Ezért is

nyúlt meg keleti irányban a településnek ez a része. A folyó részleges szabályozásával kapcsolatos a Steinlein féle térkép is. A Maroson kívül a Nagyérnek is jelentős szerepe volt a településszerkezet alakulásában. „A Zrínyi, Apaffy és a Kálvin utca Nagyérre futó telkeivel körülölelte a törzsökös várost, szinte körútként foglalta keretbe a két ősi városrészt." 1821-ben újra árvíz pusztította a várost, s ezután került sor először a város részleges rendezésére: Szentlőrincen Giba Antal, a zsidó fertályon Fejérváry Ferenc szabályozási terve alapján.

A Maros szabályozása Makó részére létkérdés volt. A legkritikusabb rész Baranyásnál volt, ahol a meder a felére, az ártér harmadára szűkült. Az 1821-es árvíz több mint 800 házat tett tönkre, a szőlőskertek jó része elpusztult. Már 1814-15-ben Vertics József, Őry Fábián Dániel készítettek szabályozási tervet, azonban a környék földesurainak, elsősorban a zombori Rónay család, és a deszki Gerliczy báró heves ellenállása miatt, tényleges szabályozására, jó 40 évvel később, 1864-ben került sor. Ekkor már kotrógépekkel mélyítették a kőkemény agyagfenekű vezérárkot és az ómedert betömve végre sikerült a Maros vizét a mai mederbe terelni. A várost északról többször fenyegette és öntötte el a Tisza, Óföldeák felől érkező árhulláma is, amely ellen pedig 1856-ban kereszttöltést kellett megépíteni. A Maros legutóbbi, a lakosság kitelepítésével is járó árvízi fenyegetése 1970-ben történt, szerencsére a város ekkor a veszedelmet mégis csak megúszta.

A **piac** funkciója és helye adott Makónak igazi jelentőséget. „*Makó eredeti két piacterét a Maros hullámsírba temette. Ezekhez vezetett az Apátfalvi útnak nevezett mai Batthyány utca. Időközben növekedett a város, az aradi-apátfalvi út nyomvonala áttevődött a mai Megyeház utcára. Az új nagy forgalmú piactér a mai főtéren három országút: a szegedi, aradi és vásárhelyi utak találkozásában jött létre. A piactér a Korona előtti háromszögletű térre korlátozódott, az áruforgalom növekedésével azonban újabb háromszöggel bővült, sőt a megyeháza megépülésével, a harmadikkal egészült ki. Így vált a háromszög Makó településszerkezetének jellegzetes elemévé*." A főtéren csak kirakodó vásárokat tartottak, az állatvásárok tartására nem volt elegendő hely.

1-3. ábra: Makó Piactér

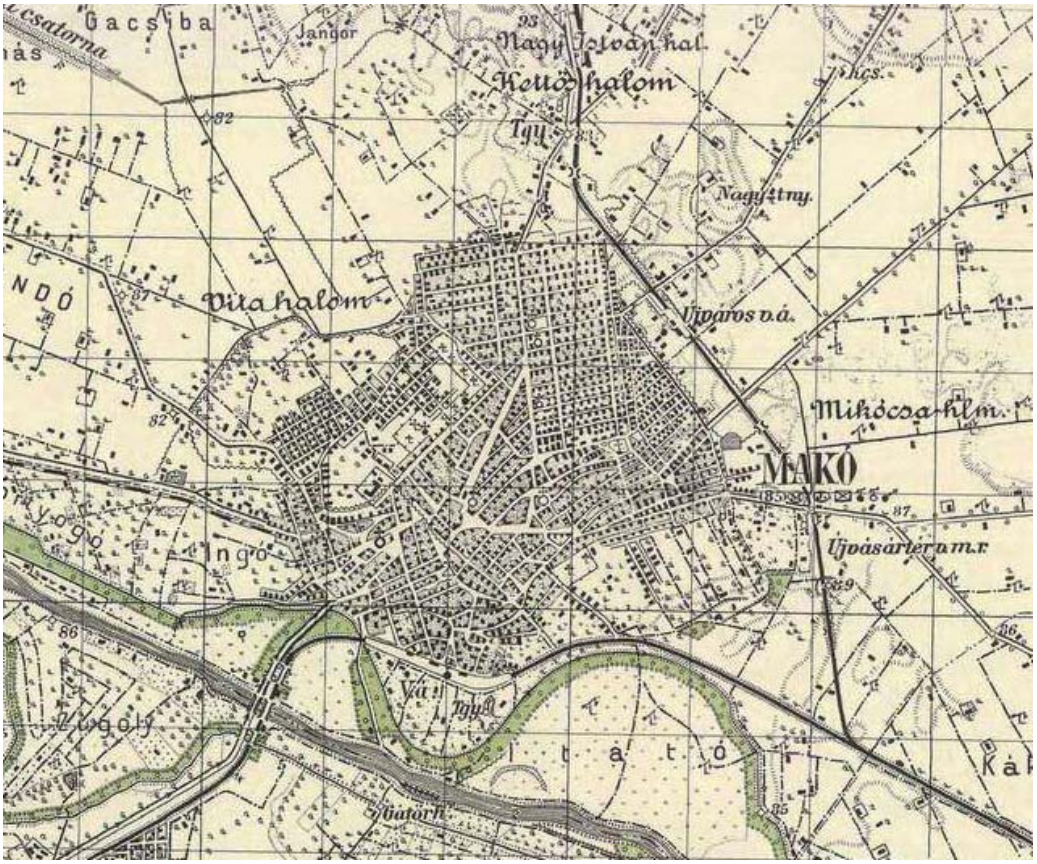
Később a piac a főtérről fokozatosan kiszorult, előbb a betorkoló utcákba, majd hosszú ideig a széles Kossuth utcára. Később, a Deák Ferenc utcára, majd az 1980-as években az Úri utca - Deák Ferenc utca közötti tömbbelsőbe került, végleg elveszítve ezzel hajdani rangját és várost formáló szerepét.

1-4. ábra: Makó a harmadik katonai felmérés (1869-1887) térképén

Forrás: mapire.eu

1-5. ábra: Makó az 1941-es felmérés térképén

Forrás: mapire.eu

Makón a főtér és a belső városmag átépülésének kivételével az eredeti telekosztás és utcarend a mai napig fennmaradt.

Makó a **háromszögletű terek** városa. A törzsökös városrészek utcahálózata mérnöki beavatkozás nélkül, spontán alakult ki, az egész településen keletkeztek kisebb háromszögletű terek.

Az újjátelepülést követő évszázadokban a város szerkezetében sajátos öves rendszer alakult ki. Magvát a **Főtér és közvetlen környéke** képezi, mint a település elsőrendű területi csoportja. A Főtér a Szeged, Arad és Vásárhely felől jövő utak találkozásánál jött létre. Eredetileg csak a mai Korona előtti kisebb háromszögletű térből állt, akkor ugyanis elég volt még akkora piactér. Ahogy nőtt a forgalma, újabb háromszögletű térrel bővült. A megyeháza megépülésével kialakult a harmadik háromszögletű tér is. Ez utóbbira a piacnak már nem illett kiterjednie, nagy volt ugyanis a megyei szellemiség respektusa. A Főtér tehát három egybenyíló háromszögletű térből áll, ezt a történeti hagyományt a legújabb városrendezési tervek is tiszteletben tartották.

A Főteret veszi körül, a reformkorig kiépült, ún. **parasztközségek** egységes öve, mint a város másodrendű területi csoportja. Ide tartozik a református Szentlőrinc, a katolikus Buják, majd a Mária Terézia idejében letelepített ruténok és zsidók városrészei az Orosz és a Zsidó fertály. A két törzsökös városrész népességéből a reformátusság az Aradi, a katolikusság a Kálvária utca irányában terjeszkedett. A 19. század elején keletkezett Újváros, előbb a Csillag utcától a Gyóni Géza utcáig, majd 1819-ben tovább épült a Váradi utcáig, majd 1832-ben a Szegfű utcáig. Ebben az időszakban létesült Cigánybécs, valamint a Kossuth és a Vásárhelyi közötti ún. Középváros is.

A 19. sz. második felében és a 20. század elején születtek a harmadosztályú területi csoportnak számító **zsellér városrészek**. 1861-ben osztották ki a Honvéd városrészt, majd a Kelemenhíd városrész telkeit a Czuczor, a Tompa utca, valamint az Ószegedi út által határolt területen. A Vágóhíd városrész az akkori vágóhíd (ma sajtgyár), a Hársfa, Gyöngytyúk és a Vágóhíd utcák környékén alakult ki. A Cédulaház városrész északi szélén, a Mező, Szegfű u, ill. a Justh Gyula és Honvéd u. közötti területen.

A 20. század elején jöttek létre a Kenyérvárói **munkásházak** az Almásy, Magyar, Feltámadás és Szentháromság utcák által határolt területen, valamint a Soványi munkásházak a római katolikus és az újvárosi református temető közötti területen. Ezt követően 21 munkásház épült a Szegfű utcában, a régi vásártér helyén.

A II. világháborút követően a város tovább növekszik. Ekkor jön létre a kórház mögötti területen a Bánom és Sovány városrész. Szórvány beépítés indul Gerizdesen, az Ószegedi út mentén, Lesiben és Ingóban. A hatvanas évek elejétől új **lakótelep** épül Gerizdesen, majd új utcákat – Maros, Balaton u – nyitnak Szentlőrincen. Akkor nyílik a rendőrség mögötti területen, az érpart mentén a Hajnóczy utca. Ekkor létesül a Rákosi út menti ipartelep, és fokozatosan beépül a Vásártér is. A 70-es nagyárvíz után épül ki Kenderföld, a Magyar, Üstökös, Alkotmány és Esze Tamás utcák folytatásában, ekkor kezd beépülni a kórház mögötti Juhász Gyula tér. Tovább bővül Gerizdes, majd új utcasorok jönnek létre Verebesben. A Maros –parton üdülőtelep létesül. Az iparosított szerkezetek térhódításával, új városrendezési tervek szerint nagy ütemben elindul a főtér és környékének - napjainkig tartó – átépítése.

1.1.2 Tájszerkezet alakulása

Makó az Alsó-Tisza-vidék és a Kőrös-Maros köze találkozásánál fekszik, részben a Marosszögön, de területének meghatározó része a Tisza-völgy irányába lejtő, a marosi hordalékkúphoz kapcsolódó tökéletes síkságon, a Csongrádi-sík kistájon helyezkedik el. Az alacsonyabban fekvő (79m) Marosszög nagy része a 19. századi folyószabályozásig rendszeresen elöntött ártér volt, s mély fekvése miatt ma is az árvizek által potenciálisan veszélyeztetett terület. Az ártér egy része ma is őrzi sajátos élővilágát. A kissé magasabban fekvő (átlagosan 82m) lösszel fedett Csongrádi-sík a Maros hordalékkúp nyugati része árvízmentes, száraz térség füves puszta volt, amelyen jó talajadottságú területek és szikes puszták egyaránt előfordulnak. Ezt a két természeti tájat a Maros áttörte, s így Makó a folyó mentén épülhetett ki. A nyugati mocsárterület a halásznépek, a vadállományban gazdag füves puszta pedig a vadásztelepek számára volt megfelelő. A nádat és az erdők fáit a letelepülők házépítéshez, a Maros vizét ivóvízként használták.

A térség geomorfológiai képe alapvetően a jégkor folyamán a Maros és hozzá kapcsolódó egyéb vízfolyások (Béga, Aranka, Száraz-ér stb.) építő és romboló munkája során alakult ki. Az emberi közösségek megtelepedését az ezek során kialakult környezeti tényezők (talajtani adottságok, hidromorfológia, növényzet) alapvetően meghatározták. A változatos térfelszínek különböző növényzetek megtelepedését eredményezték, mely a vízjárásokkal kölcsönhatásban eltérő talajtípusok kialakulását és fejlődését hozták maguk után. Míg a mélyebb fekvésű részeken mocsarak, ártéri rétek alakultak ki, addig a magasabb fekvésű területekre a sztyeppére, ligetes sztyeppére jellemző növénytakaró vált jellemzővé.

A változatos talajtípusokkal és természetes növénytakaróval jellemezhető területek az emberi megtelepedés számára többféle gazdasági berendezkedéshez biztosítottak lehetőséget. Míg a mélyebb fekvésű vizesebb ártéri rétek, szikes területek szinte egész évben alkalmasak voltak az állatok legeltetésére, addig a magasabb részeken fekvő sztyeppei, erdős sztyeppei területek és az ott képződő csernozjom talajtípusok kedvező körülményeket biztosítottak a földművelő kultúráknak.

Az emberi megtelepedéssel együtt járt a környező természetes kép változása. Az intenzív legeltetések, az egyre növekvő mezőgazdasági terményhozamot váró földművelés, az ipari tevékenységekhez szükséges természeti nyersanyagok beszerzése, a folyók szabályozása mind-mind hozzájárult a természetes környezet átalakulásához. Ennek eredményeként a vizsgált területen napjainkra rendkívül kevés helyen található az eredeti természetföldrajzi képnek megfelelő táj.

A viszonylag gyér újkőkori és rézkori megtelepülés során létrejött emberi beavatkozások még jelentős környezeti változást ugyan nem gyakoroltak a természetes tájra, de a kialakult mozaikos növényzeti kép mértékét valószínűleg jelentősen fokozták. A környezettörténeti kutatások és a régészeti lelőhelyek tanúsága szerint nagyobb környezeti változások a bronzkor közepén, második felében indulhattak meg. Ennek során a növekedő népesség nagyobb területeket fogott mezőgazdasági művelés alá, valamint a technikai fejlődéssel erősödő gazdasági igényeknek (fémművesség, kerámiakészítés fűtőanyaga, földvárak egyéb épületek építőanyaga stb.) megfelelően jelentősen csökkentek az erdőterületek. Feltételezhetően ezekben az időkben történtek az első komolyabb, részben máig látható nyomokkal rendelkező vízszabályozások. Az eddig viszonylag kevés, de tudományosan feldolgozott archaeozoológiai leletből látható, hogy a természetes állatvilágban is változások mehettek végbe, minden bizonnyal az emberi megtelepedés környezetre gyakorolt hatására a bronzkor idejében jelentősen csökkenhetett az egyébként természetesen jelen lévő és

őshonos őstulok állomány. Ez időkből ismertek a térségből az első komolyabb társadalmi hierarchiára és szerkezeti / szervezeti felépítésre utaló településnyomok, a földvárak. Ebből az időszakból ismertek a fémmegmunkálás tevékenységének első emlékei a térségből. Ezeknek a természetes környezetet befolyásoló emberi tényezőknek a mértéke, intenzitása a későbbi történeti korokban – ugyan periódusonként eltérő mértékben és formában – folyamatosan nyomon követhető.

Az erdőterületek további csökkenése a termőterületek intenzív növekedése legnagyobb mértékben nem sokkal időszámításunk kezdete után a császárkorban követhető nyomon. A jól feltérképezett lelőhelyek elhelyezkedéséből, kiterjedéséből (pl.: M43 autópálya, Makó elkerülő út nyomvonalán) látható, hogy a korábbi évszázadok természeti környezetét az emberi megtelepedés erőteljesen megváltoztatta. A jelentős mennyiségű ismert temetkezés alapján valamint a településekről ismert tárolóvermek mennyisége alapján a szarmata populáció rendkívül magas számban volt jelen, élelmezésük megoldása jelentős környezeti hatást gyakorolt a táj fejlődésére, változására.

A jelentősen átalakult természeti környezet a népvándorlás korban tovább változott. A régészeti emlékek és az archaeobotanikai vizsgálatok alapján a korszakban a pásztorkodás és legeltetés jelentősebb mértékű volt, mint a földművelés. A vizsgált talajmintákban megemelkedett azon növények száma, melyek főként a legelőkre jellemző társulások jelenlétét tükrözik. A fejlett mezőgazdaságra utaló növényzet emlékei kisebb mennyiségben mutatható ki. Ezt hűen tükrözik a régészeti lelőhelyek, hiszen az avar települések általános képe erőteljesen eltér egy szokványos mezőgazdasági termény tárolására szolgáló vermekkel szabdalt szarmata tanya vagy faluhelytől.

Az átalakult természeti táj változásai tovább folytatódtak az Árpád-korban és középkor során. A mezőgazdasági termelés ismételten nagyobb szerepet kap. Az Árpád-kor folyamán jelentősen növekednek a települések, melyek egymástól néhány kilométerre helyezkedtek el. A települések környékén a szántókat művelték, kisebb részen állatokat tartottak, mellyel az emberi tényezők tájformáló szerepe az egész térségre rányomta bélyegét.

Makó természetföldrajzi helyzete, az éghajlat, a környező talajok termőképessége, a felszíni vizek meghatározták a táj szerkezetét, a tájhasználat alakulását. A település alapvetően mezőgazdasági művelés alatt álló területekkel meghatározott környezetben helyezkedik el.

A természetes környezet és az emberi tényezők kölcsönhatásai napjainkig folyamatban vannak, melyekhez elegendő utalni például az árvizek elkerülését csökkenteni szándékozó rendkívül nagyméretű folyószabályozásokra, melyek az egész Alföld vízrajzi és ebből kifolyólag teljes természeti képét gyökeresen változtatták.

A szeszélyes vízjárású Maros a szabályozások előtt, gyakran elöntötte a város jelentős részét, az árvízmentes városi térszín kis területre korlátozódott. A folyó szabályozására az 1800-as évek második felében került sor. A mederszabályozási, gátépítési munkák szinte teljes mértékben megváltoztatták a tájszerkezetet és a tájképet.

A táj természetes növénytakaróját (pusztai tölgyesek) felváltotta a térségre jellemző tanyás mezőgazdasági kultúrtáj. A földhasználat tartósan meghatározta a táj szerkezetét. A tájhasználat, az urbánus és rurális élet szoros kapcsolata hozta létre a jellegzetes tulajdoni formákat: városi lakás - tanyai porta, zártkert, ill. falusias beépítés gazdálkodásra alkalmas kert. A település és a táj szerkezetében karakteresen megkülönböztethető elemek: úthálózat, kis területre koncentrálódó tömbszerű beépítés, nagy kiterjedésű kertes beépítés, zártkertek, tanyás térségek, mezőgazdasági

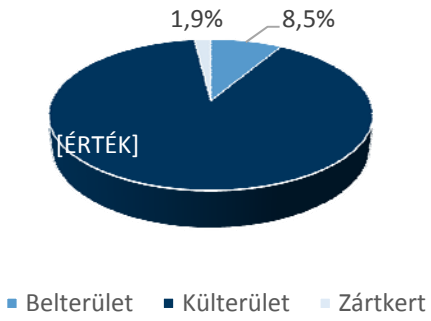
területek, ártéri zöldfelület (erdő). A természetes állapotában megmaradt élőhelyek ártéri erdők, mély fekvésű vízállásos területek, szikes tavak és ezek környezete. Mesterséges környezetben jelentős élőhelyek a töltésoldalak (árvízvédelmi és vasúti töltések), hullámtéri és galéria erdők, kubikgödrök környezete.

Makó tájhasználata igen egyoldalú képet mutat. A Csongrádi sík jó termőhelyi adottságainak megfelelően a mezőgazdasági művelés meghatározó, a nagytáblás szántóterületeket csak néhol, elsősorban az egykori folyóágak mentén tagolják rét, legelő területek. Elsősorban az északi határszélen, megjelenő rosszabb minőségű, szikes területeket hasznosítják rétként, legelőként, illetve a Maros mentén vannak kiterjedtebb legelő területek. Az erdősültség rendkívül alacsony (1,7 %), az erdők állomány nagy része a Maros ártérben találhatóak.

Nagyobb tájhasználati változatosság a belterületet övező termőterületek és a Maros ártere mentén figyelhető meg. A komplex művelési szerkezet (zártkertes, kisparcellás művelésű területek, gyümölcsösök) mellett ebben a térségben jelentősebb a természetközeli formációk fennmaradása a mezőgazdasági művelés ellenére is. A település közigazgatási területének északkeleti részén találhatók a Csanádi puszták, amelynek védett területén kiterjedt mocsarak és természetes gyepek, természetközeli rétek maradtak fenn.

Makó közigazgatási területe 22 923 ha, amelyből a belterület 1956 ha-t, a külterület 20522 ha-t, zártkert pedig 445 ha-t tesz ki.

1-6. ábra: Makó közigazgatási területének megoszlása

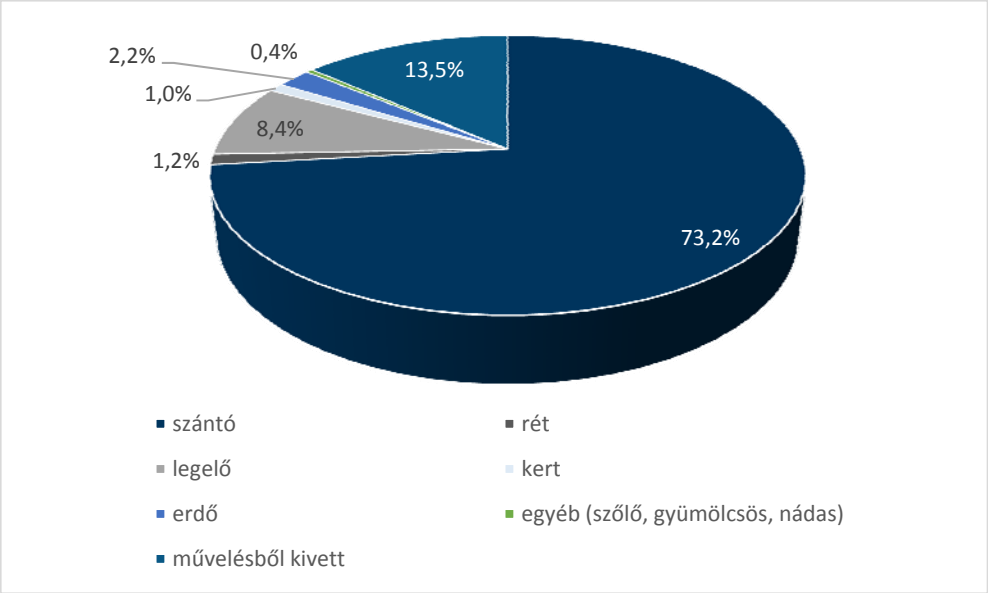

Forrás: Makó Járási Hivatal Földhivatali Osztály

A művelési ágak megoszlása tekintetében legnagyobb területi részaránnyal a szántóterületek rendelkeznek, összesen 16772 ha kiterjedésűek, ami a teljes közigazgatási területnek több mint 73 %-a. A mezőgazdasági művelésű területek között további jelentősebb arányt képviselnek a legelőterületek, 1929 ha kiterjedésükkel, ami a közigazgatási terület közel 8,5 %-a. Kisebb területi részarányúak a rét (1,2 %) és a kert (1%) művelési ágú területek és szinte elenyésző a szőlő, gyümölcsös és nádas aránya (összesen 0,4%). Az erdőterületek kiterjedése jóval az országos átlag alatti, mindössze 515 ha, ami a teljes közigazgatási terület 2,2 %-a.

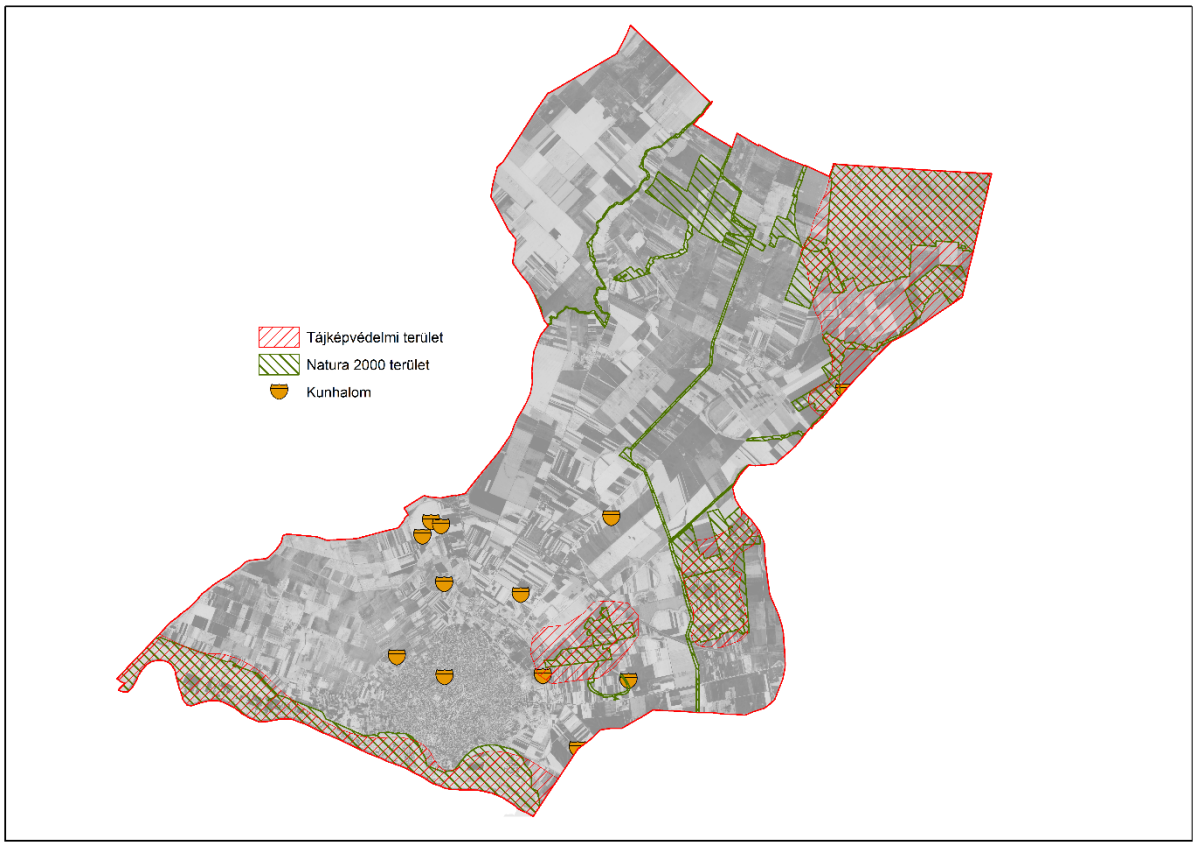
A fennmaradó hozzávetőlegesen 3100 ha (13,5%) művelésből kivett terület

1-7. ábra: Makó közigazgatási területének megoszlása művelési ágak szerint

Forrás: Makó Járási Hivatal Földhivatali Osztály

1-8. ábra: Tájképvédelmi terület, Natura 2000 terület, kunhalmok Makó területén

Makó területén térségi jelentőségű tájképvédelmi terület övezet került kijelölésre, mely a Maros és az egykori folyóágak menti természetközeli területeket, valamint a Csanádi puszták értékes természeti területeit érinti.

Makó területén számos nemzetközi és országos védelem alatt álló természeti terület található. Natura 2000 terület a Vásárhelyi és Csanádi-háti puszták különleges madárvédelmi területe, valamint kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési területként tartják számon a Hódmezővásárhely környéki és csanádi-háti puszták, a Száraz-ér és a Maros Natura 2000 területet. A Hódmezővásárhely környéki és csanádi-háti puszták különleges madárvédelmi területek kijelölését indokolta, hogy a térség legfontosabb pihenőhelyei a vonuló vízimadarak számára.

Makó közigazgatási területét a Csanádi-puszták középső tagja a Montág-puszta érinti, melynek nyugati oldalát egy nagy kiterjedésű időszakos mocsár, a Nagy-Zsombék foglalja el. A Nagy-Zsombék gazdag vízivilágnak köszönhetően 2008-ban a Montág-pusztát is felvették a nemzetközi jelentőségű, a Ramsari Egyezmény hatálya alá tartozó vizes élőhelyek közé. A Körös-Maros Nemzeti Park mozaikos védett területéhez tartozik a Makó-Landori erdő. Az ártéri erdő a Maros-folyó hullámterének kis szakaszán őrzi a hajdani keményfás ligeterdők jellegzetes növény- és állatvilágát. A folyó hullámterében a védett terület nagyságát napjainkban is folyamatosan bővítik.

A város környékén található kunhalmok az Alföld különleges természetvédelmi értékei közé tartoznak. A kunhalmok országos jelentőségű, védett természeti értékek, táj-, régészeti-, kultúrtörténeti- és botanikai kincseket őriznek.

A település területén a Maros ártér és egykori medervonulatai ökológiai folyók. A település északkeleti határában lévő szikes területek magterületek, amit pufferzóna övez, ahol még a természetközeli élőhelyek aránya magas.

Makó közigazgatási területét természetvédelmi szempontból a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság felügyeli.

1.1.3 Történeti településmag

A történeti településmag elsősorban a Szegedi, Aradi és a Kossuth Lajos utca mentén fekvő tömböket, valamint az egykori katolikus és református városrészek templomai körül kialakult kisebb központokat öleli fel. Ma ez a terület Makó funkcionális és egyházi centruma, amelynek arculatában az eklektikus-szecessziós városkép a meghatározó.

A 19. század második felében a főtéren és közvetlen környezetében jelentős építkezések történtek. 1854-ben elkészült a Korona keleti szárnya, majd 1904-ben a díszteremmel ékesített főhomlokzat nagyobbik fele. A városháza a Bach korszakban valósult meg. Fővárosi tervezésű, rangos épületek voltak a 19. sz. végén a Nemzeti Szálló (a főtér átépítésekor került elbontásra) és a Makói Takarékpénztár palotái. Állami beruházásként épült a járásbíróság, a pénzügyi palota, és a gazdasági iskola. A megye kezdeményezte a régi és a mai kórház, valamint az Erzsébet árvaház létesítését. A megye és Dessewffy Sándor püspök hathatós támogatásával épült a főgimnázium. A Csanád vármegyei Színpártoló Egyesület szorgalmazására épült a Hollósy Kornélia Színház, a makói zsidóság által épített neológ zsinagóga, és a vasúttársaság által épített igényes indóház mára már örökre eltűntek. Ugyancsak elbontották a főtér korabeli arculatát meghatározó, részben emeletes klasszicista Naschitz-házat, vagy a Megyeház utca sarkán volt földszintes, romantikus régi múzeum épületet. Városi indíttatású volt a fahíd, a polgári leány- és fiúiskola, a Szegedi és a Deák Ferenc utcai iskolák építése.

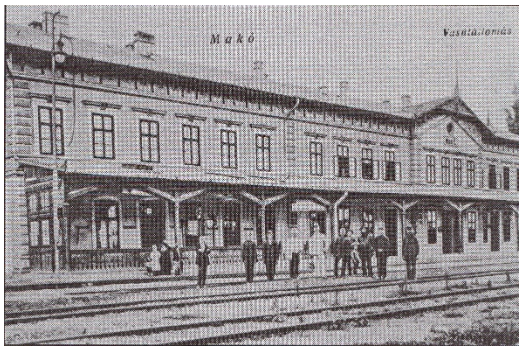
Kikövezett főtér a Nemzeti Szállóval

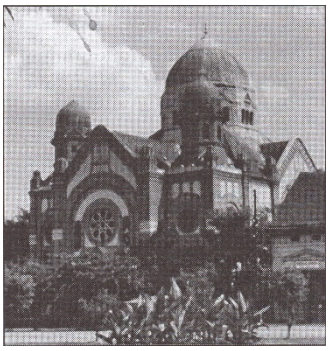
Régi múzeum

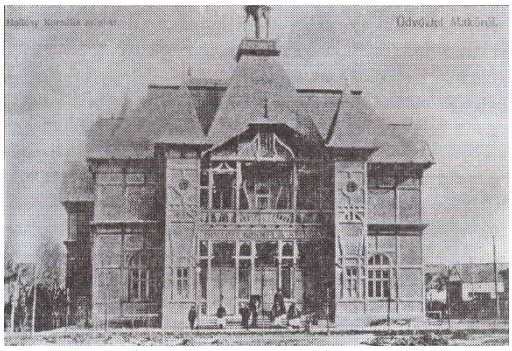
Naschitz-ház

Vasútállomás

Neológ zsinagóga

Hollósy Kornélia színház

A tágabb értelemben vett városközpontban rangos polgárházak emelkedtek. A romantika jegyében született meg az Úri u. 28. alatti Bán Zsigmond-ház, a 16. sz. alatti eklektikus Dózsa-Felletár ház. A szecesszió egyik legszebb emléke a József Attila u. 2. sz. alatti Tőkey-ház.

A török utáni újratelepülés előtti épületekből semmi nem maradt fenn, csak írott források emlékeztetnek a korabeli város egy-egy rangos épületére. Makó újjáépítése a **barokk** korra esett, ebből a korszakból származik a város legkorábbi, még fennálló épülete: az 1734-ben épült ***Kálvária kápolna***. Ebben az időben épült újjá ***a két törzsökös városrész temploma***, valamint a század utolsó harmadában az orosz fertályon helyet kapott ***görög katolikus templom***. Lakóházak nem maradtak fenn ebből a korból.

A **klasszicizmus** emlékei az 1836-ban felépült ***vármegyeháza***, a ***püspöki nyári rezidencia és kápolna***, a ***Református kollégium,*** a katolikus temetőben levő ***Szent Anna kápolna***, valamint az orosz temetőben levő ***Görög katolikus temetőkápolna***. Mindezek megépítése jórészt – az akkoriban a város szolgálatában álló - Giba Antal munkásságához kötődik. A város építészettörténetében a

klasszicizmus kora a reformkorban lezárult, csupán a népi építészetben folytatódott tovább. A parasztházak homlokzatán a klasszikus tagolóelemek, főleg a párkányok, lizénák, pilaszterek, az oromzat falazott tűzfalainak timpanon jelleget hangsúlyozó vakolása a paraszti városrészekben egységes városképet eredményeztek. Lakóházak közül erre az időszakra jellemző a még eredeti formájában fennálló Szent István tér 10. sz. alatti, egytraktusú, falazott pillérekkel tagolt tornácú, véges paraszthá̧z, vagy a polgári építészet emlékét őrző, Szép u. 6-8 sz. volt Kristóffy kúria.

Szent István tér 10.

Szép u. 6-8.

120 évvel az újjátelepülés után olyan egységes városkép született, hogy Kovács Gyula nyomán Szekfű Gyula is fontosnak tartotta megállapítani: „Történet nélküli városaink, amelyek múltját a török uralom nyomtalanná tette, most kapnak először valami egységes képet, melynek szemléltetésére legyen elég a földesúri hatalom alatt álló agrárváros, Makó példáját megemlíteni. Itt a 19. század első feléből való polgárházak mindegyikén van valami szerény motívum, amely évezredes klasszikus hagyományokat tüntet föl.”

A **romantika** elkésve, a 19. sz. utolsó harmadában éreztette hatását: a ***régi városháza***, a ***Korona szálló*** először megépített keleti szárnya, a Návay Lajos tér 10 sz. alatt a volt, régi megyei ***kórház***, az ***Úri u. 28. sz. polgárház*** e stílusban épült. A késő romantika időszakát reprezentálja a Deák Ferenc u 32. Tóth Aladár-féle ház, és az Eötvös utcai Ortodox zsinagóga. Ebben az időszakban a népi épületeken is, igaz jóval egyszerűbben, megjelentek a romantikus elemek. Az oromfalú házvégek csúcsán – olykor az alsó végein is megjelenik egy-egy 30-40 cm-es vízszintes falsáv, amely megtöri a tűzfal egyenes vonalvezetését. A századfordulótól a kiskapuk fölé magas attikafalat emelnek, ezáltal jelentősen megnő az utcai homlokzat felülete, rangosabbá válik a ház megjelenése. Az így kialakított attikafalakra gyakran felírják a ház építésének, vagy átalakításának dátumát, a vízszintes attikarészekre, gyakran fazekas által gyártott színes zománcozott gombok kerülnek. Később a házak utcai homlokzatát az éppen divatos eklektikus irányzatok szerint átalakítják, azonban jellegükben mégis őrzik eredeti formájukat.

Kálvária u. 30.

Szent János tér 24.

A századfordulón előtérbe került az **eklektika:** ekkor épült legtöbb fennmaradt középület és lakóház. Kiemelkedő emlékek a ***gimnázium***, a ***Korona Szálló***, s hatott a polgári és népi építészetre is. Sok paraszthház homlokzatát eklektikus modorban építették át. Jellemzően a régi városrészekben kialakuló zártsorú, vagy hézagos zártsorú, fordított házak formájában, mindig zárt, fedeles-, vagy száraz kapuval. A különböző vakolatarchitektúrával ellátott homlokzatokon, az eklektikában alkalmazott díszítések, szinte teljes tárháza megtalálható. A népi építészetben az oromzatokat tekintve kétféle alapvető különbség figyelhető meg. Egy részük deszkaoromzatos, amelyek között igen elterjedt még a romantika idejére visszanyúló napsugaras motívum, de gyakori a függőleges deszkázás is. Másrészük falazott, vakolt, ritkán nyerstégla felületű, különféle oromdíszekkel, vakolatmotívumokkal. Mindkettőre a mai napig szép példák sorakoztathatók föl.

Nagycsillag 41.

Iskola u. 15

Arany János u. 28.

A makói napsugaras házak nem olyan díszesek, mint a szegediek, de fogantatásuk azokkal megegyezik. Eredetéről Bálint Sándor így ír: „A 18. században hazánkat többször végig dúlta a pestis, amely ellen a hívő lelkek többek között a vallásban, csodajelekben kerestek oltalmat. A járványt Isten büntetésének érezték és fogadalomból, engesztelésből állítottak országszerte művészi alkotásnak is jelentős, a barokk városképhez egyenesen hozzátartozó Szentháromság szobrokat. Ezért kerültek amulettként a Szentháromságot jelképező, bajelhárítónak érzett háromszög közepén a mindeneket látó Isten szemével, szinte minden hangsúlyos helyre: templomok homlokzataira, oltárok, szószékek oromzatára. Átkerült a szegedi házak utcára nyíló oromfalára, feltűnt aztán kapukon, utcaajtókon, vízimalmokon, kemencék előtéin, azaz lyukzáró lapján is.” A katolikus városrészekben a házoromzatot, vagy tűzfalat gyakran szakrális tárgyak is díszítik. Az oromfalas házvégek legtöbbször korábbi eredetűek, jóllehet még a klasszicizmus, vagy a romantika korában épültek, de a kor divatjának megfelelően, esetleg tulajdonosváltásokhoz kötődően az eklektika időszakában átformálódtak.

Attila u. 24.

Báró Jósika u. 2.

Kálvin u. 58.

A rövid ideig tartó **szecesszió**t kedvelte a városi polgárság, a József Attila utcán, a Lonovics sugárúton, a Rákóczi - és a Teleki László utcán emelt polgárházak tanúskodnak erről. Elsősorban vakolatarchitektúrával, gyakran kovácsoltvasból, ritkán kerámiából, képeztek növényi motívumokat követő ornamentikát.

József A. u 2 – 4. Rákóczi u. 1.

A véges házaknál olykor copfstílusú motívum, neobarokkos nyugtalan vonalú tűzfal és a szecesszió ornamentikája is megjelenik, de ezek nem terjedtek el. Korábban a Hosszú utca 34. alatti paraszthá̧z oromzatán volt ilyen látható, de mára sajnos az is eltűnt.

A **historizmus** a század első harmadában további épületekkel gazdagította a várost. Neogót stílusban épült az ***újvárosi evangélikus és katolikus templom***, neobarokkban létesült a ***posta***, a ***városi bérpalota***, a ***rendőrségi és a csendőrségi palota***.

A lakóházak az újjátelepülés után szinte kivétel nélkül paticsfalból készültek (melyekből az utolsó 1995-ben omlott össze) amely technikát a XVIII. század közepén váltotta fel a vert fal, később a vályog, amely egészen a háború utáni időkig használt építési mód volt. Így a még ma is álló régi lakóépületek jó része ilyen technikával készült.

Elsősorban az ipari objektumok homlokzatain jelent meg a téglaépítészet. Valószínű, hogy helyben nem gyártottak jó minőségű klinker téglát, így ez a lakóház építészetben, alig jelent meg. Azonban a különböző korokban létesült ipari épületek, malmok, mezőgazdasági raktárak, színek, stb. ennek szép példáit képviselik. Az anyag kérte számon az épületek szerkezetelvűségét, cserében a racionálisabb és időtállóbb megjelenésért. Legtöbbjük ma is használatban van, és az idő kevésbé vehető észre állagukon.

Justh Gyula u. 40. Justh Gyula u. 53/A

Aradi út 79.

A háború előtti Bauhaus-időszak Makót „mélypontjában” érte el. Ebből az időszakból mindössze két épület emelhető ki.

Lonovics sgt. 15. Maros parti strandfürdő

A város arculatát jelentősen átformálta a **modernizmus**, s nem lett egységes a városkép. Ebben a korszakban is épültek maradandó épületek: a ***kórházi véradó***, az egyre nemesedő főtéri ***csipkesor***, s néhány középület, lakóház, a Deák Ferenc utca fokozatos átépülése jó példái ennek.

1.1.4 Külterületi tanyás térség

A város újjáépítésével, a népesség számának növekedésével elkezdődött a mezőgazdaság fejlődése. A gazdálkodási rendszer és a termelés szerkezete is átalakult. Az állattenyésztés mellett a növénytermelés is gyorsan fejlődött. A város 24—28 km-re kiterjedő határában kialakultak az alföldi városok gazdálkodási rendszerére jellemző termelési övezetek. Az első övezetben voltak a veteményeskertek, közvetlenül a város mellett. Ehhez számítjuk a várostól északi irányba húzódó Jángor nevű határrészen lévő kertésztelepeket is. A második övezetbe tartozott a belső legelő (ma Járandó), amely a Maros vonalától és az apátfalvai határtól a lelei határig a várost teljesen körülölelte. Itt legeltették a haszonállatokat, amelyeket a pásztorok minden este hazahajtottak. A harmadik övezet az Ugar, itt dűlőkre osztott ugarnyomásos gazdálkodás volt.

A következő övezetben voltak a Szállás- vagy Tanyaföldek. Ezek a területek már távol estek a belterülettől, 10—28 km-re terültek el. Megmunkálásuk naponta történő kijárással már nem volt megoldható. A lakóhelyre a rendszeres visszatérés egyre nehezebb lett. Nyári kint tartózkodásra a gazdák ideiglenes szállásokat, tanyázó helyeket készítettek. Nagyobb területtel, több számosállattal rendelkezők a termelés kiterjesztésével rövidesen télen is kint tanyáztak.

A legtávolabbi övezet a Puszta volt, a külső legelők öve, ahol a juhokon kívül a növendék és meddő állatokat tartották. Az itt legeltető pásztorok különböző építményeket készítettek, amelyek védelmet nyújtottak az időjárás viszontagságaitól. A telet ezeken a pásztorszállásokon meghúzódva töltötték, ha a legeltetett pusztán továbbálltak, könnyűszerrel továbbvitték azokat.

A tanya gazdasági szükségszerűségből ideiglenes lakhely lett, tavasztól őszig a gazda, télen az állatgondozást végző pásztorcsalád tartózkodási helye. Kezdetben nem önálló telep, csupán kiegészítője, függvénye a községi településnek.

A tanyák a mezőgazdasági termelés üzemei voltak, szervesen hozzátartoztak a városbéli házakhoz, együttesen képezték egy-egy család birtokát. A tanyás gazdálkodás korában a tanya, mint üzemhely, a városi ház, mint állandó lakhely egyetlen zárt üzemi egységet alkottak.

Az alföldi tanyás gazdálkodás kialakulásával a mezőgazdaságban egyre inkább a földművelés, mint az állattartás volt az uralkodó vonás.

A XIX. század elején az állattartás rendszere is alapvető változáson ment keresztül. A korábbi extenzív állattartás helyébe a félszilaj tartásmód lépett. Az egyénileg teleltetett állatállomány gondozása, s párhuzamosan a munkaigényesebb növényfajták termesztésének szélesebb körűvé válása következtében nőtt a tanyán végzendő munkák munkaerő-szükséglete. Egyre többen költöztek ki, mint állandó lakásra a tanyára, majoros, tanyás stb. néven nevezett konvenciós cselédként. Ezek nem szakadtak ki teljesen a városi környezetből, sőt legtöbbjük nem is maradt élete végéig tanyalakónak, a városi házhoz vagy a városban lakó gazda családjához kapcsolódtak.

Az 1850-es években a tanyásodás legelőbbre haladott vidékei közé tartozott Makó is. Míg 1784-ben az I. katonai felmérés alapján készült térkép a makói határban 278 szállást tüntetett fel, addig a város elöljárósága által 1853-ban végzett összeírás alkalmával 956, majd 1857-ben készült statisztikai jelentés szerint már 1228 tanyát mutattak ki.

1861—62-ben Makó határában is felosztották a belső legelőket, így ezeken a területeken is megindult a tanyák építése. A termelés nemcsak területileg terjedt ki, hanem a termelés ágaiban is

egyre inkább belterjesebbé vált. Ahogy belterjesült a termelés, úgy növekedett a munkaerő-szükséglet, mind tartósabban kint kellett lakni a tanyán.

A fejlődés lényegesen megváltoztatta a tanyák képét. A társadalom átalakulása, különösen pedig a legelők felosztása, az örökösödési viszonyok megváltoztatása, a családi szervezet átalakulása következtében új tanyatípusok kerültek a régiek helyébe. A tanya hosszabb tartózkodásnak lett a helye. A kint lakó családok munkaképességük fennállásáig tanyánlakók lettek, csak öreg korukra költöztek be a városi házba. A birtokaprózódással a tanyák folyamatosan épültek, sűrűsödtek, a városi és falusi házakhoz hasonlóan állandó lakóhelyekké alakultak. Különbséget kell tenni a városhoz közel eső tanyák és a távoli tanyaföldek tanyái között. A közelebbiek később alakultak és szorosabb a kapcsolatuk a várossal.

Makó külterületén a mai napig számos tanya van. Ezek jelentős részben továbbra is gazdasági hasznosításúak, de megindult a tanyák elnéptelenedése, illetve funkcióváltása is. Makó legfontosabb külterületen található városrésze Makó-Rákos, mely a városközponttól 14 km-re található a Tótkomlósi út mentén. A településrész jelenlegi utcaszerkezete a 20. században alakult ki, de történelme a 18. századig nyúlik vissza, amikor itt egy falu állt.

1.2 A RÉGÉSZETI ÖRÖKSÉG FELMÉRÉSE

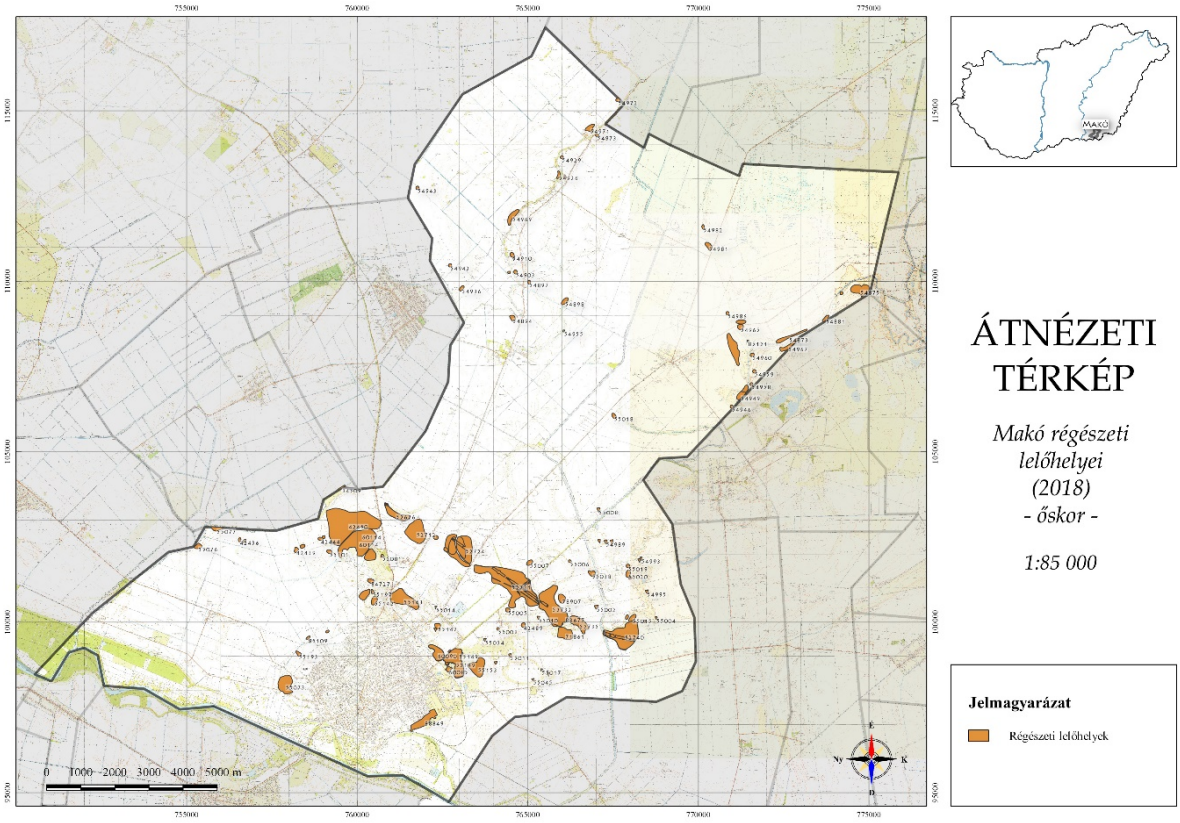
1.2.1 Az őskor időszaka

Az emberi történet leghosszabb periódusát felölelő időszak az őskor. Ennek időszaka az első emberek megjelenésétől, a tudatos eszközhasználat kezdetétől a növénytermelő és állattenyésztő életformára történő áttérésen át egészen a fejlett fémfeldolgozással és az ezzel kapcsolatos gazdasági fejlettséggel jellemezhető strukturált, komplex módon szervezett társadalmak virágzásáig tartó periódus volt.

A több évezredes időszak több, rövidebb-hosszabb, főként az anyagi műveltség alapján elnevezett és behatárolható időszakra tagolható. Beszélhetünk ős-, és újkőkorszakról, amikor az ősközösségi formák után az ember áttért a termelő gazdálkodásra. Ezt követően az önellátó gazdálkodásra történt áttérés után a technikai fejlődések sorával az emberiség megismerkedett a különbféle fémek nyersanyagának beszerzésével, feldolgozásával és az így készült fémeszközök használatával. Ezek a rézkor, bronzkor és vaskor időszakának meghatározott periódusai a régészeti szakirodalomban.

Ezek Körös–Maros-közére és szűkebben Makó térségére vonatkozó áttekintése az alábbiakban található.

1-9. ábra: Őskori régészeti lelőhelyek Makó környékén.

1.2.2 Újkőkor (Kr. e. 6000–4500/4400)

A Körös–Maros-közén, így Makó környékéről is az első emberi megtelepedés nyomai az újkőkorszakra (neolitikum) adatolhatóak. Ez a mintegy 2500 éves, a Kárpát-medence első földműves kultúráit jelentő népességek megtelepedésének periódusa kora, középső és késői időszakokra tagolható, emlékei csak szórványosan, mintegy négy lelőhelyről ismertek a település határából.

A vizekhez közel eső hátságokat kedvelő kora újkőkori földműves települések (Körös-kultúra) intenzívebb előfordulása a Körös–Maros-közén megfigyelhető, de főként más kistérségi régiókban (Maroslele, Hódmezővásárhely, Szentes környéke). Kora újkőkori településnyomok a Fekete-Mocsár I. (nyilvántartási szám: 54960) lelőhelyről ismertek.

A korszak középső fázisát képező nagy, eltérő regionális sajátosságokkal rendelkező, egész Európát benépesítő kultúrkör (Alföldi Vonaldíszes kultúra) településnyomai mindössze egy területről ismertek Makó határából, mégpedig az Ipari Park 1. lelőhelyről (nyilvántartási szám: 60090).

Ezek mellett további két lelőhelyről kerültek elő újkőkori településnyomok a térségből (Pap-hát IV, MOL 16. lh (nyilvántartási szám: 42443); Járandó (M43 autópálya 40. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52731)), a korabeli lakosság temetkezései eddig ismeretlenek.

1.2.3 Rézkor (Kr. e. 4500/4400 – 2700/2500)

A késő újkőkor végét jelentő időszakban történt gazdasági és társadalmi átalakulások során új időszak köszöntött be a Kárpát-medence egészében, melyet a réz általános használatának elterjedéséről rézkornak nevezett el a kutatás. Az ékszerként már a késő újkőkorban felbukkanó fémet nagy mennyiségben kezdték el használni a mindennapokban, eszközöket és fegyvereket készítve belőle. A mintegy 2000 év hosszúságú periódust, az egyes műveltségekre jellemző, régészeti leletanyagban ránk maradt emlékek alapján a kutatás – a neolitikumhoz hasonlóan – kora, középső és késői fázisra tagol.

A rézkor időszakából Makó térségéből mindösszesen 13 lelőhely ismeretes, melyek általában településnyomok, de egy esetben egy temető néhány sírja is feltárásra kerülhetett.

A kora rézkor (Kr. e. 4500/4400 – 4000) időszakát a késő újkőkori műveltségből, keletről jött elemek hatására átalakult Tiszapolgár kultúra jelöli a Körös–Maros vidékén. A főként pásztorkodással foglalkozó népesség laza, szórt szerkezetű településeken lakott. Halottaikat, a korábbi időszakoktól eltérő módon a településektől elkülönülő helyekre, nemek szerint eltérő tájolással, zsugorított tájolással, azaz magzati pózban helyezte örök nyugalomra. A műveltség emlékanyaga mintegy két lelőhelyről ismert Makó területéről, melyek közül az egyik a Királyhegyesi-ér (nyilvántartási szám: 54959), míg a másik a Járandó (nyilvántartási szám: 52731) lelőhely (

1-10. ábra 1-3.).

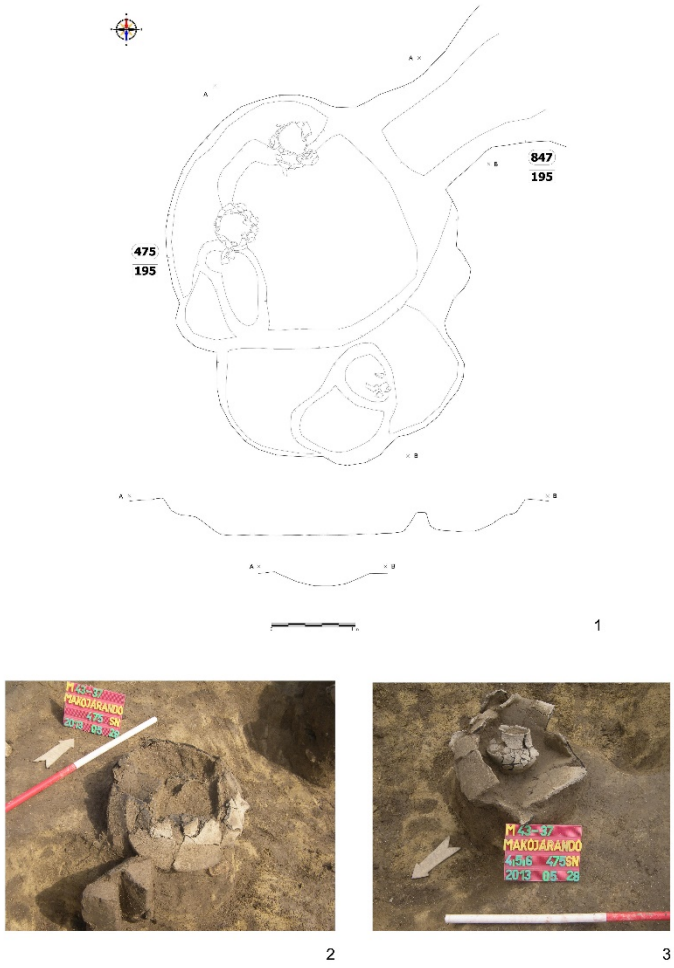
A következő, középső rézkori időszak (Kr. e. 4000 – 3600/3500) több száz éves periódusát a környéken a Bodrogkeresztúri kultúrának elnevezett műveltség alkotja. A kora rézkor időszakához hasonlatos pásztorkodó életformát folytató lakosság emlékei mintegy öt lelőhelyről ismertek Makó határából. Ezek között három településnyom, Gacsiba III, MOL 13. lh (nyilvántartási szám: 42436); Járandó (M43 autópálya 40. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52731); és Dáli ugar (M43 autópálya 42. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52733) és két temetkezéseket tartalmazó lelőhely szerepel (M43 23. lelőhely (nyilvántartási szám: 55143); M43 29. lelőhely (nyilvántartási szám: 55149).

Az egész Kárpát-medencét és Európa egy jó részét egységes műveltségűvé alakító késő rézkori időszak (3600/3500 – 2700) során számos technikai újítás megjelenik. Ilyen például az állati igaerő által vontatott kocsi megjelenése. Ezt a műveltséget a szakirodalom Pécel – Báden kultúrának nevezi néhány európai és kárpát-medencei jelentőségű lelőhelye után. A földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozó népesség nagy becsben tartotta kocsi húzó állatait, a marhákat, melyet a településeiken rendszeresen felbukkanó állattemetkezések jelölnek. Halottaikat a korábbi évszázadoktól eltérő módon nem korhasztásos eljárással, hanem máglyán történő hamvasztás után temették el. A késő rézkor időszakából mintegy öt lelőhely ismert a település határából: Gacsiba IV, MOL 12. lh (nyilvántartási szám: 42434); Vashalom (nyilvántartási szám: 55017); Vörös-kereszt (nyilvántartási szám: 55073); Lonovics-dűlő I. (nyilvántartási szám: 55076); Lonovics-dűlő II. (nyilvántartási szám: 55077). Sajnálatos módon eddig ezek egyikén sem volt régészeti feltárás.

A virágzó gazdasági konjunktúrát működtető Baden kultúrának talán a Kelet-Európából érkező Gödörsíros-kurgán kultúra népesség térhódítása vethetett véget.

A település határából további két, pontosabban meg nem határozható rézkori lelőhely ismert: Pap-hát III, MOL 17. lh (nyilvántartási szám: 42444); Dál-Zsiga-tanya (nyilvántartási szám: 55019).

1-10. ábra: Rézkori lelőhelyek

1-10. ábra: 1.: *A Makó, Járandó (nyilvántartási szám: 52731) lelőhelyen feltárt 475. snr., 195. objektum számú rézkori gödör és a benne előkerült edények rajzos dokumentációja.* ***2-3.****: A Makó, Járandó (nyilvántartási szám: 52731) lelőhelyen feltárt 475. snr., 195. objektum számú rézkori gödör és a benne előkerült edények fotós dokumentációja.*

Az épített régészeti örökségek egy különálló, több szempontból speciális csoportját képezik a sok esetben találóan az Alföld földpiramisainak aposztrofált halmok (tumulus, kurgán, korhány, kunhalom). Értékük nem csak régészeti szempontból kimagasló, hanem sok esetben különleges növénytársulások számára is élőhelyet biztosító természetvédelmi területeknek bizonyulnak. A jelenségek legtöbb esetben temetkezési helyek lehetnek, de kisebb méretűeket sokszor határjelölő szereppel is létesítettek.

Építésük időszakát a régészeti kutatások nagyrészt a rézkorra helyezik. Feltárási eredményekből ismert, hogy a Kr. e. 2. évezredben Kelet–Európából a Kárpát-medencébe költöző népcsoportok (Jamnaja, Gödörsíros kultúra népessége) kiemelkedő vezető tagjait ilyen halomsírok alá helyezte végső nyugalomra.

Ennek ellenére mindenképpen érdemes megjegyezni, hogy a sok évszázadon keresztül érkező, eltérő identitással és kulturális szokásokkal rendelkező népcsoportoknál (pl.: Jamnaja kultúra, Gödörsíros kultúra, Halomsíros kultúra, szkíták, szarmaták, kunok) sorra megtalálható a halomsír emelésének szokása, ezért teljes biztonsággal minden kurgánról nem állítható, hogy a rézkor időszakából származik. Ezt jól példázzák az Alföld egyéb területein (pl.: Vaskút, Jászalsószentgyörgy, Hortobágy stb.) feltárt szarmata halomsírok is. A jelenségek időrendi helyzetének pontosítása csak régészeti feltárások elvégzésével lehetséges.

Makó határában számos halomsír a mai napig látható nyomokkal megmaradt. Mindezek ellenére a természetes erózió és az emberi tájformáló tényező hatására napjainkra ezek száma csak töredéke lehet a valaha a környéken állt ilyen formájú temetkezéseknek. Ehhez elegendő csak azt megemlíteni, hogy a település tágabb határából jelenleg több, mint egy tucatnyi helyről ismert kör vagy szögletes árokkerettel határolt szarmata sír vagy sír csoport (pl.: 52731, 52735, 52724 nyilvántartási számú lelőhelyek). Az altalajban nyomot hagyó árokkeretekből kitermelt föld valaha a temetkezés fölé emelt kisebb-nagyobb sírhalmokat képezett. Ezek felülete mára teljesen lekopott, jelenlétükre csak a talajba mélyített árkok betöltésének elváltozásaiból lehet következtetni. Az eddigi régészeti kutatásokból megismert ilyen jellegű sírcsoportok alapján feltételezhető, hogy a 2–4. század folyamán a jelenlegi makói határban több száz kisebb-nagyobb halom helyezkedhetett el.

A közhiteles nyilvántartásban jelenleg 10 olyan különálló lelőhely szerepel, mely halomsírokat jelöl (a Sóstói-halom és a Paphalom egy lelőhelyen belül, a MOL 19-23. összevont lelőhely nevű egységen belül található). Elhelyezkedésükben erősebb koncentráció a rákosi határban a Száraz-ér mentén és a település belterületétől északra, észak-nyugatra figyelhető meg. A halmos temetkezéseket emelt lakosság települései pontosan nem azonosíthatóak.

1.2.4 Bronzkor (Kr. e. 2700/2500 – 900/800)

A késő rézkor végét jelentő időszakban történt gazdasági és társadalmi átalakulások során új időszak köszöntött be a Kárpát-medence egészében, melyet a réz és ón ötvözéséből keletkezett új fém, a bronz általános használatának elterjedéséről bronzkornak nevezett el a kutatás. A réznél erősebb ötvözött anyag használata általánosan elterjedt az egész Kárpát-medencében, így a Körös–Maros közén is. A gazdasági fejlődésben az új fém használata és az annak előállításához szükséges technikai ismeretek megszerzése mellett nagy szerep jutott a Kelet-Európából közvetített, háziasított ló megjelenésének.

A közel 1500–2000 év hosszúságú bronzkori periódust, az egyes műveltségekre jellemző, régészeti leletanyagban ránk maradt emlékek alapján a kutatás – a neolitikumhoz és rézkorhoz hasonlóan – kora, középső és késői fázisra tagol. Az őskor időszakában a bronzkor tekinthető a leggazdagabbnak Makó határában, ugyanis különböző fázisainak emlékanyaga mintegy hetven lelőhelyről ismert a térségből. A lelőhelyek jelentős része felszíni nyomokból azonosítható településnyom, de ezek mellett több területről ismertek temetkezések is. Az utóbbit jól példázza Makó, Vörös-kereszt (nyilvántartási szám: 55073) lelőhely, ahol egy öt edényt tartalmazó hamvasztásos temetkezés került elő, mely a későbbiekben egy kora bronzkori műveltség névadójává vált (Makó kultúra).

A késő rézkori Baden kultúra virágkora majd hanyatlása után bizonyos továbbélő elemek felhasználásával újonnan érkező migrációs elemek közreműködésével egy új kora bronzkori (Kr. e. 2700/2500 – 1900/1800) műveltség alakult ki a Maros vidékén. A gyér intenzitású, mezőgazdasági tevékenységre és pásztorkodásra utaló településnyomaik és temetkezéseik mintegy 17 lelőhelyről

ismertek Makó határából. Ezek főként településnyomok, mindösszesen két helyszínről ismert hamvasztásos temetkezés. A legtöbb lelőhely terepbejáráson előkerült felszíni nyomokból ismert, de számos lelőhelyen történt feltárás is.

A bronzkor időszakában lezajló belső átalakulások során a középső bronzkor periódusára (Kr. e. 1900/1800 – 1400/1300) az anyagi műveltség átalakult. A korai periódusra jellemző, szinte az egész Kárpát-medencében hasonló jellegű műveltséggel jellemezhető kultúrával ellentétben a középső időszakra a több, területileg elkülönülő, kisebb-nagyobb kulturális egységek megjelenése válik általánossá. A térségre jellemző (főként jellegzetes kerámiaformák) középső bronzkori kultúra a Makó közelében, a Maros-vidéken elhelyezkedő lelőhelyekről a Szőreg-Perjámos kultúra nevet kapta.

A középső bronzkor időszakából mindösszesen hét lelőhely ismert a város térségéből. Ezek egy része felszíni nyomok alapján azonosított településnyom, mindössze két területről ismert a korszakhoz köthető temetkezés (1-11. ábra 1-2.).

1-11. ábra: Bronzkori temetőrészlet

1.

2.

1-11. ábra: 1-2.: *A Makó, Járandó (nyilvántartási szám: 52731) lelőhely északi részén feltárt bronzkori temetőrészlet* ***1.:****598. számú (1013. snr.) és* ***2.****: 593. számú (1008. snr.) sírjai.*

Az egyik középső bronzkori település valószínűleg kiemelt jelentőségű lehetett a térségben (Dáli ugar (M43 autópálya 42. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52733)), mert széles, mély erődítési árokkal vették körbe. A településsel kapcsolatos erőszakos aktivitásokra engednek következtetni a Dáli ugaron és környékén elvégzett feltárásokon előkerült tárolóvermekbe elföldelt teljes vagy részleges emberi maradványok a (M43 autópálya 42. lelőhely (nyilvántartási szám: 52733); M43 autópálya 38. lelőhely (nyilvántartási szám: 52732)).

Az időszak végét jelölő koszideri horizonthoz kettő lelőhelyről származó emlékanyag sorolható.

A középső bronzkori változatos, kisebb-nagyobb egységekből álló színes kulturális kép Nyugat–Európából érkező migrációs hatásokra (koszideri horizont időszaka) némileg uniformizálódott a bronzkor késői szakaszára (Kr. e. 1400/1300 – 900/800). Az újonnan érkező hódító elemek anyagi műveltségükkel feltűntek az egész Kárpát-medencében, jellegzetes temetkezéseik alapján a Halomsíros kultúra nevet kapták. Megtelepedésüknek nyomai, ugyan szórványosan, de Makó határából is ismertek.

A középső és késői időszak átmenete után a késő bronzkor végén a Dunától keletre eső területeken hosszú időn keresztül egy egységes kerámia és fémművesség jegyekkel rendelkező csoport alakult ki, melyet Gáva kultúrának nevez a régészeti szakirodalom. A jellemzően mezőgazdasági tevékenységgel jellemezhető gazdaságú műveltség magas színvonalú fémművességgel rendelkezett, mely tárgyi emlékei Makó környékén is előkerültek (1-12. ábra).

1-12. ábra: : Makó, Innenső-Jángor III. lelőhelyen (nyilvántartási szám: 60114) feltárt 20. számú, késő bronzkori objektumból előkerült, töredékes állapotú tokosbalta öntőforma

A korszak társadalmának tagoltságát a megmaradt településnyomok is jól jelölik, ebből az időből származik a Rákos–Császárvár (nyilvántartási szám: 54965) lelőhelyről ismert földvár és hozzá kapcsolódó védmű és csatornarendszer (1-13. ábra).

1-13. ábra: Makó, Rákos–Császárvár (nyilvántartási szám: 54965) lelőhelyről ismert földvár és hozzá kapcsolódó védmű és csatornarendszer

Forrás: Google Earth

Késő bronzkor időszakából Makó és környékéről jelenleg 37 lelőhely szerepel a közhiteles lelőhely-nyilvántartás és adattári állományokban. Ezek közül négy lelőhelyről származik a Halomsíros kultúrához köthető leletanyag (Rákos-Szemes-dűlő V. (nyilvántartási szám: 54949); Határhalom II.

(nyilvántartási szám: 54958); M43 23. lelőhely (nyilvántartási szám: 55143); M43 29. lelőhely (nyilvántartási szám: 55149), melyek között településnyomok és egy esetben hamvasztásos temetkezésük is ismert.

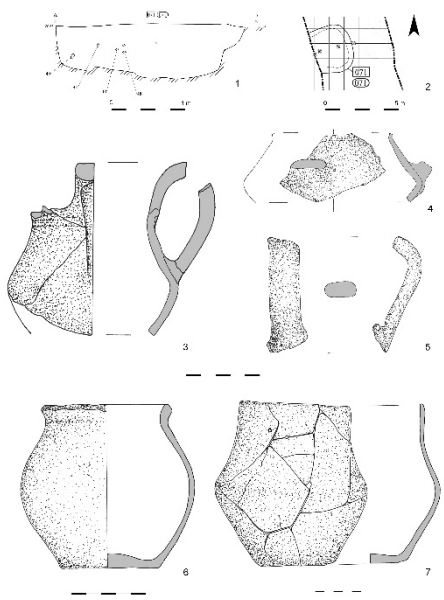
A régészeti periódus nagyobb részét képező Gáva kultúra időszakához jóval több lelőhely sorolható. A biztosan ide tartozó lelőhelyek száma 14, melyek mennyisége a bizonytalan, de késő bronzkorinak meghatározott további 19 lelőhellyel minden bizonnyal gyarapodhat újabb vizsgálatok eredményeként. A lelőhelyek jelentős része felszíni nyomokból ismert településnyom, feltárásokról csak néhány lelőhelyről ismert leletanyaguk.

1.2.5 Vaskor (Kr. e. 900/800 – Kr. e.)

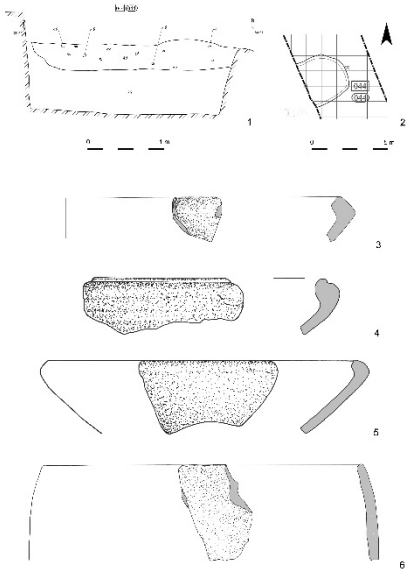
A késő bronzkor időszakának végén újabb, Kelet–Európából bevándorló népcsoportok jelentek meg az Alföld területén. Ezzel a vándorlási hullámmal ismételten technikai újítások jelentek meg a Kárpát-medencében, mellyel kezdetét vette a vaskorszak. Az időszak a korábbi periódusokhoz hasonlóan, nevét onnan kapta, hogy egyre szélesebb kulturális körben teret hódított a vas felhasználása. A fém nyersanyagának beszerzése egyszerűbb volt, mint a réz vagy a bronz egyéb összetevő anyagainak, illetve a feldolgozott ércből készített termékek jóval időt állóbbaknak bizonyultak használati eszközként, mit a korábbi évezredekben használt elődeik. A régészeti kutatások az időszakot egy korai és egy késői fázisra tagolják, mindkét periódus jellegzetessége, hogy egy idegen eredetű népesség migrációjával vette kezdetét. A korai időszakban keletről, míg a késői szakaszban nyugatról meginduló népcsoportok jelentek meg a Kárpát-medencében.

A kora vaskorban a (Kr. e. 700 – 400) közötti periódusban Makó térségében a pásztorkodó, Kelet–Európában nomád életformát folytató szkíta törzsek telepedtek meg. Emlékeik szórványosan találhatók meg az eddig megismert régészeti leletanyagban. Mindösszesen négy lelőhelyről ismertek kora vaskori településnyomok, melyek közül kettő esetben (M43 23. lelőhely (nyilvántartási szám: 55143) és Innenső-Jángor III. (nyilvántartási szám: 60114)) megelőző feltárás alkalmával kerültek elő jellegzetes szkíta jellegű kerámiáik (1-14. ábra 1-7.).

1-14. ábra: Makó, Innenső-Jángor III. lelőhelyen (nyilvántartási szám: 60114) feltárt vaskori, szkíta objektumok (44., 71. snr.) és a belőlük előkerült jellegzetes kerámialeletek

1.

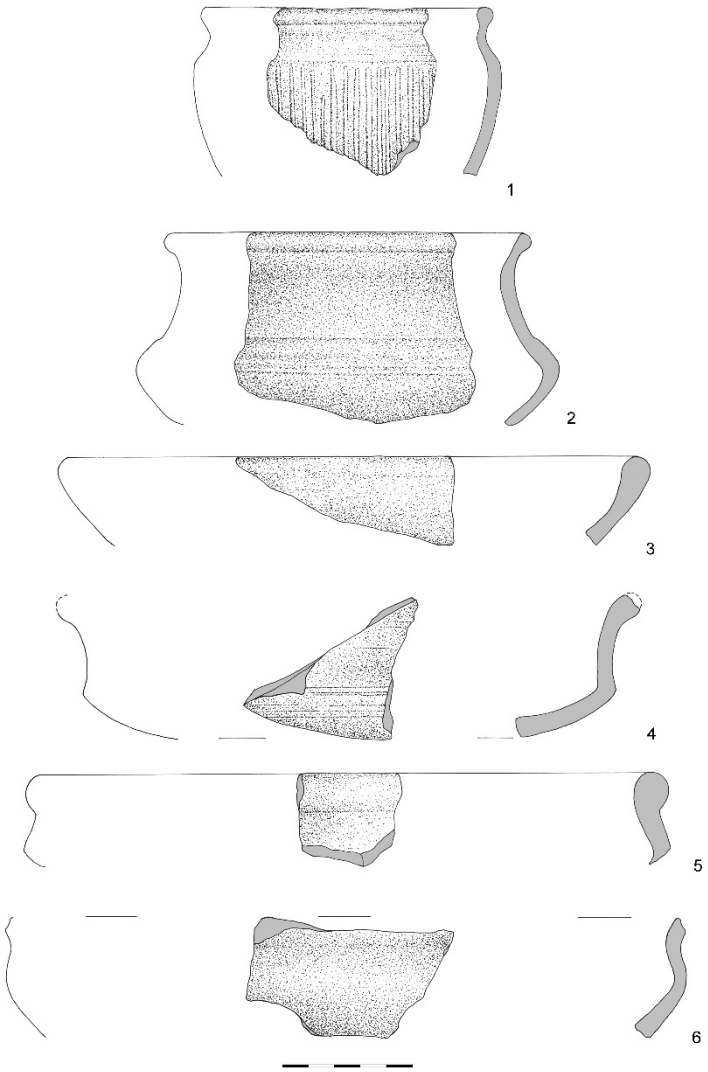

2.

A késő vaskor időszakában (Kr. e. 450 – 0) a Nyugat–Európából kirajzó kelta törzsek – kiknek vándorlása a Balkán-félszigeten át egészen Kis-Ázsiáig nyomon követhető volt – jelentek meg az Alföld területén. A fejlett mezőgazdasági és kézműves technológiával rendelkező törzseik a görög eredetű írott történeti forrásokban már névvel szerepelnek. Ennek megfelelően a Körös–Maros-közét, így Makó térséget is egy ismert törzsnevű kelta csoport (osusok, cotinusok ?) népesítette be.

Tárgyi emlékanyaguk jelenleg több, mint egy tucatnyi lelőhelyről ismert, melyek túlnyomó része terepbejárásokon előkerült felszíni emlék, de néhány kelta településen megelőző feltárások is zajlottak. Az Innenső-Jángor III. lelőhelyen az egymás mellett előforduló szkíta és kelta településnyomok alapján feltételezhető a késő vaskori népességgel történt együttélés (1-15. ábra 1-7.).

1-15. ábra: Makó, Innenső-Jángor III. lelőhelyen (nyilvántartási szám: 60114) feltárt kelta település néhány jellegzetes edényformája

1.2.6 Császárkor időszaka

Szarmaták, dákok (Kr. után – 450/500)

A vaskor végén az Alföldön élő kelta törzsek nyomai jelen ismereteink szerint a Kr. e. 2. századig mutathatóak ki. A Kr. e. 2. század és a Kr. u. 2 század közt eltelt több évszázadnyi időből régészeti emlékek viszonylag szórványosan ismertek, azok időrendi besorolása több bizonytalanságot hordoz.

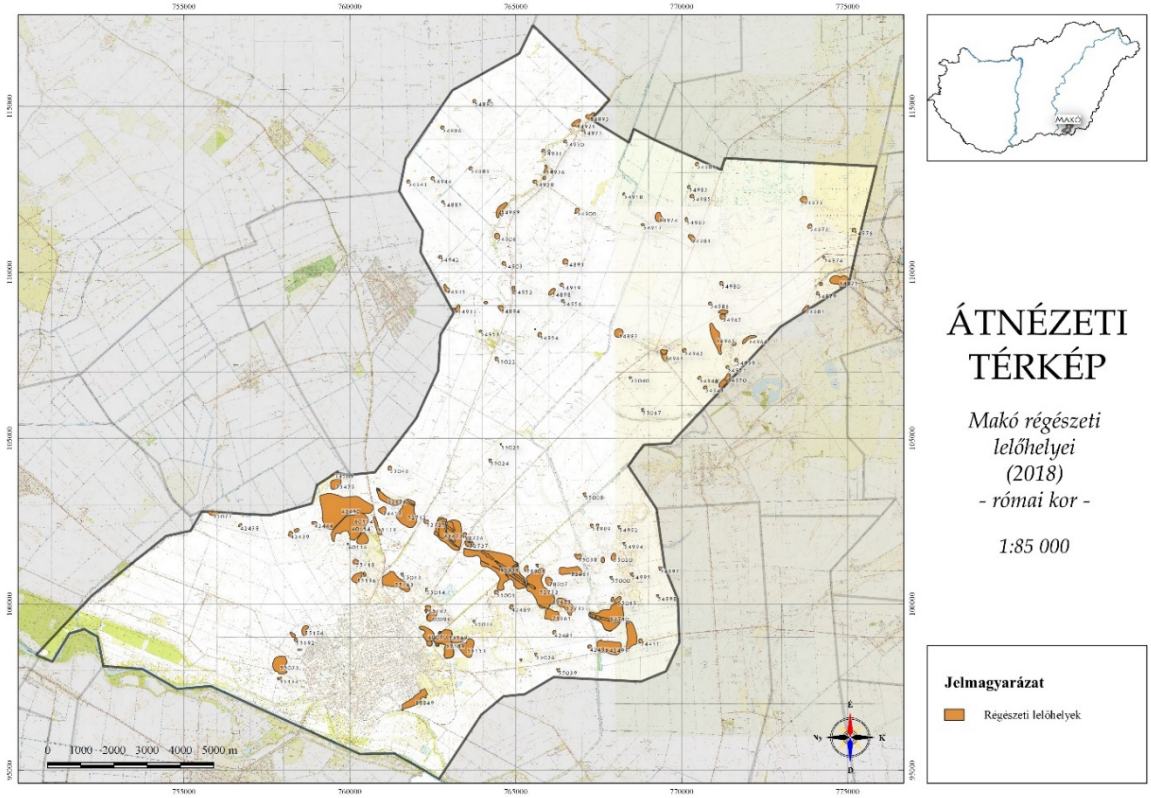
Ezekben az időkben az Alföldtől keletre egy jelentős késő vaskori, kora császárkori politikai tényező tűnt fel – mely hatásait bizonyos értelemben napjainkig is érezteti – a dák királyság. Államalakulatuk meghatározó és a Római Birodalom számára is egy fenyegető tényezőnek bizonyult, mely a Kr. u. 1. század végén, 2. század elején az ellenük vezetett római hadjáratokat eredményezte. Néhány bizonytalan forrásadat alapján a modern történetírás előszeretettel húzta meg az ókori királyság nyugati határait a Tiszáig, majd a későbbi római Dacia provincia vonalát a Maros-Tisza által határolt Bánát térségéig. A történeti források alapján feltételezett határvonalak meglétére és a konkrét dák jelenlét igazoló tárgyi emlékanyag meglétére régészeti források megfelelő mennyiségben nem állnak

rendelkezésünkre. A közhiteles lelőhely nyilvántartás Makó környékéről mindösszesen egy területről, Igás–Sárga iskola (nyilvántartási szám: 54922) lelőhelyről tart számon dák jellegű emlékeket. A kutatás jelenlegi állása szerint valószínűsíthető, hogy a terepbejárásból származó leletek nagyobb valószínűséggel sorolhatóak a korábbi bronzkorhoz/vaskorhoz vagy a valamivel későbbi korai (2. századi) szarmata település emlékéhez.

Az Alföld ligetes sztyeppéit a Kr. u. 1. század során az iráni eredetű, Kelet–Európában nomád pásztorkodó életmódot folytató szarmaták törzsei szállták meg (jazig, roxolán, alán). Egészen a kora középkori népvándorlások megindulásának kezdetét jelölő hun korszakig (4. század utolsó harmada, 5. század első harmada) a térség meghatározó politikai tényezői voltak. A Kárpát-medencében, így Makó környékén is, a Kelet-Európában jellemzően megszokott és gyakorolt nomád életmódjukat a környezeti feltételek okán feladni kényszerültek, melynek következtében egy életmód-váltáson átesve letelepültek és megjelentek a földművelő tevékenységet jelző tanyáik, falvaik és a történeti forrásokból ismert alföldi „városaik”, azaz az állandó településeik.

A mai Makó kül-, és belterületéről a római császárkor időszakából mintegy 155 lelőhelyről ismertek a emlékeik (1-16. ábra). Ezzel a 400 – 500 éven keresztül folyamatos szarmata megtelepedés a modern kori emberi jelenlét mellett a legintenzívebb időszakot és talán a legmagasabb populációt mutatja.

1-16. ábra: Római kori (Császár kor), szarmata régészeti lelőhelyek Makó környékén

A településeik mellett, köszönhetően az elmúlt évtized nagyberuházásaihoz kapcsolódó régészeti munkálatoknak, több lelőhelyről ismertté váltak a temetkezéseik (pl: 42450; 42472; 52724; 52731; 52732; 52735; 55073; 55143; 55149; 55153; 60114 nyilvántartási számú lelőhelyek). Sajátos temetkezési szokásaiknak köszönhetően egy-egy nagyobb lelőhelyen belülről több, olykor eltérő időszakhoz tartozó (2–3.; 4–5. század) sírcsoportjaik is ismertek (M43, 37. lelőhely, Innenső–Jángor

III. (nyilvántartási szám: 52731)). További temetők előfordulásával szükséges számolni bármiféle földmunkákkal járó változtatások esetében, hiszen lelőhelyeik jelenleg még pontosan ismeretlenek, felszíni nyomok alapján nem azonosíthatóak.

Sírjaikat sok esetben árokkal vették körül, és a temetkezés fölé minden bizonnyal halmokat emelhettek (1-17. ábra 1.). Mára ezek jelentős része erodálódott és a felszínen szinte semmiféle nyoma nem látható valamikori meglétének. A keretelt temetkezésekre csak a feltárásokon előkerülő árkok vagy a műszeres lelőhely-felderítések során kimutatható elváltozások utalhatnak. A sírokba halottaikat gazdagon felékszerezve használati eszközökkel (kés, orsó, fegyver stb.) felszerelve, a túlvilági élethez étel-ital melléklettel ellátva helyezték örök nyugalomra (1-17. ábra 2.).

1-17. ábra: A régészeti munkálatok során feltárt lelőhelyek

***1-17. ábra: 1.**: A Makó, Dáli ugar (M43 autópálya 43. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52735) lelőhelyen feltárt, határoló-árkos (1: 402–404. snr.) és körárkos (2: 69–70. snr.) temetkezések, valamint a geofizikai felméréseken észlelhető elváltozásuknak a nyoma (3.). **2.**: A Makó, Dáli ugar (M43 autópálya 43. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52735) lelőhelyen feltárt szarmata temetkezések (1-2.; 4.: 80. és 220. snr. kettőstemetkezés; 3.: A 635. snr számú, rablott, több koponyát tartalmazó szarmata temetkezés).*

A településnyomok közt szerepelnek kisebb tanyák és nagyobb, feltételezhetően, falvak is. Az élénk mezőgazdasági tevékenység és állattartás mellett a településeken általános volt a kézműves tevékenységek folytatása is. Több lelőhelyről ismertek kerámiaégető kemencék (52731; 52732; 52735 nyilvántartási számú lelőhelyek) (1-18. ábra 1.), a fémmegmunkálásra utaló eszközök (olvasztótégelyek, fúvókanyílások) (1-18. ábra 2.), nyersanyagok (darabolt bronzok) és készítés-technológiai hulladékok (salakok, fémolvadékok) (pl.: 52731; 52735 nyilvántartási számú lelőhelyek), valamint a csontmegmunkálás (csonteszközök) és szövés fonás nyomai (orsók, nehezékek, textillenyomatok).

1-18. ábra: Régészeti leletek

1.

2.

***1-18. ábra: 1.**: A Makó, Dáli ugar (M43 autópálya 43. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52735) lelőhelyen feltárt edényégető kemence (208. snr.). **2.**: A lelőhelyről előkerült bronzolvasztó tégely töredéke.*

A térség és időszak szerteágazó gazdasági rendszerét tükrözik az előkerült leletanyagok, melyek közül említhetőek a távoli Rajna vidéken készült római díszkerámiák (terra sigillata), Pannoniában, a Pontus vidéken vagy a Közel-Keleten készült üvegedények vagy akár a közeli Pannonia provinciában készült mázas kerámiák. A térség gazdasági fejlettségéről és a lakosság kifinomult gasztronómiai érzékéről tanúskodnak a számos lelőhelyről ismert amfóraleletek, melyek feltételezik a Földközi-, vagy Fekete-tenger vidékéről származó bor vagy olaj jelenlétét, használatát és élvezetét a helyi ókori lakosság körében.

1.2.7 A népvándorlás kora

Hunok, germánok, avarok (450/500 – 800/900)

A viszályoktól közel sem mentes, római-szarmata kapcsolatokról szóló alföldi császár kori időszaknak egy a 4. században megjelenő jelentős politikai tényezőt képező államalakulat, a hunok vetettek véget. A Kelet-Európában a hun birodalom megerősödésével és terjeszkedésével kapcsolatosan megindult folyamatok a Kárpát-medencére is hatást gyakoroltak. Megkezdődött a történeti korokból adatolt, egésze Európára jelentős változásokat hozó népvándorlások időszakának a fejezete.

A hunok megjelenése a vizsgált területre a 4. század végén 5. század elején közvetlen hatást gyakorolt, hiszen feltételezhetően a tágabb térségbe – a Körös–Maros-közére – került az egész Római Birodalmat rettegésben tartó hun fejedelmi központ, Attila városa. Elképzelhető, hogy ezen rövid történeti időszak emlékeit őrzik a rendkívül intenzív sűrűséget tanúsító késő szarmata településnyomok, melyek a hun kori katonai hadműveletek háttérországát képezhették.

A kora népvándorlás korában a térségbe jelentős mennyiségű germán eredetű, főként gepida lakosság érkezett, akik Attila halála után, a hun birodalom részekre szakadását követően is helyben maradtak.

Sziget-szerű megtelepedésük emlékei inkább a Maros és Körös torkolatának környékéről (Szőreg, Szentes környéke), Hódmezővásárhely határából, de a Makóhoz közelebb eső Kiszombor térségéből is ismert. Közvetlen a makói határból megtelepedésüknek és jelenlétüknek csak szórványos nyomai ismertek, mindössze négy lelőhely említhető, ahol gepidákhoz köthető emlékanyag előkerült. Az egyik Rákos – Szemes-dűlő IV. (nyilvántartási szám: 54948), a másik Rákos – Szemes-dűlő V.

(nyilvántartási szám: 54949), a harmadik Szentpéteri-tanya (nyilvántartási szám: 54987). Ezek mind terepbejárás során azonosított településnyomok, míg a negyedik a Makó, Járandó lelőhely (nyilvántartási szám: 52731), ahol egy jellegzetes 5. századi ékszer töredéke kerültek elő a feltáró munka során szórvány leletként (1-19. ábra).

1-19. ábra: Germán típusú ezüst ruhakapcsoló tű töredéke Makó, (nyilvántartási szám: 52731) lelőhelyről

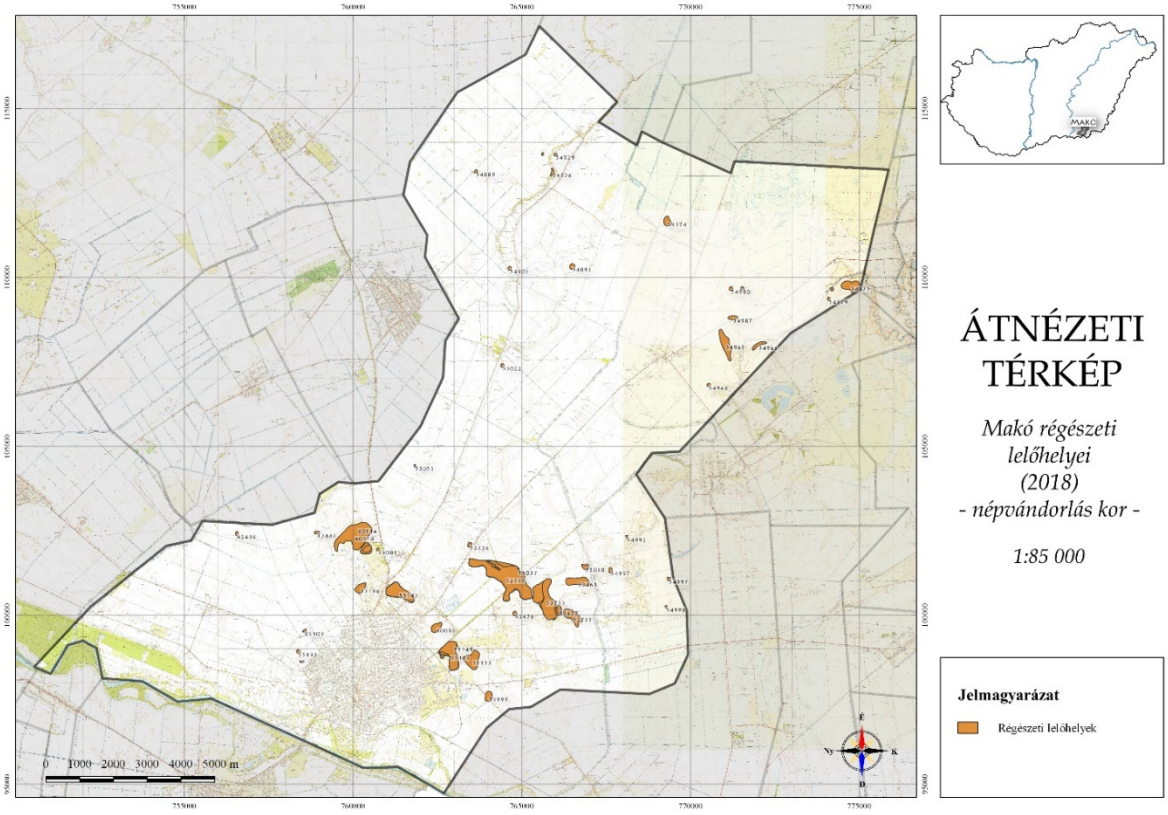

A népvándorlás kor későbbi időszakában az 567-ben lejátszódó gepida-langobárd háború után a nagyállattartással és földműveléssel foglalkozó, Kelet–Európából érkezett nomád avar népesség telepedett meg a Körös–Maros-közén. A több mint három évszázadot átívelő avar periódust a régészeti kutatások jelenleg három – kora, közép és késő – időszakra tagolják. Mindhárom időszak bekövetkeztének esetében vagy újabban beérkező csoportok megjelenése vagy belső átalakulási folyamatok játszottak szerepet.

Makó határából jelenleg több, mint negyven (avar és népvándorlás kori lelőhelyek jelenleg ismert száma 42) lelőhelyről van tudomásunk (1-20. ábra). Ezek nagy része településnyom, de három lelőhelyről temetőrészletek is ismertek. Míg a települések java része terepbejárások alkalmával került elő, addig a temetkezések régészeti feltárásokból ismertek. Az elmúlt évtized feltáró munkái során számos avar településrészlet is előkerült. A lelőhelyek közül néhány biztosan kora avar és nyolc a korszak késői periódusához sorolható.

A kora avar településeket terepbejárási anyagokból szinte egyáltalán nem lehet biztosan és pontosan azonosítani, de a Makó környéki megtelepedés mindenképpen jelentős lehetett, hiszen a térség a Körös–Maros-közére feltételezett, 6. században megjelent csoport törzsterületén helyezkedik el. Ezt jól mutatják az elmúlt évtizedek feltáró munkái alatt előkerült kora avar temetőrészletek például Kövegyről vagy Makó, Ipari Park (nyilvántartási szám: 55149) lelőhelyről. Ez utóbbi a tágabb térség legnagyobb sírszámú és leggazdagabb kora avar temetője, mely a környék kiemelkedő szerepét és a Balkán-félszigeten lévő Kelet Római Birodalommal betöltött élénk kapcsolatrendszerét jól tükrözi.

1-20. ábra: Népvándorláskori régészeti lelőhelyek Makó környékén

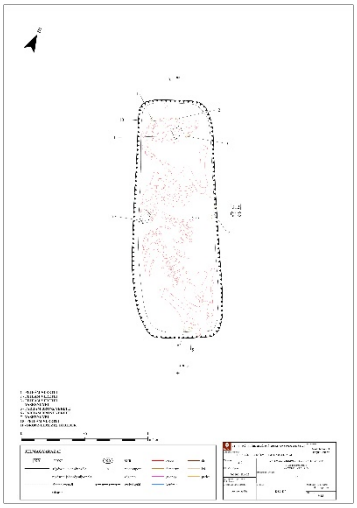

A korszak késői jellegű lelőhelyei között megtalálhatóak a településnyomok és a temetkezések egyaránt. A több feltáráson megtalált kisebb tanya-szerű késő avar települések a mélyebben, sokszor napjainkra náddal, zsombékkal fedett, vizenyős területeken helyezkednek el. Feltételezhetően egy szárazabb klímaperiódus miatt választották előszeretettel élőhelynek ezeket a vizes területeket.

A késő avar periódusra keltezhető egy kiemelkedő jellegű és jelentőségű feltételezhetően több száz síros soros temető, melynek egy részlete Makó, Innenső-Jángor lelőhelyen került elő egy beruházáshoz kapcsolódó feltárás során (1-21. ábra 1-2.). Az aranyozott, figurális mintákkal díszített öv-, és lószerszámveretekkel (1-22. ábra 1-2.) rendelkező elit széles körű kapcsolatrendszerei bizonyíthatóak a Kárpát-medence több kisebb-nagyobb mikrorégiójával.

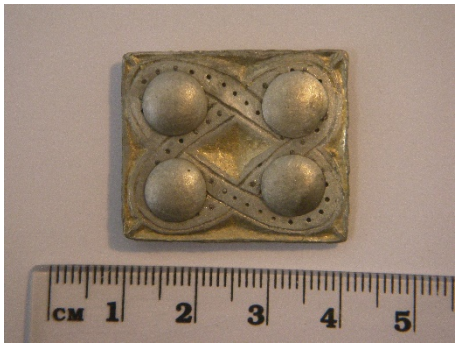
1-21. ábra: Sírok az Innenső-Jángor lelőhelyen

1.

2.

1-21. ábra: ***1.****: Népvándorláskori (késő avar) temetkezés fotója Makó, Innenső-Jángor III. (nyilvántartási szám: 60114) lelőhelyen (8. snr.).* ***2.****: Későavar felszerszámozott ló sír rajza a lelőhelyről (12. snr.).*

1-22. ábra: Öv- és lószerszámveretek az Innenső-Jágor lelőhelyen

1.

2.

1-22. ábra: ***1.****: Népvándorláskori (késő avar) aranyozott ezüst övvert Makó, Innenső-Jángor III. (nyilvántartási szám: 60114) lelőhelyről. 2.: Népvándorláskori (késő avar) aranyozott ezüst lószerszám veret a 33. snr. lósírból.*

Településeikre jellemző szerkezeti sajátosságok (nagy kiterjedésű területhasználat, rendkívül szórt szerkezet) miatt várható, hogy korábban lokalizált, viszonylag kisebb kiterjedésű lelőhelyeik a későbbiekben további terepi vizsgálatok során jelentősen bővülhetnek. Különösen igaz ez a szórványos jellegű településnyomokat prezentáló helyszínekre. A településekhez minden esetben kapcsolódnak temetők, melyek váratlan előfordulása földmunkával járó változtatások esetében kockázati tényezőt jelent.

1.2.8 Honfoglalás-, Árpád-, és középkor

Honfoglalás kor (800/1000)

A virágzó késő avar közösségek életét a történeti forrásokból ismert 9. századi Balkán-félszigetről induló bolgár támadások valószínűleg megviselték, de a korábbi vélekedésekkel ellentétben a legújabb régészeti kutatások eredményeként semmi esetre sem változtatták lakatlan sivataggá az Alföld területét, így a Körös–Maros-közét sem. A 9. század második felében a 880-as 890-es évekbe megjelenő magyarság a korábbi avar közösségeket itt találhatta.

Együttélésük Makó környékén ugyan még nem bizonyítható, de feltételezhetően nem tekinthető véletlennek a késő avar emlékeket szolgáló Innenső–Jángor III. (nyilvántartási szám: 60114) és Dáli ugaron (nyilvántartási szám: 52735) előkerülő 10. századi, honfoglaló jellegű szórvány fémleletek jelenléte (1-23. ábra 1-2.).

1-23. ábra: Honfoglalás kori szórvány fémleletek Makó, Innenső-Jángor III. (1.) és Dáli ugar lelőhelyekről (2.).

1.

2.

A honfoglalás korából és a korai magyar történeti időszakra keltezhető évtizedekből több lelőhelyről is ismert emlékanyag Makó határából. Településre utaló leletek kerültek elő Makó, Rákos–Feketehalom I. (nyilvántartási szám: 54875), Rákos-Királyhegyesi-ér III. (nyilvántartási szám: 54879) lelőhelyeken, valamint kis családi temetőjük került feltárása a Makót elkerülő út nyomvonalán az M43 23. lelőhelyen (nyilvántartási szám: 55143). Szórványos emlékeik többek között a fentebb említett két lelőhelyen adatoltak.

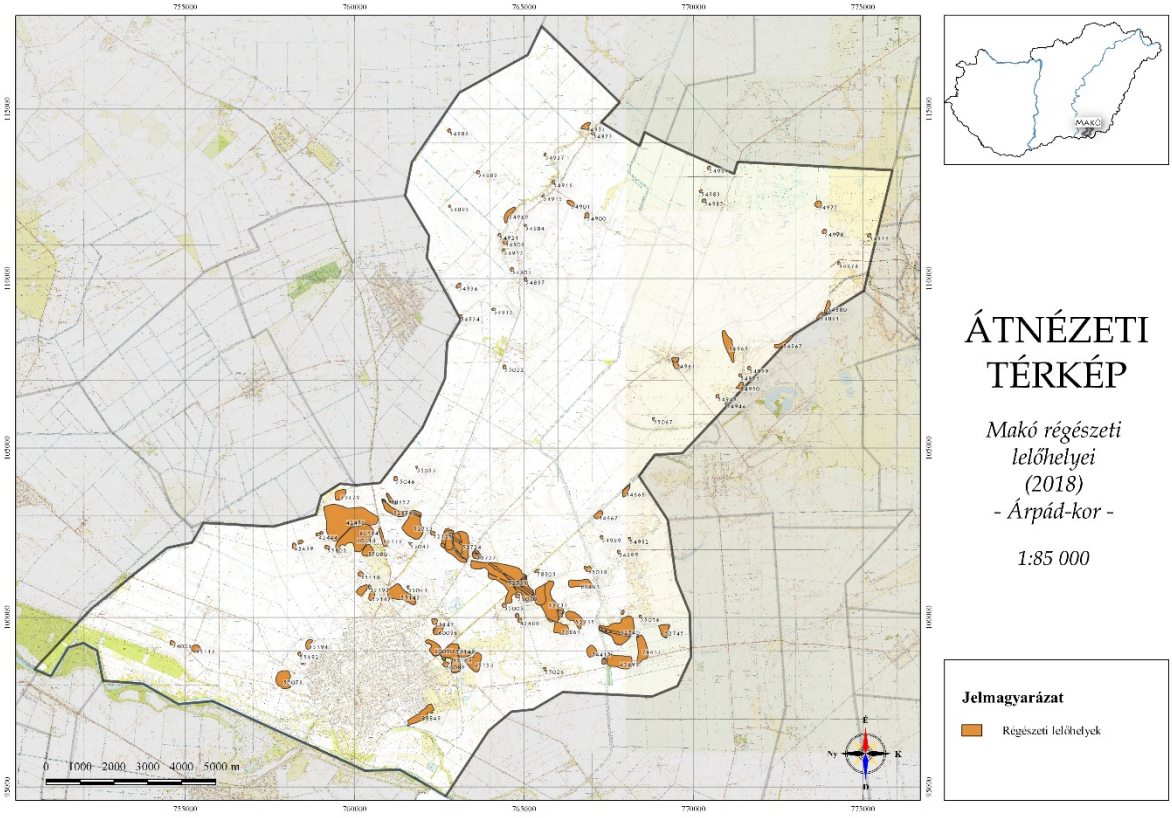
Árpád-kor (1000 – 1301)

A történelemkönyvekből jól ismert, honfoglalás és kalandozások utáni időszakot az I. István nevével fémjelzett államalapítás, majd az azt követő Árpád-kor követte. A Magyar Királyság megalapításával kezdetét vette az első királyi dinasztia, az Árpád-ház uralkodása. Az időszak kutatásával kapcsolatosan már nem kizárólag csak a régészeti lelőhelyekre és leletekre lehet támaszkodni, hanem – ugyan szórványosan – írott források is fennmaradtak. A régészeti szakirodalom az ez időhöz köthető emlékanyagot Árpád-korinak nevezi.

A Maros vidék területe, így Makó határa is sűrűn benépesült, lakosai az 1030-ban alapított Csanádi Püspökség lelki pásztorkodása alá tartoztak.

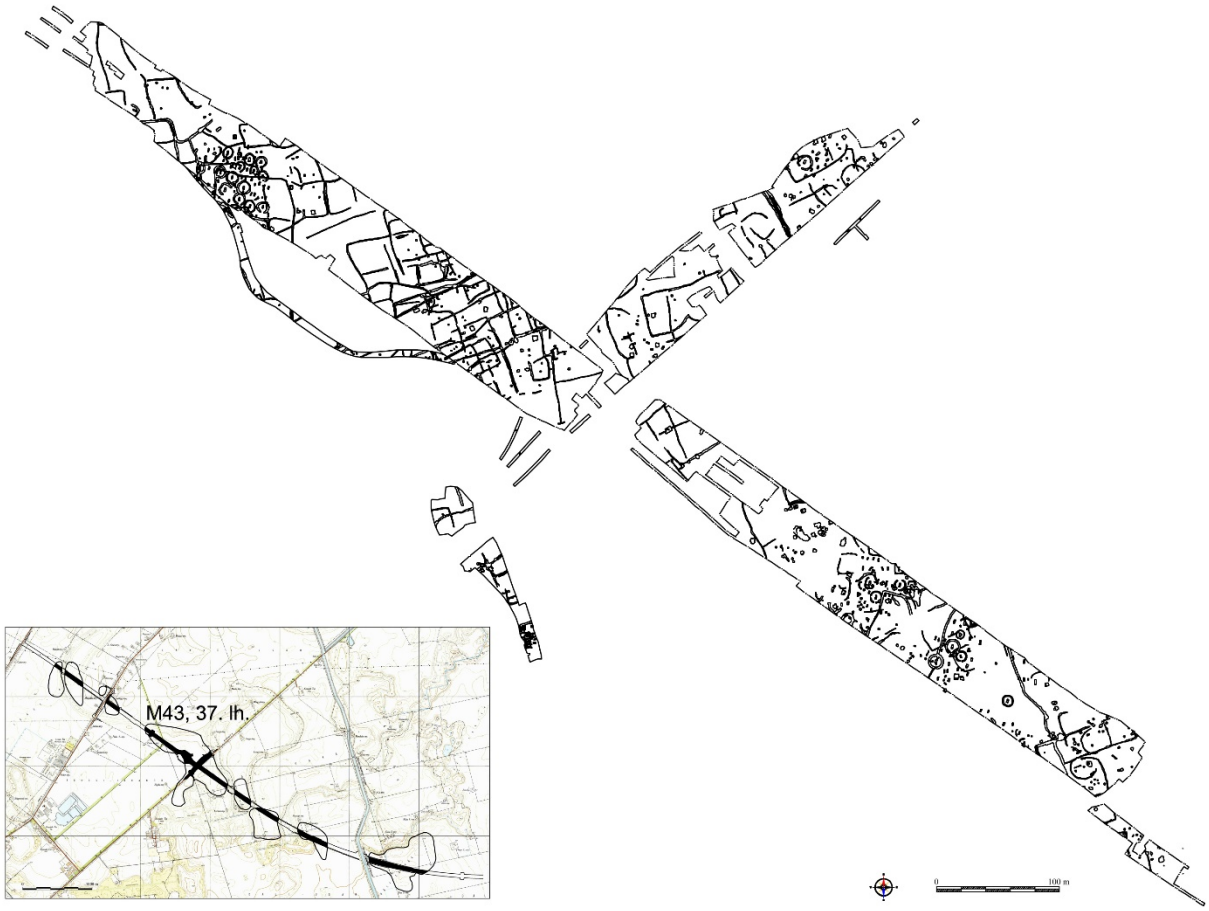
Árpád-kor időszakába sorolható lelőhelyek tanúsága alapján – a császár kor időszakához hasonlóan – rendkívül sűrű településhálózat létezett a térségben. Összesen mintegy 106 lelőhelyről ismert különböző méretű Árpád-kori településnyom (1-24. ábra).

1-24. ábra: Árpád-kori régészeti lelőhelyek Makó környékén

A lelőhelyek kiterjedése – a szarmata falvakhoz hasonlóan szintén – jelentős mértékben nagyobb lehetett a közhiteles nyilvántartásban szereplő jelenlegi méreténél. Ezt az elmúlt évtizedek beruházásaihoz kapcsolódó feltáró munkálatok jól bizonyították például Járandó (nyilvántartási szám: 52731) vagy akár Dáli-tanyák (nyilvántartási szám: 52740) lelőhelyeken megfigyeltek alapján. Az avar településekhez hasonlóan ezekre is jellemző a ritkás, szórt szerkezet, melyet jól példáz az M43 nyomvonalán megkutatott Járandó lelőhely (nyilvántartási szám: 52731). A felszíni nyomok alapján korábban több kisebb poligonból álló lelőhely közel 1 km hosszú szakaszán végig megfigyelhetőek voltak a telkek, porták felosztására, önálló kis gazdasági egységek elkülönítésére szolgáló árokrendszerek (1-25. ábra). Az egyes egységeken belül vagy ahhoz kapcsolódóan épületek (1-26. ábra 1-4.), szabadtéri kemencék, veremcsoportok helyezkedtek el.

1-25. ábra: Árpád-kori település

1-25. ábra: *Makó, Járandó (nyilvántartási szám: 52731) lelőhelyen feltárt Árpád-kori településről készített összesítő felszínrajz a telkeket és egyéb gazdasági egységeket határoló/elválasztó árokrendszerekkel.*

A feltárási eredmények alapján tapasztaltak szerint a jelenleg viszonylag kisebb kiterjedésűnek ismert Árpád-kori településnyomok a későbbiekben további terepi roncsolás mentes vagy roncsolásos vizsgálatok során jelentősen bővülhetnek. Különösen igaz ez a szórványos jellegű településnyomokat prezentáló, az 1970-es évekbe megfelelő térképészeti anyag nélkül dokumentált helyszínekre.

A kereszténység felvételével a honfoglalás korában általában használatos soros temetőket fokozatosan felhagyták és megjelentek a templomok körüli sírkertek. Talán ezzel is magyarázható, hogy az Árpád-kor időszakából – a korábbi történeti periódusokhoz képest – jellemzően kevesebb a temető, mint a településnyom. Minden bizonnyal több település használt egy-egy temetőt. Különösen igaz ez a templom körüli temetkezésekre, melyek használata sokszor egészen az újkorig szokásban volt.

1-26. ábra: Árpád-kori épületek nyomai

1

2

3

4

1-26. ábra: 1-4.: *Makó, Járandó (nyilvántartási szám: 52731) lelőhelyen feltárt Árpád-kori épületnyomok (**1.**: A 383. számú (231. snr.) Árpád-kori földbemélyített épület. **2–3.**: A 274. számú (673. snr.) épületben feltárt, 832. snr. számú téglából épített kemence. **4.**: A 274. számú (673. snr) Árpád-kori földbemélyített épület).*

A közhiteles lelőhely-nyilvántartás adatai között jelenleg három lelőhelyről ismert Árpád-kori temető Makó határából. Az egyik a már régebb óta ismert Vágott-halom (nyilvántartási szám: 55070), mely

földmunkák során korábban már sérült és feltételezhetően el is pusztult. Bálint Alajosnak néhány Árpád-kori sír feltárására volt lehetősége a lelőhelyen. Elképzelhető, hogy az elpusztult és részben feltárt lelőhely azonos a 2013 során Makó, Járandó lelőhelyen (nyilvántartási szám: 52731) talált Árpád-kori temetőrészlettel (1-27. ábra 1-4.), de ezt pontosan igazolni nem lehetett. A feltárás alkalmával egyházi épületre utaló nyomok ugyan nem kerültek elő, de a korábban a közelben elhelyezkedő halom egy alkalmas telepítő tényező lehetett egy templom számára. Az ott végzett régészeti tevékenységek vagy a halom elhordásának földmunkái nem tettek említést kövek, téglák, vagy embercsontok előfordulásáról.

1-27. ábra: Árpád-kori temetőrészletek

***1-27. ábra: 1-4.**: Makó, Járandó (nyilvántartási szám: 52731) lelőhelyen feltárt Árpád-kori temetőrészlet (**1.**: A temető összesítő térképen dokumentálva. **2.**: Az Árpád-kori temetőrészlet fotója. **3.**: Az Árpád-kori temetőrészletben feltárt 576. (985. snr.) és 608. számú (1039. snr.) temetkezések. **4.**: Az Árpád-kori temetőrészletben feltárt 611. számú (1042. snr.) temetkezések).*

Egy további Árpád-kori temetőrészlet ismert a település belterületének keleti részén elhelyezkedő Gerizdes (nyilvántartási szám: 88849) lelőhelyről. Mindezek mellett szükséges megemlíteni a jelenleg ismeretlen korú temetőként nyilvántartott lelőhelyeket (pl.: Rákos (nyilvántartási szám: 54961); Rákos-Feketehalom III. (nyilvántartási szám: 54876); Igási kotárkák (nyilvántartási szám: 54882)), hiszen azok akár az Árpád-kori magyarság emlékei is lehettek.

A lelőhely nyilvántartás szerint és az adattári információk alapján a település határából két templomos hely ismert. Az egyik Igás-D. Nagy-tanya (nyilvántartási szám: 54970), míg a másik Szentmiklósi-telek (nyilvántartási szám: 90045). Az előbbinek a felszínen is azonosítható nyomai voltak, de pontosabb időrendi besorolása régészeti feltárások nélkül nem volt ez idáig lehetséges. Az 1970-es években helybéli lakosok még beszámoltak az álló falairól, melyet, minek után útban volt, szisztematikusan elbontottak. A tanulmány elkészítéséhez végzett helyszíni szemle során nem volt azonosítható az elhelyezkedése. A Szentmiklós-telek lelőhelyre lokalizált templom nyomai a helyszínen nem látszódnak, annak elhelyezkedése térképészeti adatok alapján valószínűsíthető, hiszen 18–19. századi rajzolatokon ugyan romos, de még álló falakkal ábrázolták.

Az Igás-D. Nagy-tanya lelőhelynél található emlékek a talajművelés okozta eróziónak jelentős mértékben ki vannak szolgáltatva, azok pontos beazonosításáról, megóvásáról, esetleg a terület levédéséről örökségvédelmi és kegyeleti okokból szükséges volna gondoskodni.

További templomos helyek jelenlétére engednek következtetni írott források és egy beszédes határ és lelőhelynév. Ez utóbbi Rákos-Templomdomb (nyilvántartási szám: 54964) lelőhely, ahonnan késő középkori településnyomok és temető ismeretes. A régészeti szakirodalom arról azonban nem tesz említést, hogy a feltételezhetően ott állott templom helye ismert volna.

Továbbá egy 13. századi írott forrás említést tesz Dál falu Szent Enyedről elnevezett templomáról. A település a nevét őrző határrészben volt (Dál-Nagy Lajos tanyája (nyilvántartási szám: 55015)), templomra utaló régészeti emlékek azonban erről a helyről nem ismeretek.

A középkori Szentlászló településen is állott egy kőtemplom, melyet 14. századi források több alkalommal említenek. Ennek helye, ugyan úgy, mint a hozzá kapcsolódó településé egyelőre ismeretlen. Történeti kutatások rekonstruálták elhelyezkedését, de régészeti adatok nem állnak rendelkezésre az azonosításra.

Szintén írott forrásokból ismert a Szent Lőrinc számára felszentelt templom után elnevezett Árpád-, és középkori település temploma. A középkori település területe beépített, azonosítása régészeti módszerekkel pontosan nem lehetséges.

További templomos hely létezését bizonyítják írott források Szentmargita településen. Történeti kutatások Makótól északra a későbbi Margita határrész területén lokalizálják elhelyezkedését, ezt azonban régészeti leltek nem támasztják alá. A település neve a Szent Margitról elnevezett templomtól származhat.

Templomos helyről további adatok ismertek az írott forrásokban szereplő Tömpösről. Régészetileg jelenleg ez a település sem azonosított, feltételezhetően a Tömpös határnévvel jelölt területen kell keresni emlékeit.

A templomos helyek mellett számos egyéb településről is említést tesznek okleveles adatok a 13. századtól kezdődően, melyeket a mai Makó előzményeinek vagy szomszédos településeinek tekinthetőek. Ilyenek például a fentebb említett Igás, Rákos, Dál, Tömpös (Tompos), Szentmargita Szentlászló, Szentlőrinc mellett, Szemeegyháza, Köztelek, Meggyes, Dedénszeg, Malomzug/Malomszeg, Tárnok, valamint a mai makó további előzményeit képező Bulcsúháza, Vásárhely-Makó/ Vásárosmakó, Kisfalud, Waffalaka és Makófalva települések.

Ezek közül a fentebb látottak alapján mindösszesen Dál, Igás és Rákos települések azonosíthatóak – számos bizonytalansági tényezővel – régészeti lelőhelyekkel. A többi település vagy jelenleg beépített területen található és régészeti módszerekkel csak nehezen volna kutatható, vagy ez idáig ismeretlen, feltérképezetlen helyen található.

A térség kora középkori és Árpád-kori fejlődésében a 13. század első felében nem csak a gazdasági folyamatok részbeni változása, átalakulása hanem a mongol csapatok jelentős méretű 1241–1242. évi pusztítása vetett véget. A legújabb kutatási eredmények alapján a tatárjárás időszakát követően a térség jelentős mértékben elnéptelenedett, melyet csak néhány évtized múlva hevert ki, hogy elinduljon a további fejlődés útján.

1.2.9 Késő középkor és törökkor

Késő középkor (1301 – 1526)

A térség középkori fejlődése a legtöbb korábbról ismert névvel illetett településen folyamatos volt, egészen a török korig.

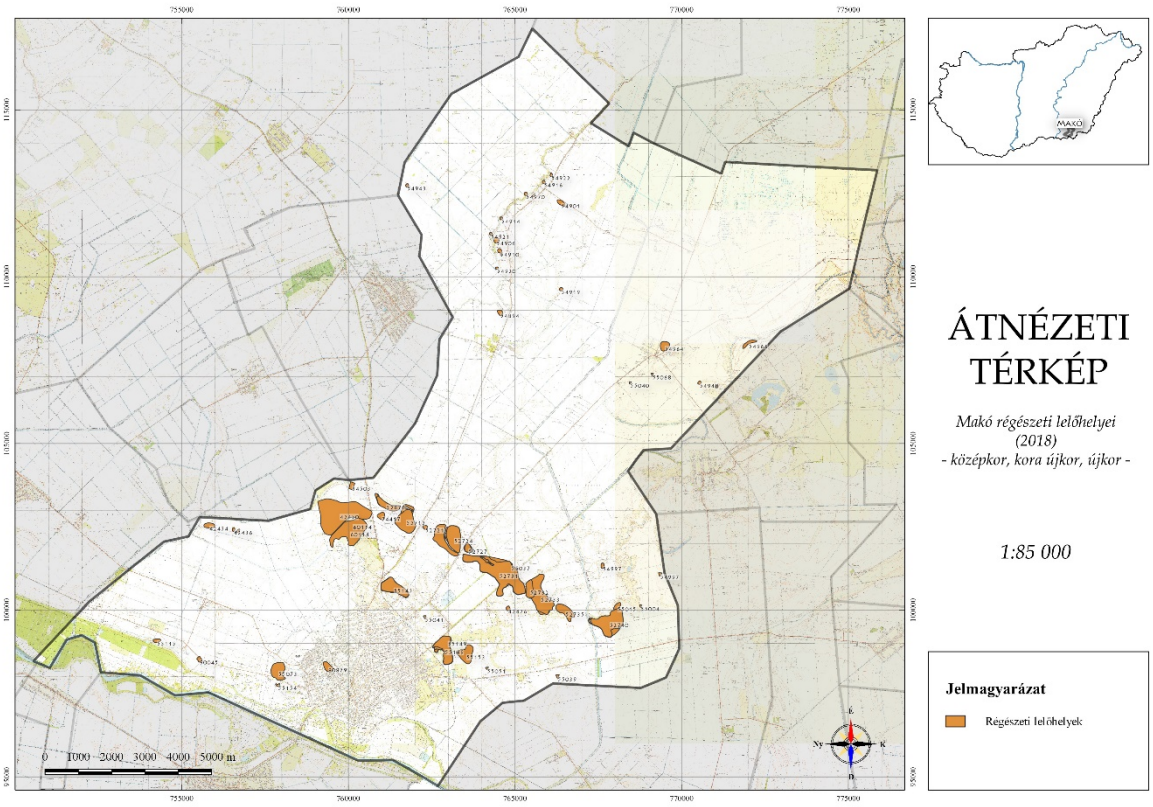
A mai Makó alapját képező feltételezhetően nyolc település (Bulcsúháza, Kisfalud, Malomszög, Szentlászló, Szentmargita, Waffalaka, Vásárosmakó és Makófalva) az Árpád-kori előzmények után tovább fejlődött és növekedett, melynek eredményeként a 14–15. századra részbe egybe is épültek és pontosan ismeretlen időben, de meg is kapták a mezővárosi címet. A fejlődét elősegítette, hogy a Maros vízi útja mellett itt húzódhatott egy szárazföldi közlekedést biztosító forgalmas hadi út is. Továbbá a folyón a földrajzi adottságokból kifolyólag itt alakult ki egy révhely, mely magával hozta az átkelő melletti területeken a piac létesülését egyaránt. Továbbá a településtől északra található, folyóvizektől távolabb eső területek értékes legelőket biztosítottak az állattartáshoz, mely a Körös–Maros-közén a 15–16. század folyamán egy elég jelentős, Nyugat–Európai piacokat megcélzó húzó ágazattá vált.

Ezekre az írásos forrásokból ismert, utcákból és házsorokból álló, udvarházakkal rendelkező településekről régészeti emlékek egyelőre rendkívül kis számban ismertek, mindannak ellenére, hogy például 1528-ban néhány napon keresztül Szapolyai János király is itt tartózkodott. Ennek oka, hogy a középkori település a mai város területével nagyjából egy helyre esik.

Az elmúlt évek régészeti munkálatai alkalmával vált ismertté a középkori település egyik temetője az Iboly utcából és környékéről (nyilvántartási szám: 80879).

Mindezek mellett a település tágabb határából további kilenc középkori lelőhely ismert, melyek között nyolc település és egy temető szerepel (1-28. ábra). A történeti leírásokból kikövetkeztethető történeti városmag jelenleg nem szerepel bejelentett lelőhelyként a közhiteles nyilvántartás adatbázisában.

1-28. ábra: Késő középkori, törökkori valamint újkori régészeti lelőhelyek Makó környékén

Török kor (1526 –1686)

A fentebb említett, esetenként Árpád-kori előzménnyel rendelkező településeken az élet tovább zajlott a középkoron keresztül egészen a 16. században bekövetkezett, a Kárpát-medence sorsát, mintegy másfél évszázadra jelentősen befolyásoló török korban is. Az írásos források alapján az 1526-os mohácsi vész után is zavartalanul ment a térség virágzása. Kiemelkedő helyet foglalt el, mintegy közvetítő és ütköző szereppel az Alföld, Erdély és a Délvidék között. A már mezővárosi rangra emelkedett település az 1550-es években több alkalommal cserélt gazdát, mígnem Temesvár 1552-es, majd Gyula 1566-os elfoglalása után végleg a török hódoltság érdekeltsége alá a csanádi náhijé közigazgatási egységébe került.

A 16. századból több forrásrészlet tesz említést egy erősségről, mely Makót védte. Erre utaló régészeti emlékeket nem ismerünk, azonosítása nem lehetséges. Valószínűleg nem tekinthető kimagasló jelentőségűnek, hiszen a török sem végzett rajta további erődítési munkálatokat.

A hódoltság időszakából több magyar királyi, illetve török adóösszeírás (defter) megmaradt, melyekből a település szerkezetére és a népesség változására utaló adatokat lehet tanulmányozni. Ezekből ismertek a 16. századi Makó első utcanevei, mégpedig a Csapó, Hód, Szeghát és a Tót, illetve az ott található, időszakonként változó mennyiségű adófizető egység a porták száma. Ezen adatok alapján a 16. század végéig folyamatosan gyarapodott a település.

A történeti források és a régészeti lelőhelyek tanúsága alapján a 16. század második felében, az 1593 és 1606 között lezajló 15 éves háború következményeként a korábban kialakult településhálózat jelentős mértékben elpusztult, a krími tatárok 1600-as évek elejéén véghezvitt folyamatos pusztításának eredményeként Makó városa több évre el is néptelenedett.

A háború 1606-os lezárását követően a település újranépesedett, az élet folyamatosan zajlott rajta. A környező kisebb települések közül többről, mint pl.: Igás, Rákos Dálegyháza már nem tesznek említést a források vagy azokat pusztaként nevezik meg, mely alapján ezeken a településeken ekkorra megszűnt a folyamatos élet.

Ezeket a folyamatokat jól érzékeltetik a régészeti lelőhelyek, hiszen jelenleg a település határából mindösszesen egy területről ismert szórványos, török korira keltezhető régészeti leletanyag. A forrásokban is nyomon követhető pusztásodási folyamatok mellett feltételezhető egy olyan településszerkezeti átalakulás, melynek során a lakosság jelentős része életvitel szerűen a bizonyos mértékű védelmet biztosító mezővárosba költözött be, mely minden bizonnyal a mai település jelenleg beépített részei alatt helyezkedhet el.

A település számára a 16. század végén tapasztalható egy további, rendkívül erős krízises periódus, mikor is az 1686-ban a török kiűzésére megindult hadjáratok időszakában a Temes vidéken telelő krími tatár csapatok támadásai hatására a környező települések népessége elhagyta a vidéket. Valószínűleg Makó települése is elnéptelenedett, a visszatelepedés csak jóval később, mintegy tizenhárom év múlva kezdődött meg ismét és azóta, szinte folyamatosnak tekinthető napjainkig.

1.2.10 A régészeti örökség felmérése

A kulturális örökség régészeti javai egyszeri és megismételhetetlen elemeket jelentenek, melyek általános védelem alatt állnak a jelen kor és a jövő számára. Csak az a régészeti lelőhely védhető meg az utókor számára, amelyet ismerünk. Ennek értelmében a települések bel-, és külterületén található régészeti emlékek felmérése és folyamatos kontrollálása rendkívül fontos feladatot jelent.

Makó környékének régészeti lelőhelyeiről, leleteiről már a múlt század óta vannak ismereteink. Elsőként Szirbik Miklós a Makóról írt munkájába 1836-ban számol be különbféle vastag cserépdarabok, emberi csontvázak, ülve eltemetettek, lovával és fegyvereivel (szablya, nyíl) együtt eltemetett harcos sírjának előkerüléséről. Ezek az akkor említett lelőhelyek a pontos helymegjelölés hiányában máig azonosítatlan örökségi elemeket jelentenek.

A 20. század első felében viszonylag kevés régészeti kutatás folyt a térségben, de annak emlékei annál jelentősebben beépültek a régészeti szakirodalomba. 1938 júniusában Párducz Mihály feltárásokat végzett Makó–Vöröskereszt lelőhelyen (nyilvántartási szám: 55073), melynek során főként szarmata településjelenségeket tárt fel. Az ásatás járulékos részeként egy öt edényt tartalmazó bronzkori hamvasztásos temetkezés is előkerült. A későbbi kutatások az akkor még egyedinek számító, elkülönülő anyagi műveltséget mutató leletegyüttes alapján a kora bronzkori csoportot elnevezték Makó kultúrának. A műveltség a mai napig megőrizte nevét, leletei az Alföld területéről, így Makó környékéről is, széles körben több területről ismertté váltak.

A 20. század folyamán a régészeti munkálatok alkalomszerűen fordultak elő a település tágabb környékén. Néhány kisebb leletmentésen kívül szisztematikus munkák nem zajlottak egészen az 1970-es évekig. Ekkor Trogmayer Ottó, Széchenyi-díjas muzeológus, régész, egyetemi tanár irányításával a Szegedi Egyetem régészhallgatóinak lelkes csapata, Horváth Ferenc, Szabó János Győző és Miták Ferenc, nekilátott a Makó és környékén található régészeti lelőhelyek topográfiai módszerrel történő feltérképezésének. E nagyszabású gyűjtőmunka rakta le az alapjait a helytörténeti munkák létrejöttének és napjainkban is zajló ásatásoknak. Az értékfelmérő munkák

azóta is folyamatban vannak, minden egyes terepi munkánál újabb és újabb régészeti emlékek kerülnek elő.

A régészeti értékek és lelőhelyek felmérésében országos mértékben, így Makó környékén is a következő jelentős változást a 2001. évi Kulturális örökségvédelmi törvény megalkotása utáni időszakban történhetett. Ekkortól minden beruházás kivitelezése előtt, az előkészítő munkafázistól elkezdődően a régészeti örökségvédelmi feladatok ellátása kötelező jellegűvé vált.

Az elmúlt évtized során, Makó környékén számos nagy és kisberuházás létesítését tervezték meg vagy – szerencsés esetekben – vitelezték ki. Ennek során a jogszabályok által változatos és változékony módon megjelölt örökségvédelmi szerveztek (Múzeumok, Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat, Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft., magánvállalkozások) a lelőhely és leletfelderítő munkálatokat a kor legmodernebb módszereivel (légi-régészet, műholdfelvételek elemzése, lézeres távérzékelés, műszeres lelőhely-felderítés stb.), megfelelő infrastrukturális háttérrel (modern eszközök, műszerek, térképészeti adatbázisok, térinformatikai szoftverek stb.) végezték és végzik el (1-30. ábra).

Az elmúlt évtized során számos nagyberuházás előtt (a teljesség igénye nélkül pl.: magyar-román gázszállító vezeték, M43 autópálya, ipari park stb.) elvégzett megelőző feltárások alkalmával előkerült gazdag leletanyag széles körű régészeti és természettudományos módszerekkel elvégzett vizsgálatai számos újabb ismerettel gyarapították korábban a térségről kialakult történeti kép részleteit. A megelőző feltárások alkalmával megkutatott területek nagysága több százezer négyzetméter területet jelentenek. Ez jóval nagyobb a 2001-es törvényi szabályozás előtti időkben, a felszíni nyomokból lokalizált lelőhelyméretektől is.

A feltáró munkákhoz több esetben kapcsolódott, a modern kutatási eljárásoknak megfelelő módon, multidiszciplináris vizsgálatok sora. Számos lelőhely környezettel betöltött szerepével, az ott élt emberek életmódjával, az előkerült leletanyag pontos kormeghatározásával kapcsolatos kérdések vizsgálatához több alkalommal a természettudományok által használt és kifejlesztett módszerek adtak segítséget. Bizonyos lelőhelyek esetében készült részletes talajvizsgálati, archaeobotanikai, malakologiai, archaeozoológiai vagy antropológia elemzés. Ezek közhasznosulásának megvalósítása hosszú évekre ad folyamatos feldolgozó és publikációs feladatot a szakemberek számára.

Az adattári gyűjtésen, terepbejáráson és egyéb feltáró munkán alapuló értékvizsgálatok alapján elmondható, hogy Makó község kül-, és belterületén jelenleg 233 nyilvántartott, valamint további 19 (két új lelőhely és 17 halomsír) nyilvántartásba vétel alatt álló lelőhely található, melyek általános védelem alatt állnak (1-29. ábra). Nem ismertek kiemelten vagy egyedileg védett vagy éppen épített emlékekből álló fokozottan védett lelőhelyek. Kiemelkedően fontos státusza van a település határából ismert halmoknak, azok egy jelentős része természetvédelem alatt áll. Többet közülük az intenzív földművelés jelenleg is folyamatosan erodál.

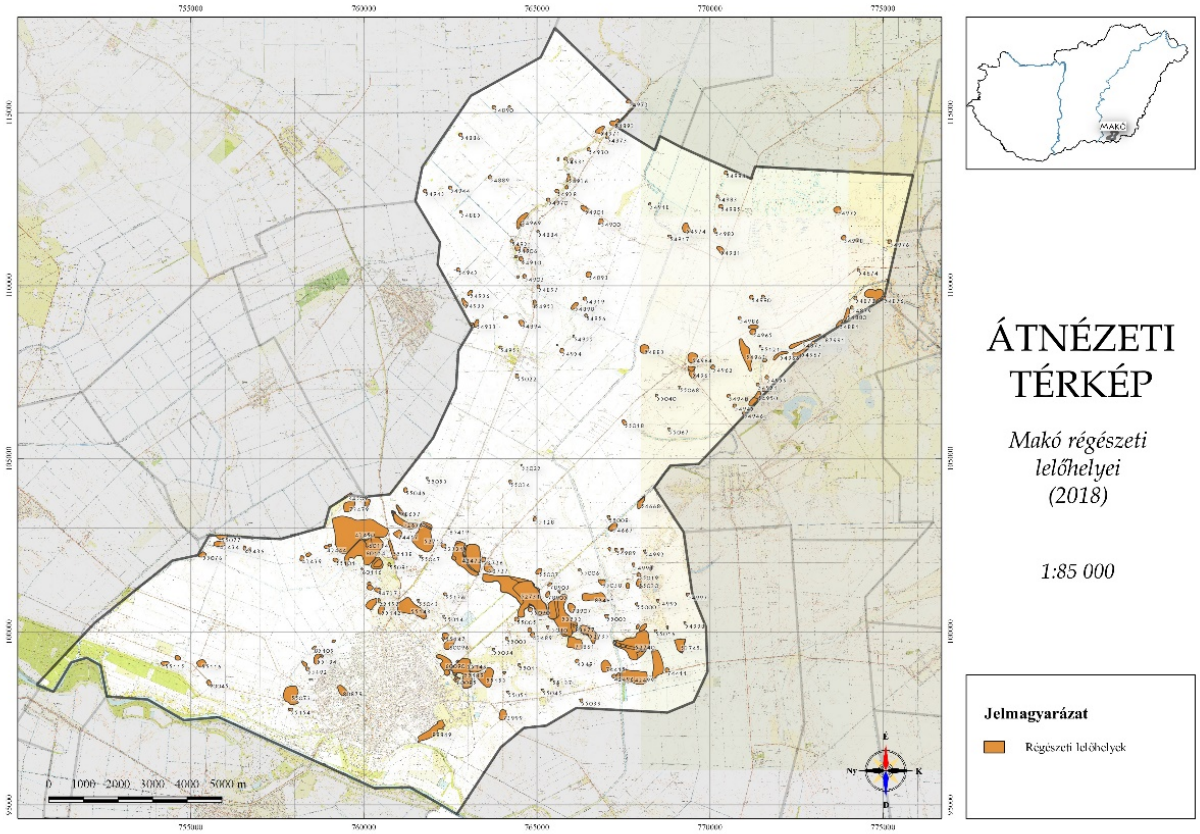
A nyilvántartott lelőhelyek jelentős része a felszíni lelet-előfordulás alapján azonosított településnyomhoz tartozik. A lelőhelyek magas számához képest, mindösszesen néhány tucat temetkezési hely ismert a település közigazgatási határából. Az előforduló lakóhelyek és a vélhető lakosságszám alapján ezek száma jóval nagyobb lehet. Ezek váratlan előkerülésével kell számolni bármilyen földmunkával járó változtatás esetében.

Továbbá, az értékvizsgálatok tanúságai alapján elmondható, hogy a korábbi évtizedekben elvégzett, alaposnak és pontosnak tartható kutatások ellenére, számolni lehet újabb felszíni nyomokkal rendelkező településnyomok és egyéb lelőhelyek előfordulásával egyaránt, amelyet a jelen munka elkészítéséhez végzett terepbejárások is jól példáznak. A település közigazgatási határának bizonyos területein (pl.: északi rész) viszonylag kevés az ismert régészeti lelőhely, azok jelenleg a közhiteles nyilvántartásban szereplő kiterjedése kicsi, melyet a lelőhelyeket ábrázoló térkép szemléletesen bemutat (1-29. ábra). Ez a legtöbb esetben (pl.: a háromszög alakú poligonnal ábrázolt lelőhelyek) köszönhető annak, hogy a topográfiai munkák kezdetén a terepbejárásokhoz nem állt rendelkezésre megfelelő minőségű térkép (vaktérképek, vázlatok, 1:25000 méretarány), amelyen a felmért örökségi elemek arányosan feltűntetésre kerülhettek volna. Ennek érdekében erőteljesen ajánlott több tucat lelőhely helyszíni szemlén, terepbejáráson alapuló revízióját elvégezni.

A modern módszerekkel történő lelőhelyfelmérések és az elmúlt évtizedek ásatásai igazolták, hogy a felszíni nyomok alapján viszonylag kisméretűnek bizonyuló lelőhelyek esetében jelentős méretváltozásokkal lehet számolni (1-31. ábra 1-2.). Ez a területek igénybevételekor, földmunkával járó változtatások végrehajtása során jelentős örökségvédelmi kockázatot jelent.

Módszeres, több éven keresztül, a vegetáció miatt lehetőleg több évszakon átívelően, elvégzett roncsolás mentes vizsgálatokkal jelentős mértékben gyarapítható a község ismert, megfelelően felmért lelőhelyeinek száma.

1-29. ábra: A közhiteles nyilvántartásban szereplő régészeti lelőhelyek Makó környékén. Átnézeti térkép

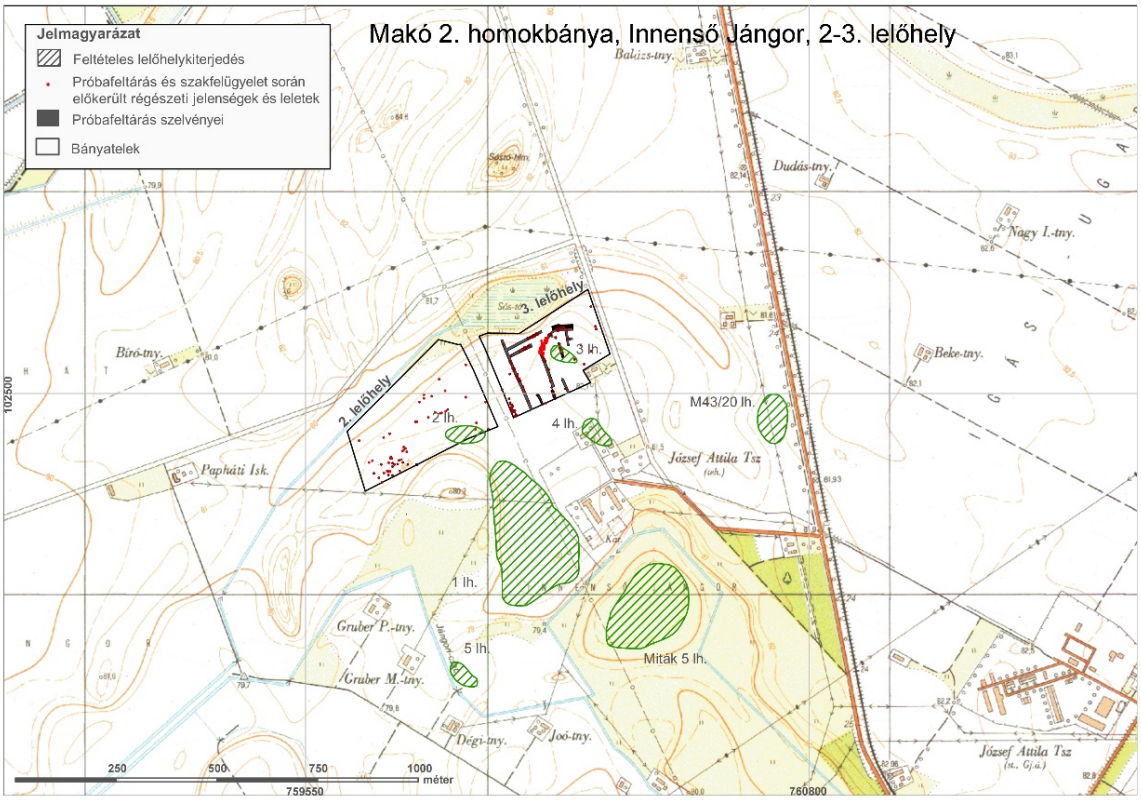

1-30. ábra: A lelőhelyeken végzett felmérések eredményei

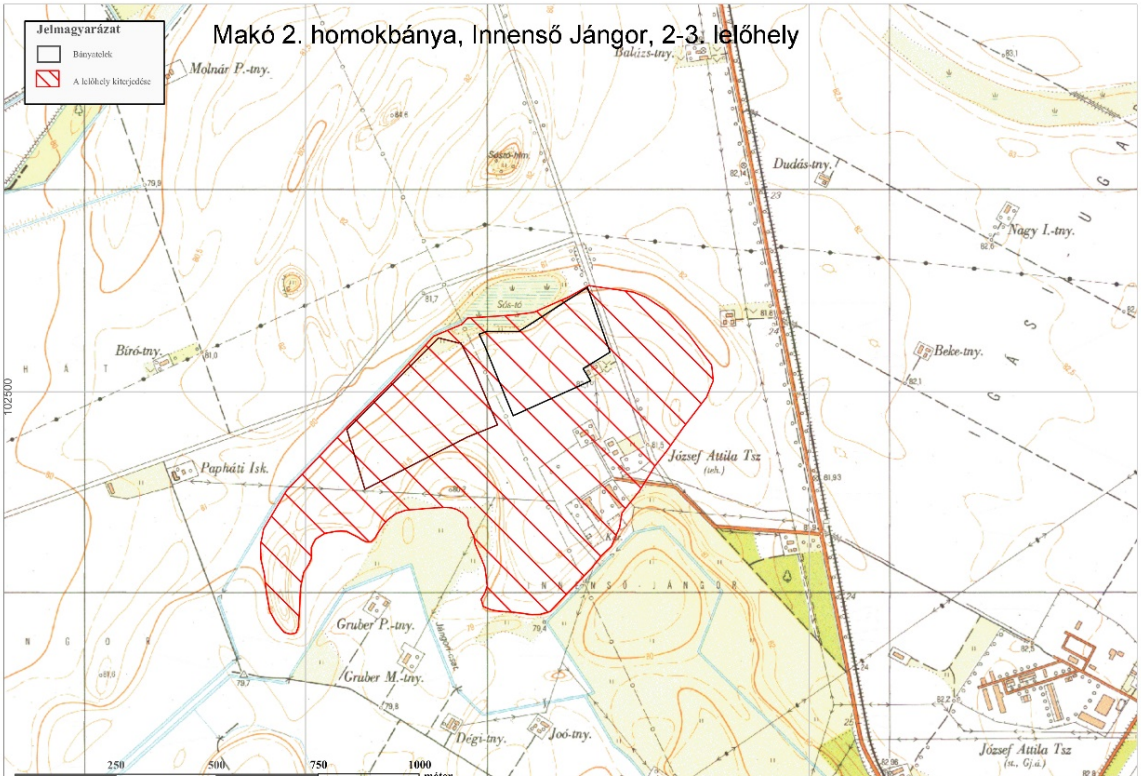

***1-27. ábra**: Az M43 autópálya Makótól ÉK-re található nyomvonalszakasza az érintett lelőhelyekkel és a Dáli ugar (M43 autópálya 43. lelőhely) (nyilvántartási szám: 52735) lelőhelyen végzett geofizikai felmérés eredményeit bemutató felvétel.*

1-31. ábra: A lelőhelyek kiterjedése

1

1-28. ábra 1.: *Makó, Innenső-Jángor III. (nyilvántartási szám: 60114) lelőhely kiterjedése a 2009 során történt, többféle lelőhely-diagnosztikai módszer alkalmazásával elvégzett felmérés előtt. 2.: A többféle lelőhely-diagnosztikai módszer alkalmazásával elvégzett felmérés után.*

1.3 A VÉDETT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

1.3.1 Az országos építészeti örökség elemei

A Miniszterelnökség Örökségvédelmi Hatósági Főosztály Örökségvédelmi Nyilvántartási Osztályának adatszolgáltatása szerint Makó város területén nyilvántartott műemlékek és műemléki környezetek a következők.

Műemlék neve	Helyszíne	HRSZ	Építés ideje	Jellemzői	MTSZ
Kálvária kápolna	Kálvária u. 80.	1320	1734	Barokk kápolna, kálváriaszobrokkal és körben stációfülkékkel. Jankovich Pál prépost építtette, 1797-ben épült a szentély alatti kripta. A főhomlokzat tornya szélességében középrizalitos, az épület két szárnya szegmentíves szoborfülkével van tagolva.	2731
volt **Juhász- (Bán-) polgárház**	Úri u. 28	7534	1860 körül	romantikus, hasonló polgárház nincs a városban, egyedül a régi városházával rokonítható. A földszintes házon félköríves nyílászárók, ívsoros párkány található.	2733
volt püspöki **Számtartói lak, ma Kisipari Szövetkezetek Háza**	József A. u 3.	703	1835 körül	Giba Antal tervei alapján épült klasszicista, földszintes, alápincézett, kéttraktusos, kúriaszerű épület a megyeháza architektúrájával. 1926-ban a homlokzati tagolás meghagyásával az ablakokat szélesebbre cserélték	2734
volt **Református nagyiskola** (ma általános iskola)	Kálvin tér 7.	5301/3	1812-1820	A város első emeletes iskolája volt, ami önmagában is kifejezi, hogy a helyi reformátusság az iskoláztatást mennyire fontosnak tartotta. Az épület zömök megjelenésű, kéttraktusos, oldalfolyosóval ellátott. Utcai homlokzata puritán, udvarait földszinten árkádsor tagolja, a lépcsőház nem illeszkedik az architektúrába, felette eredetileg torony állt (1945-ig).	2735
Református ótemplom	Kálvin tér	5362	1774 (torony 1787-88)	Makó egyik legszebb barokk stílusú műemléke. Tornya 47 méter magas. Eredetileg egyszerű, téglalap alaprajzú, famennyezetes, nyeregtetős templom volt, külön fatoronnyal. 1790-1927 között sarokbástyákkal erősített	2736

				téglakerítés vette körül	
Régi városháza	Széchenyi tér 6.	1	1859	Makó egyik legszebb romantikus épülete, Koczka Ferdinánd tervei alapján épült, íves ablaka és a díszes erkélye teszi egyedivé. Az erkély kovácsoltvas díszeit és korlátját a Ganz vasöntöde készítette. Az épület városházaként funkcionált, amíg Makó Csanád vármegye székhelye volt, annak feldarabolásakor járási tanácsháza lett. 1979-től az úttörőháznak adott otthont, és ettől kezdve fokozatosan kaptak benne helyet a civil szervezetek, hivatalok, művészeti csoportok is.	2737
Korona szálló	Széchenyi tér 10.	7614	1855	A város legszebb eklektikus épülete. Helyén már a XVIII. században is Nagykocsma állt a vendégek kiszolgálására. A Szálló négy különböző szakaszban, 1855 és 1967 között épült, architektúrája ennek ellenére egységes. A szocializmus évtizedei alatt Béke Szállóként működött. 1963 és 1967 között állami pénzből felújították, több melléképületét elbontották, új vendéglátórészleget építettek. A szálloda 1992-ben zárta be végleg kapuit.	2738
Városháza, volt Csanád **Megyeháza**	Szegedi utca 22.	7509	1780	A makói városháza a város egyik legimpozánsabb klasszicista épülete, s legértékesebb világi építészeti emléke. A középső része előtt hat zömök pilléren nyugvó nyílt oszlopcsarnok található, az oszlopokra erős tagolású főpárkányzat támaszkodik, amelyet 1906-tól nagyméretű timpanon koronáz. A városi címert színes-mázas terrakotta stílusban 2000. május 7-én, a városnapon helyezték el a timpanonon.	2739
volt csanádi **Püspöki kápolna**	Csanád vezér tér 12.	708	1826	Dór oszlopos tornyos-timpanonos homlokzatával a helyi klasszicizmus értékei közé tartozik, feltehetően Giba Antal tervei alapján épült	2741
volt csanádi **Püspöki nyaraló (**ma Szt. Gellért Diákotthon)	Csanád vezér tér 12a.	709/2, 709/1	1826	Kőszeghy László püspök építtette nyári lakás céljára, tervezője nem feltételezhetően Giba Antal lehetett. Az épület teljes hossza 54 m, ebből	2741

				45 m jut a rezidenciára. Ennek nyugati felén eredetileg szárazbejárásos nagykapu volt, amelyet átalakításkor befalaztak. A rezidencia egyszerű, szerény megjelenése elüt a kápolna hangsúlyos és figyelemfelkeltő jellegétől.	
Szent István plébániatemplom	Szent István tér	556	1765-72	Buják városrész barokk temploma a török hódoltság ideje alatt elpusztult helyére épült Engl Antal püspök megbízásából Homlokzata vízszintes és függőleges elemekkel tagolt. Az ajtaja fölött Engl Antal címere található. Két mellékoltár és szószék rokokó, a szobros fedelű keresztelőmedence copf, a főoltár klasszicista (1853), a Madonna-kegykép barokk.	2742
Kőkép, Immaculata-szobor oszloptalapzaton	Szent István tér	556	1760 körül	Barokk kőkép, mely eredetileg a templom előtti téren állt, a korábbi templom előtt	2743
Szt. Anna római katolikus temetőkápolna	Kálvária u.38-40	1412/36	1829	Az épület klasszicista stílusa a homorú íves oromfal és a jelenlegi, bádoggal födött hagymasisak barokk elemeivel keveredik. A kápolna kriptájába az építtető feleségén kívül több makói plébánost is eltemettek.	2744
Görög katolikus temetőkápolna	Hosszú u. 1.	7047	1847	Klasszicista, négyzetes alaprajzú templom félköríves apszissal. Puritán, csak a falazott főpárkány tagolja a homlokzatot.	2745
Görög katolikus templom	Templom köz (Toldi u. sarok)	7202	1778	Késő barokk templom, 1878-ban kórus, toronyfeljáró és sekrestye épült hozzá. Értékei: rokokó ikonosztáz, copf padok, klasszicista szószék. A falfestményeket 1928-ban Torma Imre készítette. Az eredeti zsindelyfedést cserép, ill. a toronysisakon bádog váltotta fel. A torony a templomtest elé épült, a koronázó párkány ezen is körbefut.	2746

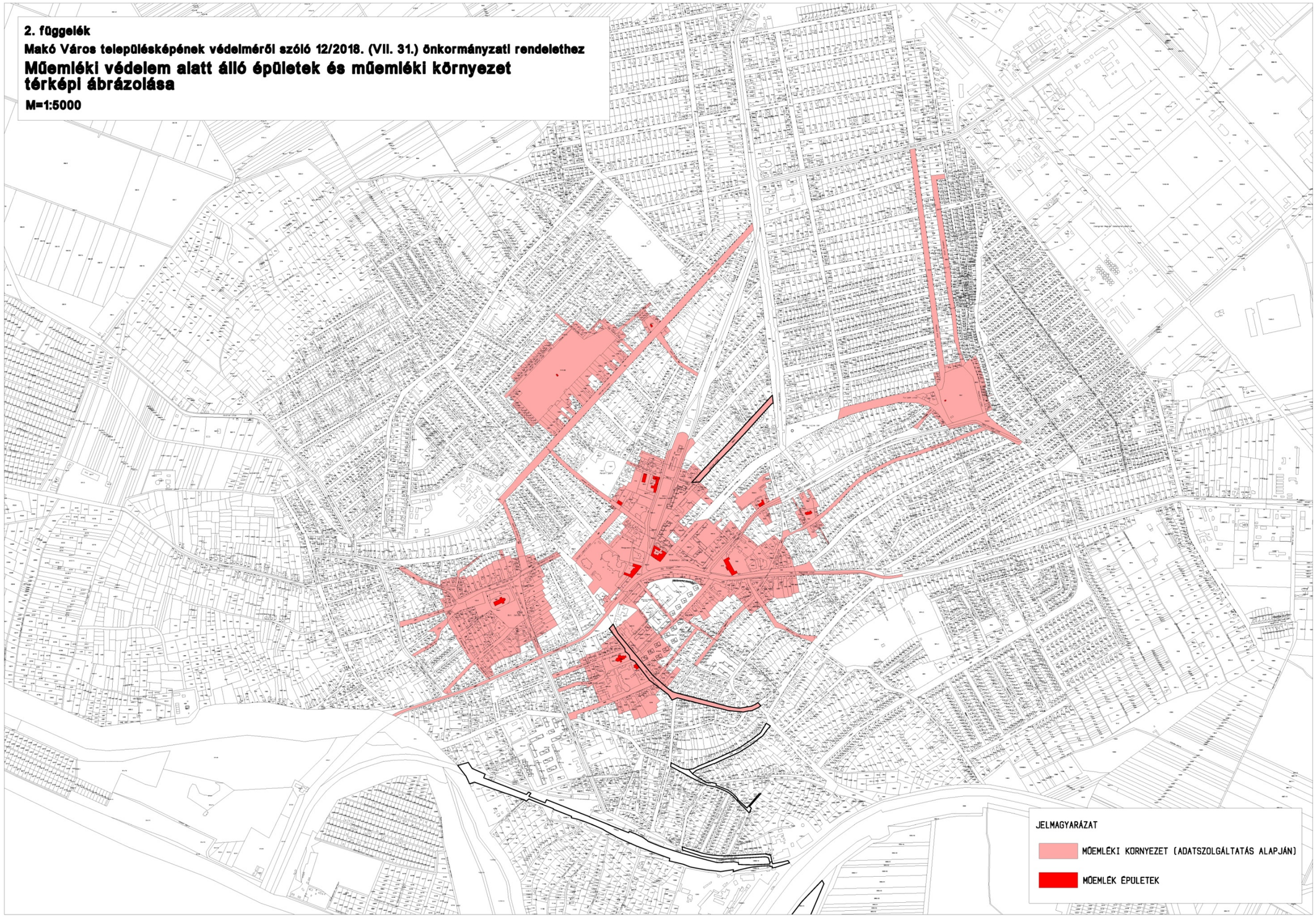
A műemlékek állaga az országos átlaghoz képest igen jó.

2. függelék

Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII. 31.) önkormányzati rendelethez

Műemléki védelem alatt álló épületek és műemléki környezet térképi ábrázolása

M=1:5000

1.3.2 A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A település területéről ismert, nyilvántartott régészeti lelőhelyek főbb adatait az 5. Mellékletek fejezet mutatja be részletesen[1]. A rövid földrajzi leírása mellett a lelőhelyek pontos földrajzi elhelyezkedésének és térbeli kiterjedésének azonosítása érdekében szükséges az aktuális közhiteles lelőhely-nyilvántartás adatainak használata, mely a folyamatos régészeti kutatások alkalmával állandó jelleggel bővülhet, változhat. Bármiféle földmunkával járó változtatás tervezése esetében erősen ajánlott az aktualizált adatbázis használata. A lelőhelylistában szereplő szócikkek röviden tartalmazzák a lelőhelyekre vonatkozó szakmai ismeretanyagot (*Lelőhely jellege; A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje*). Ennek bővülése szintén várható az egyes örökségi elemekhez kapcsolódó további kutatások során.

A lelőhely szakmai adatai mellett a szócikkekben szerepelnek azon ingatlanok helyrajzi számai, amelyek érintik a régészeti lelőhely jelenleg ismert kiterjedését. Ennek jelentősége az egyes területekre tervezett építési engedély köteles változtatások engedélyezési folyamatai során jelentkeznek. Az engedélyeztetési eljárások során ezen azonosítók alapján kerül bevonásra Szakhatóságként a Csongrád Megyei Kormányhivatal, Szeged Járási Hivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztálya, ahol a jogszabályi előírásoknak megfelelő további örökségvédelmi feladat ellátások előírásra kerülnek.

Egyes lelőhelyek esetében a szócikkek végén a *Megjegyzés* rovatban feltűntetésre kerültek olyan információk, mely a jelenlegi állapotát ismertetik, és az azzal kapcsolatos, lehetőség szerinti, további feladat-ellátási ajánlatokat fogalmaznak meg. Mindezek mellett ebben a részben szerepel a lelőhellyel kapcsolatos egyéb szakmai anyagokra történő utalás (pl.: publikáltsági szint).

1 Az egyes lelőhelyek azonosításának érdekében ajánlott a közhiteles lelőhely-nyilvántartásban szereplő nyilvántartási szám (azonosító szám) és Lelőhelynév használata. Ezzel elkerülhető a többféle sorszámozással és névváltozattal ellátott lelőhelyek keveredésének lehetősége. Az egyes szócikkekben külön feltűntetésre került a Lelőhelyek közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma, mely a Szakhatósági véleményekben és eljárások során gyakran használatra kerül.

A lelőhelyek térbeli azonosításának érdekében feltűntetésre került egy rövid földrajzi leírás (Lelőhely elhelyezkedése) és a pontos lokalizálás érdekében egy a lelőhely egy-egy középponti koordinátáját megjelölő, egységes országos vetületi rendszerben készült térképen szereplő koordináta párja (EOV koordináták; X; Y).

1.4 A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

1983-ban a helyi védelemben részesített épületek száma: 223 volt. 2004-ben törlésre javasoltak 34 épületet (ill. a 35. Porond u. 5/b a korábbi listában nem szerepelt), így a helyi védelem alatt álló épületek számát akkor 189 db-re szűkítették. A 2004-es vizsgálat kibővült a Makóhoz tartozó külterülettel, a köztéri alkotásokkal és a védett épületeken elhelyezett emléktáblák regisztrálásával is. Külön említést tettek azokról az épületekről, amelyek korábban védettek voltak, de a listáról lekerültek, mert elbontották, vagy jelentős mértékben átalakították (azaz eredeti állapotba való visszaállításukra már nincs reális esély).

A 13/2006. (IV.27.) helyi építészeti örökség védelméről szóló önkormányzati rendelet 250 db épületet részesített helyi védelemben, melyből 9 külterületen található. A városban 11 db Makovecz épület helyi védelem alatt áll.

Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII. 31.) önkormányzati rendelet 4. melléklet alapján 1-127. számú helyi egyedi védelem alatt álló „A" kategóriába sorolt és 1-84. számú „B" kategóriába sorolt épület található, amelyekre az alábbi előírások vonatkoznak:

28. § (4) A helyi egyedi védett, „A" kategóriába tartozó épület felújítása, korszerűsítése során meg kell őrizni az épület:

a) tömegformáját, tömegarányait;

b) tetőformáját, tetőfelépítményeit;

c) homlokzati tagozatait;

d) homlokzati díszítőelemeit;

e) nyílásrendjét, nyílásosztását és nyílásméreteit;

f) nyílászáróinak, falfelületének, lábazatának, tetőfedésének eredeti anyaghasználatát (káros anyagokat kivéve: pl. azbeszt).

(5) A helyi egyedi védett, „B" kategóriába tartozó épület felújítása, korszerűsítése során meg kell őrizni az épület:

a) homlokzati tagozatait;

b) homlokzati díszítőelemeit;

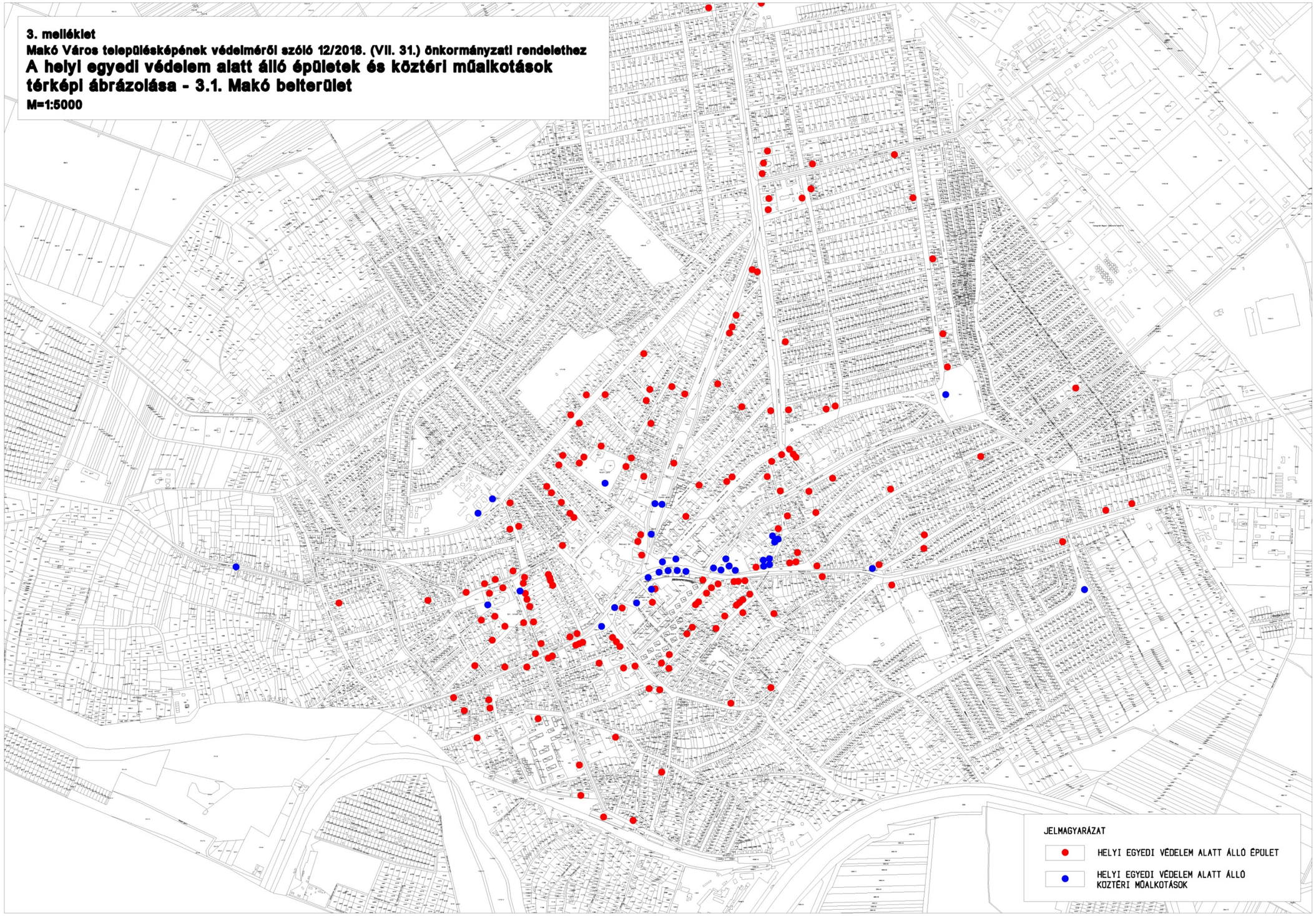
c) nyílásrendjét, nyílásosztását;

Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII. 31.) önkormányzati rendelet 5. mellékletében 1-48. számú helyi védelem alatt álló köztéri műalkotás szerepel.

3. melléklet
Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII. 31.) önkormányzati rendelethez

A helyi egyedi védelem alatt álló épületek és köztéri műalkotások térképi ábrázolása - 3.1. Makó belterület

M=1:5000
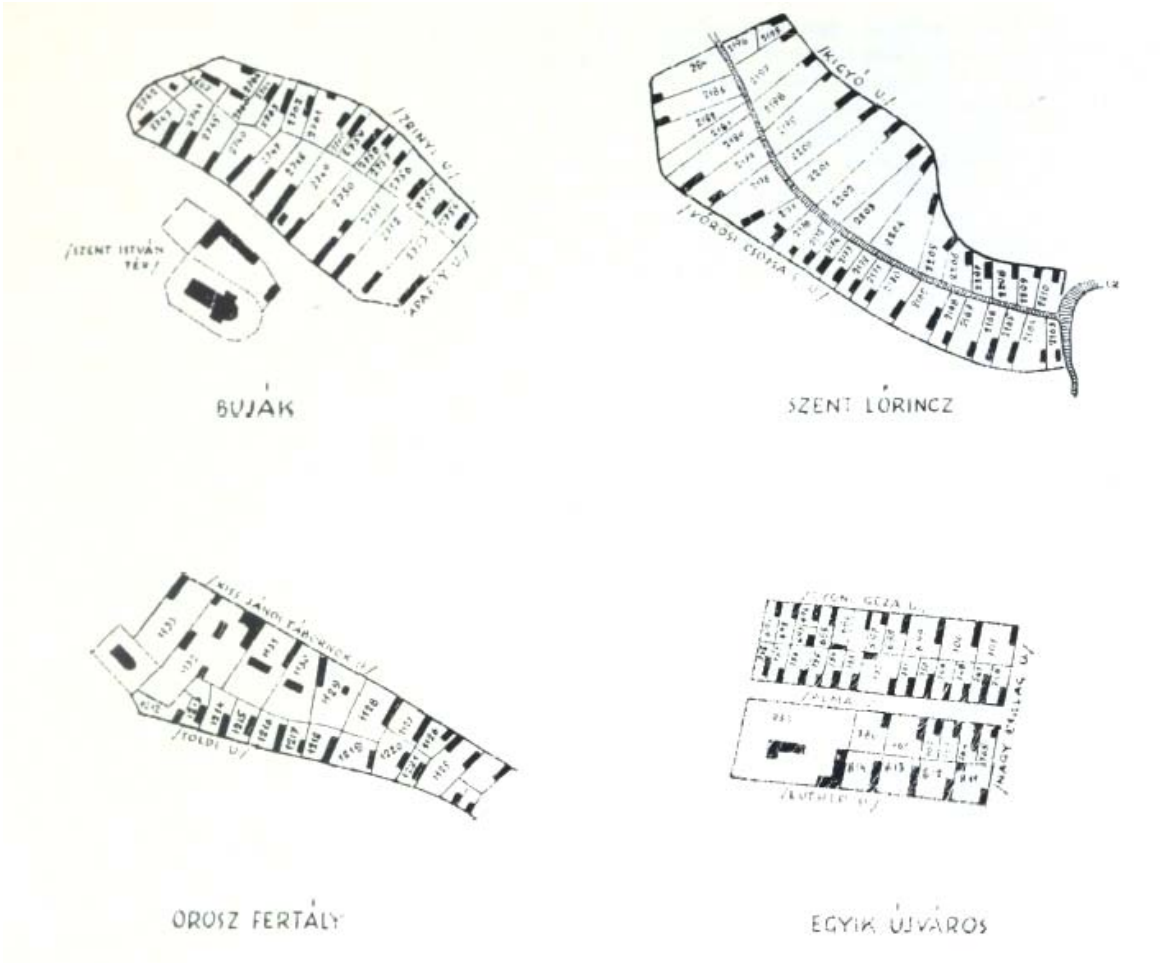

1.4.1 Településszerkezet

A településszerkezet legnagyobb értéke a háromszögletű terek által meghatározott struktúra. Makón a történelem folyamán, alapvetően kétféle térszerkezet alakult ki: egyrészről a korabeli, ún. nőtt településrészen a törzsökös, valamint a zsidó és orosz fertályon az utcahálózat és a telekosztások a természeti környezethez igazodva.

1.4.2 Telekstruktúra és utcavonal-vezetés

A 19. sz. elejétől kezdve mérnöki közreműködéssel szabályos telkek és utcahálózatok alakultak ki az egyes gazdasági és társadalmi változásokhoz kapcsolódóan. A város sugaras irányban egyre intenzívebben bővült, szinte minden irányban, a város különböző szegleteiben.
1859. augusztus 13-án a császári-királyi törvényszék a város kizárólagos tulajdonába adta a több mint 23 ezer holdas közlegelőt, amelyet mintegy minden házhoz járandót, 2200 négyszögöles területenként mértek ki, még a zsellérházakhoz is. Ez robbanásszerű fejlődéshez vezetett. A belső kertekből a hagyma kikerült a szántóföldekre, a vasútvonal kiépítésével, a helyi zsidóság világkereskedelembe való bekapcsolódásával a makói hagyma világhírnévre tett szert. Akkor ezzel mindenki jól járt. „Makóról nem vándoroltak ki, Amerikába, a belterjes gazdálkodás, a nagyobb munkaráfordítás viszonylagos jólétet teremtett. Élénk kereskedelme és kulturális élete miatt József Attila Maros-parti Konstantinápolynak nevezte.”
Igen eltérőek voltak a telekosztások. Míg a törzsökös városrészekben zömmel 4-500 négyszögöles, a zsidó és orosz fertályon 3-400, Újvároson 160, Cigánybécsben 20-80, négyszögöles teleknagyságok voltak jellemzők (a későbbi újvárosi osztásokon, a Kálvária u. mentén 8-900, az Újváros folytatásában, a Vásárhelyi u. mentén 1200-1300 négyszögöles portákat osztottak ki). A telkek nagysága a gazdálkodással is szoros összefüggésben volt. Később a porták osztódtak, a tömbök besűrűsödtek.

1-32. ábra: Teleknagyság az egyes városrészekben (1824)

Forrás: Tóth Ferenc (1974): A makói városi paraszthéz telke. A Makói Múzeum Füzetei 15.

A 19. század végén a nagygazda házak véggel az utcára épültek, de második traktusként téglapilléres tornáccal bővülve, tömeghatásban is rangot fejezve ki. A fehérre meszelt középparaszti házak mindegyike őrizte a klasszicizmus legjellemzőbb tagoló elemeit. A hagyományos paraszti utcákban ma is két ablakos, véges házak a jellemzőek, bár igen divatossá vált ezek fordított házzá való átépítése. A rangos „L” alakú gazdaházak a 19. század végén jelentek meg. Ezek az épületek kifejezői a város polgáriasodásának, urbanizálódásának.

1.4.3 Utcakép, utcakép részlet

Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII. 31.) önkormányzati rendelet 2. melléklete alapján az utcaképi védelemmel érintett ingatlanok helyrajzi számai az alábbiak:

1. Lonovics sgt. (Állomás tér – Szegedi út között) mindkét oldal
4725, 4726, 4727, 4729, 4730, 4731, 4732, 4733, 4734, 4736, 4813/25, 4834, 4835, 4836, 4838/2, 4840/4, 4840/5, 4840/6, 4840/8, 4841, 4842, 4844, 4845, 10938/2
4847, 4848, 4849, 4850, 4853, 4854, 4855, 4856, 4857, 4858, 5291, 5292, 5293, 5294/1, 5295, 5296, 5297, 5298, 5299, 5321, 5322, 5323, 5324, 5348, 5349, 5350, 5351, 5378, 5379, 5380, 5381,

2. Úri utca (Széchenyi tér – Erdélyi püspök utca között) mindkét oldal
7509, 7510, 7511, 7512, 7513, 7514, 7515, 7516, 7517, 7518, 7519, 7520, 7521/1, 7521/2, 7522, 7523, 7532, 7533/1, 7534, 7535, 7536, 7537, 7538, 7539, 7540, 7541/1, 7545, 7546, 7561, 7562/2, 7613/4, 7613/5

3. Eötvös utca (Hollósy Kornélia utca– Bolygó utca között) páros oldal
7711, 7713, 7714, 7715, 7716, 7717, 7718, 7719, 7720, 7721, 7722, 7723, 7725/1, 7725/2, 7725/3, 7645, 7649, 7650, 7654, 7655, 7658, 7659, 7663, 7664/1, 7664/2, 7667, 7668, 7672/1, 7672/2, 7673

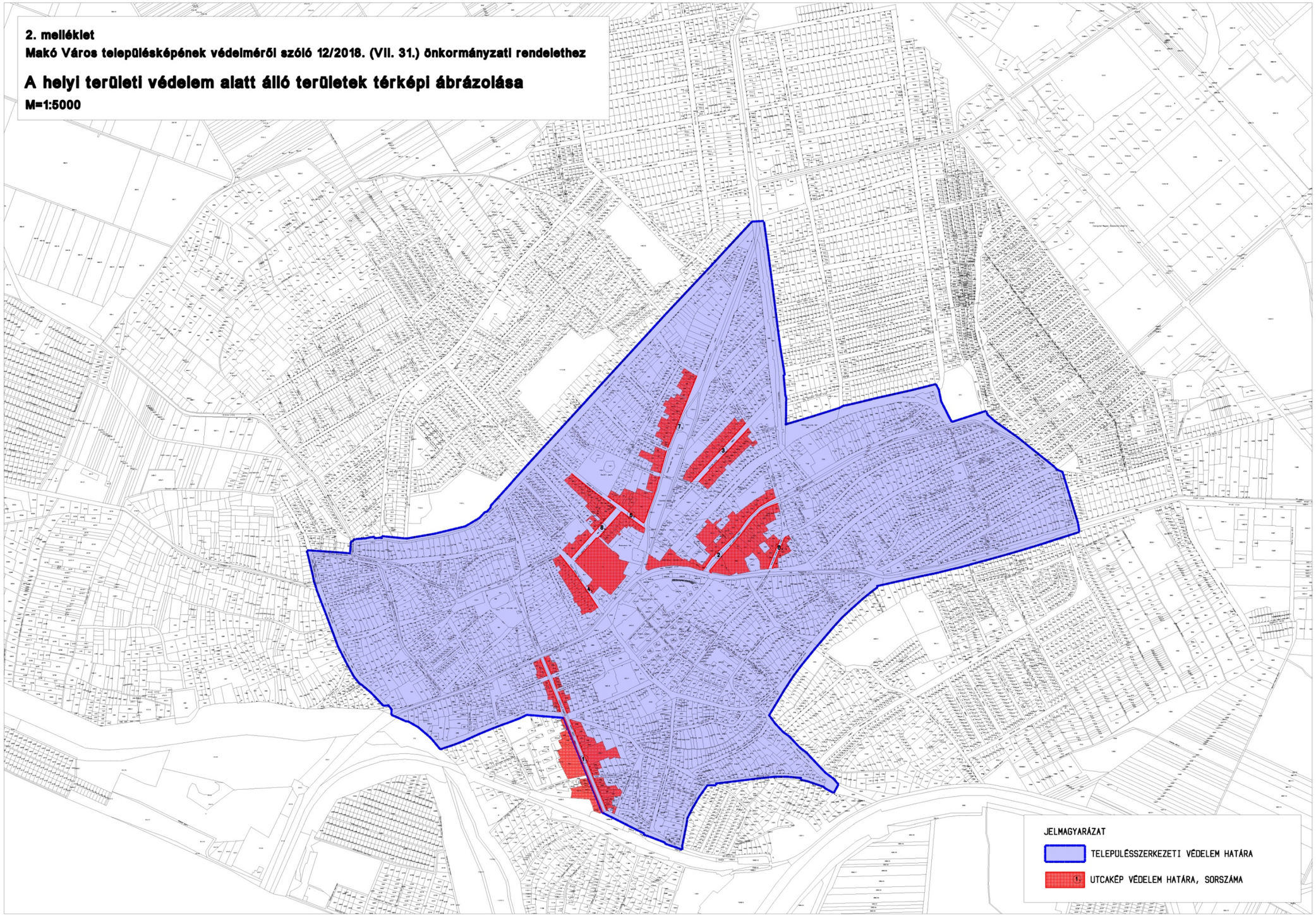
4. Szent János tér páros oldal
34, 37, 38, 41, 42, 45, 46, 49, 50, 53, 54, 57, 58

5. József Attila utca (Csanád vezér tér – Petőfi park között)
701, 702/1, 703, 704/2, 704/1, 705
7, 8, 9, 10, 11, 668, 669, 672, 673, 674, 678/1, 678/2, 679, 682, 683, 684, 685, 686, 687/1, 687/2

6. Kazinczy utca (Megyeház utca – Hajnal utca között)
7503, 7504, 7505/1, 7505/2, 7507
7485, 7497, 7498, 7499, 7500, 7501

7. Kossuth utca (József Attila utca – Kürt utca között) páros oldal
708, 709/1, 709/3, 774, 775, 776, 787, 788, 790, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802/1, 803, 804/1, 804/2, 805, 806/1, 807, 808, 809, 810, 811/1, 811/2

8. Teleki utca (József Attila utca - Csanád vezér tér között) mindkét oldal
626/2, 629, 630, 688, 689, 690, 691, 692, 693/2, 696, 698,
12, 13, 14/1, 14/2, 15/1, 15/2, 16, 17

2. melléklet
Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII. 31.) önkormányzati rendelethez
A helyi területi védelem alatt álló területek térképi ábrázolása
M=1:5000
JELMAGYARÁZAT
TELEPÜLÉSSZERKEZETI VÉDELEM HATÁRA
UTCAKÉP VÉDELEM HATÁRA, SORSZÁMA

1.4.4 Egyéb településkarakter elemek

Egyházi épületek

Makó vallásilag nem egységes, ugyanis reformátusok, római katolikusok, görög katolikusok, evangélikusok, izraeliták és a kisegyházakhoz tartozó hívek éltek és élnek mind a mai napig a városban. Az egyes felekezetek igen gazdag építészeti örökséget hagytak hátra az utókornak.

Makó **katolikusok** templomai és kápolnái régiek - a belvárosi Szent István templom (1772), Újvároson a Szent László templom (1913), Bogárzón a Szent Antal kápolna (1907), a Szent János téren a Szent János kápolna (1856), továbbá a Nagyboldogasszony tiszteletére fölszentelt püspöki rezidencia kápolnája (1826) és a Kálvária kápolna (1734). A templomok a vallási élet központjaivá váltak, és maguk köré gyűjtötték a környékbeli híveket.

A **reformátusoknak** kezdetben két templomuk volt: a XVIII. század végéről származó belvárosi és az 1876–1882 között épült újvárosi templom. A város növekedésével később létrejött az Aradi utcai és a honvédi imaház is.

Az **evangélikusok** Makó lakosságának mindig csak egy kis hányadát tették ki. Közösséggé válásuk a XIX. század elején kezdődött. Az 1903-ban fölépített templomuk a Vásárhelyi utca és a Luther utca sarkán áll. A templom tornyában helyezték el az ország első acélharangját.

Az **Ortodox zsinagógát** 1895-ben építették. Az épületet egy lakóházzal építették össze, amely korábban imaházul szolgált.

A **görög katolikus templom** 1778-ban épült késő barokk stílusban. A **görög katolikus temetőkápolnát** 1847-ben építették klasszicista stílusban.

Polgárházak

A XIX. század elejétől a főtéren és a városközpontban sorra épültek a kisebb-nagyobb klasszicista stílusú polgárházak. Ennek a háztípusnak Makón létezett egy nagyobb méretű, gazdagabb belső tagolású polgári, és egy egyszerűbb, arányaiban harmonikusabb paraszti változata is. Klasszicista stílusú volt - az időközben lebontott - Naschitz-ház, amely a makói kereskedőházak legszebbjei közé tartozott.

A XIX. század második felében a főtérhez közel eső utcákban a véges házak helyett "L" alakú vagy másnéven fordított házakat kezdtek építeni. Az utcafront felé megnövelt homlokzaton előbb a reneszánsz formakincs jelent meg, de előfordult a kőbábos mellvéd vagy füzérdíszes stukkó is. A stukkószerű gipszöntvények beépítése is általánossá vált, amelyeken gyakran a barokk stílus formaelemei éltek tovább.

Az eklektika a 19. század végén vált általánossá. Előbb a polgárházak homlokzatán jelent meg, majd a módosabb parasztházakra is átterjedt. Olykor copf stílusú füzér, neobarokkos nyugtalan vonalú tűzfal és a szecesszió növényi ornamentikája is megjelenik, de ezek nem terjednek el. Legszebb eklektikus emlék a József Attila utca 2-4. számú ház, ahol a fal tükrét dekoratív motívumok díszítik.

A Teleki László utca legtöbb épülete hordoz magán valamilyen szecessziós motívumot.

Az adott stílus jellegzetes hordozói a nyílászárók. A korai eklektika Makón is kedvelte a reneszánsz kor timpanonnal, lizénával és díszes oszlopfővel ellátott ablaktípusát. Ennek ünnepélyességét oldotta fel a szecesszió, amely az épületet ember és természet közelbe hozta.

A "fordított" gazdaházakra nagyméretű kapuk kerültek, hiszen ezeken lovaskocsikkal közlekedtek. Ha a kapu a főépület részét képezte, szárazbejárati kapunak nevezték, ha az épület mellé került - megtartva rangos küllemét- fedett gerendás nagykapu volt a neve. A polgárházak kapui eltérő szélességűek voltak: előfordult egyszárnyas, kétszárnyas, sőt hármas tagolású is.

Maradandó értékű romantikus stílusú lakóház az Úri utca 28. alatti épület, amely jó arányú szimmetrikus elrendezésével, a középrizalit bástyáival, ívsoros párkányával és szoborfülkéivel hívja fel magára a figyelmet.

Az 1898-ban épült eklektikus stílusú Espersit-ház (Kazinczy u. 6.) jelenleg a makói József Attila Múzeum irodalmi kiállítóhelye. Nevét Espersit Jánosról, a Nagyszentmiklóson született ügyvédről, politikusról, lapszerkesztőről kapta, aki az irodalmi élet és művészetek mecénása volt. Az épület a polgárosodás szellemében épült. Utcai frontja hatablakos, az oszlopfővel ékesített függőleges lizénák három szakaszra osztják. Az ablakkeretek egyszerűek, ellentétben a hangsúlyos és gazdagon díszített szemöldöktagozatokkal. A gerendás nagykaput timpanon koronázza. A főépület L alakú, egytraktusos; hozzá az udvar felől téglapilléres, beüvegezett folyosó csatlakozik. Az utcafrontra három szoba épült; ezek ügyvédi irodaként, úri szobaként és ebédlőként funkcionáltak Espersit ideje alatt. Az udvar felőli részre került a hálószoba, a konyha és a kamra. A középső épület repülőeresszel, a szoba–konyha–kamrás alsó házrész nyitott eresszel ellátott volt.

Népi építészet

A klasszicizmus a népi építészetben annyira elterjedt, hogy a városképet is döntően meghatározta. Előbb a három ablakos kisnemesi változat alakult ki, amely később a nagygazdáknál is megjelent. Ebben az időszakban épültek fel a Kálvária utcai negyven-ötven méter hosszúságú házai.

A XIX. század közepére a kisbirtokos parasztok körében a népi klasszicista homlokzatok egyszerűbb, arányaiban harmonikusabb változata terjedt el. A fehérre meszelt homlokzatot klasszicista párkány és általában három lizéna tagolta.

A XIX. század végén – XX. század elején, a népi romantika időszakában egyre gyakoribbá vált, hogy a kiskapu fölé magas attikafalat húztak fel. Ez a homlokzatképzés idővel a makói népi építészet egyik jellegzetessége lett. Az attikafalak eredetileg vízszintes záródásúak voltak, de később íves kiképzésűek lettek. Gyakran felírták rá a ház építésének vagy átalakításának évét. Az attikafal két kis bástyájára - de olykor az oromzat más részére is fazekasok által készített, színes zománcú gomb került, amely korábban kizárólag téglapilléres kapuoszlopokon fordult elő.

Jellegzetes háztípus a városban a deszkaoromzatú lakóépület. Találkozhatunk napsugaras házvéggel, ahol a deszkasugarak induló centrumát egy kisméretű háromszögletű deszkával zárták le, ennek közepére pedig vagy istenszemet faragtak, vagy fehér szálló galambot festettek.

A deszkaoromzatok igen változatosak voltak. A függődeszka borításúak egyhangúságát vízszintes párkányokkal, sőt szecessziós kúszó indákkal törték meg, de előfordult a gazdag díszítésű mintadeszka is.

A klasszicista népi építészet szép példája a **Szent István tér 10**. számú ház. Ez az épület típus két traktusú: az utcára egy nagy és egy kis szoba ablakai néznek.

A romantikus stílusú **gazdaház** (Kálvária utca 30.) a katolikusok egykori főutcájában áll. Az 1815-ben épült ház mai megjelenésében egy XIX. század végi átépítés eredménye. A ház jól reprezentálja alapterületében a XIX. század eleji népi építészetet, átalakítása után tömeghatásával, gondosan falazott tornácával a XIX. század végi gazdag paraszti életmódot; értékét nagyban emeli népi szakrális jellege. Az épületet különösen maradandóvá teszi a szoborfülkés oromzat, amely alföldi viszonylatban ritka, különösen a Szűzanya alakjával.

Az ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban az eklektikus stílusban épült **Diós-ház** (Aradi u. 94). képviseli a makói népi építészetet és a hagymás életmódot.

A népi építészet emlékét idézi fel az **Iskola u. 15.** számú paraszthá̀z, amely tömeghatásában és megjelenésében tisztán őrzi 19. század eleji népi építészeti hagyományainkat. Az előkertes gazdaház napsugaras oromzatán, a Szentháromságot jelképező háromszögre egy szálló galamb bádogalakját, a Szentlélek galambját helyezték. Ennek a jelképnek a pestisjárványok idején bajelhárító szerepet tulajdonítottak.

Kortárs épületek

A Makovecz téren található **Hagymatikum Gyógyfürdőt** és magát a teret is a művész álmodta meg. A Makovecz Imre által megálmodott és megtervezett fürdő büszkén hirdeti az organikus építész tanait, melyek szerint mindegy, hogy milyen egy épület funkciója, a szakrális templom hangulatát kell megidéznie. A művész a magyar népet mindig egy tiszta nemzetként emlegette, a létesítményt pedig a római és török fürdők hangulatához hasonlóan emelte a tisztaság templomának szellemiségében, ezáltal válhatott a fizikai-szellemi megtisztulás helyszínévé.

A nyári szabadtéri zenei előadásoknak helyet adó, medencékkel övezett **Zenepavilont** Makovecz Imre eredetileg a gyógyfürdővel együtt álmodta meg. Végül azonban az építészről utólag elnevezett tér közművesítésével együtt került kialakításra 2012-ben. A pavilon érdekessége a fedő kupola belső részében elhelyezett, úgynevezett hangfogó madár, amelyet zsinórok segítségével a zenéhez lehet igazítani, ezáltal növelhető az akusztikus élmény az előadások során.

A **Hagymaház** Makovecz Imre első megvalósult makói munkája. A művelődési ház homlokzatát a környezetében már meglévő épületekéhez hasonlóan alakították ki. Tornyai a természet megújulását szimbolizálva, növényszerű üveg elemekkel törnek az ég felé. A klasszikus épületbelső aulájában fákat formázó vasbeton pillérek tartják a tetőszerkezetet. A 390 ülőhellyel ellátott előadó színpadát antropomorf, emberi bordarendszert ábrázoló faszerkezet fedi.

Csernyus Lőrinc tervező munkája és felügyelete mellett valósult meg a mai makói gyógyfürdő első épülete 2006-ban. Makovecz Imre tanítványa két részre bontotta az épület megalkotásának folyamatát. A könnyű fa tetőszerkezetű **tanuszodát** U alakú, polgári léptékű házak veszik körül a Szent István tér felől, ezek ihlették fehér, letisztult homlokzatát. Az elképzelés másik része alapján pedig a szerves építészetre jellemzően az udvar felőli hátsórész a természet-közeliséget hirdeti.

Makovecz Imre 2010-ben megvalósult munkája a város központi **buszpályaudvara**. A megkövesedett ligetet szimbolizáló épületet a helyben kiöntött oszlopokból kialakított nehéz fatörzsek ölelik körbe, feljebb a könnyedebb ágakból alakul ki a lombkoronát formáló tetőszerkezet.

A pályaudvart elhagyva jobb oldalon láthatjuk az ugyancsak Makovecz Imre által tervezett **Erdei János Sportcsarnokot**, amely a szomszédos gimnázium átépítésével egy időben épült 2000-ben.

A **Kálvin Téri Református Általános Iskola** épületbővítése Csernyus Lőrinc nevéhez kötődik. 2011-ben készült el az építész által megvalósult térkialakítás, amely bejárata közvetlenül a Hold utca felől nyílik.

Búza utcai bölcsőde építése 2011-ben fejeződött be. Kívülről a földből kinövő kupolák üveg tetődíszükkel hivatottak az eget a földdel összekötni. A bölcsőde középület kategóriában nyerte el a „2011 legszebb homlokzata” díjat.

A már meglévő, hajdani háromszintes kollégium épület belső-rész készítésére kapott megbízást a Makona tervezőiroda. A tervezési munkálatokra Gerencsér Judit építészt kérték fel, így a 2011-ben elkészült **Közhivatalok Háza** kívülről klasszicista jelleget kapott.

1.4.5 Építményrészlet, alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás

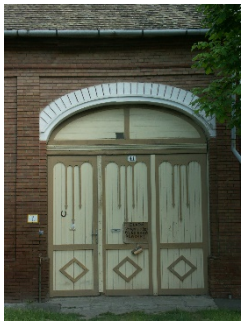
Homlokzatképzés, anyaghasználat

A homlokzatképzés anyaga legtöbbször vakolat és a látszó faszerkezet. Ritkán, legfeljebb részleteknél (könyöklők, párkányok, stb.) alkalmaztak téglát. A historizáló, eklektikus épületek vakolatdíszei gipszminták alkalmazásával gazdag formavilágúak.

A téglaépítészet több helyi jellegzetességet mutat, de az idomtéglák választéka korlátozott volt, így az egyes épületeken a hasonló motívumok ismétlődtek.

Eötvös u. 41.

Erdélyi püspök u. 29.

A kapuk

Minden épület egyik legfontosabb tartozéka a nyílászáró, s az egyik legmarkánsabb motívum a kapuzat. A fa és kovácsoltvas kis- és nagykapuk a helyi mesterek tradíciókon alapuló szakértelmének, gondosságának és formakészségének a bizonyítékai.

Nagykapuk

Megyeház u. 12. Rákóczi u. 14. Rákóczi u. 15 Szegedi u. 16. Kálvin u.3.

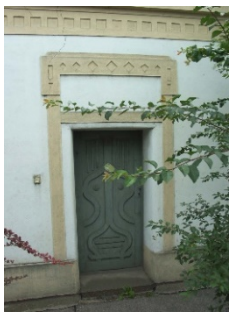

Megyeház u. 14. Hunyadi u. 4. Hédervári u. 10/ B Apaffy u. 8. Aradi út 9.

Kiskapuk

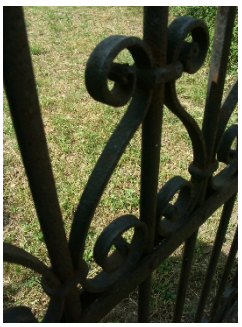

Szegedi u. 44. Bajza u. 83. Béke u. 1.

Kovácsoltvas kapuk

Széchenyi tér 22. Szent István tér 3. Kálvária u. 80.

Szent János tér 30. Petőfi park 10.

1.4.6 Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzete

Helyi jelentőségű természetvédelmi terület Makó közigazgatási területén nem található.
Helyi jelentőségű természeti emlékként Makó város értékes növényegyedei nyilvántartottak. Ezek sorából kiemelkedik a **Juhász Gyula emlékfa.** A korábban megyei védelem alatt álló, közel kétszáz éves, szép habitussal rendelkező kocsányos tölgy a Megyeház u. 16. sz. előtt áll, egy kis tér közepén. Feltehetően 1810 körül ültették, magasságához képest rendkívül széles, körülbelül 25 m átmérőjű, formás koronával rendelkezik, törzsének kerülete meghaladja a másfél métert. Kultúrtörténeti értéket is képvisel, a névadója gyakran pihent meg árnyékában makói tartózkodásakor.

Helyi védelem alatt álló táj- és kertépítészeti alkotások
Városi jelentőségű védett zöldfelület:

- Széchenyi tér 22. (Polgármesteri Hivatal) előtti park
- Széchenyi tér
- Csanád vezér tér - Nosztalgia park
- Csanád vezér téri “Celtis occidentalis” fasor
- Petőfi park
- Makovecz tér
- Deák Ferenc utca

Városrészi jelentőségű védett zöldfelület:

- Juhász Gyula tér
- Erdei Ferenc tér
- Szent István tér
- Kertész utca és Kelemen L. utca kereszteződése Patai tér
- Vásárhelyi utcai játszótér
- Nagyér sétány
- Hunyadi utcai lakótelep
- Tömörkény utcai lakótelep
- Bajcsy-Zsilinszky lakótelep
- Hagymaház előtti tér és a Posta utca
- Baba fák (Kölcsey és Zrínyi utca kereszteződésénél, Vásárhelyi utca Síp és Baross utcák részén)
- Kertész utca platánfasora
- Kökény utca platánfasora
- Platán utca platánfasora
- Lisztes utca platánfasora
- Harmat utca platánfasora
- Kálvária utca
- Eötvös utca
- Kölcsey utcai játszótér

Fenti kiemelkedő értékkel bíró természeti emlék mellett Makó városában további értékes fák részesülnek természetvédelmi oltalomban, melyek védelméről a Makó város környezetvédelméről szóló, többször módosított 18/2001. (VI.28.) MÖ Kt. rendelet rendelkezik.

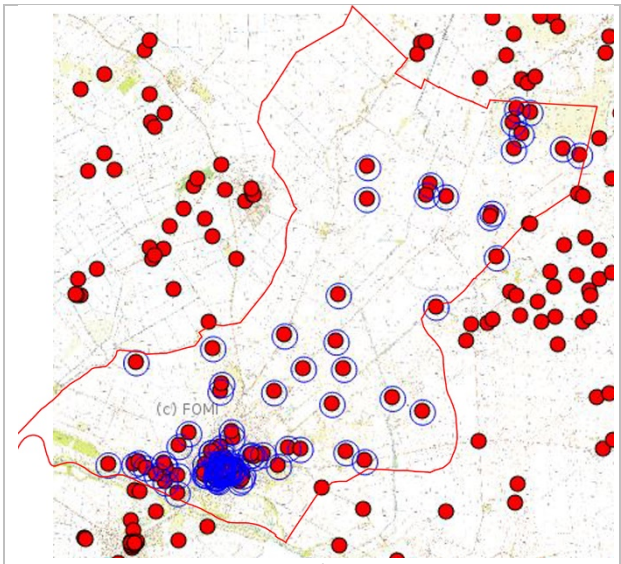
Sor-szám	Név	Hely	Megjegyzés
1.	Quercus robur kocsányos tölgy	Megyeház utca, Bajza utca és Hajnal utca kereszteződésében, közterület	Juhász Gyula-emlékfa, a város legértékesebb fája
2.	Paulownia tomentosa császárfa	Nagycsillag u. 34. sz. előtt, közterület	
3.	Sophora japonica japánakác	Liget u. 66. sz. előtt, közterület	
4.	Morus alba pendula szomorú eper	Wekerle u. 51. sz. előtt, közterület	2 db
5.	Sophora japonica japánakác	Juhász Gy. u. 74. sz. előtt, közterület	
6.	Quercus robur kocsányos tölgy	Mikes u. 30. sz. előtt, közterület	
7.	Fraxinus ornus virágos kőris	Mikes u. 29. sz. előtt, közterület	2 db
8.	Morus alba pendula szomorú eper	Bárányos sor 2. sz. előtt, közterület	7 db
9.	Morus alba pendula szomorú eper	Bárányos sor 4. sz. előtt, közterület	4 db
10.	Platanus acerifolia platánfa	Károlyi M. u. 3. sz. előtt, közterület	
11.	Sorbus aucuparia fastigiata oszlopos berkenye	Toldi u. 68. sz. előtt, közterület	
12.	Quercus robur kocsányos tölgy	Toldi u. és Kazinczy u. kereszteződésében, közterület	2 db
13.	Platanus acerifolia platánfa	Móra F. u. 65. sz. előtt, közterület	
14.	Taxodium disbeyem mocsári ciprus	Baross u. 18. sz. előtt, közterület	2 db
15.	Paulownia tomentosa császárfa	Dobó u. 5. sz. előtt, közterület	
16.	Platanus acerifolia platánfa	Jókai u. 9. sz. előtt, közterület	
17.	Tilia sp. hárs változat	Gyóni G. u. 47. sz. előtt, közterület	3 db
18.	Ulmus szil	Vásárhelyi u. 10. sz. előtt, közterület	
19.	Tilia tomentosa ezüsthárs	Tulipán u. 3/A. sz. előtt, közterület	2 db
20.	Tilia tomentosa ezüsthárs	Tulipán u. 3/B. sz. előtt, közterület	
21.	Sophora japonica japánakác	Megyeri u. 2. sz. előtt, közterület	
22.	Sophora japonica japánakác	Attila u. és Justh Gy. u. sarkán, közterület	
23.	Sophora japonica japánakác	Attila u. 49. sz. előtt, közterület	
24.	Ulmus sp. szilfa változat	Bárány u. 65. sz. előtt, közterület	
25.	Quercus robur kocsányos tölgy	Kisfaludy u. és Sírkert u. sarkán, közterület	
26.	Tilia sp. hárs változat	Kürt u. 10/b. sz. előtt, közterület	2 db
27.	Sophora japonica japánakác	Almási u., Nazarénus temető közepén, közterület	
28.	Ulmus sp. szilfa változat	Szent István téren, a katolikus templommal szemben, közterület	2 db
29.	Tilia tomentosa ezüsthárs	Hajnóczy u. 5/A. sz. előtt, közterület	
30.	Tilia sp. hárs változat	Ibolya u. 18. sz. előtt, közterület	3 db
31.	Tilia sp. hárs változat	Ibolya u. 20. sz. előtt, közterület	
32.	Tilia sp. hárs változat	Ibolya u. 22. sz. előtt, közterület	
33.	Tilia sp. hárs változat	Ibolya u. 28. sz. előtt, közterület	
34.	Tilia sp. hárs változat	Esze Tamás u. 29. sz. előtt, közterület	
35.	Tilia sp. hárs változat	Alkotmány u. 40. sz. előtt, közterület	
36.	Sophora japonica japánakác	Fiume u. 2. sz. előtt, közterület	
37.	Tilia sp. hárs változat	Munkás u. 21. sz. előtt, közterület	2 db
38.	Tilia sp. hárs változat	Dohány u. 13. sz. előtt, közterület	

39.	Sophora japonica japánakác	Szerecseny u. és Holló u. sarkán, közterület	
40.	Sophora japonica japánakác	Csanád vezér téren, közterület	
41.	Quercus robur "Pyramidalis" kocsányos tölgy	Széchenyi tér 22. sz. alatt, a Polgármesteri Hivatal udvarán, magánterület	5 db

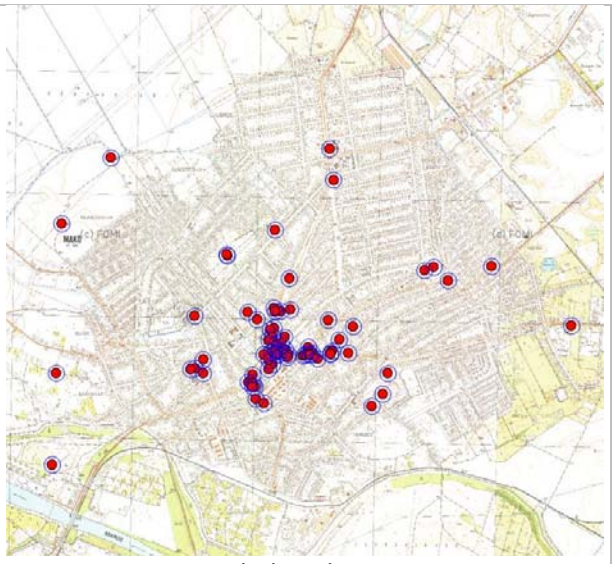
Egyedi tájértékek

Egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van. (1996. évi LIII.tv. 6.§ (3) bekezdés)

1.4-33. ábra: Egyedi tájértékek elhelyezkedése Makón

közigazgatási terület

belterület

Forrás: http://tajertektar.hu

Makó közigazgatási területén több mint száz egyedi tájérték[2] kataszterezése történt meg, melyek felsorolását a Megalapozó vizsgálatok 1.12-1. melléklete tartalmazza. Az adatok a TÉKA projekt keretében létrehozott egyedi tájértékek online kataszteréből származnak (http://tajertektar.hu), mely közösségi szerkesztésű, ezáltal az adatok olykor pontatlanok lehetnek. Az egyedi tájértékek nyilvántartásba vétele az illetékes nemzeti park igazgatóságán még nem történt meg.

2 Az egyedi tájértékek a „Természetvédelem. Egyedi tájértékek kataszterzése” c. MSZ 20381:2009 Magyar Szabványban javasolt szempontok és csoportosítás szerint kerültek számbavételre. E szerint megkülönböztetünk:

- kultúrtörténeti,
- természeti, továbbá
- tájképi egyedi tájértékeket.

A felmért egyedi tájértékek nagy része kultúrtörténeti tájérték. Legnagyobb arányban belterületen szobrok, emlékművek, tájjellegű épületek, külterületen gémeskutak fordulnak elő az egyedi tájértékek kataszterében.

Egyedi tájértéknek jelölt értékek Makó közigazgatási területén
(forrás: TÉKA, http://tajertektar.hu)

sorszám	Név
T 1	***Páger Antal-mellszobor***[2]
T 2	***Korsós lány***[2]
T 3	***Bartók Béla-szobor***[2]
T 4	***Református templom***[2]
T 5	***Megfáradt ember szobor***[2]
T 6	Gémeskút
T 7	Kőszeghy László-emléktábla
T 8	Gémeskút
T 9	Függőleges földkéregmozgást vizsgáló hálózat alappontja
T 10	***Juhász Gyula szobra***[2]
T 11	***József Attila-szobor***[2]
T 12	***Második világháborús emlékmű***[2]
T 13	Arad u. keresztje
T 14	***Szentháromság szobor***[2]
T 15	***Juhász Gyula emlékfa***[3]
T 16	***Erdei Ferenc sírja***[2]
T 17	Görög katolikus temetőkápolna
T 18	Gémeskút
T 19	Szabó Dezső sírja
T 20	Hősi emlékmű
T 21	**Református újtemplom**[1]
T 22	***Szent István-lovasszobor***[2]
T 23	***Rákos-Császárvár***[2]
T 24	***Memento***[2]
T 25	***Gémeskút***[2]
T 26	***Öcsi szobor***[2]
T 27	***Petőfi Sándor-mellszobor***[2]
T 28	Kecskeméti Ármin emléktáblája
T 29	***Vitahalom***[4]
T 30	Szovjet hősi emlékmű
T 31	**Kápolna**[1]
T 32	**Volt városháza**[1]
T 33	Gémeskút
T 34	Fátyol Misi cigányprímás
T 35	***Vágott-halom***[4]
T 36	***Római katolikus templom***[1]
T 37	***Hagymaház***[2]
T 38	***Kossuth-szobor***[2]

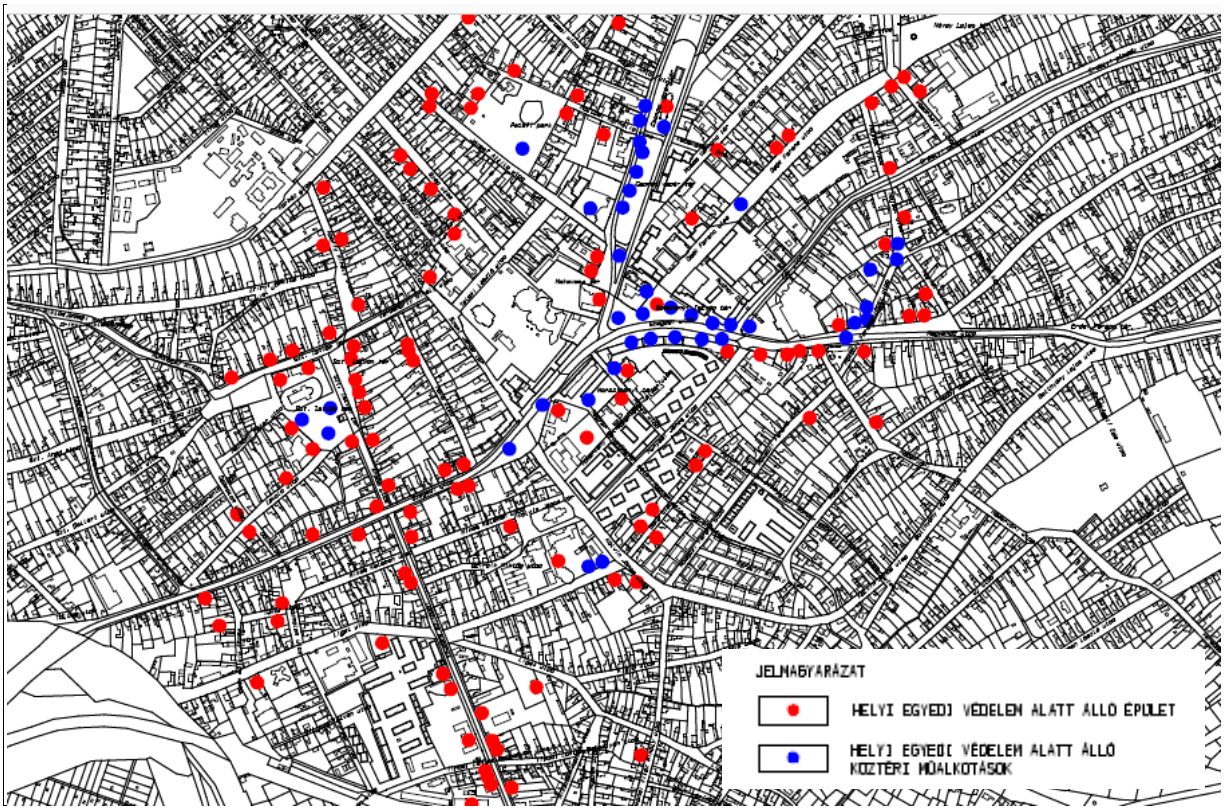
sorszám	Név
T 39	**Régi református iskola**[1]
T 40	Gémeskút
T 41	Gémeskút
T 42	Anya lányával (Návay-emlékmű mellékalakjai)
T 43	***Korondahalom***[4]
T 44	Emlékmű
T 45	***Szent Péter-halom***[4]
T 46	***Hagymaemlékmű***[2]
T 47	***Mikócsahalom***[4]
T 48	Homlokzatdíszítő plasztika
T 49	Tóth Aladár-mellszobor
T 50	Gémeskút
T 51	Gémeskút
T 52	***Immaculata-szobor***[1]
T 53	Gémeskút
T 54	***Görög-keleti kápolna***[1]
T 55	Gémeskút
T 56	Makai Emil sírja
T 57	Múzsák kútja
T 58	Gémeskút
T 59	Hajnal Antal emléktáblája
T 60	***Volt Csanád-megyeháza, ma városháza***[1]
T 61	***Hollósy Kornélia-mellszobor***[2]
T 62	Gémeskút
T 63	***Vashalom***[4]
T 64	Kereszt
T 65	Templom
T 66	***Római katolikus plébániatemplom***[1]
T 67	***Kavicson ülő lány***[2]
T 68	Kereszt
T 69	Növényi absztrakt
T 70	***Návay Tamás-mellszobor***[2]
T 71	***Szent Anna kápolna***[1]
T 72	Gémeskút
T 73	***Korona Szálló***[1]
T 74	Gémeskút
T 75	***Görög-katolikus templom***[1]
T 76	***Dobsa Lajos-mellszobor***[2]

sorszám	Név
T 77	Vízimalom
T 78	Emlékmű, szobor, egyedülálló oszlop
T 79	***Erzsébet királyné mellszobor[2]***
T 80	Gémeskút
T 81	***Espersit-ház, irodalmi múzeum[2]***
T 82	Tömegsír, egyedülálló sír, kripta
T 83	***Pulitzer József-mellszobor[2]***
T 84	Kereszt
T 85	Szent Anna-szobor
T 86	Kossuth-emléktábla
T 87	***Kálvária kápolna[1]***
T 88	Gémeskút
T 89	Gémeskút
T 90	***Jángorhalom[4]***
T 91	Gémeskút
T 92	***Püspöki lak[1]***
T 93	Apa fiával (Návay-emlékmű mellékalakjai)
T 94	***Polgárház[1]***
T 95	M43 31. lelőhely
T 96	Erdei Ferenc emléktáblája
T 97	***Péterhalom[4]***
T 98	Emlékmű, szobor, egyedülálló oszlop
T 99	Gémeskút
T 100	***Kisipari Szövetkezetek Háza, volt püspöki számtartói lak[1]***
T 101	MOL 19- 23. lh. összevont lelőhely
T 102	Gémeskút
T 103	Megriadt nő
T 104	József Attila Múzeum
T 105	Kereszt
T 106	Gémeskút
T 107	Gémeskút
T 108	***Galamb József-mellszobor[2]***
T 109	Gémeskút
T 110	Gémeskút
T 111	Gémeskút

[1]: műemlékként nyilvántartott érték
[2]: helyi egyedi védelem alatt álló érték
[3]: helyi jelentőségű természeti emlékként védett érték
[4]: ex lege védett kunhalom, melyet az MSZ 20381:2009 szabvány szerint nem kell egyedi tájértékként kataszterezni

1.4.7 Szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor

Makón több mint 50 köztéri szobrot, képzőművészeti alkotást tartanak nyilván, melyek nagymértékben hozzájárulnak a városképhez.

1.4.8 Temetők

Makón felekezeti hovatartozás szerint több temető is található, amelyet mind a mai napig használnak.

A középkori hagyománynak megfelelően a makói **katolikusság** az újjátelepülést követően a templom körül temetkezett. A mai Szent István tér akkor nagyobb volt, a mai Iskola és Pázmány utca elejét is magába foglalta; a régi földszintes katolikus iskola és a mai egyházi iskola is a temető területére épült, az utóbbi alapjainak ásásakor sírokra bukkantak.

A korábbi temetkezési szokás szerint meglévő sírra újból nem temetkeztek. Mivel a templom körüli temető betelt, újat nyitottak az akkori püspöki rezidencia mögött, a mai Petőfi park helyén. Mivel azonban ez a terület az 1810-es telekosztáskor beépült, ezért a Sovány szőlők területén jelölték ki az új temetőt.

A római katolikus temetőben a temetkezési rendben ugyan az a hármas tagolódás figyelhető meg, mint a város életében. A kriptákat – ahol többek között a Lonovics-, Nyéky-, vagy Kristóffy-család sírhelyei találhatóak - a váltott sírok övezete veszi körül, míg külső parcellákat az ingyenes sírok alkotják. A hősi sírokat a sírkert északi felében találjuk.

A temető keresztjét 1817-ben még fából ácsolták, a kőkeresztet kőből készült korpusszal Selmeczi József makói lakos saját költségén állította 1829-ben.

A **görög katolikusok** temetője az orosz fertály keleti részen, 1777-ben jött létre. Mai kiterjedését a belső legelők kiosztásakor, 1861-ben nyerte el. A sírkertben Balogh István családi kriptája a makói népi építészet stílusjegyeinek hordozója. A főhomlokzat timpanonja a romanticizmus hatására vízszintes záródású.

A görög katolikus temetőben található a makói temetők legrégibb síremlékének, a szívalakú — ma már vaspántokkal megerősített — vörösmárvány sírkeresztje.

A **reformátusok** újjátelepülés utáni első temetője a mai Szent János tér környékén húzódott, amelyet a XVIII. század első évtizedeiben még használtak. Bővítésének gátat szabott a Nagyér és a Páva utcai házsor.

A református **ótemetőt** 1759-ben nyitották meg, amelyet a helyi lakosság még a XX. században is török temetőnek nevezett. A kolerajárvány következtében a terület hamar betelt, így 1861-ben, a belső legelő kiosztásakor déli irányban megnagyobbították. Területe azóta nem változott.

A temető főbejárata 1971-ig a sírkert tengelyében lévő fő közlekedési út folytatásában volt. A bejárattól balra esett a vertfalú csőszház, amely a makói parasztházak tagolását követte. Ezt alakították át az 1930-as években ravatalozóvá.

Az újvárosi református temetőt 1801-ben jelölték ki, először az 1805. évi térkép tünteti föl. Ravatalozója 1930-ban épült. Szilesy Pál síremléke maradandó értékű, igényes tervezésével, gondos kivitelezésével hívja föl magára a figyelmet. Művészeti értékben méltó párja a református ótemetőben lévő Pozsgay János-féle síremléknek.

A **zsidóságot** Stanislavich Miklós csanádi püspök az 1740-es években telepítette be Makóra. Első temetőjüket, amely a mai Kossuth és Sírkert utca sarkán terült el, 1810-ig használták, majd 1810-től 1856-ig a Hársfa utca végén kialakított sírkertbe temetkeztek. Az egykor itt található sírkövek azonban idővel kidüledeztek, megrongálódtak. Mára már csak Hersele sírja áll, amely ma is zarándokhelyként működik.

Az új zsidó temetőt Jángorban, az evangélikus temető mellett jelölték ki 1855-ben. A hitközség 1876-os hivatalos kettészakadásáig a makói izraeliták közös temetkezési helye volt. Az egyházszakadás utáni temető sírkövei díszítettségük és használt motívumaik mellett sírfeliratokban és azok szövegezésében már eltérnek a korábbi hagyományt folytató ortodox temetőtől. Egyrészt kétnyelvűek, ahol a magyar, mint nemzeti nyelv vált hangsúlyossá, másrészt, még a korábbi sírfeliratok költőisége a megalapozó emlékezet szövegeiből merít, addig itt a nemzeti nyelvű korabeli költészet adja meg a sírfeliratok formába öntésének keretét.

A szakadást követően, mivel az addig használatban lévő temetőt a neológok kapták meg, az ortodox hitközség a neológ mellett egy újabb temetőt hozott létre 1876-ban. Ennek a temetőnek a kialakítása a korábbi hagyományokat követte. Héber feliratú sírkövei közül csupán 3 kisebb épület emelkedik ki. Ezek felújított formában láthatók, rendbehozataluk a zsinagóga 2002-es felújításakor történt meg. A temető bejáratával szemben helyezkedik el a mártírhalált halt makói ortodox főrabbinak, Mose Vorhandnak (1880-1944) az ohelje. A korábbi téglaépületet, amely a háborút követően zarándokhellyé vált, szintén 2002-ben hozatták rendbe.

A makói **evangélikus** egyház eredetileg Nagylak fíliájaként működött, 1854-ben önállósult, a temetőt a következő évben jelölte ki részükre a város.

2. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

2.1. A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ ELEMEK VONATKOZÁSÁBAN RELEVÁNS RÖVID ÉS KÖZÉPTÁVON TERVEZETT VÁLTOZÁSOK ISMERTETÉSE

2.1.1. Településhálózati és tájhasználati változás

Településhálózat

A településszerkezeti terv Makónak az ország településhálózatában betöltött szerepében lényegi változást nem javasol. A város, hajdan volt megyeszékhelyi rangjából eredően évszázadok óta jelentős térségi kapcsolatokkal rendelkezik. Vonzáskörzete és térségi kapcsolata 17 településre terjed ki, a Makói járás 15 településből áll, melynek lélekszáma közel 44.000 fő, amely közel kétszerese a város jelenlegi lélekszámának.

Makó térségében, a hozzá tartozó külterületen belül a település hálózat nem változik. Makó külterületi lakott helye, önálló belterülete a város központjától 14 km-re található Makó-Rákos továbbra is megmarad. Meghatározó tájalkotó elemek maradnak még a külterület beépített területei, a majorok, valamint a külterületi lakott helyek, az alföldi tanyavilág fennmaradt képviselői, a tanyák.

Tájhasználat

A tájkép a látóhatár kiterjedéséig vizuálisan érzékelhető élő és élettelen tájalkotó elemek - geomorfológiai szerkezet, vízfelület, vegetáció, épített környezet, stb. - formákkal és színekkel jellemezhető együttese. Makó tájképi értékét alapvetően a Maros folyó a tiszántúli lösz és homokhátság szél alakította domborzata határozza meg. Ezen túl a mezőgazdasági és egyéb természeti terület: erdő, rét, nádas, gyep látványa alkotja a tájképet. A tájat gazdagítják az erdők, erdősávok, facsoportok, fasorok és fásított tanyák.

Még a múlt században megvalósított, töltések közötti Békéssámsoni főcsatorna továbbra is a határ természetes vízháztartását biztosítja. Töltése I. rendű árvízvédelmi töltés, az ATIKÖVIZIG kezelésében. A főcsatorna mentén levő szikes területen kialakított Dáli, Balparti, Zsombéki és Kopáncspusztai szükségtárolók a belvíz elvezetésére szolgálnak, de puffer tárolók is egyben.

Az elkerülő út és azt övező fejlesztések jelentősebb változásokat hoznak magukkal. Ezen kívül a terv nem tartalmaz jelentős változásokat a tájhasználatban. A tervben meghatározott külterületi területfelhasználás a tájhasználati hagyományokon alapul, a tájjelleg védelmét, a táji, természeti értékek fennmaradását szolgálja.

2.1.2. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás

A város településszerkezetében jelentős változások nem várhatók, a jelenlegi belterületi határok lényegében nem változnak meg.

Új, gazdasági és kereskedelmi célú beépítési lehetőségre a kivezető utak mentén nyílik lehetőség.

A történelmileg kialakult városrészekben a beépítés módja és a telkek rendje, mérete nem változik.

A városközpont átépítése során a korabeli telekosztások eltűntek, az új többszintes beépítések és a hagyományos városkép között nem alakult ki átmenet. A kialakult sebhelyek eltüntetése a jövő feladata.

Konkrét változtatási igények, amelyeket a településfejlesztési koncepcióban megfogalmazott célok alapján a településrendezési eszközök készítése során figyelembe kell venni:

- A tervezett elkerülő út és az egyéb ipari övezet közötti kertes és általános mezőgazdasági övezet területére egyéb ipari övezet, általános gazdasági terület kiterjesztése;
- Az Aradi utca menti falusias lakóterület gazdasági területbe történő átsorolása;
- A fürdő területfejlesztésének felülvizsgálata;
- Az Erdei Ferenc téri sporttelep különleges sport területének kiterjesztése;
- Földeáki út - Igási út - bekötő út kereszteződésében városkapu szerepet betöltő terület kialakítása;
- Autóscsárda különleges szabadidőpark besorolásának felülvizsgálata;
- A megszűnő vízmű jelenlegi különleges vízügyi területének felülvizsgálata.

2.1.3. Infrastrukturális változás

A város infrastruktúrája rendszerében alapvetően nem változik, pusztán a tervezett lakó- és gazdasági területek kiszolgálásával összefüggésben kerül sor a közmű hálózatok korszerűsítésére, bővítésére.

A város közlekedésére jelentős kihatással lesz az elkerülő út megépülése. Átgondolt közlekedés szervezéssel, jelentős közlekedési terület bővítés nélkül biztosítható a belváros tehermentesítése és vegyes forgalmúvá tétele.

Beépítettségi változások

A terv a 19. század végéig kialakult városrészeket meglévő, megtartandó lakóterületként kezeli. A városközpont: belvárosi és polgárvárosi, a történeti városrészek: mezővárosi, az Újvárosi, a Kölcsey u, az Ószegedi u, és az Aradi u. vége falusias lakóterület besorolást kaptak.

Új lakóterületet a terv a Bujáki városrész – elkerülő út között, a Soványi részen, Gerizdes déli folytatásában, valamint Verebesben irányoz elő.

Jelentősebb ipari és kereskedelmi-szolgáltatói célú beépítésekre a város északkeleti részén a vásárhelyi vasút mentén, a jelenlegi gazdasági övezet bővítésével, a város délkeleti részén a Kákási hajlatban, valamint az elkerülő útra kivezető utak mentén kerülhet sor.

Ezeken a területeken nincs olyan objektum vagy terület, amely történeti értékkel bírna és megőrzése indokolt.

2.1.4. Műemléki értékek felmérése esetén, a középtávon tervezett, a települési értékleltárban szerepeltetett létesítmények megjelenését érintő beavatkozások

A jelenleg érvényes rendelet szerint 4 műemléki környezet van a városban kijelölve. 2004-ben az örökségvédelmi hatástanulmányban a műemléki környezeteket összevonták, és egyetlen műemléki jelentőségű területre tettek javaslatot.

Már 1983-ban javaslat született több épület műemléki nyilvántartásba vételére, melyek ma is helyi védelem alatt állnak. Továbbra is javasolt az alábbi épületek országos listára való felkerülésének kezdeményezése.

Belterület:

Épület	Cím	HRSZ	Építés éve	Jellemzői
Erdei Ferenc Szakközépiskola kollégiuma volt **Arad-Csanádi Takarékpénztár**	Csanád vezér tér 2.	5	1927	két szintes épület, az eredeti épület sarka lecsapott volt, az új emeleti szintek lekerekítettek – ez és az íves koronázópárkány modern jelleget kölcsönöznek a háznak, a két szintet egymástól övpárkány választja el, a főhomlokzatot timpanon zárja, rajta a bank monogramja a földszint eredetileg egyenes záródású ablakait 1927-ben félkörívessé alakították, az emeletre egyenes záródású ablakok kerültek
József Attila Gimnázium	Csanád vezér tér 6.	705/A/1	**1895**	eklektikus kétemeletes főépület, földszintes tornaterem, a homlokzaton a vízszintes tagolóelemek a hangsúlyosak, a tömeghatás monotonságát a sarokrizalitok fölötti süvegtetőzet és a középrizalt feletti attika fal töri meg a pince dongaboltozatos, a többi szint födémje vasgerendák közötti téglaboltozat
Ortodox zsinagóga	Vorhand rabbi tér 4.	7644	1895	romantikus, homlokzatára a hármas tagolás, a félköríves záródású ablakok, vízszintes tagolóelemként ívsorok jellemzőek, meghatározó a lépcsőzetes attikafal, illetve középen a rózsaablak, az imaterem dongaboltozatos, a főhajó előtt kapuzati előépítmény van zsinagógával egybeépített lakóház klasszicizáló, a XIX. sz. elején épült
Espersit-ház	Kazinczy u.6	7503	1898	eklektikus paraszt-polgári gazdaház, a hatablakos főhomlokzatot lizénák három részre osztják, egyszerű ablakok jellemzik hangsúlyos szemöldöktagozatokkal, gerendás nagykaput timpanon koronázza, az L alakú egytraktusos főépülethez üvegezett folyosó csatlakozik
Kórház, volt **Erzsébet árvaház**	Lonovics sgt. 17.	4834	1894	eklektikus, előkertes, szabadon álló, alápincézett épület. Az E alakú alaprajz utalás a királyné, a Magyar Vöröskereszt elnökének nevére. A két nyeregtetős oldalszárny sarokrizalitként emelkedik ki, oromzata gazdagon tagolt, az ablakok szegmensívesek, félköríves kaput timpanon koronázza
Járásbíróság	Megyeház u. 2	7508/1.	1896	eklektikus kétszintes épület hangsúlyos középrizalittal, amelynek teknőszerű teteje erősen

				kiemelkedik, a nyílások a földszinten félkörívesek, emeleten egyenes záródásúak erőteljes szemöldöktagozatokkal, a falfelület a földszinten kváderezett
Polgári leányiskola	Szegedi u. 4.	5407/1	1901	eklektikus, 1901-ben épült Papp József tervei alapján, földszintes volt, 1925-ben Kövecs Antal tervezett rá emeletet a timpanonnal hangsúlyozott középrizaliton a két szintet pilaszterek fogják össze, sarokrizalitok fölszinten rusztikásak, emeleten armírozottak
klasszicista **lakóház**	Szent István tér 10/A	98/3	1860	egytraktusos véges ház, téglapilléreken nyugvó üvegezett tornáccal
Római Katolikus Plébánia	Szent István tér 22/A	554	épült a XX. század fordulóján	neobarokk
Kollégium, volt **Pénzügyi palota**	Szent János tér 19.	626/2	1898	eklektikus, eredetileg egyemeletes volt, 1924-ben építettek rá második emeletet díszes középrizalt, emeleti ablakai kettőzve, párkányzat tagolású attika zárja, a szélső rizalitok armírozottak, második emeleten hármas ablakok, a homlokzat keramittéglával burkolt, második szint vakolt
Szentpéteri- ház	Szent János tér 40.	34	1835	klasszicista, 1835 körül épült, feltehetően Giba Antal tervezte népi építészeti gyökerekből, a maga nemében a városban előzmény nélküli, szakít az addig szokásos fésűs beépítéssel, széles utcafrontú sarokház fala döngölt föld, homlokzatát koronázópárkány és az ablakok között pilaszterek tagolják, az udvari homlokzatot téglapilléres tornác díszítette (ma befalazva)
volt **Makói Takarékpénztár** fszt. üzletek, em. lakások	Széchenyi tér 25	5550/37	1899	neogót, Papp József (?) tervezte, a makói historizmus egyedülálló világi épülete. 1918-70 között földszintjén kabarészínház, mozi működött kétszintes épület, lecsapott sarkát zárterkély, magas oromzat hangsúlyozza. Homlokzatán a vertikális elemek a dominánsak, meghatározóak az oromfalak, a tetősüveg, a tetőgerinc kovácsoltvas rácsozata és a hófogó fiálék, a földszinten félköríves, emeleten magas, csúcsíves ablakok, a Széchenyi tér felől az emeleti homlokzatot oszlopok tagolják, az ablakkiosztás 1+2+2+2+1
Városi bérpalota	Széchenyi tér 8.	2	1927	eklektikus /neobarokk/ Orth Ambrus terve alapján eredetileg étterem, szálloda, rendezvényterem, hivatalok, üzlethelyiségek és lakások kaptak volna helyet a négyfrontosra tervezett épületben végül csak lakások és üzlethelyiségek kerültek a háromfrontos épületbe kéttraktusos, oldalfolyosós, a Korona felőli íves homlokzat a legdíszesebb, kupolával és gazdagon tagolt attikával a földszint puritán, az emeleteken barokkos pompa jellemzi az emeleteket oszlopok fogják össze, vízszintes

				tagolóelemek a koronázópárkány és a kő mellvédes erkélysor a régi városháza felőli homlokzat befejezetlen
Nyéky-Kristóffy-ház	Szép u. 6-8.	632/1, 634/1	1835 körül	klasszicista, alápincézett, kéttraktusú, kontyolt nyeregtetővel fedett épület utcai frontot függőleges falsávok tagolják, az ablakok keretezettek a keleti oldalhomlokzaton nyeregtetős, nyitott portikusz
Evangélikus templom	Vásárhelyi út. 25/A	7938/1	1903	eklektikus /neogót/, Bánszky Mihály tervei alapján tornya háromszintes, csúcsíves és rózsaablakkal, alatta bélletes kapuval, oldalról két lépcsőtorony csatlakozik hozzá, homlokzatán klinkertégla és kőporozott felületek váltják egymást a hajót támpillérek tagolják, köztük két-két csúcsíves ablak, szentélynél négy támpillér és három keskeny ablak födéme rabic rendszerű csúcsíves keresztboltozat berendezését is Bánszky tervezte
Újvárosi református templom	Vásárhelyi út 55.	8053	1882	romantikus, Besenbach Mihály tervei alapján nyugati homlokzaton körüljárós torony, élei lecsapva, gúla alakú toronysisak téglából falazva nyitott főbejárat kettőzött oszlopokkal főhomlokzata hármas tagolású, oromfalán ívsoros díszítés az oldalhomlokzatot a kiszögellő kereszthajók tagolják, keleten a hajó egyenes záródású, a födém dongaboltozatos, hevederívek tagolják templombelső reneszánsz hatású, nem harmonizál a külsővel
Újvárosi római katolikus templom	Vásárhelyi út 57.	8064	1913	eklektikus /neogót/, előképe az evangélikus templom Bánszky Mihály tervezte, a hajó előtt középen támpillérekkel erősített főtorony rózsaablakkal, templomtest sarkainál egy-egy kis torony. A bélletes kapuzat oromtatát kőkereszt zárja, ívmezőben szekkó kép aranyozott mozaik háttérrel. A mellékhomlokzatok változatos tagolásúak, szentélyt nyolcszög öt oldala zárja. A belső latinkereszt alaprajzú, hajó és szentély között csúcsíves diadalív, födéme rabicból készült gótikus keresztboltozat

Külterület:

1.	Bogárzó HRSZ: 0308/11	**Templom**	eklektikus, 1907.	
2.	Bogárzó HRSZ: 0308/11	**Öntöttvas kereszt**	1892.	
3.	Bogárzó HRSZ: 0308/11	**Parókia**	eklektikus	XX. sz. eleje
4.	Bogárzó HRSZ: 0308/12	**Iskola**	eklektikus	1889.

Bogárzó, mint a többi pusztafalu, a török hódoltság áldozata lett. A XIX-XX. század fordulóján sok tanya létesült a környéken, az ott élő népesség száma megnövekedett, állattartással és földműveléssel foglalkoztak. A kietlen tanyavilágban a bogárzói úton 1889-ben felépült a tanyai iskola. 1892-ben Cs. Varga István és felesége Farkas Julianna vaskeresztet állíttatott fel a bogárzói régi iskola előtt. 1907-ben a tanyai hívők közösségének egy kis pusztatemplom épült. A bogárzói

templomnak két búcsúja van. Az egyik a június hó 13-ához legközelebb eső vasárnap a Szent Antal ünnepi búcsú. Ilyen alkalmakkor megtelik a templom hívőkkel, több pap misézik, s utána közös ebéden vesz részt mindenki. A másik az őrangyalok búcsúja szeptember első vasárnapján.

A felsorolt épületek mindegyike és a Bogárzói tanyaközpont is olyan, a városképet meghatározó építészeti alkotás, esetenként helytörténeti vonatkozásokkal, amelyek méltán indokolják országos műemléki védelem alá helyezésüket.

Fenti felsorolásban szereplő épületek Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII. 31.) önkormányzati rendelet 4. melléklete szerint jelenleg helyi egyedi védelem alatt állnak, a védelem „A” kategória.

2.2. A VÁLTOZÁSOK HATÁSAI

2.2.1. Hatások a régészeti örökségre

A településrendezési tervhez készített értékvizsgálatok alapján elmondható, hogy Makó község kül-, és belterületén jelenleg 233 nyilvántartott valamint további 19 (két új lelőhely és 17 halomsír) nyilvántartásba vétel alatt álló lelőhely található, melyek általános védelem alatt állnak.

Ezek jelentős része felszíni lelet-előfordulás alapján azonosított településnyomokhoz tartoznak. Jóval alacsonyabb az ismert temetkezési helyek száma, melyeknek váratlan előkerülésével kell számolni bármilyen földmunkával járó változtatás esetében. A korábbi években végzett értékfelmérő és feltáró munkák tanúsága szerint a jelenleg kisméretűnek nyilvántartott lelőhelyek téradatainak bővülésével újabb terepi vizsgálatok elvégzésekor mindenképpen számolni kell.

A jelenlegi tájhasználat nagy része a régészeti lelőhelyek állapotát jelentős mértékben veszélyezteti. Ez igaz a külterületen és a belterületen található örökségi elemekre egyaránt.

A településfejlesztési koncepcióban kidolgozott pontokhoz kapcsolódó változtatások az ismert és ismeretlen régészeti lelőhelyeket veszélyeztethetik.

Az intenzív földművelés következtében a legtöbb lelőhely felső 20–40 cm vastag rétege folyamatos erodálódásnak van kitéve. Jelentős károkozás tapasztalható a földből készített (halomsírok, földvárak stb.) épített emlékek esetében, azok egy része a terepen mára már csak nehezen azonosítható. Ezek védelmében egy hosszú távú örökségvédelmi stratégia első lépéseként szükséges volna a település környezetében található valamennyi lelőhely szisztematikus, modern térképészeti és térinformatikai módszereket és eszközöket használó felmérésére. Részletesebb örökségvédelmi állagmegóvó rendelkezések csak ezen információk ismeretében volnának adhatók az örökségvédelmi stratégia második lépcsőjeként.

A település jelenleg beépített részein elhelyezkedő régészeti lelőhelyek szintén veszélyeztetettek, azok rongálódása eltérő mértékű és intenzitású a mezőgazdasági területeken tapasztalhatóaktól. A település belterületén található – a mai Makó középkori előzményeit képező – lelőhelyek jelenleg nagyrészt beépítettek, pontos kiterjedésük, elhelyezkedésük nem ismert. Makó város belterületi részeire tervezett településfejlesztési tervekhez kapcsolódó változtatások **örökségvédelmi kockázatvállalása magas.** A belterületen tervezett, földmunkával járó változtatások (pl.: infrastrukturális fejlesztések; meglévő épületek helykihasználásának optimalizálása; távhő, csatornahálózat korszerűsítése; Hagymatikum fejlesztése, bővítése; északnyugati elkerülő út létesítése; Szeged – Makó TramTrain tervezése/létesítése; útburkolások; kerékpárutak létesítése; sportpályák és sportszálló létesítése; útszélesítés; logisztikai központok, terményfeldolgozó csarnokok létesítése stb.) ezen ismert vagy ismeretlen lelőhelyeket jelentős mértékben károsíthatják. Bármilyen tervezett változtatás esetén számolni kell váratlanul előkerülő, eddig ismeretlen örökségi elemekkel, melyet jól példáz az Ibolya utcában és környékén csatornázási munkák során előkerült középkori és kora újkori temető. Ennek jelenléte, illetve a középkori térképészeti és történeti forrás adatok prognosztizálják egy (vagy több) a közelben lévő, hasonló korú, ismeretlen kiterjedésű település jelenlétét.

Ennek alapján erőteljesen javasolt bármi nemű földmunkával járó változtatások **megkezdése előtt,** a **tervezés** fázisában az adott lelőhelyek vagy jelenleg ismert lelőhelyen kívüli részek vizsgálatát

ismételten elvégezni az örökségvédelmi kockázatok minimalizálásának érdekében. Ennek formája lehet örökségvédelmi **hatástanulmány** vagy a több vizsgálati módszer alkalmazásával (műszeres lelőhely és leletfelderítés, próbafeltárás stb.) összeállított **előzetes régészeti dokumentáció** (ERD I, ERD II) elkészítése. Ezek elkészítésének módját a 2001. évi LXIV. Kulturális örökségvédelmi törvény és a jelenleg aktuális 68/2018 (IV. 9.) Kormányrendeletek részletesen szabályozzák.

Értékvédelmi tervként elmondható, hogy amennyiben lehetséges ajánlott az egyes beruházások tervezési fázisában a fentebbiek figyelembevétele és lehetőség szerint az **ismert régészeti lelőhelyek földmunkával járó változtatásának elkerülése**. Amennyiben a földmunkával járó beavatkozások elkerülhetetlenek, abban az esetben számolni kell az itt található **régészeti emlékek** jogszabályban meghatározott **megóvásának formájáról**, azaz a **megelőző feltárásról**. Ez esetben ennek többlet idő és költség vonzatai a Beruházót terhelik.

Ezek mellett felhívjuk a figyelmet arra, hogy az ismert régészeti lelőhelyek jelenleg azonosított kiterjedésének tágabb környékét érdemes **régészeti érdekű** területnek tekinteni, hiszen fokozottan **magas** annak a **kockázata**, hogy közelében lelőhelybővüléssel járó örökségi elemek (pl.: felszíni nyomok alapján nem azonosítható temetők) vagy leletek kerülhetnek elő a későbbiekben.

Javasolt az Önkormányzatnak megfontolni a település kül-, és belterületére vonatkozó teljes körű lelőhely-diagnosztikai és értékvizsgálati felmérés elvégzését, melybe beletartozik a korábbról megismert örökségi elemek revíziója is. Ezzel jelentős mértékben csökkenthetővé válna a beruházások során vállalt örökségvédelmi kockázat.

Örökségvédelmi vizsgálat

A településrendezési terv keretén belül kijelölésre kerül tizenhét új beépítésre szánt területet. A 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet 84. § (4) pontja értelmében az új beépítésre szánt területeken a térképészeti és adattári gyűjtések sora terepbejárással egészült ki.

Tervezett változtatási szándék

Új beépítésre szánt övezetek kialakítása a település bel és külterületén egyaránt találhatóak. Méretük és régészeti érintettségük eltérő. Az egyes helyszínekre tervezett változtatások rövid ismertetése az alábbiakban található. A helyszínek számozása Makó településrendezési eszközeihez készült alátámasztó munkarészben megjelölt megnevezés és jelmagyarázat alapján történtek.

BI. helyszín:

Az érintett tárgyi ingatlanokon (3923/1, 3927, 3975 területek egy része, 3923/2-3, 3928-3933 hrsz.) általános gazdasági területből kertes mezőgazdasági területre változik a tulajdonos kérésére történő fejlesztési terület miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 1-2.)

BII. helyszín:

Az 1555 hrsz.-ú ingatlan egy része kisvárosias lakóterületből kerülne átsorolásra zöldterületté/közpark területté szabályozási tervvel való összhang megteremtése miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 3-4.)

BIII. helyszín:

A 10700-10701, 10704-10706, 10710/1-2, 10712-10718, 10827-10840 hrsz. területek egy része, 10841/1-2, 10845-10846, 10848-10849 hrsz.-ú ingatlanok esetében kertvárosias lakóterület kertes

mezőgazdasági területté minősülne át szabályozási tervvel való összhang megteremtése miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 5-6.)

BIV. helyszín:

A 3990-3991, 3992/1-4, 3994/1-2 hrsz. területek egy része önkormányzati kérésre zárvány terület átminősítése miatt általános gazdasági területről általános mezőgazdaság területté kerülne átsorolásra. (Fotó: 5.3. melléklet 7-8.)

BV. helyszín:

A 3531-3533 hrsz.-ú ingatlanok esetében megváltozott fejlesztési szándék miatt önkormányzati kérésre a jelenlegi kereskedelmi, szolgáltató gazdasági területről általános mezőgazdasági területté minősülne át az ágazati besorolás. (Fotó: 5.3. melléklet 9-10.)

BVI. helyszín:

A 3438/2, 3439/5, 3441/3, 3443/3, 3444/8, 3456/2,3473, 3474/4, 3475, 3476/2, 3476/5, 3477/1-3, 3478-3479, 3480/1-2, 3482, 3496/3, 3497/3-4 hrsz.-ú területek egy része, valamint a 3498, 3499/2-4 hrsz.-ú ingatlanok teljes területe jelenleg kereskedelmi, szolgáltató gazdasági övezetbe tartozik. Megváltozott fejlesztési szándék miatt önkormányzati kérésre, általános mezőgazdasági területté minősülnének át. (Fotó: 5.3. melléklet 11-14.)

BVII. helyszín:

A 4191/1-4, 4193, 4219/2 ingatlanok egy része esetében szabályozási tervvel való összhang megteremtése érdekében a jelenlegi kertes mezőgazdasági területről kisvárosias lakóterületté minősülne át.

BVIII. helyszín:

A 4594-4597, 4599-4602, 4604-4607 ingatlanok egy része esetében lakossági kérésnek megfelelően a jelenlegi kertes mezőgazdasági területről kertvárosias lakóterületté minősülne át.

BIX. helyszín:

A 7734/4 ingatlan egy része esetében tulajdonos kérésére történő fejlesztési terület kijelölése érdekében a jelenlegi zöldterület településközpont vegyes területre minősülne át.

BX. helyszín:

A 10941/4; 10941/12; 10941/13 és 15 ingatlanok egy része esetében tervezett fejlesztési terület érdekében a jelenlegi kertes mezőgazdasági területről általános gazdasági területre minősülne át.

I. helyszín:

A 0291/2 hrsz.-ú ingatlan jelenleg mezőgazdasági üzemi területről/beépítésre szánt különleges övezetből kerülne át általános mezőgazdasági területté tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 15-16.)

II. helyszín:

A 0521/8 hrsz.-ú ingatlan esetében beépítésre szánt különleges terület- mezőgazdasági üzemi területről minősülne át általános mezőgazdasági övezetté tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 17-18.)

III. helyszín:

A 0224/184 hrsz.-ú ingatlan jelenleg beépítésre szánt különleges terület- mezőgazdasági üzemi terület, amely védelmi erdőterületté minősülne át tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 19-20.)

IV. helyszín:

A 0351/18 hrsz.-ú ingatlan esetében beépítésre szánt különleges terület- mezőgazdasági üzemi területről általános mezőgazdasági területté minősülne át tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 21-22.)

V. helyszín:

A 0179/144; 0179/145 egyes részei beépítésre szánt különleges terület – autópálya mérnökségként van nyilvántartva, de védelmi erdőterületté minősülne tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 23-24.)

VI. helyszín:

A 0141/79 hrsz.-ú ingatlan beépítésre szánt különleges terület – hulladékkezelő területről általános mezőgazdasági területté minősülne tényleges használatnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 25-26.)

VII. helyszín:

A 0402/13 a hrsz.-ú ingatlan vonatkozásában beépítésre szánt különleges terület- mezőgazdasági üzemi területről minősülne át általános mezőgazdasági területté tényleges használatnak megfelelően terület pontosítás végett. (Fotó: 5.3. melléklet 27-28.)

VIII. helyszín:

A 0620/16; 0620/17; 0620/19; 0620/20 hrsz.-ú ingatlanok esetében beépítésre szánt különleges terület - mezőgazdasági üzemi területről minősülne át általános mezőgazdasági területté tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 29-30.)

IX. helyszín:

A 0624/33 hrsz.-ú ingatlan esetében általános gazdasági területről védelmi erdőterületté minősülne át szabályozási tervvel való összhang megteremtése miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 31-32.)

X. helyszín:

A 012/1, 012/2, 011 és 012/4 hrsz.-ú ingatlanok egy része beépítésre szánt különleges terület-autóscsárda minősülne át közúti közlekedési területté tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás és szabályozási tervvel való összhang megteremtése miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 33-34.)

XI. helyszín:

A 051/4 és 051/7 hrsz.-ú ingatlanok vonatkozásában általános mezőgazdasági területről általános gazdasági területté kerülne átsorolásra tényleges használatnak/ingatlan-nyilvántartásnak megfelelő besorolás miatt. (Fotó: 5.3. melléklet 35-36.)

XII. helyszín:

A 0624/5; 0622/24 hrsz-ú ingatlanok egy része általános mezőgazdasági területről különleges csárda területre kerülne átsorolásra tényleges használatnak megfelelő besorolás miatt.

XIII. helyszín:

A 0521/5 hrsz-ú ingatlan egy része általános mezőgazdasági területről általános gazdasági területre kerülne átsorolásra meglévő gazdasági terület bővítése érdekében.

XIV. helyszín:

A 0179/32; 0179/100b hrsz-ú ingatlanok egy része vonatkozásában általános mezőgazdasági területről kereskedelmi szolgáltató területre kerülne átsorolásra a tényleges használatnak megfelelően.

XV. helyszín:

A 0141/81a hrsz-ú ingatlan védelmi rendeltetésű erdőterületről különleges hulladékkezelő területre kerülne átsorolásra a tulajdonos kérésére történő fejlesztési terület kijelölése miatt.

XVI. helyszín:

A 0141/81c hrsz-ú ingatlan általános mezőgazdasági területről különleges hulladékkezelő területre kerülne átsorolásra a tulajdonos kérésére történő fejlesztési terület kijelölése miatt.

Hatásvizsgálat

Tervezett változtatások hatása

Az adattári és térképészeti vizsgálatok, valamint az elvégzett terepbejárások alapján az ágazati átsorolással érintett ingatlanok területén és tágabb környezetében több ismert régészeti lelőhely is található. Az alábbiakban a terepbejárások során tapasztalt szakmai eredmények bemutatása található meg a tervezett változtatások ezekre gyakorolt hatásával.

Jelen részben a lelőhelyek felsorolásszerű ismertetése szerepel helyszínenként, a részletes szakmai adatokat tartalmazó szócikkek a tanulmány értékleltárában (5.1.1.-5.1.2.) találhatóak meg. A lelőhelyek térbeli adatai az 5.2. Mellékletben található térképeken szerepelnek. A vizsgálati helyszínekről és lelőhelyekről készült fotók az 5.3. mellékletben találhatóak meg.

BI. helyszín:

A változással érintett terület és annak tágabb környezete csak részben bizonyult alkalmasnak terepi vizsgálatra. Jelentős része művelés alatt álló mezőgazdasági terület volt (learatott kukorica és frissen felszedett hagymaföld borította). Mindössze egy kisebb részen volt mélyszántás, amely terepbejárásra alkalmas volt (Fotó: Makó_BI._01; Makó_BI._02). A látási viszonyok csak részben voltak jók, de a vizsgálatok során egy új lelőhelyet (Makó-Ardics IV.) azonosítottunk a módosítással érintett területen (5.2.: 1. kép). Az érintett ingatlanok környezetében learatott kukorica, gazos terület, gyümölcsfák, szőlő, gyep és lábon álló kukorica volt. A terület tágabb környezetéből mindösszesen egy nyilvántartott régészeti lelőhely ismert (nyilvántartási szám: 55073). A jelenlegi területhasználat csak kis mértékben – mezőgazdasági műveléssel – veszélyezteti a terepbejárás során azonosított régészeti lelőhelyet.

A fejlesztési szándék miatt a terület felhasználás változásával járó örökségvédelmi kockázat közepesnek minősíthető. A csak részben megvalósítható terepi kutatások alapján nem zárható ki annak lehetősége, hogy földmunkával járó változtatások esetén a régészeti lelőhely kiterjedése módosul/bővül. Amennyiben a fejlesztési szándék földmunkával járó változtatásokat eredményez, annyiban az engedélyeztetések során az Örökségvédelmi Hivatal bevonása szükséges az eljárásba. A további régészeti szakmunkák meghatározására a tervek alapján ott kerül sor.

BII. helyszín:

Az átsorolással érintett vizsgálati rész egy tüzép telep és egy zúzott kavicsos parkoló volt. A tárgyi ingatlan terepbejárásra nem volt alkalmas a beépítettség miatt (Fotó: Makó_BII._01; Makó_BII._02). A javasolt területen jelenleg nincs ismert régészeti lelőhely, mindösszesen a tágabb környezetéből szerepel a nyilvántartásban egy nagyobb kiterjedésű régészeti lelőhely (nyilvántartási szám: 80879) (5.2.: 2. kép). Annak téradatai, tekintve, hogy egy jelentősebb méretű temető volt, további feltárásokkal minden bizonnyal bővülhetnek, a közelben számolni kell késő középkori, kora újkori településnyomok előkerülésével.

A jelenlegi területhasználat csak kis mértékben veszélyezteti az esetleg ott található, jelenleg ismeretlen régészeti lelőhelyet. Mindezek mellett, mivel a belterület jelentős része csak kevés régészeti vizsgálati módszerrel kutatható, korábbi topográfiai munkák alkalmával sem kerülhetett felmérésre a külterületekhez hasonló módon, újabb, eddig ismeretlen lelőhelyek előkerülésével – hasonlóan a közelben található Ibolya utca (nyilvántartási szám: 80879) lelőhely előkerülési módjához – fokozottan kell számolni földmunkával járó változtatások eszközlése alkalmával. Ennek értelmében, illetve a település középkori előzményeinek történeti adataiból következtethetően a változással járó örökségvédelmi kockázat magasnak minősíthető.

BIII. helyszín:

Az átsorolással érintett vizsgálati területen csak részben volt megvalósítható a teljes körű terepbejárás, a jelenlegi beépítettség miatt. A kutatható részek művelés alatt álló mezőgazdasági területek voltak. Az itt elvégzett lelőhely felmérés során régészeti leletet nem került elő (Fotó: Makó_BIII._01; Makó_BIII._02).

A tárgyi terület szűkebb környezetében nyilvántartott régészeti lelőhely található (nyilvántartási szám: 88849), amely alapján vizsgálati rész régészeti érdekű területnek minősül (5.2.: 3. kép).

Mindezt figyelembe véve, és a csak részben megvalósítható terepi kutatások miatt továbbra sem zárható ki annak lehetősége, hogy földmunkával járó változtatások esetén régészeti emlékek kerüljenek elő a későbbiek során. A jelenlegi területhasználat kis mértékben veszélyezteti az esetleg ott található, jelenleg ismeretlen régészeti lelőhelyet. A változással járó örökségvédelmi kockázat az átminősítés jellege miatt alacsonynak mondható.

BIV. helyszín:

Az átsorolással érintett vizsgálati terület jelenleg mezőgazdasági művelés alatt állt, egy kis részén volt szántó. A terepbejárás során a már korábban nyilvántartott és a BI. helyszínnel is érintett régészeti lelőhely (nyilvántartási szám: 55073) azonosítására volt lehetőség (5.2.: 4. kép). Az előkerült leletanyag alapján az ismert korszakok sora nem változott, az előkerülési helyük alapján azonban a korábban ismert téradatai módosultak. A vizsgálattal érintett rész tágabb környezete szintén művelés alatt álló mezőgazdasági terület volt, annak bejárására a vegetáció miatt nem volt mód (Fotó: Makó_BIV._01; Makó_BIV._02).

Ennek ellenére megállapítható, hogy a jelenlegi területhasználat csak kis mértékben veszélyezteti a nyilvántartott régészeti lelőhelyet. A változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető.

BV. helyszín:

Az átsorolással érintett vizsgálati rész terepbejárásra alkalmas állapotúnak minősült, mivel a területen mélyszántás volt (Fotó: Makó_BV._01; Makó_BV._02). A lelőhely felderítéshez megfelelő látási viszonyok ellenére régészeti lelet nem került elő (5.2.: 5. kép).

Ennek alapján megállapítható, hogy a jelenlegi területhasználat nem veszélyeztet régészeti lelőhelyet. Ennek értelmében a változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető, jelenlegi ismereteink szerint nem gyakorol hatást a régészeti örökségre.

BVI. helyszín:

Az átsorolással érintett vizsgálati részeken főként szántóföldek találhatóak, a bejárás alkalmával jelentős részük művelés alatt álló mezőgazdasági terület volt, míg kisebb részük tarlóval és nádassal volt fedve (5.2.: 5. kép).

A már korábban ismert Jángor I. és M43 22. lelőhelyek azonosíthatóak voltak (nyilvántartási számuk: 55196, 55142) (Fotó: Makó_BVI._01; Makó_BVI._02; Makó_BVI._03; Makó_BVI._04). Az előkerült leletanyag alapján az ismert korszakok sora nem változott, az előkerülési helyük alapján azonban a korábban ismert téradatai módosultak.

A jelenlegi területhasználat csak kis mértékben – a mezőgazdasági műveléssel – veszélyezteti a terepbejárás során azonosított régészeti lelőhelyeket. A jelenlegi átsoroláshoz rövidtávon kapcsolódó várható változások örökségvédelmi kockázata alacsonynak minősíthető.

BVII. helyszín:

Az érintett területen meglévő kisvárosias lakóterület kis mértékű bővítése tervezett. A tervezett lakóterület bővítés csak a meglévő lakótelkek övezeti besorolásának rendezését célozza. Azokon a területeken kerül sor a lakóterület kiterjesztésére, ahol a telek egy része lakó-, másik része kertes mezőgazdasági területbe tartozott, a módosítás révén így a teljes érintett telkek egységes lakóterületi besorolást kapnak.

Fentiek következtében a területen a beépítés intenzitása lényegesen nem változik, a tervezett módosítás örökségvédelmi szempontból változást nem eredményez, a terület nem veszélyeztet régészeti lelőhelyet.

BVIII. helyszín:

Az érintett területen meglévő kertvárosias lakóterület bővítése tervezett, amely kis mértékű, csak a meglévő lakótelkek övezeti besorolásának rendezését célozza. A módosítás révén az érintett telkek egységes lakóterületi besorolást kapnak.

Fentiek következtében a területen a beépítés intenzitása lényegesen nem változik, a tervezett módosítás örökségvédelmi szempontból változást nem eredményez, a terület nem veszélyeztet régészeti lelőhelyet és egyéb örökségi elemet sem.

BIX. helyszín:

Az érintett ingatlan Makó településszerkezet-védelmi területének része. A térélmény megtartása, a védett utcakép jellegének megőrzése miatt az elhelyezésre kerülő létesítmény kialakítása örökségvédelmi szempontból is nagy odafigyelést igényel. A tervezett beépítéssel megszűnő zöldfelület negatív változást jelent, a terület méretéből adódóan azonban a hatás nem jelentős mértékű. A terület nem veszélyeztet régészeti lelőhelyet.

BX. helyszín:

A módosítással érintett terület mezőgazdasági hasznosítású, kisebb része konyhakertként használt, nagyobb része gyep. A területen védett vagy védelemre tervezett örökségi érték nem található, megállapítható továbbá, hogy a jelenlegi és a tervezett területhasználat nem veszélyeztet régészeti lelőhelyet. Ennek értelmében a változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető, jelenlegi ismereteink szerint nem gyakorol hatást a régészeti örökségre.

I. helyszín:

A vizsgálati terület részben volt kutatható. Az érintett helyszín bizonyos egységein jelenleg több épület található, más részein művelés alatt álló szántóföldek helyezkedtek el (Fotó: Makó_I._01; Makó_I._02). A vizsgálható felületeken régészeti leletek kerültek elő. Ennek eredményeként megállapításra került, hogy a korábban csak a szomszédos ingatlanról ismert nyilvántartott régészeti lelőhely (nyilvántartási szám: 54971) az átsorolással érintett területre is kiterjed. Az előkerült leletanyag alapján az ismert korszakok sora nem változott, az előkerülési helyük alapján azonban a korábban ismert téradatai módosultak (5.2.: 6. kép).

Az érintett területek tágabb környezetének vizsgálatára nem volt lehetőség a jelenleg azokon található vegetáció miatt (lábon álló kukorica és repce).

A jelenlegi területhasználat csak kis mértékben veszélyezteti a terepbejárás során módosult, korábbról már ismert régészeti lelőhelyet. Ily módon a változással járó örökségvédelmi kockázat is alacsonynak minősíthető.

II. helyszín:

Az átsorolással érintett ingatlan közvetlenül a bejárás alkalmával nem bizonyult vizsgálhatónak (erőteljes vegetáció, elkerített részek), ám tágabb környezetében található, mezőgazdasági művelés alatt álló területek egy része megfelelő módon kutathatónak bizonyult (gabona, repce, kukorica tarló) (Fotó: Makó_II._01; Makó_II._02). Más részei terepbejárásra nem voltak alkalmasak, ezért az itt található nyilvántartott régészeti lelőhely (nyilvántartási szám: 54962) helyszíni vizsgálaton alapuló revíziója jelenleg nem valósulhatott meg. A terepbejárással vizsgált területen régészeti lelet nem került elő, de mindennek ellenére felhívjuk a figyelmet, hogy a fentebb említett nyilvántartott lelőhely kiterjedése megfelelő vizsgálati adottságok esetén vélhetően bővülne (5.2.: 7. kép).

A jelenlegi területhasználat ily módon nem veszélyeztet nyilvántartott régészeti lelőhelyet. Ennek értelmében a változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető, jelenlegi ismereteink szerint nem gyakorol hatást a régészeti örökségre.

III. helyszín:

Az átsorolással érintett részek és tágabb környezetük a helyszíni tapasztalatok alapján jelenleg alkalmatlannak bizonyultak terepbejárásra (Fotó: Makó_III._01; Makó_III._02. A korlátozott látási viszonyok közepette megvizsgált területen régészeti lelet nem került elő. Ennek ellenére a terület

geomorfológiai adottságai alkalmas felszínt biztosíthatnak régészeti kultúrák megtelepedésének, ezért itt sem zárható ki annak lehetősége, hogy földmunkával járó változtatások esetén régészeti emlékek kerüljenek elő (5.2.: 8. kép).

A jelenlegi területhasználat csak kis mértékben veszélyezteti az esetleg ott található, eddig ismeretlen régészeti lelőhelyet. Ennek értelmében az ágazati átsorolással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető.

IV. helyszín:

Az átsorolással érintett ingatlanon jelenleg egy üzemelő sertéstelep van, területén régészeti terepbejárás nem volt lehetőség (Fotó: Makó_IV._01; Makó_IV._02). A vizsgálatokra a tágabb környezetében található, mezőgazdasági művelés alatt álló részeken sem nyílt lehetőség az erőteljes vegetáció miatt (lábon álló kukorica és lucerna) (5.2.: 8. kép).

A jelenlegi területhasználat csak kis mértékben veszélyezteti az esetleg ott található ismeretlen régészeti lelőhelyet. Ennek értelmében az átsorolással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető. Mindennek ellenére figyelembe venni szükséges, hogy a nem megvalósítható terepi kutatások miatt nem zárható ki annak lehetősége, hogy földmunkával járó változtatások esetén régészeti emlékek kerüljenek elő.

V. helyszín:

Az átsorolással érintett ingatlanon az épületek melletti Ny-i területek bizonyultak vizsgálhatónak. A mérnökségi telep tágabb környezetében nagyrészt régészeti kutatásra alkalmatlan területek helyezkedtek el (nádas, vasút és autópálya), mindösszesen az É-i részen volt egy kis szántóföld, mely terepbejárásra alkalmasnak bizonyult (Fotó: Makó_V._01; Makó_V._02). A vizsgálatok során régészeti leletek kerültek elő, amelyek egy nyilvántartott régészeti lelőhelyhez (nyilvántartási szám: 34503) sorolhatóak, ezáltal annak az eddig ismert korszakai és téradatai egyaránt bővültek (5.2.: 9. kép).

A jelenlegi területhasználat csak kis mértékben veszélyezteti az ott található nyilvántartott régészeti lelőhelyet. Ugyanakkor az átsorolással járó örökségvédelmi kockázat magasnak minősíthető, mivel a nem megfelelően választott fafajokból megvalósuló erdőtelepítés erősen veszélyeztetheti a régészeti emlékeket. Az átsoroláshoz kapcsolódó változtatások során várható, hogy az Örökségvédelmi Hivatal további régészeti szakmunkákat irányoz elő.

VI. helyszín:

Az ágazati átsorolással érintett ingatlan mérsékelten biztosított megfelelő mennyiségű régészeti kutatásra alkalmas felületet. Az érintett ingatlan terepbejárásra alkalmatlan volt (beépítettség, erőteljes vegetáció), tágabb környezetében helyezkedett el több vizsgálható szántóföld (Fotó: Makó_VI._01; Makó_VI._02).

Az érintett részektől közvetlenül DK-re elhelyezkedő területeken a bejárás alkalmával régészeti leletek kerültek elő. A terület adottságai és a leletek jellege alapján ezek a közelben elhelyezkedő, korábbról már ismert, nyilvántartott régészeti lelőhelyhez (nyilvántartási szám: 60114) sorolhatóak. A lelőhely jelenleg tapasztalt bővülése az átsorolással érintett ingatlant érinti (5.2.: 10. kép).

A terepbejárás során tapasztaltak alapján megállapítható, hogy a jelenlegi területhasználat – hulladékkezelő– közepes mértékben veszélyezteti az ott található régészeti lelőhelyet. Ugyanakkor a jelenlegi, mezőgazdasági átminősítéssel járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak tekinthető.

VII. helyszín:

A vizsgált terület részben volt alkalmas terepbejárásra (Fotó: Makó_VII._01; Makó_VII._02). Az ÉNy-i részén szántott terület helyezkedett el, melyen a látási viszonyokat nagy mennyiségű építési törmelék korlátozta. Ennek ellenére került elő régészeti lelet, egy Árpád-kori kerámiatöredék, mely minden bizonnyal az építési törmelékkel kevert földdel került a területre. Az előkerülési körülmények miatt nyilvántartásba nem kerül a lelet. A vizsgálati részek tágabb környezete az erőteljes vegetáció és a beépítettség miatt terepbejárásra nem voltak alkalmasak (5.2.: 11. kép).

A jelenlegi területhasználat kis mértékben veszélyezteti az esetleg ott található ismeretlen régészeti lelőhelyet. A változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak mondható az átminősítés jellege miatt.

VIII. helyszín:

A vizsgálati terület a jelentős beépítettség miatt terepbejárásra nem volt alkalmas, azonban az érintett részek tágabb környezetében több járható földrész volt (Fotó: Makó_VIII._01; Makó_VIII._02). Maga a telephely nem volt vizsgálható, mivel az ingatlan nagy része épületekkel fedett volt, de a szűkebb környezet egy része alkalmasnak bizonyult terepbejárás elvégzésére. Ennek során a telephely K-i oldalán egy új lelőhelyet sikerült azonosítani (lelőhely név: Makó, Dáli-ugar, Kiss-tanya) (5.2.: 12. kép). A jelenlegi területhasználat – általános gazdasági terület – alacsony mértékben veszélyezteti a lelőhelyet. Ennek értelmében a mezőgazdasági átminősítéssel járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető.

IX. helyszín:

Az ágazati átsorolással érintett ingatlan területe a magas fokú beépítettség és az erőteljes vegetáció miatt régészeti terepbejárás elvégzésére nem bizonyult alkalmasnak (Fotó: Makó_IX._01; Makó_IX._02). A szűkebb és tágabb környezete már megfelelő felületet nyújthatott volna a régészeti felmérésre, de a szántóföldként hasznosított részek bejáráskor tapasztalt műveletlensége okán nem volt lehetséges a pontos vizsgálatok elvégzése. Az átsorolással érintett rész tágabb környezetében jelentős a beépítettség (épületek, autóút), ezért információ szerzés céljából terepbejárás végzésére ott sem volt lehetőség (5.2.: 13. kép).

Az adattári források alapján nyilvántartott régészeti lelőhely nem található a tárgyi ingatlanon, így a jelenlegi területhasználat nem veszélyeztet ismert örökségi elemet. Ugyanakkor a változással járó örökségvédelmi kockázat közepesnek minősíthető, mivel az érintett ingatlanok területén, valamint közvetlen környezetében nem valósulhatott meg a szakmai normáknak megfelelőnek minősíthető terepbejárás. A vizsgált részek tágabb környezetében nyilvántartott régészeti lelőhely található (nyilvántartási szám: 73999), a terület geomorfológiai adottságai és az onnan ismert emlékek jellege alapján a földmunkával járó változtatások esetén várható, hogy régészeti emlékek kerülnek elő.

X. helyszín:

Az ágazati átsorolással érintett területen valamint annak szűkebb és tágabb környezetében sem lehetett megfelelő módon régészeti vizsgálatokat végezni a helyszíni szemle alkalmával (Fotó: Makó_X._01; Makó_X._02). Az aktuális területhasználat – beépített területek, autóscsárda – jelenlegi formájában nem veszélyeztet nyilvántartott régészeti lelőhelyet (5.2.: 14. kép). Ennek értelmében a változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető, jelenlegi ismereteink szerint nem gyakorol hatást a régészeti örökségre.

XI. helyszín:

A vizsgálattal érintett részek jelenleg jórészt beépítettek (állattartó telep, szeszfőzde) a szakmai irányelveknek megfelelő minőségű terepbejárás elvégzésére csak csekély mértékben bizonyultak alkalmasnak a helyszíni szemle során. A tárgyi ingatlanok szűkebb környezetében D-re található területen szántóföldek helyezkednek el, melyek alkalmas felületet biztosítottak a terepi vizsgálatra (Fotó: Makó_XI._01; Makó_XI._02). A területen számos régészeti lelet került elő, amelyek egy ismert, nyilvántartott régészeti lelőhelyhez (nyilvántartási szám: 55073) tartoznak (5.2.: 15. kép).

A terepbejárás eredményeként megállapítható, hogy a tárgyi ingatlanok is érintettek régészetileg, ily módon a jelenlegi területhasználat alacsony mértékben veszélyeztet örökségi elemeket. A változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető az ingatlanokra is kibővült lelőhely jellege ellenére is.

XII. helyszín:

A 0624/5; 0622/24 hrsz-ú ingatlanok egy része általános mezőgazdasági területről különleges csárda területre kerülne átsorolásra tényleges használatnak megfelelő besorolás miatt.

A területen számos régészeti lelet került elő, amelyek ismert, nyilvántartott régészeti lelőhelyhez (nyilvántartási szám: 73999) tartoznak. Ennek ellenére megállapítható, hogy a jelenlegi területhasználat csak kis mértékben veszélyezteti a nyilvántartott régészeti lelőhelyet. A változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető.

XIII. helyszín:

Az adattári források alapján nyilvántartott régészeti lelőhely nem található a tárgyi ingatlanon, így a jelenlegi területhasználat nem veszélyeztet ismert örökségi elemet.

XIV. helyszín:

Az érintett ingatlanok vonatkozásában a módosítás a tényleges használatnak megfelelően tervezett. Nyilvántartott régészeti lelőhely nem található a tárgyi ingatlanon, így a jelenlegi és a tervezett területhasználat sem veszélyeztet ismert örökségi elemet. A változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető.

XV. helyszín:

A 0141/81a hrsz-ú ingatlan védelmi rendeltetésű erdőterületről különleges hulladékkezelő területre kerülne átsorolásra a tulajdonos kérésére történő fejlesztési terület kijelölése miatt.

XVI. helyszín:

A 0141/81c hrsz-ú ingatlan általános mezőgazdasági területről különleges hulladékkezelő területre kerülne átsorolásra a tulajdonos kérésére történő fejlesztési terület kijelölése miatt.

A módosítással érintett 0141/81a és 0141/81c hrsz-ú terület (XV. és XVI. helyszín) a Hódmezővásárhelyi út nyugati oldalán, a volt hulladéklerakó által érintett telek (hrsz.: 0141/81) nyugati része. A telek nagy része, mint hulladéklerakó korábban is különleges besorolásban volt, itt a bezárt hulladéklerakó mellett egy komposztáló telep, hulladékudvar és átrakó kapott helyet. A telek további része a tervezett módosításnak megfelelően szintén beépítésre szánt különleges terület besorolást nyer, amely a terület többi részéhez hasonlóan az elkülönítetten gyűjtött hulladékok elhelyezésére, kezelésére, ártalmatlanítására és feldolgozására szolgáló területként funkcionálna. A közel 3,5 nagyságú módosítással érintett terület jelenleg mezőgazdasági hasznosítású. A tervezett módosítás a településszerkezeten alapvetően nem változtat, a meglévő hulladéklerakó (depónia) körül a meglévő védő erdősáv megtartásra kerül, a településkép védelme érdekében és

környezetvédelmi okokból a tervezett bővítési terület más területfelhasználással érintkező telekhatára mentén beültetési kötelezettségű terület került lehatárolásra, ahol kötelező a védő zöld sáv kialakítása.

A területen számos régészeti lelet került elő, amelyek ismert, nyilvántartott régészeti lelőhelyhez (nyilvántartási szám: 55081) tartoznak

Megállapítható, hogy a tárgyi ingatlanok érintettek régészetileg, a jelenlegi területhasználat azonban alacsony mértékben veszélyezteti az örökségi elemeket. A változással járó örökségvédelmi kockázat alacsonynak minősíthető az ingatlanokra is kibővült lelőhely jellege ellenére is.

2.2.2. Hatások a történeti településre, település- és tájszerkezetre

Történeti településhálózat

Szerbia uniós csatlakozása a történelmileg kialakult települések közötti kapcsolatok újbóli feléledésére nyithat lehetőséget.

A készítés alatt álló településrendezési eszközök biztosítják a fejlesztési célkitűzések jogszabályi keretek közötti megvalósíthatóságát, az épített és természeti környezet védelmét, valamint a helyi építési tevékenység szabályozását. A településrendezési terv által javasolt fejlesztések, új beépítések, illetve szabályozások településhálózati és tájhasználati változást fognak eredményezni.

Tájszerkezet

A külterületen számos természetközeli terület: gyep, nádas, vízállás, mocsár és erdő található. A természeti értékekben gazdag területek a Maros és mellékágaihoz, valamint a Csanádi-puszták területéhez kapcsolódnak, a területek között a Sámson-Apátfalvi-főcsatorna biztosít kapcsolatot. A város közigazgatási területét számos természetvédelmi lehatárolás érinti, mely korlátozást jelent a területek használata szempontjából.

A terv hangsúlyosan tartalmazza a természetvédelmi oltalom alatt álló területek, természeti értékek védelmét a mezőgazdasági hasznosítással és erdőgazdálkodással érintett területeken; a táji adottságokon alapuló termelési funkciók, a tájhasználati hagyományok, a táji, természeti értékek fennmaradását szolgáló területfelhasználásra tesz javaslatot.

Az érintett területeken a természetvédelmi érdekekkel összehangolt mezőgazdasági és erdőgazdálkodási tevékenység folytatandó.

Üdülőterület

Fel kell tárni a táj üdülésre alkalmas területeit. Gépkocsival járható utak, kerékpár és lovaglóutak, sétányok, turistautak, parkolók, pihenőhelyek, lovas pályák, sátortáborok helyét ki kell jelölni. Ezeken a területeken játszó, pihenő és napozóhelyek, kilátók, a vízparton horgászhelyek, vízhez közel horgásztanyák építhetők.

A turisztikai célra alkalmas területeken a zöldfelület, sportterület, ellátó (vendéglátó) és egészségügyi létesítmények (öltözők, zuhanyozás, gyümölcs és kézmosás, WC) fejlesztendők.

A Maros árterén lévő üdülőterület nyaralóépületei lassan átépülnek a mai kor igényei szerint.

A Városligetből a töltés mellé és a töltésre tervezett úton (kerékpáron, gyalog, vagy akár lóháton) lehet eljutni a Maros parti üdülőterületre. Gerizdes városrészből továbbra is a meglévő vasúti átjárón át lehet megközelíteni a partot.

Fásítások

A külterületen és a belterületen szigetszerűen elhelyezkedő zöldfelületek összekötését fasorokkal, erdősávokkal lehet megvalósítani. A fasorok, erdősávok, erdők védenek a széleróziótól, a levegő páratartalmának megtartásával mérsékelik a talaj és a növények kiszáradását. Hasznos kisemlősök, madarak, rovarok élőhelyéül szolgálnak.

Fontos az üzemek, intézmények (közmű telepek, temető stb.) körüli és a vasút mellett védőnövényzet kialakítása, tanyák és a településeket összekötő utak fásítása. Az erdősávok, fasorok és facsoportok telepítésénél a termőhelyi adottságoknak leginkább megfelelő fa és cserjefajokat kell előnyben részesíteni.

A csatornapartokat és az átmenő forgalmat lebonyolító, települések közötti összekötő utakat fásítani kell. A csatornapartok fásítását úgy kell elvégezni, hogy a fák az öntözőcsatorna használatát ne akadályozzák (pl. egyoldali fasor).

A forgalmi utak fasorainak egységes megjelenése településképi szempontból kiemelkedő jelentőségű. A fafajok kiválasztását a rendelkezésre álló tér is befolyásolja. Az utcák jelenleg is fásítottak, de a fafajok többsége fásításra alkalmatlan. A légvezetékek alá ültetett, magasabb növésű fákat rendszeresen csonkolják. Szűk utcákba karcsú koronájú fákat, vezetékek alá alacsony termetű fákat (gömbkőris, gömbakác, galagonya, gömbkoronájú szivarfa, stb.) lehet telepíteni. Amennyiben az utcának csak egyik oldalát lehet fásítani, a fasort lehetőleg a déli, vagy nyugati oldalára telepítsék. A fasorok helyéről az útkeresztszelvények adnak tájékoztatást.

A tágas szabályozási szélességű utcákban parksávok alakíthatók ki. Az utcafásítást kertépítészeti terv alapján kell elvégezni.

Erdőterületek

Az erdőterületek mennyiségének növelését gazdasági és ökológiai indokok egyaránt alátámasztják. Azokon a területeken, ahol rövid tenyészidejű mezőgazdasági növények termesztésével nem folytatható gazdaságos művelés, erdőtelepítéssel, talajvédő gyepesítéssel kell a területet hasznosítani. Ehhez el kell készíteni a település hosszú távú erdőtelepítési programját, amely felméri a jelenlegi állapotot, a tulajdonviszonyok ismeretében feltárja a gazdasági lehetőségeket és megalapozza a fejlesztést.

A gazdasági erdők telepítése mellett szükség van védőerdők, erdősávok, fasorok telepítésére. A defláció ellen telepítésre kerülő erdősávokon túl fontos a belterületen az ipar, a vasút és a szennyvíztisztító telep védőterületének erdősítése.

A város körüli elkerülő út mentén kiterjedt védőerdő telepítését tervezik. Ezáltal a táj rendkívül alacsony erdősültsége is jelentősen javulni fog.

Terek, parkok

E zöldfelületek a város zöldfelületi rendszerének fontos alkotóelemei. Jelenleg a parkterület elenyésző hányadát gondozzák belterjesen. Ezen a kontinentális, csapadék- és páraszegény éghajlat miatt változtatni kell. Belterjes gondozásúvá kell fejleszteni a zöldfelületeket: ki kell építeni az öntözőhálózatot. A talajnedvesség párolgása mulcsozással csökkenthető és így a talaj sem lesz gyomos. A zöldfelületek gondos tervezésével a hatékony gondozás feltételei is megteremthetők.

A terek és parkok 10 évenként átfogó felújítást igényelnek. Pótolni kell az időközben kipusztult (növényeket, vagy éppen ellenkezőleg ritkítani kell őket. Újra kell vetni a füvet, cserélni az elavult berendezést és felújítani az elhasználódott burkolatot.

A városképet látványosan lehet gazdagítani évelő és egynyári virágágyakkal, ötletesen elhelyezett virág és növénytartókkal. A leglátogatottabb területek díszítésére kell a legnagyobb figyelmet fordítani. A növények, burkolatok, építmények és berendezések tervezése, kiválasztása ilyen helyeken igényli a legnagyobb odafigyelést.
A városközpont képét a beépítés mellett az utcák (Szegedi, Megyeház, Deák Ferenc, Kossuth utca) és a belváros tereinek kertépítészeti kialakítása is meghatározza. Az értékes fákat, fasorokat a belváros rehabilitációja során védeni kell. A védelem hasznos eszköze a fákról készült kataszter. A kataszterben rögzíteni kell a fák helyét, méretét, faját, egészségi állapotát és azt, hogy megfelel-e az adott hely fásítására. Fát kivágni csak önkormányzati engedéllyel lehet!

A belváros átmenő forgalmának csökkentése
A műemléki jelentőségű terület határán belül vegyes használatú, döntően gyalogosforgalmú utcák alakíthatók ki. A terek, utak terveit ennek tudatában kell elkészíttetni. Csak így alakítható ki harmonikus környezet, egységes városszerkezet és városkép.

Településkép
A város legértékesebb területein történt kisajátítások szétzilálták a történelem során kialakult és századokig állandó telkes beépítéseket, lakótömböket, összefüggő, a városrészekre jellemző (sokszor hangulatos) utcaképeket. A helyükre került úszótelkes kockaházak, sávházak alkotta lakótelepszerű beépítések, bármilyen technológiával is készültek, soha nem tudtak egységes városképpé formálódni, a legjobb szándék mellett sem.
A „sebek” komolyan többé soha nem tüntethetők el. Egyrészt, mert maguk az épületek sem engedik, másrészt az átmenet nélküli beépítési mód- és léptékváltások, (földszintes utcasorok megszakadnak és 3-4 szintes, sokszor szaggatott épületekkel folytatódnak tovább) gyakorlatilag alig megoldható, vagy megoldhatatlan probléma elé állítják a szakembereket. Kísérlet sem történt a kibontott és meredező tűzfalak, vagy újkori bütü falak eltüntetésére, vagy foghíjak beépítésére. Ennél fogva az összes újkori átépítés eredményeként – egy-két kivételtől eltekintve - a régi szövet megszakadt, a városkép összetört.
A korabeli városrészeknél a legfontosabb feladat az eredeti telkek és beépítési módok megőrzése. A Bujáki és az Ószentlőrinci városrészekre szükséges rehabilitációs tervet készíteni, s szükséges a történelmi levegő átörökítése úgy az itt lakóknak, mint idelátogatóknak egyaránt.

A településkép feltárulását a területrendezési tervekben meghatározott úthálózat fejlesztések és a tervezett új területfelhasználású területek kijelölése, fejlesztése határozza meg a legnagyobb mértékben. Kisebb mértékű változás a korábban kijelölt és részben szabályozott lakóterületek lassú beépülése, esetleg új középületek megvalósulása. Az örökségvédelmet érintő szabályozási elemek érvényesítésével a településkép feltárulásában érvényesül az építészeti örökség megőrzése. A hagyományos beépítési módok és településszerkezet megőrzésére és rekonstrukciójára való törekvések a hagyományos településkép, így az építészeti örökség fenntartásának eszközei.

2.2.3. Hatások a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

Makó örökségvédelmének rendszerében nem kizárólagosan a történeti szemlélet a meghatározó, hanem egyfajta általános értékrend, mely szerint a koruk környezeti kultúráját magas szinten reprezentáló épületek, köztéri alkotások is védendők, függetlenül építésük, vagy felállításuk idejétől. A védendő objektumok kijelölése megteremti a megfelelő szabályozási hátteret az örökségvédelmi

feladatok elvégzéséhez, s feltárja a gazdaságosan, vagy helyileg különösen értékes emlékeket, egyúttal fel is hívja rájuk a figyelmet. Ugyanakkor előre látható, hogy csupán a helyi védelem alá tartozó épületek, köztéri alkotások kijelölése – megfelelő anyagi és erkölcsi támogatás nélkül nem elegendő. Ezért rendelkezni kell a támogatás helyi rendszeréről és mértékéről, illetve meg kell találni azokat az egyéb forrásokat, amelyek segítségével a védelem hatékonnyá válhat.

Az örökség megújulásának és fennmaradásának esélyei

Az „Év lakóháza” díj jelképes, eszmei értéke viszont annál jelentősebb: közízlést képes befolyásolni, az épületek tulajdonosait népszerűvé teszi a közösség körében.

A helyi védelmi rendeletek és a helyi építési szabályzatok örökségvédelmi fejezeteinek előírásai gyakorlatilag sem megállítani, sem lassítani nem tudják az örökség pusztulását. Az önkormányzatok nem tudják felvállalni a helyi jelentőségű kulturális örökség megmentésével esetleg párosuló konfliktusokat, amelyek a köz- és magánérdek összeütközéséből származnak. Az építtetők, illetve "bontók" gyakran még a bontások esetére előírt dokumentálási kötelezettségeiknek sem tesznek eleget, nyilván azért, mert a hatóságok nem is követelik azt meg.

A helyi védelem sikertelenségének okai sokrétűek:

- Az önkormányzatok alig biztosítottak pénzügyi alapot az örökség megóvásának legalább minimális, akár jelképes pénzösszeggel történő támogatására.
- Az utóbbi évek lakástámogatási rendszere éppen nem kedvez az örökségvédelemnek. Amíg sokkal jobban megéri új épületet emelni a régi felújítása, korszerűsítése helyett, a helyi - országosan nem védett - épített örökség napjai meg vannak számlálva.
- A tulajdonosok nem ismerik fel az értékeket.
- A még fennmaradt, nem átalakított emlékek tulajdonosai, használói legtöbbször idősek, illetve a leginkább tradicionális életmódot élők, akik öreg házaikban a szegénység, elmaradottság jelképeit látják, és ha lehet, az első adandó alkalommal megszabadulnak attól.
- A közvélemény legtöbbször nem is szerez tudomást egy-egy objektum, terület védettségéről, hiszen azokat a legritkább esetben jelölik, noha ezt a helyi védelmi rendeletek kimondják.
- A történeti értékű épületállomány jelentős része könnyen pusztuló építőanyagból, sokszor földfalazattal épült, amelynek rekonstrukciója általában körülményes. Az egyes építőanyagok (pl. fagyálló idomtéglák, de egyáltalán fagyálló tégla) beszerzése lehetetlen, vagy megfizethetetlen és hiányzik a tradicionális szakmai tudással rendelkező munkaerő is.
- A településpolitika általában nem jelentőségének megfelelő súllyal kezelte az örökségvédelem problematikáját. Mindemellett a megyében sem elég hatékonyan lépnek fel azok az örökségvédelemmel foglalkozó civil szervezetek, amelyek az ország sok más területén jól működnek és minden "felülről jövő" hatósági intézkedésnél többet tehetnek az ügyért.

Amíg a tulajdonosok legalább részben nem kompenzálhatók, vagy anyagilag nem érdekeltek egy-egy épület megmentésében, sőt az inkább ráfizetéses egy új építéssel szemben, addig legfeljebb egy-egy lakóház korhű felújítása várható, mely nem eredményez településképet.

Bizonyos, fellendülőben lévő területeken (pl. a mezővárosi, agro- és ökoturizmus) a tulajdonosok, üzemeltetők számára kifejezett előnyökkel jár, ha szolgáltatásaik keretéül adott a patinás történeti környezet. Az idegenforgalom e formái, mint a régi mezővárosok, köztük Makó, lakossága számára a mezőgazdasági termelés melletti alternatív jövedelemszerzési módozatok. Szintén az örökségvédelem eszközeinek körét tágítják az Európai Unió forrásai, elsősorban a különféle

településmegújítási programok. A kulturális értékek megőrzésének céljaihoz indirekt módon kapcsolódhatnak egyéb lehetőségek is, mint a tradicionális iparágak (pl. vályogvetés) támogatása, amely a szakember problémákon segíthet, vagy a környezetbarát, hagyományos technológiák elterjesztésének szándékai.

A folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A településfejlesztési koncepció nem számol a város népességének számottevő növekedésével. Így a városszerkezet drasztikus megváltozásával nem kell számolni, inkább a meglévő polgárvárosi környezet értékeinek megmentése, felszínre hozása, és egy jobb, városi komfort megteremtése a jövő feladata, elsősorban az itt élők, de egyúttal az ide látogatók érdekében is.
Szükséges a továbbra is védendő területi egységeket újra kijelölni. Fontos, hogy a kijelölés ne csak az egyes épületekre, hanem a hozzá tartozó területre, vagy telekre, és annak szomszédságára, utcaképre is kiterjedjen. Ennek érdekében javasolt egyes utcákat, utcaképi védelemben is részesíteni.
Örvendetes, hogy a jegyzék kiterjed a köztéri képző és iparművészeti alkotásokra, sőt még a helytörténet szempontjából is igen fontos emléktáblák nyilvántartására is.
A településrendezési folyamatok nem visszafordíthatók, de módosíthatók, amennyiben káros hatásuk kimutatható.

A kárenyhítés lehetősége, ellentételezésének módozatai
Szükséges lenne az önkormányzat költségvetésében egy örökségvédelmi alap elkülönítését, amellyel a helyi védelemben részesített objektumok megőrzése, felújítása támogatható.

Károk ugyan nem ismertek, de mivel a település kulturális öröksége sérülékeny, meg nem újuló erőforrás, ezért minden egyes eleme feltétlenül megóvandó, melyet a jelenleg hatályos előírások elősegítenek. A kárenyhítés helyett a hangsúlyt a megelőzésre, a megtartásra kell helyezni. Az örökségi elemek jó karban tartása az elsődleges cél.

Régészeti lelőhelyeket érintő fejlesztések esetén mindenképp szükséges a terület előzetes feltárása, hogy az ott található régészeti információk ne vesszenek el. Ebben az esetben a kárenyhítést a megelőző feltárás jelentheti.

3. ÉRTÉKVÉDELMI TERV

3.1. AZ ÉRTÉKEK MEGHATÁROZÁSA ÉS TUDOMÁNYOSAN MEGALAPOZOTT RANGSOROLÁSA

Az országos műemléki, illetve nyilvántartott műemléki védettséget élvező objektumok besorolása a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság által vezetett, a kulturális örökség védelméről szóló 2001/ évi LXIV. törvény (Kötv.) 71.§ (1) bekezdése szerinti központi, közhiteles nyilvántartás alapján készült.

A régészeti örökségre vonatkozó megállapításokat és javaslatokat külön munkarész tárgyalja.

A helyi védettséget élvező építészeti értékek besorolásánál az építészeti értékek helyi védelmének szakmai szabályairól szóló 66/1999. (VIII. 13.) FVM rendelet 2.§ előírásait követtük.

Javaslatunk helyi egyedi védelem (épület) és helyi területi védelem (településszerkezet, településkép, településkarakter) alá tartozó elemeket egyaránt tartalmaz.

3.2. AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZEMPONTOK ÉS KÖVETELMÉNYEK

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek védelmét jogszabályok biztosítják. A helyi értékek fennmaradását az Értékleltárba történő felvételük, illetve településképi rendeletben történő védelem alá helyezésük segítheti elő.

A régészeti örökség felmérése a Miniszterelnökség Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság 2018. évi adatszolgáltatása alapján történt.

A megrendelő részéről rendelkezésre bocsájtott információk alapján a közhiteles nyilvántartás adatainak áttekintésével és a terepbejárás során tapasztalt eredményekkel együtt megállapítható, hogy több területen és azok közelében találhatóak régészeti lelőhelyek. A tizenhét vizsgálati területen nyolc nyilvántartott régészeti lelőhely helyezkedik el, míg további négy az átminősítéssel érintett területek szűkebb környezetében lokalizálható.
Jelen vizsgálati anyagban szereplő ágazati átsorolással járó változtatások a legtöbb helyszínen alacsony örökségvédelmi kockázattal járnak. Néhány esetben a változtatással kapcsolatos örökségvédelmi kockázat alacsonynak vagy közepesnek, míg két esetben viszonylag magasnak tekinthető.
A vizsgálatban szereplő külterületeken leginkább mezőgazdasági művelés alatt álló földek találhatóak, amelyek esetében az átlagosnál mélyebb szántás, különösen pedig az altalajlazítás és a dréncsövezés a lelőhelyek rongálását eredményezhetik, ezért, amennyiben lehetséges ezek kerülendők.
A belterületi részen található helyszín esetében a korábbi kutathatatlanság miatt nem kizárt újabb örökségi elemek előkerülése, az Ibolya utca lelőhely előkerüléséhez hasonló módon. A belterületeken gyakrabban végzett kisebb-nagyobb földmunkák ezen területeket fokozottabban veszélyeztethetik.
Mindezek mellett a területválasztásokat megelőzően, a tervezési fázis korai szakaszában elvégzett további, több vizsgálati módszer felhasználásával elvégzett kutatások (műszeres lelőhely és leletfelderítés, próbafeltárás, előzetes régészeti dokumentáció) tovább minimalizálhatják a változtatások elvégzése során felmerülő örökségvédelmi kockázatokat. A korábbi évtizedekben és a jelenleg elvégzett értékvizsgálatok nem alkalmasok arra, hogy a kevés felszíni nyomot hagyó lelőhelyek (pl.: temetkezések) előkerüljenek. Ennél fogva számolni kell azzal, hogy bármiféle

földmunkával járó változtatás során olyan új lelőhelyek kerülhetnek elő, melyek feltárásának idő és költségvonzatai a Beruházót terhelik.
Javasolt a település Önkormányzatának megfontolni egy a település kül-, és belterületére vonatkozó teljes körű lelőhely-diagnosztikai és értékvizsgálati felmérés elvégzését, melybe beletartoznak a korábbról megismert örökségi elemek terepi vizsgálaton alapuló revíziózásai egyaránt. Ezzel jelentős mértékben csökkenthetőekké válnának a beruházások során vállalt örökségvédelmi kockázati tényezők.
A település Önkormányzatának a fent leírt, a régészeti emlékek megmentését szolgáló előírások nemcsak hátrányt jelentenek, hanem hasznot is, hiszen a saját lakóhelyük múltját az eddiginél jobban csak a régészeti feltárások segítségével ismerhetik meg. Egy-egy előkerülő, jelentősebb lelet, vagy objektum bemutatása általában helyben is megvalósítható, mely a térség idegenforgalmi vonzerejét növelheti.

A régészeti örökség védelmével kapcsolatos feladatok, költségek

A *kulturális örökségről* szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) alapján a nyilvántartott lelőhelyek általános régészeti védelem alatt állnak.
A nyilvántartott régészeti lelőhely esetében a Kötv. 19. § (1) bekezdés rendelkezése szerint a lelőhelyeket a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal el kell kerülni. Ha a lelőhelyek elkerülése a földmunkával járó fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás másutt nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tárni. A tervezett munkálatok kizárólag a feltárás befejezése után kezdődhetnek el.
A régészeti feltárások költségét, a mentő feltárások kivételével annak kell fedezni, akinek érdekében a feltárás szükségessé vált (Kötv.19. § (3), 22-23. §). A feltárásra jogosult intézményekről Kötv. 20. § (4) bekezdése rendelkezik. A szükséges feltárások rendjét *a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet* határozza meg.
A váratlanul előkerülő régészeti emlékek megőrzéséről is szükséges gondoskodni, melynek módjáról a Kötv. 24. § (2) bekezdése rendelkezik. Ilyen esetekben a mentő feltárással járó költséget nem tulajdonosnak/beruházónak kell állni, hanem az illetékes múzeumnak kell saját hatáskörben gondoskodni a leletek/objektumok védelméről.
A fenti régészeti örökségvédelmi hatástanulmány, illetve az alábbiakban felsorolt adatok és megállapítások nem helyettesíthetik az egy-egy földterületre, lelőhelyre vonatkozóan, telekértékesítéshez vagy bármilyen földmunkával járó változtatáshoz kapcsolódóan a területileg illetékes örökségvédelmi hatóság által az aktuális örökségvédelmi szakkérdés vizsgálatát, illetve szakhatósági véleményének, engedélyének kikérését. Bármilyen földterülettel kapcsolatos jogi ügylet előkészítésének részeként, illetve bármilyen földmunka tervezésekor elkerülhetetlen az adott örökségvédelmi hatóság megkeresése, és hivatalos véleményének, szakhatósági állásfoglalásának beszerzése.
A régészeti lelőhelyekre vonatkozó adatok csak a készítés időpontjában rendelkezésre álló kutatási adatokat tükrözik. Újabb régészeti lelőhely esetleges előfordulása és lelőhely módosulások nem zárhatóak ki.

A műemléki értékek 2018. évi állapotot tükröző adatai a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.) 71. § (1) bekezdése szerinti központi, közhiteles nyilvántartásnak minősülnek.

A helyi művi értékek beazonosításánál a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet helyi védelemről szóló 23/A – 23/D §-ok előírásait vettük figyelembe.

A helyi védelem elrendelését a településkép védelméről szóló LXXIV. törvény az önkormányzatok településképi rendeletéhez utalta.

A helyi értékvédelmi rendelet hatálya alá tartozó épület telkén és a kijelölt helyi értékvédelmi területen a történeti településszerkezet, az utcakép, a településkép, a telekosztás rendszere és a környezettel való szerves kapcsolat megőrzendő. Új épület elhelyezése esetén, vagy meglévő épület homlokzatát, tetőformáját megváltoztató bővítés esetén a történeti településképbe való illeszkedést látványterv készítésével kell igazolni olyan irányból, ahonnan az utcaképi változás a legmarkánsabban érzékelhető.

A helyi értékvédelmi rendelet hatálya alá tartozó épület telkén és a kijelölt helyi értékvédelmi területen a területrész szerkezete, úthálózata, telekosztása, a telek utcai határvonala megtartandó, megőrzendő. A településszerkezet védelme érdekében lakóterületen telekhatár korrekció csak ott lehetséges, ahol az az adott tömb kialakult telekszerkezetét jelentősen nem befolyásolja és legfeljebb a telek 15 %-át érinti.

A helyi értékvédelmi rendelet hatálya alá eső épület telkén és a kijelölt területeken új főrendeltetésű épület csak az utcára jellemző kialakítású tetőhajlásszöggel készülhet.

A helyi értékvédelmi rendelet hatálya alá tartozó épület telkén és a kijelölt helyi értékvédelmi területen új építés az alábbi helyi hagyományokhoz alkalmazkodó anyagok használatával engedélyezhető:

- a szerkezet hagyományos építőanyagból,
- a tetőhéjalás hagyományos égetett vörös-barna árnyalatú cserépből,
- a nyílászárók faszerkezettel, natúr, fehér, sötétzöld, okker, barna színekben,
- a homlokzat vakolt, dörzsölt felülettel fehér vagy pasztell színben,
- a kerítések az utcára vagy területi egységre jellemző kialakítással és anyaghasználattal (fakerítés, kovácsoltvas, falazott) készülhetnek.

A helyi értékvédelmi rendelet hatálya alá tartozó épület telkén és a kijelölt helyi értékvédelmi területen a melléképítmények, melléképületek tetőhéjazataként sem alkalmazható hullámpala, műanyag hullámlemez, bitumenes zsindelyfedés, vagy ipari fémlemezfedés.

A helyi értékvédelmi rendelet hatálya alá tartozó épület telkén és a kijelölt helyi értékvédelmi területen az épületek utcai homlokzatára jól látható helyre klímaberendezés, szellőző, egyéb technológiai létesítmény nem helyezhető el.

A közterületek felújítása esetén a történelmi településképbe illeszkedő méretű és anyaghasználatú elemeket, utcabútorokat, világítótesteket szükséges alkalmazni.

Országos védettség alatt álló műemlékeket, nyilvántartott műemléki értékeket, objektumokat, régészeti lelőhelyeket érintő beruházások, egyéb beavatkozások során a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendeletben foglaltakat kell

irányadónak tekinteni.

Az értékleltárban szereplő épületek hosszú távú fennmaradásának legfőbb esélye az ingatlanok rendeltetésszerű használata. Az esetleg megüresedő, vagy nem lakott ingatlanok számára mielőbb fenntartót kell szerezni, ebben az Önkormányzatnak komoly felelőssége van.

Az értékleltárban szereplő létesítményeket jó karban kell tartani.

Az értékleltárban szereplő létesítményeken vagy közvetlen környezetükben csak olyan építési beavatkozás (átalakítás, bővítés, új épület elhelyezés) engedhető meg, ami a védett érték megjelenését nem rontja, értékeinek hosszú távú fennmaradását nem veszélyezteti.

Az értékleltár alapján védelem alá helyezett objektumok felújítására, karbantartására állami, illetve önkormányzati támogatási lehetőségeket kell biztosítani.

A településen folyó fejlesztések során valamennyi, a kulturális örökségre vonatkozó törvényi környezet, illetve helyi rendelet és egyéb szabályozás betartása szükséges.

Törvényi környezet:

- 1997. évi CXL. törvény – a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
- 149/2000. (VIII. 31.) Kormányrendelet – a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről
- 2001. évi LXIV. törvény – a kulturális örökség védelméről
    - A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 11. § alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyek általános védelem alatt állnak. A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni, a védelemre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenni (Kötv. 10. §).
    - A Kötv. 19. § (1) alapján a földmunkával járó beavatkozásokkal, fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyon kitermelését is (a továbbiakban együtt: beruházások), a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni. A Kötv. 19. § (2) alapján a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. Az örökségvédelmi intézkedésekre vonatkozó javaslatok kidolgozása során a Kötv. 21–22. §-ban foglalt szempontokat kell figyelembe venni.
    - A Kötv. 8. § (1) bekezdése alapján a Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon, és e törvény erejénél fogva védelem alatt áll.
    - A Kötv 9. § értelmében a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak.
    - Régészeti lelőhelyeken folytatott feltárási tevékenység engedély vagy bejelentés köteles, melyet a területileg illetékes Szakhatóság állít ki vagy vesz tudomásul. Domaszék

esetében szakhatóságként a Csongrád Megyei Kormányhivatal, Szeged Járási Hivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Osztálya illetékes.

- A Kötv 19. § (3) alapján a régészeti feltárások költségeit – a mentő feltárás, valamint a 23/F. § (7) bekezdésében foglalt eset kivételével – a 10. § (1) bekezdésére figyelemmel annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált.
- A Kötv. 19. § (4) A régészeti feladatellátás hatósági ár alapján végezhető. A régészeti feladatellátásra vonatkozó hatósági ár képzésének szabályait, az alkalmazható legmagasabb ár mértékét, valamint a régészeti feladatellátással összefüggő költségtételek figyelembevételének részletes szabályait a 68/2018. Kormány rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról (továbbiakban Korm. R.) határozza meg.
- Ezen kívül szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy a Kötv. 23/C § (1) alapján nagyberuházás esetén – a (2) bekezdésben foglalt kivétellel – előzetes régészeti dokumentációt (ERD I, ERD II) kell készíteni (Kötv. 7. § (3)). A Kötv. 23/C § (3) alapján az előzetes régészeti dokumentációt a beruházóval kötött írásbeli szerződés alapján a jogszabályban kijelölt örökségvédelmi szerv készíti el, mely a Korm. R. értelmében a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft. A több vizsgálati módszer alkalmazásával kivitelezett előzetes régészeti dokumentáció elkészítése erősen ajánlott az örökségvédelmi elemek váratlanul előkerülő kockázatának csökkentése érdekében. A jelenlegi jogszabályi keretek lehetőséget biztosítanak arra, hogy bármiféle földmunkákkal járó változtatások előtt a beruházó további értékfelmérő vizsgálatokat végezzen nem nagyberuházásnak számító munkálatok esetén egyaránt.
- A Kötv. 24. § (1) alapján a régészeti emlékek és leletek előkerülése esetében is gondoskodni kell a régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzéséről. Ha a helyszíni megőrzésre nincs lehetőség, mentő feltárást kell végezni. Mentő feltárás elvégzésére a 22. § (5) bekezdése szerinti intézmény jogosult.
- A Kötv. 24. § (2) alapján ha régészeti feltárás nélkül régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgy kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező köteles
- a) az általa folytatott tevékenységet azonnal abbahagyni,
- b) a jegyző útján a hatóságnak azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére a 22. § (5) bekezdése szerint feltárásra jogosult intézményt, valamint
- c) a tevékenységet szüneteltetni, továbbá a helyszín és a lelet őrzéséről – a felelős őrzés szabályai szerint – a feltárásra jogosult intézmény intézkedéséig gondoskodni.
- A Kötv. 26 § alapján a korábban ismeretlen, régészeti nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhely, illetve lelet feltáráson kívüli felfedezője vagy bejelentője jogszabályban meghatározottak szerint elismerésben részesíthető.

- Az elmúlt években tapasztalható jogszabályi változások miatt a későbbiekben felmerülő szakkérdések kapcsán mindenképpen érdemes a feladatellátással foglalkozó Szakhatóságok vagy szakértők állásfoglalását kérni a felmerülő régészeti és örökségvédelmi kérdések kapcsán.

- 191/2001. (X. 18.) Kormányrendelet – az örökségvédelmi bírságról
- 3/2003. (I. 25.) NKÖM rendelet – egyes régészeti lelőhelyek védetté nyilvánításáról
- 19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet – a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről
- 14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet – a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről
- 2012. évi II. törvény - a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- 2012. évi CLII. törvény - a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény módosításáról
- 2012. évi CXCI. törvény - a kulturális örökségvédelemmel kapcsolatos egyes törvények módosításáról
- 45/2012. (XI. 30.) EMMI rendelet - a kulturális javakkal kapcsolatos hatósági eljárásra vonatkozó szabályokról
- 393/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet - a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról
- 57/2013. (VIII. 7.) EMMI rendelet - a kulturális javak védetté nyilvánításának részletes szabályairól
- 32/2014. (IV. 14.) BM rendelet - egyes régészeti lelőhelyek védetté nyilvánításáról, valamint a régészeti lelőhely és a műemléki érték védetté nyilvánításáról, nyilvántartásáról és a régészeti feltárás részletes szabályairól szóló 80/2012. (XII. 28.) BM rendelet módosításáról
- 2014/ évi CIV. törvény - a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény és azzal összefüggő törvények módosításáról
- 13/2015. (III. 11.) MvM rendelet - a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól
- 39/2015. (III. 11.) Kormányrendelet - a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról
- 68/2018. (IV.9.) Kormányrendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról (Kr.)

Ezen túl helyi szabályozási eszközök is rendelkezésre állnak az épített örökség megőrzése érdekében.

3.3. ÖNKORMÁNYZATI FELADATOK

A Településfejlesztési koncepció elfogadását követően jelenleg folyamatban van a településrendezési eszközök felülvizsgálata, a hatályos jogszabályoknak megfelelő új településrendezési eszközök elkészítésére. A tervezés keretében készülnek javaslatok az örökségi értékeket is érintő szabályozási elemek, illetve övezeti és építési övezeti előírások meghatározására.

A régészeti és műemléki adatszolgáltatásként kapott poligonok feltüntetésre kerülnek a településszerkezeti terven és a szabályozási tervlapokon.

A régészeti lelőhelyek, valamint a műemlékek szabályozásáról a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény gondoskodik.

A helyi értékek védelmével kapcsolatos részletes szabályozásra a településkép védelméről szóló önkormányzati rendelet keretében születtek javaslatok.

A helyi művi értékek elhelyezkedése a településkép védelméről szóló önkormányzati rendelet rajzi mellékleteiben kapott helyet.

Az értékvédelemre irányuló tevékenységek között az alábbiak szerepeltek ütemezésük sorrendjében:

- helyi művi értékek beazonosítása
- helyi művi érték-megőrzés támogatási formáinak számbavétele
- településképi rendelet megalkotása
- védelmi intézkedések kidolgozása

Az Önkormányzat feladata volt elkészíttetni az építészeti értékeket, a jellegzetes települési karakterjegyeket, településképi jellemzőket bemutató településképi arculati kézikönyvet.

A településkép védelméről szóló önkormányzati rendeletben meghatározásra került - a helyi építészeti örökség feltárására, számbavételére, védetté nyilvánítására, fenntartására, a védelem megszüntetésére, a védettséggel összefüggő korlátozásokra, kötelezettségekre, a védett helyi építészeti örökség nyilvántartására vonatkozó helyi védelmi - előírásokat az önkormányzatnak figyelemmel kell kísérnie. Amennyiben szükséges, az épített környezet megóvása érdekében módosítani kell a rendeletet.

A településfejlesztési koncepció, a településképi arculati kézikönyv, a településképi rendelet, a településrendezési eszközök készítésének idején – és várhatóan azt követően is – az önkormányzat települési főépítészt foglalkoztat, aki szakmai munkájával segíti a nyilvántartott értékek megőrzését, fejlesztését.

Az Önkormányzatnak minden eszközével törekednie kell a település hagyományainak, épített örökségének megóvására, népszerűsítésére, és a fennmaradásuk elősegítéséhez szükséges anyagi források előteremtésére.

3.4. A HELYI SZABÁLYOZÁSI ELEMEKRE, ÖVEZETI ELŐÍRÁSOK, HELYI ÉRTÉKVÉDELMI RENDELETRE VONATKOZÓ JAVASLAT

Makó Város építészeti örökségének védelmét, a település építészeti értékeinek, jellemző karakterének a jövő nemzedékek számára történő megóvását Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII.31.) önkormányzati rendelet szabályozza.

3.5. AZ ÉRTÉK VÉDELMÉT SZOLGÁLÓ EGYEDI VAGY SAJÁTOS SZABÁLYOK

Makó Város Önkormányzata Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII.31.) önkormányzati rendelet megalkotásával, mint helyi szabályozási eszköz segítségével biztosítja az örökségi elemek védelmét.

3.6. AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT LÉTESÍTMÉNYEK ÉRTÉKEIT ÉRINTŐ FEJLESZTÉSI, RENDEZÉSI ÉS HASZNOSÍTÁSI TÍPUSÚ FELADATOK MEGHATÁROZÁSA

Az értékleltárban műemlékként megnevezett létesítmények, fejlesztéssel, rendezéssel és egyéb hasznosítási feladatokkal nem érintettek.

3.7 AZ ÉRTÉKVÉDELEMRE IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉGEK PRIORITÁSAINAK MEGHATÁROZÁSA, ÜTEMEZÉSE, FELELŐSEINEK MEGNEVEZÉSE

Az értékvédelemre irányuló tevékenységeket az érintett objektumhoz vagy területhez kapcsolódó feladatok az alábbiak:

1. Országos műemléki védettség kezdeményezése

Ütemezés: Örökségvédelmi hatástanulmány és Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII.31.) önkormányzati rendelet alapján folyamatosan

Felelős: Makó Város Önkormányzata, Főépítész

2. Helyi egyedi védelemben részesülő érték(ek) bővítése a helyi településkép védelméről szóló rendeletben történő nevesítése a melléklet alapján

Ütemezés: Örökségvédelmi hatástanulmány és Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII.31.) önkormányzati rendelet alapján folyamatosan

Felelős: Makó Város képviselőtestülete, Főépítész

3. Helyi értékvédelmi területek bővítése a helyi településkép védelméről szóló rendeletben a melléklet alapján

Ütemezés: Örökségvédelmi hatástanulmány és Makó Város településének védelméről szóló 12/2018. (VII.31.) önkormányzati rendelet alapján folyamatosan

Felelős: Makó Város képviselőtestülete, Főépítész

3.8. ÖSSZEFOGLALÁS

A településfejlesztési koncepció a város értékeit figyelembe véve, megmaradásukat elősegítve hosszútávon tervez. Alapelveiben a fenntarthatóság és fejlődés tengelyei mentén mozog, az épített örökség elemeinek érvényesítésével tervez. Épített környezetről vallott jövőképe támogatható, az örökségvédelmi elemekre gyakorolt hatása egyértelműen kedvező.

A település épített örökségének számbavétele lehetővé teszi a jelenleg védetté nyilvánított örökségi elemek körének bővülését. A településen jelenleg nyilvántartott országos jelentőségű műemlékek köre kiegészülhet.

A településfejlesztési koncepcióban megfogalmazott célok és az azokhoz kapcsolódó fejlesztések a társadalom, a környezet, gazdaság egységeire bontva fogalmazódtak meg. A célok és javaslatok között a környezetvédelem, természetvédelem, épített környezet védelme, valamint a település esztétikusabbá tétele kiemelt figyelmet kap.

A településfejlesztési koncepcióban foglaltak Makó város meglévő értékeire alapozva irányozzák elő a településfejlesztést, valamint a település rendezését.

Az értékek között az épített környezet megőrzendő elemei kiemelt figyelmet kapnak Makó Város településképének védelméről szóló 12/2018. (VII.31.) önkormányzati rendeletben megfogalmazott előírások alapján.

A településfejlesztési koncepcióban, valamint a településrendezési eszközökben megfogalmazódott fejlesztések a természeti és épített környezet értékeinek megőrzése mellett megvalósíthatóak.

Az örökségi értékek védelme érdekében a szabályozási elemek folyamatos felülvizsgálata és érvényesítése folyik, fenntarthatóságukat a jogi eszközök segítik.

A településfejlesztési koncepció és a településrendezési eszközök az épített örökség védelmét és fenntartható fejlesztését szolgálják.

4. IRODALOMJEGYZÉK

Dövényi Zoltán (2010): Magyarország kistájainak katasztere, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest

Dr. Tóth Ferenc (1982): A makói ház (Makói Múzeum füzetei 30.)

Dr. Tóth Ferenc (1974): A Makói városi paraszтház telke (Makói Múzeum füzetei 15.)

Dr. Tóth Ferenc (2000): Csongrád megye építészeti emlékei.

Dr. Tóth Ferenc (2004): Makó monográfiája, 1992-2004. 1,4,5 kötetek

Fekete Zoltán (2004): Makó város Zöldfelületi vizsgálata és terve.

Kovács Gyula: Makó város építészete a XVIII. század közepétől a XIX. sz. közepéig

Nagy Júlia (1984): A makói tanyai iskolák története (Makói Múzeum füzetei 31.)

Takács Máté (2004): Makó településszerkezeti terve, 2004.

TÉR&FORMA Kft. Építész Iroda (2004) Makó város kulturális örökségvédelmi hatástanulmánya

http://acenter.hu/Jangori-neolog-zsido-izraelita-temeto-mako-8845/

https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_CSON_MMF_083/?pg=0&layout=s

Balogh Csilla (2009): Szakmai összefoglaló a régészeti feltárásokról. In: *Nyomvonalba zárva. Régészeti feltárások az M43-as autóút és a Makót elkerülő út nyomvonalán.* Szerk.: Balogh Cs., Szeged pp. 2-3.

Balogh Csilla (2015): Szarmata temető Makó-Igási járandóban – Sarmatian cemetery from Makó-Igási járandó (County Csongrád, Hungary). In: *Hadak Útján*. Archaeolingua, Budapest–Esztergom, pp. 257-320.

Balogh Csilla (2016): Kora Árpád-kori szállási temető Makó-Igási járandóban – Campsite Burial Ground from the Early Árpádian Age at Makó-Igási járandó. In: *Népek és kultúrák a Kárpát-medencében*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest pp. 391-421.

Benedek András – Pópity Dániel – Sóskuti Kornél (2017): Késő szarmata teleprészlet a Makót elkerülő út területéről (M43, 29. lelőhely). In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 151-174.

Blazovich László – Szukály Ferenc (1993): Középkor. In: *Makó története a kezdetektől 1849-ig*. Szerk.: Blazovich L., Makó Monográfiája 4., Makó, pp. 145–198.

Blazovich László (2000): Dél-alföldi városok a 14-16. században. In: *A középkori Dél-Alföld és Szer.* Szerk.: Kollár T., Dél-alföldi Évszázadok 13. Szeged, pp. 17-40.

Gulyás Gyöngyi (2012): Szarmata temetőrészletek Makó környékéről (Csongrád megye). – Sarmatian cemetery sections in the vicinity of Makó (Csongrád County). In: *Évkönyv és jelentés a K.Ö.Sz. 2009. évi feltárásairól.* Szerk.: Kvassay J., Budapest, pp. 253-296.

Gulyás Gyöngyi (2012): Árpád-kori településrészlet Makó, Igási út lelőhelyen (M43-as autópálya 23. lelőhely – Portion of Árpád-era settlement in Igás street site, Makó (Motorway M43, site 23). *Békés Megyei Múzeumok Közleményei,* 36, pp. 17-86.

Haraszti László (2017): Szarmata edényégető kemence a Makó-Járandószél lelőhelyről. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 129-150.

Hargitai András (2012): Előzetes jelentés a Makó – Innenső Jángor 3. lelőhelyen (Csongrád megye) feltárt késő avar kori temetőrészletről. – Preliminari report ont he Late Avar Age cemetery section excavated at Site No. 3 at Makó – Innenső Jángor. In: *Évkönyv és jelentés a K.Ö.Sz. 2009. évi feltárásairól.* Szerk.: Kvassay J., Budapest, pp. 352-363.

Heipl Mónika: Késő szarmata teleprészlet Makó, Beke-tanya nevű lelőhelyen. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 175-216.

Herendi Orsolya–Sóskuti Kornél (2016): Réz-, bronz-, római, Árpád-kori településnyomok és temetkezések Makó Járandóról. In: *Régészeti Kutatások Magyarországon 2011-2014*, Szerk.: Kvassay J., pp. 30-50.

Magyar régészet az ezredfordulón (2003). Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Teleki László Alapítvány, Budapest.

Marosi Sándor – Somogyi Sándor (1990): Magyarország kistájainak katasztere I. Budapest.

Nagy Balázs (2017): Makó–Igási járandó 32. és 33. lelőhelyek újkori leletanyagának elemzése. Régészeti, néprajzi és történeti vonatkozások. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 489-506.

Paja László (2017): Embertani vizsgálatok az M43 autópálya 37. lh., Makó-Járandó antropologiai anyagán. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 521-538.

Párducz Mihály (1939): Római kori telep Makó mellett – Eine Siedlung der Römerzeit bei der Stadt Makó. *Dolgozatok a M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéből*, 15, pp. 133–145.

Sóskuti Kornél (2012): Szarmata temetkezés Makó – Innenső Jángor 3. lelőhelyen (Csongrád megye). – Sarmatian cemetery sections at Makó –Innenső Jángor 3 (Csongrád County). In: *Évkönyv és jelentés a K.Ö.Sz. 2009. évi feltárásairól.* Szerk.: Kvassay J., Budapest, pp. 297-308.

Sóskuti Kornél (2016): Középső bronzkori, szarmata, avar-, Árpád-kori településnyomok valamint szarmata és avarkori temetkeezések Makó, Dáli-ugarról. . In: *Régészeti Kutatások Magyarországon 2011-2014*, Szerk.: Kvassay J., pp. 76-96.

Sümegi Pál (2009): A Makót elkerülő úthoz kapcsolódó régészeti ásatások környezettörténeti feldolgozásának eredményei. In: *Nyomvonalba zárva. Régészeti feltárások az M43-as autóút és a Makót elkerülő út nyomvonalán.* Szerk.: Balogh Cs., Szeged, pp. 6-7.

Sümegi Pál et. al. (2017): A makói Mikócsa – halom komplex környezettörténeti elemzése. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 539-549.

Szakály Ferenc (1993): Török kor. In: *Makó története a kezdetektől 1849-ig*. Szerk.: Blazovich L., Makó Monográfiája 4., Makó, pp. 200-287.

Szakály Ferenc (1993): Az újjátelepüléstől a polgári forradalomig. A török kiűzésétől a Rákóczi-szabadságharc végéig. In: *Makó története a kezdetektől 1849-ig.* Szerk.: Blazovich L., Makó Monográfiája 4., Makó, pp. 288-295.

Dr. Szalontai Csaba (2017): Terepbejárások az M43 autópálya nyomvonalán Szeged és az országhatár között (2000–2005). In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 15-44.

Szebenyi Tamás (2017): Dressel 24/Zeest 90 típusú amphorák Makó-Igási járandó, M43 autópálya 33. lelőhely szarmata településről. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 325-344.

Tóth Anikó (2017): Szőreg-Perjámos kultúra állatcsont leletei Makó–Dáli-ugar lelőhelyről. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 551-568.

Trogmayer Ottó (1993): Makó körzetének őstörténete. In: *Makó története a kezdetektől 1849-ig.* Szerk.: Blazovich L., Makó Monográfiája 4., Makó, pp. 118-145.

Sz. Wilhelm Gábor (2017): Késő szarmata kori településrészlet Makó-Mikócsa-dűlő (M43 31.) lelőhelyen. In: *Út(on) a kultúrák földjén. Az M43-as autópálya Szeged-országhatár közötti szakasz régészeti feltárásai és a hozzá kapcsolódó vizsgálatok.* Szerk.: T. Gábor Sz. – Czukor P., Szeged, pp. 257-324.

Felhasznált adattári adatok:

- Miniszterelnökség Örökségvédelmi Hatósági Főosztály, Örökségvédelmi Nyilvántartási Osztálya, közhiteles lelőhely nyilvántartás

Felhasznált térképészeti adatok:

- EOV 1:10 000 topográfiai alaptérkép; 26-241, 26-242, 26-243, 26-244, 26-421, 26-422, 27-133, 27-311 térképlapok
- EOV 1:10 000 topográfiai alaptérkép 27-244, 27-422, 27-424, 27-441, 27-442, 27-443, 27-444, 28-311, 28-313 térképlapok
- I., II. II. Katonai felmérés vonatkozó szelvényei: http://mapire.eu/hu/

5. MELLÉKLETEK

5.1. MELLÉKLET (RÉGÉSZETI LELŐHELYEK FŐBB ADATAI)

5.1.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek főbb adatai

Lelőhely név	M43 út "I. fázis" nyomvonalának 13. lelőhelye		
Nyilvántartási szám	34503	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	5
Lelőhely névváltozata	220. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Járandó határrészben, a Makó–Földeák közötti 4415-ös számú országúttól nyugatra, az M43 autópálya nyomvonal és az Ürmösi-csatorna találkozásától délre található a lelőhely. Az itt található, enyhén kiemelkedő természetes magaslat keleti szélén.		
EOV koordináták	X 103734; Y 760099		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0179/55, 0179/57, 0179/58, 0179/60, 0179/61, 0179/63, 0179/64, 0179/66, 0179/67, 0179/69, 0179/70, 0179/72, 0179/73, 0179/74, 0179/75, 0179/76, 0179/132, 0179/133, 0179/134, 0179/135, 0179/136, 0179/137, 0179/138, 0179/139, 0179/140, 0179/141, 0179/142, 0179/143, 0179/144, 0179/146, 0176/50177, 078,		
Lelőhely jellege	szórványos őskori és középkori településnyom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2001, 2003); próbafeltárás (2008).		
Megjegyzés	A lelőhely szórványos jellege és mesterségesen megrajzolt geometriája (az autópálya által kimetszett téglalap) miatt szükséges a lelőhely helyszíni felülvizsgálata.		

Lelőhely név	M43 út "I. fázis" nyomvonalának 19. lelőhelye		
Nyilvántartási szám	34509	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	6
Lelőhely névváltozata	Óföldeák		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Makó és Óföldeáki közigazgatási határ, valamint az M43 autópálya metszéspontjában található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 103949; Y 759543		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	Óföldeák: 0300, 0296/2, 0296/13, 0305/1, 0307/1, Makó: 0168, 0168/1, 168/2		
Lelőhely jellege	bronzkori erődítés és szórványos szarmata településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2001); megelőző feltárás (2008, 2009)		
Megjegyzés	Az autópálya nyomvonalába eső lelőhelyrész feltárva. A lelőhely szórványos jellege és mesterségesen megrajzolt geometriája (az autópálya által kimetszett téglalap) miatt szükséges a lelőhely helyszíni felülvizsgálata.		

Lelőhely név	Gacsiba IV, MOL 12. lh.		
Nyilvántartási szám	42434	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	7
Lelőhely névváltozata	XII. szakasz, Makó – Gacsiba IV., MOL 12. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a Gacsibai határ nyugati részén az Ürmösi-csatorna és az Ürmösi-mellékcsatorna találkozásánál, két csatorna között található a lelőhely.		

EOV koordináták	X 102538; Y 755827
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0154/21, 0154/22, 0154/23
Lelőhely jellege	rézkori (késő rézkor, Baden kultúra); népvándorláskori és kora újkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007); megelőző feltárás (2009)
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült leletanyag alapján valószínűleg összetartozik az 55077 nyilvántartási számú lelőhellyel. A lelőhely kiterjedése valószínűleg az Ürmösi-mellékcsatornától északra nagyobb lehet. A gázvezeték fektetéssel érintett lelőhelyrész feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.

Lelőhely név	**Gacsiba III, MOL 13. lh.**		
Nyilvántartási szám	42436	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	8
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a gacsibai határ nyugati részén az Ürmösi-mellékcsatornától délre, egy kissé kiemelkedő térszínen helyezkedik el a kicsi kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 102418; Y 756554		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0154/20		
Lelőhely jellege	rézkori (Bodrogkeresztúri kultúra); népvándorláskori (avar); késő középkori; kora újkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003; 2007)		
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy a 42438 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. A lelőhely helyszíni felülvizsgálata ajánlott.		

Lelőhely név	**Gacsiba II, MOL 14. lh.**		
Nyilvántartási szám	42438	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	9
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a gacsibai határ nyugati részén az Ürmösi-mellékcsatornától délre, egy a környezetéből erőteljesen kiemelkedő hosszúkás magaslaton helyezkedik el a kicsi kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 102382; Y 756693		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0154/18, 0154/19		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és török kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007)		
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján		

	elképzelhető, hogy a 42436 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. A lelőhely helyszíni felülvizsgálata ajánlott.

Lelőhely név	**Gacsiba I, MOL 15. lh.**		
Nyilvántartási szám	42439	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	10
Lelőhely névváltozata	XIV. szakasz, Makó – Gacsiba I.; MOL 15. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a gacsibai határ és a Papp-hát között húzódó mesterséges csatornától nyugatra található egy a környezetéből alig kiemelkedő magaslaton a kicsi kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 102123; Y 758210		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0159/19		
Lelőhely jellege	őskori; császárkori (szarmata) és Árpád-kori szórványos településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007); megelőző feltárás (2009)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy a 42443 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett lelőhelyrész területe a nyomvonalban feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.		

Lelőhely név	**Pap-hát IV, MOL 16. lh.**		
Nyilvántartási szám	42443	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	11
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a gacsibai határ és a Papp-hát között húzódó mesterséges csatornától keletre található, egy a környezetéből alig kiemelkedő magaslaton a kicsi kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 102226; Y 758398		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0172/13, 0172/14, 0172/15, 0172/16		
Lelőhely jellege	újkőkori; bronzkori; vaskori (kelta); császárkori (szarmata); Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007); megelőző feltárás (2009)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy a 42439 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett lelőhelyrész területe a nyomvonalban feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.		

Lelőhely név	Pap-hát III, MOL 17. lh.		
Nyilvántartási szám	42444	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	12
Lelőhely névváltozata	XV. szakasz Makó, Pap-hát III., MOL 17. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a Papp-hát határrészben, a Papháti iskolától északnyugatra, egy egyenletesen sík térszínen található a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 102448; Y 758925		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0172/68, 0172/69, 0172/70, 0172/71, 0172/72, 0172/73, 0172/74, 0172/75		
Lelőhely jellege	rézkori; császárkori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007); megelőző feltárás (2009)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján valamint a megelőző feltárás alkalmával igazolásra került, hogy a 42446 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. Összevonásuk nem történt meg. A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett lelőhelyrész területe a nyomvonalban feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.		

Lelőhely név	Pap-hát II, MOL 18.lh.		
Nyilvántartási szám	42446	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	13
Lelőhely névváltozata	XV. szakasz Makó, Pap-hát II., MOL 18. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a Papp-hát határrészben, a Papháti iskolától északnyugatra, egy egyenletesen sík térszínen található a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 102496; Y 759018		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0172/66, 0172/67, 0172/68, 0172/69		
Lelőhely jellege	őskori; népvándorláskori (késő avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007); megelőző feltárás (2009)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján valamint a megelőző feltárás alkalmával igazolásra került, hogy a 42446 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. Összevonásuk nem történt meg. A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett lelőhelyrész területe a nyomvonalban feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.		

Lelőhely név	MOL 19-23. lh. összevont lelőhely		
Nyilvántartási szám	42450	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	14
Lelőhely névváltozata	NABCSM26; Sóstó ÉNy-i magaspartja, MOL 20.; Sóshalom alatt, MOL 21.; Sóstó északi magaspartja II., MOL 22.; Pap-hát I, MOL 19. lh.; Makó XVI. szakasz , Pap-hát I.; MOL 19. lh.; M43 21. lelőhely; 201. lh.; Paphalom; 199. lh.; Sóstói-halom; 185. lh.; Paphát II.; 156. lh.; Sóstó É-i magaspartja I, MOL 23. lh.; XVII. szakasz , Makó-Sóstó I. MOL 23. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	Makótól északra, a Pap-hát határrész keleti oldalán, a Makó–Földeák műúttól nyugatra, az M43 autópályától délre található a lelőhely, a Sóstónak nevezett mély fekvésű részhez kapcsolódó egyenetlen, hullámos felszínű magasparton. A lelőhely és környezetének arculatát az ott magasodó Sóstói-halom és Paphalom határozzák meg.		
EOV koordináták	X 102888; Y 759742		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0141/29, 0141/30, 0141/31, 0141/33, 0141/48, 0141/56, 0141/57, 0151, 0169/7, 0170/1, 0172/6, 0172/17, 0172/18, 0172/19, 0172/57, 0172/58, 0172/59, 0172/60, 0172/61, 0172/80, 0173, 0175/2, 0175/3, 0176/3, 0179/11, 0179/12, 0179/16, 0179/50, 0179/89, 0180, 0181/1, 0186/127		
Lelőhely jellege	bronzkori (kora bronzkor, Makó kultúra); vaskori, császár kori (szarmata); Árpád-kori és újkori településnyomok, valamint ismeretlen korú halomsír és szarmata temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2002, 2003, 2007, 2009); megelőző feltárás (2009)		
Megjegyzés	A nagykiterjedésű lelőhely több kisebb egység összevonásával jött létre. Az újabb terepbejárások során (pl. Nabucco gázvezeték létesítéséhez kapcsolódó előkészítő munka) az egész lelőhely területén jelentkeztek felszíni régészeti leletek, melyek indokolták a kisebb egységek összevonását. A lelőhelyen belül található a Sóstói-halom és a Paphalom. A jelenlegi domborzati adottságok alapján elképzelhető, hogy a Sóstói-halom közelében további halmok is voltak korábban. Mára felületük erőteljesen lekopott, pontosan nem eldönthető, jelenleg földművelés alatt állnak. A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett bizonyos lelőhelyrészek területe a nyomvonalban feltárásra kerültek, a többi részen régészeti megfigyelés történt. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre. A lelőhelyről előkerült leletek és jelenségek tudományos feldolgozása részben megtörtént (Gulyás 2012).		

Lelőhely név	Igási járandó I, MOL 25. lh.		
Nyilvántartási szám	42472	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	20
Lelőhely névváltozata	NABCSM 23; M43 32. lelőhely; Igási járandó II, MOL 26. lh.; Igási járandó (M43 autópálya 34. lelőhely)		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre az Igási–Járandó határrészben, a Makó–Rákos és az Igási út között, egy időszakos vízfolyás kanyarulatának külső, nyugati ívén helyezkedik el a félhold-szerű, hosszú, keskeny formájú lelőhelytest. Az M43 autópálya keresztül halad rajta.		
EOV koordináták	X 102144; Y 762828		

A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0388/22, 0388/23, 0388/24, 0388/25, 0388/26, 0388/27, 0389, 0390/7, 0390/16, 0390/18, 0390/36, 0390/37, 0390/38, 0390/39, 0390/40, 0390/41, 0390/42, 0390/43, 0390/44, 0390/73, 0390/74, 0390/75, 0390/76, 0390/77, 0390/78, 0390/79, 0390/80, 390/81, 0390/82, 0390/83, 0390/84, 00390/85, 0390/86, 0390/87, 0390/88, 0390/89, 0390/90, 0390/91, 0390/92, 0402/7
Lelőhely jellege	vaskori (kelta); császárkori (szarmata); kora újkori településnyomok és szarmata temető
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2005, 2007, 2009); régészeti megfigyelés (2013); megelőző feltárás (2009, 2011; 2012); próbafeltárás (2011); helyszíni szemle (2009)
Megjegyzés	A lelőhely a területén keresztülhaladó magyar-román gázszállító tranzitvezeték és az M43 autópálya nyomvonalában feltárásra került. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre. A lelőhelyről előkerült leletek és jelenségek tudományos feldolgozása részben megtörtént (Gulyás 2012).

Lelőhely név	**Dáli ugar II, MOL 28. lh.**		
Nyilvántartási szám	42476	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	23
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Makó–Királyhegyes úttól keletre, délkeletre, az M43 autópálya előtt, a Dáli-ér csatornává szabályozott medrétől délre egy a környezetéből kiemelkedő dombháton található a jelenleg kis kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 100052; Y 764790		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0628/10, 0628/11, 0628/12, 0628/13, 0628/14, 0628/17		
Lelőhely jellege	népvándorláskori (avar); Árpád-kori és kora újkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007)		
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján valószínű, hogy a 42489 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. Ajánlott a lelőhely helyszíni revízióját elvégezni.		

Lelőhely név	**Dáli ugar III, MOL 29. lh.**		
Nyilvántartási szám	42489	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	24
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Makó–Királyhegyes úttól keletre, délkeletre, az M43 autópálya előtt, a Dáli-ér csatornává szabályozott medrétől délre egy a környezetéből kiemelkedő dombháton található a jelenleg kis kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 99918; Y 764870		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0628/3, 0628/4, 0628/5, 0628/7, 0628/8, 0628/9		
Lelőhely jellege	bronzkori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007)
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján valószínű, hogy a 42476 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. Ajánlott a lelőhely helyszíni revízióját elvégezni.

Lelőhely név	**Dáli ugar IV, MOL 30. lh.**		
Nyilvántartási szám	42491	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	25
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli–Ugar határrészben, az M43 autópályától délre, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől nyugatra, egy időszakosan vízjárta meander mély fekvésű részén helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99156; Y 766156		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0616/4, 0616/45, 0616/46, 0616/74, 0616/75, 0616/76, 0616/84		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007)		
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy kiterjedése a jelenleg ismert méretétől nagyobb lehet. Ajánlott a lelőhely helyszíni revízióját elvégezni.		

Lelőhely név	**Dáli ugar V, MOL 31. lh.**		
Nyilvántartási szám	42493	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	26
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli–Ugar határrészben, az M43 autópályától délre, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől nyugatra, egy viszonylag egyenletesen sík terepszínen helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99026; Y 766516		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0616/84		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007)		
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy kiterjedése a jelenleg ismert méretétől nagyobb lehet. Ajánlott a lelőhely helyszíni revízióját elvégezni.		

Lelőhely név	**Dáli ugar VI, MOL 32. lh.**		
Nyilvántartási szám	42496	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	27
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely	A településtől keletre, a Dáli–Ugar határrész déli oldalán, a Makó–Kövegy		

elhelyezkedése	úttól északra, annak közelében a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől egy viszonylag egyenletesen sík terepszínen helyezkedik el a lelőhely.
EOV koordináták	X 98722; Y 767226
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0620/6
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007); megelőző feltárás (2009)
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy kiterjedése a jelenleg ismert méretétől nagyobb lehet, lehetséges, hogy a 42497 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik. Ajánlott a lelőhely helyszíni revízióját elvégezni. A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett lelőhelyrész területe a nyomvonalban feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.

Lelőhely név	**Dáli ugar VII, MOL 33. lh.**		
Nyilvántartási szám	42497	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	28
Lelőhely névváltozata	NABCSM15		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli–Ugar határrész déli oldalán, a Makó–Kövegy úttól északra, annak közelében a Sámson–Apátfalvi–Szárazér töltése mellett egy viszonylag egyenletesen sík terepszínen helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98717; Y 767349		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0595/1, 0620/6		
Lelőhely jellege	Árpád-kori település		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007, 2009); megelőző feltárás (2009); régészeti megfigyelés (2014)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai alapján elképzelhető, hogy a 42496 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak. A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett lelőhelyrész területe a nyomvonalban feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.		

Lelőhely név	**Dáli-tanyák I, MOL 34. lh.**		
Nyilvántartási szám	42499	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	29
Lelőhely névváltozata	NABCSM14; Dáli-tanyák II., MOL 35. lh. XXIV. szakasz		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli–tanyák határrész déli oldalán, a Makó–Kövegy út két oldalán, a Sámson–Apátfalvi–Szárazér keleti töltésétől indulva egy domborzatilag enyhén tagolt terepszínen helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98701; Y 767817		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0579/1, 0579/3, 0579/4, 0579/5, 0579/6, 0579/7, 0579/8, 0579/9, 0579/10, 0579/11, 0579/12, 0579/13, 0580, 0581/1, 0581/2, 0581/3, 0581/4, 0581/5,		

	0581/6, 0581/7, 0581/8, 0581/9, 0581/10, 0581/11, 0581/12, 0581/13, 0581/14, 0581/15, 0581/16, 0582, 0583/35, 0583/36, 0583/40, 0583/41, 0583/45, 0583/46, 0583/47, 0583/51, 0583/54, 0583/55, 0583/56, 0583/57, 0583/64, 0583/65, 0583/68, 0583/69, 0583/70, 0583/71, 0583/74, 0583/75, 0583/76, 0583/77, 0583/78, 0583/79, 0583/80, 0583/94, 0583/95, 0586/4, 0586/5, 0586/12, 0586/13, 0586/14, 0586/15, 0586/16, 0586/17, 0586/18, 0586/19, 0586/20, 0586/21, 0586/22, 0586/24, 0594/1, 0595/1
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2007, 2009); megelőző feltárás (2009)
Megjegyzés	A magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével érintett lelőhelyrész területe a nyomvonalban feltárva. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon a feltárt terület nem került feltűntetésre.

Lelőhely név	**Makó Igási ugar (M43 autópálya 32. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52676	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	31
Lelőhely névváltozata	Igási-ugar; Makó 31. lh.; M43 HT 32. lh.; M43 58. lh.; Igási járandó		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Makó–Földeák úttól keletre, az M43 autópályától délre, az Igási-ugar határrészben, egy időszakos vízállással borított, ívelt vonalú mélyedés külső ívén található a hosszúkás, félhold alakban elnyúl lelőhely.		
EOV koordináták	X 103169; Y 761140		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0186/84, 0186/85, 0186/86, 0186/87, 0186/88, 0186/152, 0186/156, 0186/159, 0186/160, 0186/163, 0186/164, 0186/166, 0186/168, 0186/179		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata); Árpád-kori és újkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2005, 2010); megelőző feltárás (2012); helyszíni szemle (2009)		
Megjegyzés	A lelőhely északnyugati végét az autópálya érintette, a nyomvonalba eső lelőhelyterületek feltárásra kerültek.		

Lelőhely név	**Igási Ugar**		
Nyilvántartási szám	52712	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	32
Lelőhely névváltozata	NABCSM24; Igási ugar (M43 autópálya 33. lelőhely); XVIII. szakasz Makó, Igási-ugar, Igási járandó; MOL 24., 25. lh.; MOL 24. lh.; M43 59. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási úttól nyugatra, az M43 autópályától délre, az Igási-ugar határrészben, egy időszakos vízállással borított, ívelt vonalú mélyedés külső ívének keleti oldalán található a lelőhely egy domborzatilag viszonylag egységesen sík területen.		
EOV koordináták	X 102809; Y 761841		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0186/10, 0186/13, 0186/25, 0186/31, 0186/90, 0186/103, 0186/104, 0186/179, 0186/180, 0186/182, 0186/183, 0186/184, 0186/185, 0186/186, 0186/187, 0186/197, 0186/208		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); Árpád-kori és újkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2003, 2005, 2007, 2009); megelőző feltárás (2009, 2013); próbafeltárás (2012); régészeti megfigyelés (2013)		

Megjegyzés	A lelőhely magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével és az M43 autópálya építésével érintett része feltárva.

Lelőhely név	**Igási járandó (M43 autópálya 35. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52721	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	34
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, az Igási úttól keletre, az M43 autópályától délre, az Igási-Járandó határrészben, az út mellett egy a környezetéből alig kiemelkedő dombháton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102486; Y 762304		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0390/18, 0390/77, 0390/78, 0390/79, 0390/80, 0390/81, 0390/82, 0392/2		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata); Árpád-kori; késő középkori és újkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2005, 2007)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Igási járandó (M43 autópálya 36. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52724	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	35
Lelőhely névváltozata	129. lelőhely; NABCSM22; M43 33.; Igási ugar I.;		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre az Igási–Járandó határrészben, a Makó–Rákos és az Igási út között, a Rákosi úthoz közelebb, egy időszakos vízfolyás kanyarulatának belső, keleti ívén helyezkedik el a lelőhelytest. Az M43 autópálya keresztül halad rajta.		
EOV koordináták	X 102186; Y 763050		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0388/30, 0388/31, 0388/32, 0388/33, 0388/34, 0388/35, 0388/36, 0388/37, 0388/38, 0388/39, 0388/40, 0388/42, 0389/2, 0390/3, 0390/21, 0390/94, 0390/95, 0390/98, 0390/113, 0390/114, 0390/115, 0390/116, 0390/117, 0390/118, 0390/119, 0390/120, 0390/121, 0390/122, 0390/123, 0390/124, 0390/125, 0390/126, 0390/127, 0390/128, 0390/129, 0390/130, 0390/131, 0390/132, 0390/133, 0390/134, 0390/135, 0390/136, 0390/137, 0390/138, 0390/139, 0390/140, 0390/141, 0390/142, 0390/143, 0390/144, 0390/145, 0390/146, 0390/147, 0390/149, 0390/150, 0390/151, 0390/155, 0390/157, 0390/159, 0390/160, 0390/161, 0390/162,		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata); Árpád-kori; késő középkori és újkori településnyomok, valamint szarmata temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2005, 2007, 2009); próbafeltárás (2011), megelőző feltárás (2011); helyszíni szemle (2009)		
Megjegyzés	A lelőhely M43 autópálya építéssel érintett területe részben feltárva. A feltáratlan területeken régészeti emlékek a kivitelezéshez kapcsolódó régészeti megfigyelés során nem jelentkeztek. A lelőhelyről előkerült leletek és jelenségek tudományos feldolgozása részben megtörtént (Nagy 2017; Szebenyi 2017).		

Lelőhely név	Igási járnadó ugar (M43 autópálya 37. lelőhely)		
Nyilvántartási szám	52726	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	36
Lelőhely névváltozata	M43 34. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre az Igási–Járandó határrészben, a Makó–Rákos út közelében, attól nyugatra helyezkedik el a lelőhely egy északnyugat–délkelet irányú, enyhe dombvonulat déli részén.		
EOV koordináták	X 102081; Y 763456		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0390/146, 0390/149		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és népvándorlás kori (késő avar) települések		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2005); próbafeltárás (2011); helyszíni szemle (2009)		
Megjegyzés	Az autópálya építéséhez kapcsolódó próbafeltárás során régészeti jelenségek nem kerültek elő, ezért a későbbiekben az érintett részein csak régészeti megfigyelés történt.		

Lelőhely név	Járandószék (M43 autópálya 38. lelőhely)		
Nyilvántartási szám	52727	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	37
Lelőhely névváltozata	M43 autópálya 35. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Rákosi–Járandó határrészben, a Makó–Rákos úttól keletre, közvetlen mellette, egy természetes mélyedés északi magaspartján helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101850; Y 763596		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0390/153, 0403/2, 0404/6, 0404/23, 0404/24, 0404/41, 0404/42, 0404/46, 0404/47, 0404/48, 0404/49, 0404/51, 0404/53, 0404/54, 0404/55, 0404/57, 0404/58, 0404/59, 0404/60, 0404/62		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); Árpád-kori és késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2005); próbafeltárás (2011); megelőző feltárás (2012); régészeti megfigyelés (2013) helyszíni szemle (2009)		
Megjegyzés	A lelőhely M43 autópálya építéssel érintett része feltárva.		

Lelőhely név	Járandó (M43 autópálya 40. lelőhely)		
Nyilvántartási szám	52731	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	39
Lelőhely névváltozata	NABCSM21; Járandó (M43 37. lelőhely); Dáli ugar I, MOL 27. lh.; Járandószék (M43 autópálya 39. lelőhely); M43 autópálya 36. lelőhely; Paku E. tanya; MOL 45. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Rákosi–Járandó és a Dáli–Ugar között, északkeletről egy természetes mélyedéssel határolt, domborzatilag változó szerkezetű, mélyebb és magasabb részekkel tagolt területen helyezkedik el a rendkívül nagyméretű lelőhely.		
EOV koordináták	X 101105; Y 764536		
A lelőhellyel érintett	0404/9, 0404/13, 0404/14, 0404/15, 0404/16, 0404/17, 0404/18, 0404/19,		

helyrajzi számok	0404/20, 0404/21, 0404/22, 0404/51, 0404/55, 0404/61, 0404/62, 0406/8, 0406/10, 0406/11, 0406/12, 0406/13, 0406/14, 0406/15, 0406/16, 0407, 0408/7, 0408/14, 0408/16, 0408/17, 0409, 0410/2, 0410/6, 0410/10, 0410/11, 0410/13, 0410/16, 0410/19, 0410/20, 0413/1, 0413/2, 0413/3, 0415/4, 0415/7, 0415/8, 0415/10, 0415/11, 0415/12, 0415/13, 0415/14, 0416, 0417/15, 0417/16, 0417/18, 0417/19, 0417/20, 0417/21, 0417/22, 0417/23, 0548/7, 0548/8, 0548/9, 0548/10, 0598/4, 0598/5, 0598/6, 0598/7, 0598/8, 0598/9, 0598/10, 0598/11, 0598/12, 0598/13, 0603/2, 0603/3, 0604/2, 0604/4, 0604/7, 0604/8, 0604/9, 0604/12, 0604/13, 0625/8, 0625/9, 0626/15, 0626/16, 0626/17, 0626/18, 0626/19, 0626/31, 0626/32,
Lelőhely jellege	újkőkori; rézkori; bronzkori (Szőreg-Perjámos kultúra); császár kori (szarmata); népvándorlás kori (avar); Árpád-kori; kora újkori településnyomok, valamint bronzkori; szarmata és Árpád-kori temetkezések
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2003, 2005, 2007, 2009); próbafeltárás (2011); megelőző feltárás (2009, 2011, 2012, 2013); régészeti megfigyelés (2013, 2014); helyszíni szemle (2009)
Megjegyzés	A több (kb. 6) korábban különálló lelőhely összevonása azért vált indokolttá, mert a területet keresztül szelő gázvezeték és M43 autópálya feltárási munkálatai során mindenhol jelentkeztek régészeti jelenségek. Azok eloszlása térben és időben ugyan változó volt, de örökségvédelmi szempontból hozzávetőlegesen folytonosnak tekinthető. A lelőhely magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével és az M43 autópálya építésével érintett része feltárva. A lelőhelyről előkerült leletek és jelenségek előzetes bemutatása részben megtörtént (Herendi–Sóskuti 2016; Haraszti 2017; Paja 2017).

Lelőhely név	**Dáli ugar (M43 autópálya 41. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52732	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	40
Lelőhely névváltozata	Makó 163. lh.; Kovács- tanya; Dáli ugar 80.; 115. lh.; Dáli- ugar 3. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Dáli-ugar határrészben egy természetes mélyedésekkel (Dáli-csatorna természetes mederrészei) és magaslatokkal szabdalt, domborzatilag változó szerkezetű területen helyezkedik el a rendkívül nagyméretű lelőhely. Az M43 autópálya a lelőhely közepén halad keresztül.		
EOV koordináták	X 100451; Y 765720		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0596/28, 0596/29, 0596/30, 0596/60, 0596/61, 0596/73, 0596/74, 0603/5, 0606, 0608/3, 0608/11, 0608/12, 0608/13, 0608/14, 0608/15, 0608/24, 0608/25, 0608/26, 0608/27, 0608/28, 0608/29, 0608/30, 0608/31, 0608/32, 0608/33, 0608/34, 0608/35, 0608/36, 0608/37, 0608/38, 0608/39, 0608/40, 0608/41, 0608/42, 0608/44, 0608/46, 0608/47, 0608/48, 0608/49, 0609/1, 0611/3, 0612/2, 0612/3, 0612/5, 0612/6, 0612/8, 0612/9		
Lelőhely jellege	bronzkori (közép bronzkori, Szőreg-Perjámos és késő bronzkori, Gáva kultúra); császár kori (szarmata); újkori településnyomok, bronzkori és szarmata temetkezések		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2005, 2007); próbafeltárás (2013); megelőző feltárás (2009, 2013); helyszíni szemle (2006, 2009)		
Megjegyzés	A több (kb. 5) korábban különálló lelőhely összevonása azért vált indokolttá, mert a területet keresztül szelő gázvezeték és M43 autópálya feltárási		

	munkálatai során mindenhol jelentkeztek régészeti jelenségek. Azok eloszlása térben és időben ugyan változó volt, de örökségvédelmi szempontból hozzávetőlegesen folytonosnak tekinthető a területen. A lelőhely magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével és az M43 autópálya építésével érintett része feltárva. A településnyomok részben összetartoznak az 52733 nyilvántartási számú lelőhellyel.

Lelőhely név	**Dáli ugar (M43 autópálya 42. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52733	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	41
Lelőhely névváltozata	NABCSM19; Makó 3. homokbánya; Dáli- ugar 4- 5. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Dáli-ugar határrészben egy természetes mélyedésekkel (Dáli-csatorna természetes mederrészei) és magaslatokkal szabdalt, domborzatilag változó szerkezetű területen helyezkedik el a rendkívül nagyméretű lelőhely. Az M43 autópálya a lelőhely közepén halad keresztül.		
EOV koordináták	X 100464; Y 765703		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0596/28, 0596/29, 0596/30, 0596/60, 0596/61, 0596/73, 0596/74, 0603/5, 0606, 0608/3, 0608/11, 0608/12, 0608/13, 0608/14, 0608/15, 0608/24, 0608/25, 0608/26, 0608/27, 0608/28, 0608/29, 0608/30, 0608/31, 0608/32, 0608/33, 0608/34, 0608/35, 0608/36, 0608/37, 0608/38, 0608/39, 0608/40, 0608/41, 0608/42, 0608/44, 0608/46, 0608/47, 0608/48, 0608/49, 0609/1, 0611/3, 0612/1, 0612/2, 0612/3, 0612/4, 0612/5, 0612/6, 0612/8, 0612/9		
Lelőhely jellege	rézkori (középső rézkor); bronzkori (késő bronzkor); vaskori (kelta); császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar); Árpád-kori; kora újkori településnyomok valamint bronzkori temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2005, 2007, 2009); megelőző feltárás (2009, 2010, 2013); régészeti megfigyelés (2009); helyszíni szemle (2006, 2009)		
Megjegyzés	A lelőhely magyar-román gázszállító tranzitvezeték fektetésével és az M43 autópálya építésével érintett része feltárva. A településnyomok részben összetartoznak az 52732 nyilvántartási számú lelőhellyel. A lelőhely északi része valószínűleg rongálódott egy homokbánya nyitása során. A lelőhelyről előkerült leletek és jelenségek tudományos feldolgozása részben megtörtént (Tóth 2017).		

Lelőhely név	**Dáli ugar (M43 autópálya 43. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52735	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	42
Lelőhely névváltozata	Dáli ugar; 127. lh.; M43 40. lh.; M43 autópálya HT 43. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A lelőhely a Makó-Csanádpalota közötti műúttól É-ra, mintegy 1km távolságra található az M43 autópálya nyomvonalán, a Száraz-ér magaspartján. A kanyargós meder északi oldalán elhelyezkedő magasparton, a környezetből alig kiemelkedő területen fekszik.		
EOV koordináták	X 99962; Y 766507		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0610/9, 0610/10, 0611/1, 0611/2, 0611/3, 0614/13, 0614/14, 0614/16, 0614/18, 0614/19, 0614/20, 0614/21, 0614/23, 0614/24, 0614/25, 0614/26,		

	0615/3, 0615/4, 0615/5, 0616/35, 0616/81, 0616/82, 0616/83
Lelőhely jellege	bronzkori (középső és késő bronzkori; vaskori (kora vaskori; császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar); Árpád-kori településnyomok és szarmata temetkezések
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2005); megelőző feltárás (2013); helyszíni szemle (2009)
Megjegyzés	A lelőhely M43 autópálya építéssel érintett része feltárva. A lelőhelyről előkerült leletek és jelenségek előzetes bemutatása részben megtörtént (Sóskuti 2016).

Lelőhely név	**Dáli-tanyák (M43 autópálya 44. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52740	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	43
Lelőhely névváltozata	M43 41. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre a Makó–Kövegy úttól északra, az M43 autópálya nyomvonalán, a Sámson–Apátfalvi–Szárazér melletti magasparton helyezkedik el. Nagyméretű lelőhely a magaslaton hosszan húzódik nyugat-kelet irányú hossztengellyel.		
EOV koordináták	X 99631; Y 767857		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0566/20, 0566/21, 0566/22, 0566/23, 0566/24, 0566/28, 0566/29, 0566/30, 0566/31, 0566/32, 0566/35, 0566/53, 0566/54, 0566/55, 0566/56, 0566/57, 0566/58, 0566/59, 0566/60, 0566/61, 0566/62, 0566/63, 0566/64, 0566/65, 0566/66, 0566/67, 0566/68, 0566/69, 0566/70, 0566/71, 0566/72, 0566/73, 0566/74, 0566/75, 0566/107, 0566/108, 0566/109, 0566/113, 0566/114, 0566/115, 0566/116, 566/126, 0566/127, 0566/128, 0566/129, 0566/130, 0566/131, 0566/132, 0566/133, 0566/134, 0566/135, 0566/136, 0566/137, 0566/138, 0566/139, 0566/140, 0566/141, 0566/142, 0566/143, 0566/144, 0566/145, 0566/146, 0566/147, 0566/148, 0566/149, 0566/150, 0566/151, 0566/152, 0566/153, 0566/154, 0566/155, 0566/156, 0566/157, 0566/158, 0566/159, 0566/160, 0566/161, 0566/162, 0566/163, 0566/164, 0566/165, 0566/166, 0566/167, 0566/168, 0566/169, 0566/170, 0566/171, 0566/172, 0566/173, 0566/174, 0566/175, 0567/6, 0567/7, 0567/8, 0567/9, 0567/10, 0567/12, 0567/13, 0568/8, 0568/18, 0568/19, 0568/20, 0568/21, 0568/22, 0568/28, 0568/30, 0568/31, 0568/32, 0568/33, 0568/34, 0568/35, 0568/36, 0568/37, 0568/38, 0568/39, 0568/40, 0568/41, 0568/42, 0568/43, 0568/45, 0568/46, 0568/47, 0568/48, 0568/49, 0568/50, 0568/51, 0568/52, 0568/53, 0568/54, 0568/55, 0568/56, 0568/57, 0568/58, 0568/59, 0568/60, 0569/1, 0569/2, 0569/3, 0573/35, 0573/38, 0573/43, 0573/44, 0573/48, 0573/49, 0573/52, 0573/53, 0573/57, 0573/58, 0573/60, 0573/61, 0573/63, 0573/64, 0573/68, 0573/69, 0573/70, 0573/71, 0573/72, 0573/73, 0573/74, 0573/75, 0573/76, 0573/77, 0573/78, 0573/79, 0573/80, 0573/81, 0573/82, 0573/83, 0573/84, 0573/85, 0573/110, 0573/112, 0573/114, 0573/116, 0573/118, 0573/120, 0573/122, 0573/124, 0573/126, 0573/128, 0573/130, 0573/132, 0573/134, 0573/136, 0573/138, 0573/140, 0573/142, 0573/144, 0573/145, 0573/147, 0573/148, 0573/149, 0573/150, 0573/151, 0573/152, 0573/153, 0573/154, 0573/155, 0573/156, 0573/157, 0573/158, 0573/159, 0573/160, 0573/161, 0573/162, 0573/163, 0573/164, 0573/165, 0573/166, 0573/167, 0573/168, 0573/169, 0573/170, 0573/171, 0573/172, 0573/173, 0573/174, 0573/175, 0573/176, 0573/177, 0573/178, 0573/180, 0573/183, 0573/186,		

	0573/189, 0573/192, 0573/261, 0573/262, 0573/263, 0573/264, 0573/265, 0573/266, 0573/267, 0573/268, 0573/269, 0573/270, 0573/271, 0573/272, 0573/273, 0573/274, 0573/275, 0573/276, 0573/277, 0573/278, 0573/279, 0573/280, 0573/281, 0573/282, 0573/283, 0573/284, 0573/285, 0573/286, 0573/287, 0573/288, 0573/289, 0573/290, 0573/291, 0573/292, 0573/293, 0573/294, 0573/295, 0573/296, 0573/297, 0573/298, 0574, 0575/1, 0576, 0595/1
Lelőhely jellege	bronzkori (kora bronzkor); vaskori (kelta); császár kori (szarmata); Árpád-kori; újkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2005); megelőző feltárás (2011, 2012, 2013); helyszíni szemle (2009)
Megjegyzés	A lelőhely M43 autópálya építéssel érintett része feltárva. A lelőhely jellege és a geomorfológiai adottságok alapján elképzelhető, hogy az 55015 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik. Ebben az esetben a lelőhely egy része a középkori Dál falu lehetett.

Lelőhely név	**Dáli (M43 autópálya 45. lelőhely)**		
Nyilvántartási szám	52745	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	44
Lelőhely névváltozata	M43 42. lelőhely, Makó-Dáli tanyák; M43 autópálya 45. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli-tanyák határrészben, a Makó–Kövegy műúttól északra, az M43 autópálya nyomvonalán, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre egy időszakos vízjárással borított, észak-dél irányú természetes mélyedés nyugati magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 99625; Y 769140		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0571/61, 0571/62		
Lelőhely jellege	Árpád-kori település		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2005); megelőző feltárás (2012, 2013)		
Megjegyzés	A lelőhelypoligon formája alapján kiterjedésének pontosítása helyszíni szemlét igényel.		

Lelőhely név	**Bekai-dűlő**		
Nyilvántartási szám	54667	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	47
Lelőhely névváltozata	Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 7. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-tanyák határrészben a Sámson–Apátfalvi-csatornától keletre található Királyhegyesi–Száraz-ér déli partján, a környezetéből enyhén kiemelkedő magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 103028; Y 767196		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0547, 0548/1, 0553/4, 0560/3, 0560/7, 0560/8, 0560/24		
Lelőhely jellege	Árpád-kori település		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2006); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Bekai-dűlő II.		
Nyilvántartási szám	54668	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	48
Lelőhely névváltozata	Makó-Királyhegyes közti 4424. sz. út 8. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-tanyák határrésztől északra, Csanádalbertitől nyugatra található Bekai-dűlő nyugati részén, a Királyhegyesi–Száraz-ér déli partján, a környezetéből enyhén kiemelkedő magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 103756; Y 768004		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0548/1, 0549/2, 0551/8, 0552, 0560/3, 0560/13		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2006); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Rákos-Királyhegyesi-ér I.		
Nyilvántartási szám	54873	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	49
Lelőhely névváltozata	1. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a Rákos–Csanádalberti úttól délre a Királyhegyesi–Száraz-értől (Csorgó) északra húzódó magasparton található a lelőhely, a Vágott-halommal szemközt lévő oldalon.		
EOV koordináták	X 108364; Y 772655		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0499/3, 0499/4, 0499/5		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor, Gávai kultúra)		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	Jelenleg ismert, hosszú, keskeny formája miatt érdemes helyszíni szemlén alapuló revízióját elvégezni.		

Lelőhely név	Rákos-Méneskút		
Nyilvántartási szám	54874	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	50
Lelőhely névváltozata	2. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a Rákos–Csanádalberti úttól délre, egy élesebb kanyarban a Királyhegyesi–Száraz-értől (Csorgó) északra húzódó magasparton található a lelőhely. A magaspart eredetileg az időszakos vízfolyás partja volt.		
EOV koordináták	X 110453; Y 774286		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0492/14		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett	terepbejárás (1973)		

tevékenység és ideje	
Megjegyzés	A jelenleg kis kiterjedésű, szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető lelőhely helyszíni revíziója szükséges, minden bizonnyal növekedhet mérete.

Lelőhely név	**Rákos-Feketehalom I.**		
Nyilvántartási szám	54875	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	51
Lelőhely névváltozata	3. lelőhely; 4. lelőhely; Rákos-Feketehalom II.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Csanádalbertitól nyugatra, a Királyhegyesi-ér délkeleti magaspartján, a Fekete-halmi-dűlő északi részén helyezkedik el, közvetlenül az 54876 lelőhely mellett.		
EOV koordináták	X 109758; Y 774745		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0496/2, 0496/3		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra); vaskori (kelta); császár kori (szarmata) és honfoglalás kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Rákos-Feketehalom III.**		
Nyilvántartási szám	54876	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	52
Lelőhely névváltozata	5. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Csanádalbertitól nyugatra, a Makó–Csanádalberti–Királyhegyes hármas határnál a Királyhegyesi-ér délkeleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 109650; Y 775026		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	Csanádalberti 040/19, 043, 045, Királyhegyes 0156/12, Makó0495, 0496/2		
Lelőhely jellege	közelebbről ismeretlen, régészeti korú temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	A lelőhely területének egy része Csanádalberti és Királyhegyes külterületére esik. A halomsírnak határjelölő szerepe volt. A mellette lévő 54875 nyilvántartási számú lelőhellyel lehetséges, hogy összetartozik.		

Lelőhely név	**Rákos-Királyhegyesi-ér II.**		
Nyilvántartási szám	54878	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	53
Lelőhely névváltozata	6. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Csanádalbertitól nyugatra, a Királyhegyesi-ér keleti magaspartján a Feketehalomtól délnyugatra, az 54879 nyilvántartási számú lelőhelytől északra helyezkedik el.		

EOV koordináták	X 109652; Y 774197
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0496/3
Lelőhely jellege	bronzkori; császár kori (szarmata) és népvándorláskori (avar) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, kis kiterjedésű lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Rákos-Királyhegyesi-ér III.**		
Nyilvántartási szám	54879	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	54
Lelőhely névváltozata	7. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Csanádalbertitól nyugatra, a Királyhegyesi-ér keleti magaspartján a Fekete- és a Középhalom közötti területen, az 54880 nyilvántartási számú lelőhely közvetlen szomszédságában helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109370; Y 774091		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0496/5		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és honfoglalás kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, kis kiterjedésű lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Rákos-Királyhegyesi-ér IV.**		
Nyilvántartási szám	54880	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	55
Lelőhely névváltozata	8. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Csanádalbertitól nyugatra, a Királyhegyesi-ér keleti magaspartján a Fekete- és a Középhalom közötti területen, az 54879 nyilvántartási számú lelőhely közvetlen szomszédságában helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109174; Y 773950		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0496/5		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Királyhegyesi-ér V.		
Nyilvántartási szám	54881	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	56
Lelőhely névváltozata	9. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Csanádalbertitól nyugatra, a Királyhegyesi-ér keleti magaspartján az 54880 nyilvántartási számú lelőhely közvetlen szomszédságában helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 108908; Y 773732		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0496/6, 0496/7, 0497/1, 0498/2, 0498/3		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igási kotárkák		
Nyilvántartási szám	54882	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	57
Lelőhely névváltozata	10. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	Makótól északra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna és az Igási műút közötti területen, az Igási csárda és a Sárga iskola között található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 111040; Y 764660		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0263/54, 0263/91, 0265/2		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú temető, kábelfektetés során kerültek elő a sírok 1972-ben		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Rákos-Rác út		
Nyilvántartási szám	54883	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	58
Lelőhely névváltozata	11. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól nyugatra, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, közvetlenül a Rác út mentén található.		
EOV koordináták	X 108172; Y 768103		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0427/164, 0434, 0446/9, 0446/10, 0446/11		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Igás-Szalai Lajos földje		
Nyilvántartási szám	54884	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	59
Lelőhely névváltozata	12. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Szárazér–Porgányi-főcsatornától és az Igási műúttól keletre, az Igási csárdától és a Sárga iskolától északra mintegy 1 km távolságra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 111568; Y 765031		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0322/10		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Az 1970-es években elvégzett terepbejárások során a föld tulajdonosa elmondása szerint valaha itt egy kápolnarom állt. Egészen apró, mintegy 100x100 méteres területen előforduló réti mészkő darabokon kívül azonban a terepbejárás alkalmával semmiféle épületre utaló nyomot nem találtunk. Lehetséges, hogy a lelőhelyen egy templom vagy udvarház helyezkedett el.		

Lelőhely név	Száraz-ér-Igás		
Nyilvántartási szám	54885	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	60
Lelőhely névváltozata	13. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Földeáktól északkeletre a Szárazér–Porgányi-főcsatornától nyugatra, a Rác úttól északra található a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 112128; Y 762804		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0261/19		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Hatrongyos I.		
Nyilvántartási szám	54886	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	61
Lelőhely névváltozata	14. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A település legészakabbi, Hatrongyos nevű határában, Szikáncstól keletre, a Határ út közelében, a Zelenka dűlőúttól délnyugatra egy viszonylag sík, egységes, domborzatilag tagolatlan térszínen található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 114363; Y 762791		

A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0267/34, 0267/35, 0267/36
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Igás-Hatrongyos II.**		
Nyilvántartási szám	54889	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	62
Lelőhely névváltozata	15. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Hatrongyos nevű határában, Szikáncstól keletre, a Szárazér–Porgányi-főcsatornától nyugatra található a lelőhely, közvetlen a dűlőút mellett, az egykori Hatrongyos iskola közelében.		
EOV koordináták	X 113138; Y 763636		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0268/1, 0269/20, 0269/21, 0269/22		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Igás-Hatrongyos III.**		
Nyilvántartási szám	54890	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	63
Lelőhely névváltozata	16. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A település legészakabbi, Hatrongyos nevű határában, Szikáncstól keletre, a Határ úttól délkeletre az 54891 nyilvántartási számú lelőhely közelében található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 115158; Y 763751		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0272/23		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Hatrongyos IV.		
Nyilvántartási szám	54891	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	64
Lelőhely névváltozata	17. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A település legészakabbi, Hatrongyos nevű határában, Szikáncstól keletre, a Határ úttól délkeletre, az 54890 nyilvántartási számú lelőhely közelében található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 115166; Y 764201		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0272/21, 0272/22, 0272/23		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A szórványosan előforduló leletanyaggal jellemezhető, korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Száraz-ér-Csókás		
Nyilvántartási szám	54892	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	65
Lelőhely névváltozata	18. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Hatrongyos határrész keleti peremén, a Szárazér–Porgányi-főcsatorna nyugati magaspartján található a lelőhely az Igási út végén a békéssámsoni határ közelében.		
EOV koordináták	X 114711; Y 767236		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0291/24, 0291/31, 0291/32, 0291/33, 0291/34, 0291/41, 0291/76, 0292		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A geomorfológiai adottságok és a terület beépítettsége miatt lehet, hogy összetartozik az 54971 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	Igás-Eperjes-ér		
Nyilvántartási szám	54893	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	66
Lelőhely névváltozata	19. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Bogárzó határrészben, az Eperjesi-csatorna természetes mélyedésének északi végén, annak keleti magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 110325; Y 766491		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0331/34, 0331/35, 0331/37, 0331/38, 0331/40, 0331/143, 0331/144, 0331/162, 0331/163, 0331/166, 0331/167, 0331/168, 0331/222, 0331/223		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és népvándorláskori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		

Megjegyzés	A korábban lokalizált kis kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Száraz-ér-Igás**		
Nyilvántartási szám	54894	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	67
Lelőhely névváltozata	20. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, közvetlen a földeáki határban, az Igási-tanyák határrészben, Földeáktól keletre, az Igási Állami Gazdaságok épületeitől északra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna déli magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 108920; Y 764556		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0224/105, 0224/106, 0224/107, 0224/108, 0224/140, 0224/141, 0224/142, 0224/143, 0224/144, 0224/145, 0224/162, 0224/163, 0224/167		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor Gáva kultúra); császár kori (szarmata) és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált közepes méretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Az 1970-es években végzett terepbejárás alapján a lelőhely mintegy 400 méter hosszan észlelhető volt.		

Lelőhely név	**Igás-Semlyék**		
Nyilvántartási szám	54897	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	68
Lelőhely névváltozata	21. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, közvetlen az Igási úttól keletre az Igási Koccintó (Italbolt) és a tőle délre fekvő Dózsa vadászház közötti területen helyezkedik el, a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján.		
EOV koordináták	X 109975; Y 765039		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0331/228, 0331/229		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Rác út		
Nyilvántartási szám	54898	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	69
Lelőhely névváltozata	22. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Szárazér–Porágnyi-főcsatornától keletre, a Rác út és Eperjesi-csatorna kereszteződésében az Eperjesi-csatorna nyugati magaspartján található.		

EOV koordináták	X 109418; Y 766085
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0331/71, 0331/72, 0331/75, 0331/87, 0331/88, 0331/89, 0331/174, 0331/175
Lelőhely jellege	őskori és császár kori (szarmata) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált közepes méretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Igás-Eperjes-ér, Sipos-tanya**		
Nyilvántartási szám	54899	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	70
Lelőhely névváltozata	23. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Földeáktól keletre, az Igási-tanyák határrészben, a Szárazér–Porágnyi-főcsatornától keletre, a Rác úttól délre, az Eperjesi-csatorna nyugati magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 108286; Y 765581		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0347/8		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Bogárzói (Fekete)-ér**		
Nyilvántartási szám	54900	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	71
Lelőhely névváltozata	24. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Bogárzó határrész déli részén a Bogárzóra az Igási útról bekötő műút déli oldalán, a Fekete-ér nyugati magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 111861; Y 766846		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0319/4		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Szárazér-Igásiúti-tanyák		
Nyilvántartási szám	54901	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	72
Lelőhely névváltozata	25. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Bogárzó határrész déli részén a Bogárzóra az Igási útról bekötő műút két oldalán, a Fekete-ér és a Szárazér–Porgányi-főcsatorna között helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 112215; Y 766382		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0319/1, 0319/3, 0321, 0322/29		
Lelőhely jellege	Árpád- és késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Az 1970-es években végzett terepbejárások során mintegy 300 m hosszan jelentkeztek felszínen régészeti leletek.		

Lelőhely név	Száraz-ér-Igás I.		
Nyilvántartási szám	54903	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	73
Lelőhely névváltozata	26. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Bogárzó határrész nyugati részén, az Igási Koccintótól nyugatra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 110273; Y 764640		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0263/66, 0263/67, 0263/75		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra); császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Száraz-ér-Igás II.		
Nyilvántartási szám	54906	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	74
Lelőhely névváltozata	26/a. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Bogárzó határrész nyugati részén, az Igási Koccintótól nyugatra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 111093; Y 764439		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0263/10, 0263/11, 0263/52, 0263/91, 0263/92, 0265/2		

Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); Árpád-kori és késő középkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elképzelhető, hogy az 54882, 54910, 54912 nyilvántartási számú lelőhelyekkel összetartozik.

Lelőhely név	**Igás**		
Nyilvántartási szám	54910	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	75
Lelőhely névváltozata	27. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Bogárzó határrész nyugati részén, az Igási Koccintótól nyugatra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 110756; Y 764550		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0263/48, 0263/57, 0263/58, 0263/59, 0263/60, 0263/61		
Lelőhely jellege	őskori és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elképzelhető, hogy az 54882, 54906, 54912 nyilvántartási számú lelőhelyekkel összetartozik. A korábbi régészeti és történeti kutatások a középkori Igás faluval azonosították. Az 1970-es években elvégzett terepbejárások alkalmával a szántóföldön még egymástól elkülöníthető épületnyomok is észlelhetőek voltak.		

Lelőhely név	**Szárazér-Igás III.**		
Nyilvántartási szám	54912	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	76
Lelőhely névváltozata	28. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Bogárzó határrész nyugati részén, az Igási Koccintótól nyugatra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 110841; Y 764401		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0263/52, 0263/56, 0263/57		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elképzelhető, hogy az 54882, 54906, 54910 nyilvántartási számú lelőhelyekkel összetartozik.		

Lelőhely név	Szárazér-Igás IV.		
Nyilvántartási szám	54914	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	77
Lelőhely névváltozata	29. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Bogárzó határrésztől nyugati részén, az Igási Koccintótól nyugatra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 111751; Y 764582		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0264/20, 0264/25, 0264/34, 0264/51		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata);késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Gera-tanya		
Nyilvántartási szám	54915	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	78
Lelőhely névváltozata	30. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási út és a Szárazér–Porgányi-főcsatorna között helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 112433; Y 765558		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/50, 0286/51		
Lelőhely jellege	Árpád- és késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Kiterjedése a térségben tett helyszíni szemle során déli irányba bővíthető volt.		

Lelőhely név	Szárazér-Igás V.		
Nyilvántartási szám	54916	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	79
Lelőhely névváltozata	31. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Bogárzó határrésztől nyugati részén, az Igási Koccintótól nyugatra a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 112843; Y 765860		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/16, 0286/17, 0286/18		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); Árpád- és késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		

Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	Bogárzó-Csorgó		
Nyilvántartási szám	54917	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	80
Lelőhely névváltozata	32. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a bogárzói határrészben a Sámson–Apátfalvi–Szárazér mesterséges medrétől nyugatra található. Ott, ahol a csatorna derékszögben megtörik.		
EOV koordináták	X 111437; Y 768829		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0310/4		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Bogárzó-Csorgó-mente		
Nyilvántartási szám	54918	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	81
Lelőhely névváltozata	32. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Bogárzói határban a Fekete-ér és a Sámson–Apátfalvi–Szárazér közti, a területből enyhén kiemelkedő földháton helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 112363; Y 768254		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0308/27, 0308/36		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Eperjesi-ér		
Nyilvántartási szám	54919	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	82
Lelőhely névváltozata	34. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a bogárzói határrésztől délre az Eperjesi-csatorna természetes mélyedésének északi szakaszának keleti oldalán helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 109630; Y 766382		
A lelőhellyel érintett	0331/63, 0331/64, 0331/65, 0331/66, 0331/71, 0331/72		

helyrajzi számok	
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és középkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Szárazér-Igási csárda**		
Nyilvántartási szám	54920	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	83
Lelőhely névváltozata	35. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Bogárzó határrész nyugati részén, a földeáki határ közelében, az Igási Koccintótól nyugatra, azzal majdnem egy magasságban a Szárazér–Porgányi-főcsatorna nyugati magaspartján, a Rác út mentén helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 110259; Y 764452		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0263/26, 0263/27, 0263/28		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra) és szórványos középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Békési út**		
Nyilvántartási szám	54921	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	84
Lelőhely névváltozata	36. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Bogárzó határrész nyugati részén, a földeáki határ közelében, az Igási Koccintótól északnyugatra, a Szárazér–Porgányi-főcsatorna nyugati magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 111293; Y 764268		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0263/80		
Lelőhely jellege	Árpád-kori és késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Sárga iskola		
Nyilvántartási szám	54922	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	85
Lelőhely névváltozata	37. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Bogárzó határrész nyugati szélén, az Igási út és a Szárazéri–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján a Sárga iskola közelében helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 113050; Y 766085		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/24, 0286/25, 0286/26, 0286/45		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor, Gáva kultúra); császár kori (dák, szarmata) és késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Az 1970-es években elvégzett terepbejárások adatai szerint a késő bronzkori leletanyag mintegy 400-500 méter hosszan követhető volt a felszínen.		

Lelőhely név	Szárazér-Igás VI.		
Nyilvántartási szám	54926	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	86
Lelőhely névváltozata	38. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Bogárzó határrész nyugati szélén, az Igási úttól nyugatra, a Szárazéri–Porgányi-főcsatorna kanyarulatának nyugati magaspartján a Sárga iskola közelében helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 113116; Y 765905		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/6, 0286/61, 0286/62, 0286/84		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor); császár kori (szarmata) és népvándorláskori (avar) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kiterjedése helyszíni vizsgálatok során elképzelhető, hogy változhat.		

Lelőhely név	Szárazér-Hatrongyos		
Nyilvántartási szám	54927	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	87
Lelőhely névváltozata	39. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Hatrongyos határrész keleti oldalán a Szárazér–Porgányi-főcsatorna nyugati partján helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 113654; Y 765615		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/84		

Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor); császár kori (szarmata) és népvándorláskori (avar) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elképzelhető, hogy az 54931 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik.

Lelőhely név	**Száraz-ér-Igás VII.**		
Nyilvántartási szám	54928	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	88
Lelőhely névváltozata	40. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Hatrongyos határrész keleti oldalán a Szárazér–Porgányi-főcsatorna nyugati partján, a Tamás-tanya mellett helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 112735; Y 765576		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/69, 0286/70		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és kora Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Száraz-ér-Igás VIII.**		
Nyilvántartási szám	54929	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	89
Lelőhely névváltozata	41. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Bogárzó határrész nyugati szélén, az Igási út és a Szárazéri–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján a Sárga iskolától északra helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 113640; Y 765996		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/39, 0286/40, 0286/43		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor, Gáva kultúra); császár kori (szarmata) és népvándorláskori (avar) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Száraz-ér, Úttörő Mgtsz.		
Nyilvántartási szám	54930	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	90
Lelőhely névváltozata	42. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Bogárzó határrész nyugati szélén, az Igási út és a Szárazéri–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján a Sárga iskolától északra helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 113945; Y 766488		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0288/11		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Száraz-ér-Igás XI.		
Nyilvántartási szám	54931	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	91
Lelőhely névváltozata	43. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Hatrongyos határrész keleti oldalán a Szárazér–Porgányi-főcsatorna nyugati partján helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 113669; Y 765829		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/62, 0286/84		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elképzelhető, hogy az 54927 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik.		

Lelőhely név	Száraz-ér-Igás X.		
Nyilvántartási szám	54932	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	92
Lelőhely névváltozata	44. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Földeáktól keletre, a Szárazéri–Porgányi-főcsatorna kelet-nyugat irányú ágának déli partján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109090; Y 764097		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0224/10, 0224/11, 0224/54, 0224/55, 0224/56, 0224/168		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni		

	revíziója szükséges.

Lelőhely név	Száraz-ér-Igás XI. (Nagy Lajos tanyája)		
Nyilvántartási szám	54933	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	93
Lelőhely névváltozata	809-111		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Földeáktól keletre, a Szárazéri–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 108907; Y 763249		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0220/11, 0220/25, 0220/26, 0220/27, 0220/28		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Szárazér-Karabukasarok I.		
Nyilvántartási szám	54934	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	94
Lelőhely névváltozata	46. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, közvetlen a Határút mentén, Földeáktól keletre található a lelőhely a Szárazér két medrének összefolyásától északra elhelyezkedő magasparton.		
EOV koordináták	X 108896; Y 763123		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0218/2, 0239, 0240/5, 0240/6, 0240/7, 0240/12		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Szárazér-Karabukasarok II.		
Nyilvántartási szám	54935	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	95
Lelőhely névváltozata	47. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A lelőhely a településtől északra, közvetlenül Földeák mellett, attól keletre a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 109505; Y 762918		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0240/13, 0244, 0247/13, 0247/14, 0248, 0249/39		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		

Megjegyzés	A lelőhely kiterjedésének pontosítása szükséges, lehetséges, hogy összetartozik az 54936 nyilvántartási számú lelőhellyel. A leletek felszíni szóródását az 1970-es években végzett terepbejárások 400-500 méteres körzetben lokalizálták. A települést Szemeegyháza faluval azonosították.

Lelőhely név	**Szárazér-Karabukasarok III.**		
Nyilvántartási szám	54936	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	96
Lelőhely névváltozata	48. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A lelőhely a településtől északra, közvetlenül Földeák mellett, attól keletre a Szárazér–Porgányi-főcsatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 109796; Y 763063		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0247/7, 0247/8, 0247/9, 0247/10, 0247/11, 0248, 0249/5, 0249/23, 0249/24, 0249/25, 0249/26, 0249/27, 0249/28, 0249/29, 0249/30, 0249/31, 0249/32, 0249/33, 0249/43		
Lelőhely jellege	bronzkori; Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A lelőhely kiterjedésének pontosítása szükséges, lehetséges, hogy összetartozik az 54935 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	**Szárazér-Földeáki határ**		
Nyilvántartási szám	54942	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	97
Lelőhely névváltozata	49. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A lelőhely Földeáktól keletre helyezkedik el a Kenderföldek nevű határrészben, a Bálint-tanya mellett.		
EOV koordináták	X 110468; Y 762722		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0256/3, 0256/81, 0256/82, 0256/83		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra) és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Igás-Rác út I.**		
Nyilvántartási szám	54943	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	98
Lelőhely névváltozata	50. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Hatrongyos határrész nyugati oldalán a Makó, Földeák, Hódmezővásárhely hármas határhoz közel, attól keletre, a Rác út mentén helyezkedik el a kis kiterjedésű lelőhely.		

EOV koordináták	X 112740; Y 761761
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0258/7, 0258/9, 0258/10, 0258/11, 0258/12, 0258/16, 0260/1, 0261/23
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra); császár kori (szarmata) és középkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Igás-Rác út II.**		
Nyilvántartási szám	54944	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	99
Lelőhely névváltozata	51. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Hatrongyos határrészben, a Makó, Földeák, Hódmezővásárhely hármas határhoz közel, attól keletre, a Rác úttól keletre a Salla-tanya mellett helyezkedik el a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 112834; Y 762493		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0261/23		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Rákos-Szemes-dűlő I.**		
Nyilvántartási szám	54945	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	100
Lelőhely névváltozata	52. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Rákos–Királyhegyes út keleti oldalán, a Rákosi–Tanyák határrész keleti peremén a Királyhegyesi–Száraz-ér mesterséges medrétől északra, egy észak-dél irányú természetes magaslat nyugati oldalán helyezkedik el, egy a természetéből erősen kiemelkedő magasparton.		
EOV koordináták	X 106532; Y 770704		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/35, 0510/36		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Rákos-Szemes-dűlő II.		
Nyilvántartási szám	54946	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	101
Lelőhely névváltozata	53. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Rákos–Királyhegyes út keleti oldalán, a Rákosi–Tanyák határrész keleti peremén a Királyhegyesi–Száraz-ér mesterséges medrétől északra, egy észak-dél irányú természetes magaslat nyugati oldalán helyezkedik el, egy a természetéből erősen kiemelkedő magasparton.		
EOV koordináták	X 106325; Y 770973		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/36		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor, koszideri horizont) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); adatgyűjtés (2014)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy a 42065 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak.		

Lelőhely név	Rákos-Szemes-dűlő III.		
Nyilvántartási szám	54947	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	102
Lelőhely névváltozata	54. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Rákos–Királyhegyes út keleti oldalán, a Rákosi–Tanyák határrész keleti peremén, a királyhegyesi határ közelében, a Királyhegyesi–Száraz-ér mesterséges medrétől északra, egy mederkanyarulat belső oldalán kialakult természetes magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 106702; Y 771049		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	512		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy az 54949, 54950 és 42067 (Királyhegyes, Szent Péter-halmi-dűlő I.) nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak.		

Lelőhely név	Rákos-Szemes-dűlő IV.		
Nyilvántartási szám	54948	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	103
Lelőhely névváltozata	55. lelőhely		
Lelőhely	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Rákos–Királyhegyes út		

elhelyezkedése	keleti oldalán, a Rákosi–Tanyák határrész keleti peremén, a Mezőhegyesi út menti-dűlő déli részén, a Királyhegyesi–Száraz-ér mesterséges medrétől északra, egy észak-dél irányú természetes magaslat nyugati oldalán helyezkedik el, egy a természetéből erősen kiemelkedő magasparton.
EOV koordináták	X 106822; Y 770530
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/21, 0510/32, 0510/33
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (gepida) és középkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); adatgyűjtés (2014)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Rákos-Szemes-dűlő V.**		
Nyilvántartási szám	54949	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	104
Lelőhely névváltozata	56. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Rákos–Királyhegyes út keleti oldalán, a Rákosi–Tanyák határrész keleti peremén, a királyhegyesi határ mellett, a Királyhegyesi–Száraz-ér mesterséges medrétől északra, egy mederkanyarulat belső oldalán kialakult természetes magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 106653; Y 771241		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0507, 0510/37, 0511, 0512		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor, koszideri horizont, Halomsíros kultúra); császár kori (szarmata) és népvándorláskori (gepida) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy az 54947, 54950 és 42067 (Királyhegyes, Szent Péter-halmi-dűlő I.) nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak.		

Lelőhely név	**Rákos-Határhalom I.**		
Nyilvántartási szám	54950	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	105
Lelőhely névváltozata	57. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Rákos–Királyhegyes út keleti oldalán, a Rákosi–Tanyák határrész keleti peremén, a királyhegyesi határ mellett, a Királyhegyesi–Száraz-ér mesterséges medrétől északra, egy éles mederkanyarulat keleti, külső oldalán kialakult természetes magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 106838; Y 771381		

A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/37
Lelőhely jellege	bronzkori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült régészeti leletek alapján elképzelhető, hogy az 54947, 54949 és 42067 (Királyhegyes, Szent Péter-halmi-dűlő I.) nyilvántartási számú lelőhellyel összetartoznak.

Lelőhely név	**Rákos-Királyhegyesi-ér**		
Nyilvántartási szám	54951	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	106
Lelőhely névváltozata	58. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Rákos–Királyhegyes út keleti oldalán, a Mezőhegyesi út menti-dűlő keleti részén, a Királyhegyesi–Száraz-ér mesterséges medrétől nyugatra, egy észak-dél irányú természetes magaslat nyugati oldalán, illetve a mélyedésben helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 107146; Y 771378		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/38, 0510/39		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori szórványos jellegű településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése és a szórványosan jelentkező leletanyag miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Szárazér-Igási iskola**		
Nyilvántartási szám	54952	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	107
Lelőhely névváltozata	59. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, az Igási úttól keletre, az egykori Igási iskola (ma Dózsa vadászház) mellett, attól déli irányban, mintegy 150-200 méter hosszan helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109493; Y 764935		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0333/1		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Igás-Gorzsai Állami Gazdaság		
Nyilvántartási szám	54953	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	108
Lelőhely névváltozata	60. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási-tanyák határrészben, az Igás, Gorzsai Állami Gazdaságok épülettömbjétől északnyugatra, a Földeákra vezető úttól északra egy domborzatilag enyhén tagolt térszínű területen található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 108224; Y 763938		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0224/185		
Lelőhely jellege	szórványosan jelentkező császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése és szórványos jellege miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Eperjesi-ér I.		
Nyilvántartási szám	54954	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	109
Lelőhely névváltozata	61. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási-tanyák határrészben, a Rác úttól délre, az Eperjesi-csatorna keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 108121; Y 765720		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0351/7, 0351/10, 0351/11		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igás-Eperjesi-ér II.		
Nyilvántartási szám	54955	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	110
Lelőhely névváltozata	62. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Földeáktól keletre, az Igási-tanyák határrészben, a Rác úttól délre, az Eperjesi-csatorna mély fekvésű részén, illetve annak keleti magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 108541; Y 766057		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0346/1, 0351/7, 0351/13		
Lelőhely jellege	szórványos bronzkori (késő bronzkor) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése és a jelenlegi elhelyezkedése		

	miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	Igás-Eperjesi-ér III.		
Nyilvántartási szám	54956	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	111
Lelőhely névváltozata	63. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra az Igási-tanyák határrészben, közvetlenül a Rác út mentén, attól északra, az Eperjesi-csatorna medrének keleti magaspartján helyezkedik el a lelőhely, mintegy 200 méter hosszan.		
EOV koordináták	X 109140; Y 766416		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0331/78, 0331/79, 0331/192		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, jelenleg kisméretűnek nyilvántartott kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Határhalom II.		
Nyilvántartási szám	54958	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	113
Lelőhely névváltozata	65. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Mezőhegyesi út menti-dűlőtől keletre, a Királyhegyesi–Száraz-ér keleti magaspartján, közvetlenül a Makó–Királyhegyes határút melletti magaslaton található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 106986; Y 771556		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0506/9		
Lelőhely jellege	bronzkor (középső és késő bronzkor, Szőreg-Perjámos és Halomsíros kultúra, Koszideri időszak) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Királyhegyesi-ér		
Nyilvántartási szám	54959	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	114
Lelőhely névváltozata	66. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, a Mezőhegyesi út menti-dűlőtől keletre, a Királyhegyesi–Száraz-ér keleti magaspartján, a határúttól északra húzódó magaslaton található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 107359; Y 771641		
A lelőhellyel érintett	0506/9		

helyrajzi számok	
Lelőhely jellege	rézkori (Tiszapolgár kultúra); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Fekete-Mocsár I.**		
Nyilvántartási szám	54960	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	115
Lelőhely névváltozata	67. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a Mezőhegyesi út menti-dűlő keleti részén, a Rákos–Csanádalberti út déli oldalán, a Királyhegyesi–Száraz-ér és a Kopáncsi-ér találkozásától délre elhelyezkedő magaslaton található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 107843; Y 771580		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0506/7, 0506/8, 0506/10		
Lelőhely jellege	újkőkor (kora újkőkor, Körös kultúra); bronzkor (kora bronzkor, Makó kultúra) és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Rákos**		
Nyilvántartási szám	54961	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	116
Lelőhely névváltozata	68. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákoson a műutak kereszteződésében, illetve attól délre, a volt Lenin Tsz. nyugati oldalán Kopáncsi-ér időszakosan vízjárta medrének az északi magaspartján helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 107502; Y 769479		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/11, 0510/12, 0510/13, 0525/20, 0510/46, 0524, 0525/4		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok valamint ismeretlen korú temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2014); régészeti megfigyelés (2014, 2016); adatgyűjtés (2014)		
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai alapján elképzelhető, hogy összetartozik az 54964 nyilvántartási számú lelőhellyel. Ajánlott a lelőhely helyszíni revízióját elvégezni.		

Lelőhely név	Rákos-TSz-központ		
Nyilvántartási szám	54962	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	117
Lelőhely névváltozata	69. lelőhely; Rákos-termelőszövetkezeti központ		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a volt Lenin Tsz. keleti oldalán Kopáncsi-ér időszakosan vízjárta medrének az északi magaspartján helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 107649; Y 770078		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/29		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Fekete-Mocsár II.		
Nyilvántartási szám	54963	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	118
Lelőhely névváltozata	70. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a Mezőhegyesi út menti-dűlő keleti részén, a Rákos–Csanádalberti út déli oldalán, a Királyhegyesi–Száraz-ér és a Kopáncsi-ér találkozásának déli szögletében egy észak-dél irányú természetes magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 108025; Y 771035		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0510/43, 0510/44, 0510/45		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra); császár kori (szarmata); népvándorláskori és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A lelőhelytől északra található mély fekvésű résztől északra helyezkedik el a Császárvár nevű erődítés. A két terület minden bizonnyal egy időben is lakott volt, így a lelőhelyek részben összetartozhatnak.		

Lelőhely név	Rákos-Templomdomb		
Nyilvántartási szám	54964	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	119
Lelőhely névváltozata	71. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákoson a tótkomlósi és csanádalberti útelágazás északi részén helyezkedik el a lelőhely. A felszínen emberi csontok és középkori kerámialeletek jelzik a lelőhelyet. A feltételezett templom helye pontosan nem ismert.		
EOV koordináták	X 107925; Y 769487		
A lelőhellyel érintett	0440/2, 0440/77, 0440/78, 0440/79, 0440/80, 12009/3, 12009/4		

helyrajzi számok	
Lelőhely jellege	késő középkori településnyomok és temető
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); adatgyűjtés (2014)
Megjegyzés	A történeti és régészeti kutatások alapján a lelőhely a középkori Rákos faluval azonosítható. A korábban lokalizált kiterjedése pontosítása és a temető jelenlegi állapotának felmérése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai alapján elképzelhető, hogy összetartozik az 54961 nyilvántartási számú lelőhellyel.

Lelőhely név	**Rákos-Császárvár**		
Nyilvántartási szám	54965	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	120
Lelőhely névváltozata	72. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Csanádalbertire vezető úttól délre, a Kopáncsi-ér magaspartjára támaszkodva helyezkedik el a lelőhely. A földvár sánca és erődítési árka mára teljesen lekopott felületű, alig kiemelkedő magaslattal jelentkezik a helyszínen. A létesítmény formája főként műholdfelvételeken és légifotókon látható megfelelően.		
EOV koordináták	X 108626; Y 771295		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0436/1, 0438/62, 0438/63, 0438/67, 0510/5, 0510/23		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor); vaskori (kora vaskor) és császár kori (szarmata) településnyomok, erődítésnyomok, földvár valamint árokrendszer (csatorna?)		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2014); műszeres lelőhelyfelmérés (2014); tervásatás (2015)		
Megjegyzés	A környékről készült légifotókon és műholdfelvételeken több hosszanti árokrendszer is látható. A legjelentősebb a földvártól nyugatra húzódó, közel öt km hosszú, a Kopáncsi-érre támaszkodó, majd abba visszacsatlakozó kettős vonalvezetésű árokrendszer. Ennek a vonalvezetése az 1. katonai felmérés térképén is majdnem végigkövethető. Elképzelhető, hogy vízszabályozó szerepe is lehetett. Egy másik, ívelt vonalvezetésű, keskenyebb árok a lelőhelytől keletre található. Ez, mint egy külső gyűrű veszi körbe a nyilvántartásban szereplő lelőhelyet, hossza több, mint 1 km. Ezen árok északi vége a Kopáncsi-érre, míg déli vége a Királyhegyesi–Száraz-érre támaszkodik. Ezek kora és a földvárral betöltött kapcsolata jelenleg ismeretlen, de más lelőhelyek tanúsága alapján összetartozó bronzkori gazdasági rendszer / település-struktúra részét képezhették. Az elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján elképzelhető, hogy az 54987 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik. A lelőhelyek és a légifelvételekről azonosítható földművek helyszíni felmérése szükséges, nyilvántartásba vétele erősen ajánlott. A földművelés során erősen pusztul a jelenség. A lelőhely tervszerű tudományos kutató és feltáró munka alatt áll.		

Lelőhely név	Rákos-Királyhegyesi-ér		
Nyilvántartási szám	54966	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	121
Lelőhely névváltozata	73. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Csanádalbertire vezető úttól délre, a Királyhegyesi–Száraz-ér déli magaspartján, a Határhalom és Középhalom között helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 108003; Y 772011		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0506/8, 0506/9		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (késő avar) és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Középhalom I.		
Nyilvántartási szám	54967	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	122
Lelőhely névváltozata	74. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a Királyhegyesi–Száraz-ér déli magaspartján, a Középhalomtól délnyugatra helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 108095; Y 772635		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	Királyhegyes 0178/2, 0178/20, Makó 0498/1, 0498/2		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor, Gáva kultúra) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	Az 54968 nyilvántartási számú lelőhellyel érdemes volna összevonni, egy örökségi elemhez tartoznak. A lelőhely területén ajánlott egy helyszíni szemlét tartani. A lelőhely egy jelentős része Királyhegyes közigazgatási területére esik.		

Lelőhely név	Középhalom II.		
Nyilvántartási szám	54968	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	123
Lelőhely névváltozata	75. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a Királyhegyesi–Száraz-ér déli magaspartján, a 10. km szelvénynél a Határ-halom és Fekete-halom között fél úton helyezkedik el. A halom magassága kb 4–4,5 méter, átmérője 40–50 méter körüli. A halom déli részét lekoptatta egy dűlőút.		
EOV koordináták	X 108349; Y 772983		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	Makó 0498/2, Királyhegyes 0176/2, 0178/26, 0178/27, 0178/28, 0178/29		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); régészeti megfigyelés (2016)
Megjegyzés	Az 54967 nyilvántartási számú lelőhellyel érdemes volna összevonni, egy örökségi elemhez tartoznak. A lelőhely területén ajánlott egy helyszíni szemlét tartani. A lelőhely egy jelentős része Királyhegyes közigazgatási területére esik. A lelőhely területén található a Közép-halom, mely a topográfiai térképen a Vágott-halom névvel szerepel.

Lelőhely név	**Szárazér-Igás**		
Nyilvántartási szám	54969	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	124
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, az Igási úttól és a Szárazér–Porgányi-főcsatornától nyugatra egy markáns magasparton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 111904; Y 764549		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0264/16, 0264/22, 0264/43, 0264/44, 0264/45, 0264/46		
Lelőhely jellege	vaskori (kelta); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Igás-D. Nagy-tanya**		
Nyilvántartási szám	54970	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	125
Lelőhely névváltozata	77. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, az Igási úttól és a Szárazér–Porgányi-főcsatornától nyugatra húzódó magasparton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 112485; Y 765323		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/69		
Lelőhely jellege	népvándorláskori (gepida) és késő középkori településnyomok; továbbá középkori templom és templom körüli temető, valamint szórvány vaskori leletanyag		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); helyszíni szemle (2018)		
Megjegyzés	A helyi hagyomány szerint itt volt az egyik igási templom. D. Nagy János 1972-ben elmesélte, hogy néhány évtizede még álltak a romok, ő bontotta le az utolsó maradványokat a tanyája építésekor. D. Nagy és Farkas szerint mélyszántáskor koponya és embercsontok kerülnek elő a földből. Az 1973-ban végzett terepbejárások alkalmával templomra és temetőre utaló nyomok nem kerültek elő. A hatástanulmány készítéséhez végzett helyszíni szemle alkalmával a lelőhelyről ismert templom maradványai nem voltak azonosíthatóak. Ennek ellenére a felszínen jelentős mennyiségű középkori kerámiatöredék volt megfigyelhető, nagy szóródásban, szélesen és hosszan. A korábban ismert		

	lelőhely kiterjedése jelentős méretben megváltozott. A lelőhelyről korábban ismeretlen korszakok (vaskor, népvándorláskor) emlékei is előkerültek.

Lelőhely név	**Szárazér-Csókás I.**		
Nyilvántartási szám	54971	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	126
Lelőhely névváltozata	78. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Szárazér–Porgányi-főcsatornától nyugatra, az egykori Úttörő Tsz-től északra helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 114487; Y 766829		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0286/78, 0290/1, 0290/2, 0290/3, 0290/4, 0291/2, 0291/76		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor, Gáva kultúra); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A geomorfológiai adottságok és a terület beépítettsége miatt lehet, hogy összetartozik az 54892 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	**Szárazér-Csókás II.**		
Nyilvántartási szám	54972	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	127
Lelőhely névváltozata	79. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Békés és Csongrád megye határán, a Hatrongyos határrész északkeleti területén, a Szárazér–Porgányi-főcsatorna nyugati magaspartján helyezkedik el a lelőhely. A dűlőút mindkét oldalán megtalálhatóak a településnyomok.		
EOV koordináták	X 115319; Y 767642		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	Makó 0291/41, 0294; Békéssámson 0264/33, 0269		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor) és vaskori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Szárazér-Csókás III.**		
Nyilvántartási szám	54973	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	128
Lelőhely névváltozata	80. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Szárazér–Porgányi-főcsatornától keletre, az egykori Úttörő Tsz-től keletre helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 114286; Y 767031		
A lelőhellyel érintett	0296/44, 0296/46, 0296/47, 0296/67		

helyrajzi számok	
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A jelentős kiterjedésű középkori települést az oklevelekből ismert Meggyes falu azonosításánál kell számításba venni.

Lelőhely név	**Bogárzó-Csorgó-part**		
Nyilvántartási szám	54974	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	129
Lelőhely névváltozata	81. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a bogárzói bekötőút és a Sámson–Apátfalvi-főcsatorna találkozásától ÉK-re, mintegy 350 méterre, a Görbe-tanyához vezető bejáró és a Zsombék-éri – csatorna közötti területen helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 111660; Y 769308		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0461/13		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és népvándorláskori (avar) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Rákos-Tízöles út**		
Nyilvántartási szám	54975	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	130
Lelőhely névváltozata	82. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Nagyzsombék és a Közösjárás nevű határrészeket elválasztó Tízöles út közepe táján, egy szigetszerű kiemelkedésen található a lelőhely. A magaslat kivételével a területet mindenütt ősgyep borítja.		
EOV koordináták	X 112189; Y 773681		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0484/8, 0485, 0486/14		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Közös-járás I.		
Nyilvántartási szám	54976	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	131
Lelőhely névváltozata	83. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákos–Csanádalberti úttól északra, a Kopáncspuszta határrész déli részén, a Közösjárás határrész keleti részén található a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 111274; Y 775186		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0486/14		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Közös-járás II.		
Nyilvántartási szám	54977	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	132
Lelőhely névváltozata	84. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákos–Csanádalberti úttól északra, a Kopáncspuszta határrész déli részén, a Közösjárás határrész nyugati részén található a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 111317; Y 774253		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0486/5, 0486/7, 0486/18		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján elképzelhető, hogy az 54978 nyilvántartási számú lelőhellyel egybe tartozik.		

Lelőhely név	Csobánhalom		
Nyilvántartási szám	54978	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	133
Lelőhely névváltozata	85. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákos–Csanádalberti úttól északra, a Kopáncspuszta határrész déli részén, a Közösjárás határrész nyugati részén található a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 111390; Y 773858		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0486/10, 0486/16		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett	terepbejárás (1973)		

tevékenység és ideje	
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján elképzelhető, hogy az 54977 nyilvántartási számú lelőhellyel egybe tartozik. A halom 0,4 m magas és 15x15 m-es az átmérője.

Lelőhely név	**Stop-dűlő**		
Nyilvántartási szám	54979	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	134
Lelőhely névváltozata	86. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákos–Csanádalberti úttól északra, a Kopáncsi-ér keleti magaspartján a Mezőhegyesi út menti-dűlőben található a kicsi lelőhely.		
EOV koordináták	X 109685; Y 771532		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0438/10		
Lelőhely jellege	népvándorláskori (késő avar) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján elképzelhető, hogy az 54980 nyilvántartási számú lelőhellyel egybe tartozik.		

Lelőhely név	**Kopáncsi-ér I.**		
Nyilvántartási szám	54980	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	135
Lelőhely névváltozata	87. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákos–Csanádalberti úttól északra, a Kopáncsi-ér keleti magaspartján a Mezőhegyesi út menti-dűlőben található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109671; Y 771193		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0438/10		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és népvándorláskori (avar) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	Jelenlegi kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján elképzelhető, hogy az 54979 nyilvántartási számú lelőhellyel egybe tartozik.		

Lelőhely név	**Bogárzó-Kopáncsi-ér I.**		
Nyilvántartási szám	54981	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	136
Lelőhely névváltozata	88. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Bogárzó határrészben, a Rákos–Tótkomlós úttól nyugatra a Zsámbék-éri-csatornától délre, a Kopáncsi-ér nyugati		

	magaspartján található a lelőhely.
EOV koordináták	X 111037; Y 770303
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0443/1, 0443/2, 0443/3, 0443/4
Lelőhely jellege	vaskori (késő vaskor, kelta) és császár kori (szarmata) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	–

Lelőhely név	**Bogárzó-Kopáncsi-ér II.**		
Nyilvántartási szám	54982	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	137
Lelőhely névváltozata	89. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Bogárzó határrészben, a Rákos–Tótkomlós úttól nyugatra a Zsámbék-éri-csatornától északra, a Kopáncsi-ér nyugati magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 111590; Y 770141		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0464/4		
Lelőhely jellege	őskori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Bogárzó-Kopáncsi-ér III.**		
Nyilvántartási szám	54983	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	138
Lelőhely névváltozata	90. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákos–Tótkomlós úttól nyugatra a Zsámbék-éri-csatornától északra, a Kopáncsi-ér nyugati magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 112579; Y 770213		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0461/14, 0464/2, 0464/4		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése, elhelyezkedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terepbejárási dokumentáció alapján az ér nyugati magaspartján helyezkedett el, jelenleg a mederbe van elhelyezve a poligonja. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján feltételezhető, hogy az 54985 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik.		

Lelőhely név	Bogárzó-Kopáncsi-ér IV.		
Nyilvántartási szám	54984	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	139
Lelőhely névváltozata	91. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Bogárzó határrészben, a Rákos–Tótkomlós úttól nyugatra a Zsámbék-éri-csatornától északra, a Kopáncsi-ér nyugati magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 113266; Y 770453		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0461/14, 0464/2, 0464/4		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terepbejárási dokumentáció alapján az ér nyugati magaspartján helyezkedett el, jelenleg a mederbe van elhelyezve a poligonja.		

Lelőhely név	Kopáncsi-ér II.		
Nyilvántartási szám	54985	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	140
Lelőhely névváltozata	92. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Bogárzó határrészben, a Rákos–Tótkomlós úttól nyugatra a Zsámbék-éri-csatornától északra, a Kopáncsi-ér nyugati magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 112296; Y 770306		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0464/9		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján feltételezhető, hogy az 54983 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik.		

Lelőhely név	Kopáncsi-ér III.		
Nyilvántartási szám	54986	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	141
Lelőhely névváltozata	93. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra, a Tótkomlósra és Csanádalbertire vezető műutak között, a Kopáncsi-ér nyugati magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109064; Y 770851		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0438/60		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor) és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett	terepbejárás (1973)		

tevékenység és ideje	
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Szentpéteri-tanya**		
Nyilvántartási szám	54987	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	142
Lelőhely névváltozata	94. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákos–Csanádalberti úttól északra, a Kopáncsi-ér keleti magaspartjára támaszkodva helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 108808; Y 771254		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0438/62, 0438/63, 0438/67		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor); császár kori (szarmata) és népvándorláskori (gepida) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	Az elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján elképzelhető, hogy az 54965 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik.		

Lelőhely név	**Dál I.**		
Nyilvántartási szám	54988	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	143
Lelőhely névváltozata	95. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre, a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 102392; Y 767094		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0560/16, 0560/24		
Lelőhely jellege	őskori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és mérete alapján elképzelhető, hogy az 54989 és 54990 nyilvántartási számú lelőhelyekkel összetartozik.		

Lelőhely név	**Dál II.**		
Nyilvántartási szám	54989	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	144
Lelőhely névváltozata	96. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori		

	Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.
EOV koordináták	X 102366; Y 767287
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0559, 0560/20, 0560/24
Lelőhely jellege	őskori és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és mérete alapján elképzelhető, hogy az 54988 és 54990 nyilvántartási számú lelőhelyekkel összetartozik.

Lelőhely név	**Dál III.**		
Nyilvántartási szám	54990	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	145
Lelőhely névváltozata	97. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 102369; Y 767463		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0559, 0560/10, 0560/20, 0560/24		
Lelőhely jellege	őskori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és mérete alapján elképzelhető, hogy az 54988 és 54989 nyilvántartási számú lelőhelyekkel összetartozik.		

Lelőhely név	**Dál IV.**		
Nyilvántartási szám	54991	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	146
Lelőhely névváltozata	98. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 101936; Y 767787		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0560/26		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		

Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Dál V.**		
Nyilvántartási szám	54992	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	147
Lelőhely névváltozata	99. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 102326; Y 768109		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0560/22		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Dál VI.**		
Nyilvántartási szám	54993	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	148
Lelőhely névváltozata	100. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 101874; Y 768320		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0557/2, 0571/7, 0571/29		
Lelőhely jellege	bronzkori és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján az 54994 lelőhellyel összetartozik.		

Lelőhely név	**Dál VII.**		
Nyilvántartási szám	54994	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	149
Lelőhely névváltozata	101. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori		

	Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.
EOV koordináták	X 101820; Y 768262
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0557/2, 0563/57, 0563/58, 0563/59, 0563/66
Lelőhely jellege	őskori és császár kori (szarmata) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése és az előkerült leletanyag alapján az 54993 lelőhellyel összetartozik.

Lelőhely név	**Dál VIII.**		
Nyilvántartási szám	54995	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	150
Lelőhely névváltozata	102. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Dáli-tanyák határrészben, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén, annak keleti magaspartján helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 100903; Y 768490		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0565/7, 0565/9, 0565/109, 0565/110, 0565/118, 0565/119		
Lelőhely jellege	őskori; vaskori (kelta) és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Dál IX.**		
Nyilvántartási szám	54996	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	151
Lelőhely névváltozata	103. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Dáli-tanyák határrészben, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén, annak egyik hurkában lévő magaslaton helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 101294; Y 768001		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0563/19, 0563/20, 0563/22, 0563/23, 0563/48, 0563/49, 0563/61		
Lelőhely jellege	szórványos bronzkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése, mérete és a geomorfológiai adottságok alapján elképzelhető, hogy összetartozik az 54997 (Makó 152), 55019 (Makó 173) és az 55020 (Makó 174) lelőhelyekkel.		

Lelőhely név	Dál X.		
Nyilvántartási szám	54997	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	152
Lelőhely névváltozata	104. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Dáli-tanyák határrészben, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén, annak egyik hurkában lévő magaslaton, közvetlenül a valamikori Szabó-tanyától délre helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 101083; Y 769350		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0563/38, 0563/40, 0563/42, 0563/64, 0563/65		
Lelőhely jellege	szórványos császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése, mérete és a geomorfológiai adottságok alapján elképzelhető, hogy összetartozik az 54996 (Makó 151), 55019 (Makó 173) és az 55020 (Makó 174) lelőhelyekkel.		

Lelőhely név	Dál XI.		
Nyilvántartási szám	54998	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	153
Lelőhely névváltozata	105. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől és a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, a közigazgatási határ közelében, az M43 autópályától északra a valamikori Dáli-ér meanderei között, annak két észak-dél irányú mederrésze közötti magaslaton helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 100253; Y 769272		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0571/61		
Lelőhely jellege	szórványos császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Dál XII.		
Nyilvántartási szám	55000	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	154
Lelőhely névváltozata	106. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, a valamikori Dáli-ér meanderei mentén, annak egyik hurkának déli részén lévő		

	magaslaton, a valamikori Kiss-tanyától keletre elhelyezkedő, jelentéktelen kis mélyedés szélén található a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.
EOV koordináták	X 100800; Y 767874
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0565/28, 0565/29, 0565/30, 0565/31, 0565/32
Lelőhely jellege	szórványos császár kori (szarmata) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése, szórványos jellege miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Dál XIII.**		
Nyilvántartási szám	55001	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	155
Lelőhely névváltozata	107. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől és a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, az M43 autópályától északra a valamikori Dáli-ér meanderei között, annak kelet-nyugat irányú medrétől északra lévő magaslaton, közvetlenül a valamikori Kúsz I.-tanya mellett, a középkori Dál faluval szemben helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 100149; Y 767907		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0566/101, 0566/115, 0567/3		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Dáli ugar**		
Nyilvántartási szám	55002	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	156
Lelőhely névváltozata	108. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől nyugatra, az M43 autópályától északra a valamikori Dáli-ér meanderei között, annak kelet-nyugat irányú medrétől délre lévő magaslaton helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 100454; Y 767009		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0610/7, 0610/8		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Gerzonics-tanya		
Nyilvántartási szám	55003	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	157
Lelőhely névváltozata	109. lelőhely; Kossuth Tsz. 1. sz. telep		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Makó–Királyhegyes úttól délre, az M43 autópálya előtt, a jelenleg is működő termelőszövetkezeti központ épületeinek délnyugati sarkáról ismert a jelenleg kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 99805; Y 764126		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0626/3, 0626/28		
Lelőhely jellege	bronzkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); régészeti megfigyelés (2014); régészeti feltárás		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Dáli éroldal		
Nyilvántartási szám	55004	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	158
Lelőhely névváltozata	110. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől és a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, a Dáli-tanyák határrészben, az M43 autópályától északra a valamikori Dáli-ér meanderei között, annak két észak-dél irányú mederrésze közötti magaslaton, a nyugati érmeder keleti magaspartján helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 100129; Y 768765		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0571/8, 0571/9, 0571/31		
Lelőhely jellege	bronzkori és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Királyhegyesi úttól DK-re II.		
Nyilvántartási szám	55005	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	159
Lelőhely névváltozata	111. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Járandó határrészben, a Makó–Királyhegyes úttól délre, az M43 autópálya előtt, a valamikori Kossuth tsz után, közvetlenül az út mellett található a jelenleg kis kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 100359; Y 764413		
A lelőhellyel érintett	0626/20, 0626/23		

helyrajzi számok	
Lelőhely jellege	szórványos, gyér bronzkor (késő bronzkor); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Királyhegyesi úttól DK-re IV.**		
Nyilvántartási szám	55006	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	160
Lelőhely névváltozata	112. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Makó–Királyhegyes úttól délre, az M43 autópályától északra, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől nyugatra egy valamikori meder kanyarulatának keleti magaspartján található a jelenleg kis kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 101787; Y 766234		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0596/51		
Lelőhely jellege	szórványos őskori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése, szórványos jellege miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Királyhegyesi úttól ÉNy-ra II.**		
Nyilvántartási szám	55007	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	161
Lelőhely névváltozata	113. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Makó–Királyhegyes úttól és az M43 autópályától északra a Rákosi-ugar határrészben egy valamikori meder kanyarulatának északi magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101746; Y 765052		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0417/23		
Lelőhely jellege	bronzkori (kora bronzkor) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Kiscsorgó		
Nyilvántartási szám	55008	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	162
Lelőhely névváltozata	114. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Rákosi-tanyák határrészben, a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől északra a valamikori vízfolyás meanderének belső oldalán helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 103308; Y 767073		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0544/22, 0544/40		
Lelőhely jellege	szórványos bronzkori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Dál-Kovács tanyával szemben		
Nyilvántartási szám	55010	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	164
Lelőhely névváltozata	116. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Makó–Királyhegyes úttól keletre, az M43 autópályától délre, a Dáli-ugar határrészben, korabeli vízfolyások szélén található magaslaton helyezkedik el a jelenleg kisméretűnek nyilvántartott lelőhely.		
EOV koordináták	X 100140; Y 765312		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0607/1		
Lelőhely jellege	bronzkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Földrajzi elhelyezkedése, a geomorfológiai adottságok és a hasonló régészeti leletanyag alapján elképzelhető, hogy összetartozik az 52733 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	Mikócsa I.		
Nyilvántartási szám	55011	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	165
Lelőhely névváltozata	117. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Mikócsai-járandó határrészben található egykori vízfolyások (Mikócsa-csatorna) kanyarulatának egyik magaspartján található a jelenleg kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 99038; Y 764479		
A lelőhellyel érintett	0631/3, 0636/1, 0635/37		

helyrajzi számok	
Lelőhely jellege	közelebbről pontosan nem meghatározható őskori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Mikócsa II.**		
Nyilvántartási szám	55012	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	166
Lelőhely névváltozata	118. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Mikócsai-járandó határrészben található egykori vízfolyások (Mikócsa-csatorna) kanyarulatának egyik magaspartján található a jelenleg kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 98816; Y 764060		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0636/14, 0636/15, 0636/16, 0636/17, 0636/18, 0636/19, 0636/20		
Lelőhely jellege	szórványos bronzkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Dál-Nagy Antal-féle tanya**		
Nyilvántartási szám	55014	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	168
Lelőhely névváltozata	120. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Makó–Rákos úttól a téglagyár magasságában nyugatra, az Igási-járandó és a Rákosi-járandó határrészek között, a kanyarban, egy korabeli medrekkel erőteljesen tagolt területen helyezkedik el a jelenleg kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 100445; Y 762304		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0401/6, 0401/7, 0401/8, 0401/9, 0401/10		
Lelőhely jellege	bronzkori; vaskori (kelta) és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Dál-Nagy Lajos tanyája		
Nyilvántartási szám	55015	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	169
Lelőhely névváltozata	121. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől és a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, az M43 autópályától északra a Dáli-tanyák határrészben, a valamikori Dáli-ér meanderei között, annak kelet-nyugat irányú medrétől délre, egy kanyarulatban lévő magasparton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 100123; Y 768067		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0566/105, 0566/106, 0566/107, 0566/108, 0566/109, 0566/113, 0566/114, 0566/115		
Lelőhely jellege	bronzkori; császár kori (szarmata);Árpád-kori és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A történeti és régészeti adatok alapján ez a település lehetett a középkori Dál falu. Az 1973-ban végzett terepbejárások és adatgyűjtések szerint akkor még erőteljesen kivehetőek voltak a korabeli házak alapfalainak vonalai is. A lelőhely helyszíni revízióját, állapotfelmérését erősen ajánlott elvégezni. A lelőhely jellege és a geomorfológiai adottságok alapján elképzelhető, hogy az 52740 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik.		

Lelőhely név	Dál-Nagy Lajos tanyájától ÉK-re		
Nyilvántartási szám	55016	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	170
Lelőhely névváltozata	122. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől és a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre, az M43 autópályától északra a Dáli-tanyák határrészben, valamikori Dáli-ér meanderei között, annak kelet-nyugat irányú medrétől délre lévő magasparton, Nagy Lajos tanyájától északra helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 100030; Y 768423		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0566/84, 0566/90, 0566/91, 0566/103, 0566/104		
Lelőhely jellege	bronzkori és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Vashalom		
Nyilvántartási szám	55017	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	171
Lelőhely névváltozata	123. lelőhely; Vashalom környéke		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Makó–Királyhegyes úttól északra, a Mikócsai-járandó határrész keleti oldalán, egy korabeli vízfolyásokkal tagolt felszínen az egyik kanyarulat keleti magaspartján, a Vashalom környékén található a lelőhely.		

EOV koordináták	X 98610; Y 765405
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0637/89, 0637/90
Lelőhely jellege	rézkori (késő rézkor, Baden kultúra) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A lelőhely területe egybeesik az 55127 nyilvántartási számú lelőhellyel, valamint a terület geomorfológiai adottságai alapján elképzelhető, hogy egybetartozik az 55026 nyilvántartási számú lelőhellyel.

Lelőhely név	**Vékony-ér**		
Nyilvántartási szám	55018	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	172
Lelőhely névváltozata	124. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákosi-tanyák határrészben, a Makó–Rákos út déli oldalán, a Vékony-értől nyugatra húzódó magasparton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 106050; Y 767524		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0527/18, 0527/19		
Lelőhely jellege	bronzkori és vaskori (kelta) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Dál-Zsiga-tanya**		
Nyilvántartási szám	55019	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	173
Lelőhely névváltozata	125. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Dáli-tanyák határrészben, a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a valamikori Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 101648; Y 767938		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0563/21, 0563/25, 0563/48, 0563/50, 0563/61		
Lelőhely jellege	szórványos rézkori és bronzkori (kora bronzkor) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése, mérete és a geomorfológiai adottságok alapján elképzelhető, hogy összetartozik az 54996 (Makó 151), 54997 (Makó 152) és az 55020 (Makó 174) nyilvántartási számú lelőhelyekkel.		

Lelőhely név	Dál-Zsiga tanyától DNy-ra		
Nyilvántartási szám	55020	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	174
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre a Dáli-tanyák határrészben, a Sámson–Apátfalvi–Szárazér és a Királyhegyesi–Száraz-ér kereszteződésétől keletre a valamikori Dáli-ér meanderei mentén helyezkedik el a jelenleg kicsi kiterjedésűnek ismert lelőhely.		
EOV koordináták	X 101423; Y 767940		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0563/21, 0563/23, 0563/24, 0563/25, 0563/29, 0563/30, 0563/48, 0563/49, 0563/50, 0563/61		
Lelőhely jellege	bronzkori (kora és késő bronzkor) és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Elhelyezkedése, mérete és a geomorfológiai adottságok alapján elképzelhető, hogy összetartozik az 54996 (Makó 151), 54997 (Makó 152) és az 55019 (Makó 173) nyilvántartási számú lelőhelyekkel.		

Lelőhely név	Igási úti ÁG.		
Nyilvántartási szám	55022	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	176
Lelőhely névváltozata	128. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre az Igási-tanyák határrészben, az Igási úton található Igás, Gorzsai Állami Gazdaságok épülettömbjétől délre található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 107395; Y 764420		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0363/23		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igási ugar II.		
Nyilvántartási szám	55024	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	178
Lelőhely névváltozata	130. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, az Igási-ugar határrészben az Igási úttól keletre, a Rákosi úttól nyugatra egy elszántott érmeder nyugati magaspartján található a lelőhely.		

EOV koordináták	X 104338; Y 764225
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0380/120
Lelőhely jellege	szórványos császár kori (szarmata) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Igási ugar III.**		
Nyilvántartási szám	55025	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	179
Lelőhely névváltozata	131. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, az Igási-ugar határrészben az Igási úttól keletre, a Rákosi úttól nyugatra egy elszántott érmeder hajlatának belső vonalán, a keleti magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 104817; Y 764551		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0382/24		
Lelőhely jellege	szórványos császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Mikócsai járandó, Joó-tanya**		
Nyilvántartási szám	55026	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	180
Lelőhely névváltozata	132. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Makó–Királyhegyes úttól északra, a Mikócsai-járandó határrész keleti oldalán, egy korabeli vízfolyásokkal tagolt felszínen az egyik kanyarulat által közrefogott magaslaton, a Vashalom közelében található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98486; Y 765604		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0620/11		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai alapján elképzelhető, hogy egybetartozik az 55127 és 55017 nyilvántartási számú lelőhelyekkel.		

Lelőhely név	Makó-királyhegyesi út és a vasút kereszteződése		
Nyilvántartási szám	55027	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	181
Lelőhely névváltozata	133. lelőhely; ERD 1.		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterületének határában, attól északkeletre, a Makó–Királyhegyesi út és a Makó–Hódmezővásárhely vasútvonal kereszteződésében, a vasúti sínek két oldalán, egykor a környező vizenyős területből kiemelkedő magaslaton található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98817; Y 762401		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	10426, 10427/1, 10427/2, 10428/2, 10428/8, 10433/1, 10433/2, 10433/3, 10434/2, 10434/3, 10438, 10524/1, 10554, 10556/1, 10556/2, 10556/3, 10557/2		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és ismeretlen korú településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); próbafeltárás (2013); régészeti megfigyelés (2013); adatgyűjtés (2013)		
Megjegyzés	A 2013-ban előzetes régészeti dokumentáció készítéséhez kapcsolódó próbafeltárás során ismeretlen korú régészeti jelenségek kerültek elő.		

Lelőhely név	Makó-királyhegyesi úttól DK-re I.		
Nyilvántartási szám	55034	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	182
Lelőhely névváltozata	134. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Mikócsai-járandó északi részén, a Makó–Királyhegyes úttól délre, az M43 autópálya előtt, a Mikócsai-csatornától északra, annak korabeli magaspartján helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99488; Y 763742		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0630/32, 0630/33, 0630/34		
Lelőhely jellege	szórványos őskori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Makó-királyhegyesi úttól DK-re V.		
Nyilvántartási szám	55036	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	184
Lelőhely névváltozata	136. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-ugar nevű határrészben, az M43 autópályától északra, a Királyhegyesi úttól délkeletre található a lelőhely egy egykori vízfolyás északi magaspartján.		
EOV koordináták	X 101173; Y 765645		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0596/13, 0596/43, 0596/59, 0596/61		
Lelőhely jellege	szórványos császár kori (szarmata) és középkori településnyomok		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Makó-királyhegyesi úttól ÉNy-ra I.**		
Nyilvántartási szám	55037	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	185
Lelőhely névváltozata	137. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákosi-járandó északi részén, az M43 autópályától északra egy korabeli vízfolyás kanyarulatának délnyugati magaspartján helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101345; Y 764883		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0417/23		
Lelőhely jellege	szórványos népvándorláskori és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	Elhelyezkedése alapján az 52731 nyilvántartási számú lelőhellyel egy egységhez tartozik.		

Lelőhely név	**Mikócsa III.**		
Nyilvántartási szám	55038	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	186
Lelőhely névváltozata	138. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-ugar határrész keleti oldalán a Sámson–Apátfalvi–Szárazér nyugati partján a Dáli Iskola és gátőrház mellett és azok területén található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101441; Y 766675		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0595/1, 0595/2, 0595/3, 0595/4, 0596/11, 0596/13, 0596/33, 0596/34, 0596/52, 0596/53, 0601, 0602		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata); népvándorláskori (késő avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2012)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Püspök-ugar**		
Nyilvántartási szám	55039	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	187
Lelőhely névváltozata	139. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre a Püspök-ugar északi részén található Habtató határrészben, a Makó–Kövegy úttól délre, a Kossuth tsz. vonalában helyezkedik el a lelőhely.		

EOV koordináták	X 98021; Y 766275
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0622/41
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és középkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Rákosi-tanya III.**		
Nyilvántartási szám	55040	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	188
Lelőhely névváltozata	140. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákosi-tanyák határrészben, Rákos közelében, a Rákosi úttól délre, a Vékony-ér északi részének déli magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 106827; Y 768451		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0525/9, 0525/10		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Sertésteleptől D-re**		
Nyilvántartási szám	55041	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	189
Lelőhely névváltozata	141. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterületétől északkeletre, a rákosi úttól délkeletre egy lapos, alig kiemelkedő, korabeli vízfolyásokkal határolt területen helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 99798; Y 762292		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	10405/16, 10405/17, 10405/18, 10405/44		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata) és középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); régészeti megfigyelés (2011, 2015); adatgyűjtés (2014)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült leletanyag alapján összetartozik az 55147 nyilvántartási számú (valamint a korábbi, mára törölt 60095 nyilvántartási számú) lelőhellyel.A lelőhely és környezete erőteljesen fel lett töltve az elmúlt egy évtized során.		

Lelőhely név	Makó, Szennyvízcsatorna		
Nyilvántartási szám	55043	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	190
Lelőhely névváltozata	142. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra az Igási-járandó határrészben egy mesterségesen megásott csatorna derékszögletű hajlatában került elő a régészeti lelőhely.		
EOV koordináták	X 100894; Y 761575		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	10353, 10354, 10357		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült leletanyagok alapján valószínűleg összetartozik az 55143 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	Makó-Vashalomtól DNy-ra		
Nyilvántartási szám	55045	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	191
Lelőhely névváltozata	143. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Makó–Királyhegyes úttól északra, a Mikócsai-járandó határrész keleti oldalán, egy korabeli vízfolyás meanderének belső részéhez kapcsolódó magaslaton, a Vashalomtól nyugatra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98322; Y 765154		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0637/59, 0637/60, 0637/62, 0637/184		
Lelőhely jellege	szórványos őskori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	Igási ugar IV.		
Nyilvántartási szám	55046	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	192
Lelőhely névváltozata	144. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Sós-tói-ugar határrészben, a Makó–Földeák úttól keletre, az M43 autópályától északra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 104100; Y 761201		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0186/62, 0186/63, 0186/176		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett	terepbejárás (1973)		

tevékenység és ideje	
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Makó-45/2. sz. tanya**		
Nyilvántartási szám	55047	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	193
Lelőhely névváltozata	145. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási úttól nyugatra, az Igási-ugar határrész déli részén található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102184; Y 761633		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0184/21, 0184/22, 0184/23, 0184/24, 0185/1, 0186/4, 0186/15		
Lelőhely jellege	szórványos Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Olajkút**		
Nyilvántartási szám	55051	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	194
Lelőhely névváltozata	146. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Makó–Királyhegyes úttól északra, a Mikócsai-járandó határrészben, egy korabeli vízfolyás meanderének nyugati magaspartján található a lelőhely. Egy olajkút fúrása során megbolygatott területről kerültek elő a leletek.		
EOV koordináták	X 98263; Y 764157		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0637/135, 0637/136, 0637/137		
Lelőhely jellege	középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Igási ugar V.**		
Nyilvántartási szám	55053	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	195
Lelőhely névváltozata	147. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Sós-tói-ugar határrészben, a Makó–Földeák úttól keletre, az M43 autópályától északra, a közigazgatási határ közelében található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 104431; Y 761828		

A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0186/62
Lelőhely jellege	népvándorláskori és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése és elhelyezkedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.

Lelőhely név	**Rákosi-tanya I.**		
Nyilvántartási szám	55067	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	196
Lelőhely névváltozata	149. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákosi-tanyák határrész déli területén, a Vékony-ér északi magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 105860; Y 768812		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0531/16, 0531/17, 0531/18		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Rákosi-tanya II.**		
Nyilvántartási szám	55068	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	197
Lelőhely névváltozata	150. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákosi-tanyák határrészben, Rákos közelében, a Rákosi úttól délre, a Vékony-ér északi részének déli magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 107073; Y 769115		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0525/15, 0525/16		
Lelőhely jellege	középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); adatgyűjtés (2014)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált, pontosan ismeretlen (háromszög alakúként rögzített) kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. Innen indul északi irányba egy kettős vonalvezetésű légifotóról és műholdfelvételről azonosítható több, mint 5 km hosszú földmű.		

Lelőhely név	**Vágott-halom**		
Nyilvántartási szám	55070	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	198
Lelőhely névváltozata	151. lelőhely		

Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-ugar határrészben, a Makó–Királyhegyes úttól délre, az M43 autópálya előtt, a felüljáróhoz felvezető töltés mellett keletre található a lelőhely.
EOV koordináták	X 100642; Y 764806
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0598/12, 0625/9, 0626/13, 0626/23
Lelőhely jellege	Árpád-kori temető és ismeretlen korú halomsír
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); mentő feltárás
Megjegyzés	A területen halom jelenleg nem látható, azt valószínűleg teljesen elhordták. Az M43 autópálya építését megelőző régészeti feltárások során az 52731 nyilvántartási számú lelőhely déli részén előkerült Árpád-kori temetővel lehetséges, hogy összetartozott, ezt azonban megfelelően akkor nem lehetett igazolni. A temető feltárásával vagy roncsolás-mentes műszeres vizsgálatával lehet, hogy megállapítható a lelőhely pontos elhelyezkedése, állapota és összefüggése a közelben található másik lelőhellyel.

Lelőhely név	**Vörös-kereszt**		
Nyilvántartási szám	55073	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	199
Lelőhely névváltozata	152. lelőhely; 241. lelőhely; Vöröskereszt II.; Makó-Vörös-kereszt (korábban még Makó-Vörös-kereszt II.)		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől nyugatra, az Öszegedi út nyomvonalán az ott található határkereszt környezetében helyezkedik el az út mindkét oldalán.		
EOV koordináták	X 98177; Y 757893		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	050, 051/2, 051/4, 051/5, 051/6, 051/7, 051/9, 051/10, 051/11, 051/12, 051/13, 051/14, 051/15, 051/16, 051/17, 051/20, 051/21, 051/22, 051/23, 051/25, 051/26, 051/27, 051/28, 051/29, 051/30, 051/31, 3985, 3986, 3987, 3988, 3989, 3990, 3991, 3992/1, 3992/2, 3992/3, 3992/4, 3994/1, 3994/2, 3994/3, 3994/4, 3995, 3996/1, 4009, 4026/2, 4026/3, 4029, 4030, 4031, 4032, 4033, 4034, 4035, 4036, 4037, 4038, 4039, 4040, 4041, 4042, 4142, 4144, 4145/1, 4145/2, 4146/2, 4146/3, 4147, 4148, 4150, 4157, 4158, 20533, 20536, 20538, 20539, 20540, 20541, 20542, 20544, 20546, 20697, 20699, 20700, 20701, 20702, 20703, 20704, 20705, 20706, 20708, 20709, 20710, 20711, 20712, 20714, 23404, 23405, 23406, 23407, 23408, 23409, 23410, 23411, 23412, 23413, 23415, 23481, 23483, 23484, 23485, 23486, 23488, 23706, 23707, 23708, 23712, 23724		
Lelőhely jellege	őskori; rézkori (késő rézkor, Baden kultúra); bronzkori (kora bronzkor, Makó kultúra); császár kori (szarmata); Árpád-kori; középkori településnyomok, valamint bronzkori (kora bronzkor, Makó kultúra); császár kori (szarmata) temetők		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 2002, 2014); műszeres lelőhelyfelmérés (geofizika) (2013); próbafeltárás (2014); mentőfeltárás (1931); megelőző feltárás (2015); régészeti megfigyelés (2012); adatgyűjtés (2013); helyszíni szemle (2011)		
Megjegyzés	A lelőhely a régészeti szakirodalomban a kora bronzkori Makó kultúra névadó lelőhelyévé vált a Párducz Mihály feltárásán előkerült hamvasztásos sír alapján (Párducz 1939).		

Lelőhely név	Lonovics-dűlő I.		
Nyilvántartási szám	55076	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	200
Lelőhely névváltozata	153. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a Belső–Nyomás határrész északi és a gacsibai határ nyugati részén a Szőke-csatorna és Gacsibai-csatorna találkozásánál található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102225; Y 755338		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	095, 0109, 0112/3, 0112/4, 0145/2, 0146/7, 0146/8, 0146/23, 0146/24, 0146/25		
Lelőhely jellege	rézkori (késő réskor, Baden kultúra) és bronzkori (kora bronzkor) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Lonovics-dűlő II.		
Nyilvántartási szám	55077	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	201
Lelőhely névváltozata	154. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a gacsibai határ nyugati részén az Ürmösi-csatorna és az Ürmösi-mellékcsatorna találkozásánál található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102743; Y 755876		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0154/13, 0154/21		
Lelőhely jellege	rézkori (késő réskor, Baden kultúra) és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A lelőhely kiterjedése valószínűleg az Ürmösi-mellékcsatornától északra nagyobb lehet. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült leletanyag alapján valószínűleg összetartozik a 42434 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	Paphát III.		
Nyilvántartási szám	55080	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	204
Lelőhely névváltozata	157. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Makó–Földeák úttól nyugatra, a használaton kívüli hulladéklerakó alatt és környezetében helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101958; Y 760416		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0141/81, 0141/82, 0141/83, 0141/84		
Lelőhely jellege	bronzkor (késő bronzkor, Gáva kultúra); császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok, valamint népvándorláskori (avar) és ismeretlen korú temető		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); megelőző feltárás (2015); adatgyűjtés (2015); régészeti megfigyelés (2015); helyszíni szemle (1998, 2011)
Megjegyzés	A lelőhely hulladéklerakót körülvevő övárok nyomvonalában feltárva.

Lelőhely név	**Nagy István-halom**		
Nyilvántartási szám	55081	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	205
Lelőhely névváltozata	158. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Makó–Földeák úttól nyugatra, a használaton kívüli hulladéklerakótól keletre helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101948; Y 760732		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0141/81, 0176/2, 0176/6, 0179/100		
Lelőhely jellege	bronzkori és népvándorláskori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); adatgyűjtés (2015)		
Megjegyzés	A lelőhely kiterjedése valószínűleg nagyobb lehet.		

Lelőhely név	**Paphát IV.**		
Nyilvántartási szám	55101	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	209
Lelőhely névváltozata	163. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Jángori határrészben a Papháti iskolától délre helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102069; Y 759184		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0148/15, 0148/16, 0148/17, 0148/18		
Lelőhely jellege	bronzkori és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Vitahalom**		
Nyilvántartási szám	55103	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	210
Lelőhely névváltozata	165. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterülete mellett a Kenderföldeknél északnyugati irányba helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99300; Y 758787		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3623, 3624/3, 3624/5, 3624/6, 3624/7, 3663		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		
A lelőhelyen végzett	terepbejárás (1973); tervásatás (1967)		

tevékenység és ideje	
Megjegyzés	A halomsírt 1967-ben Gazdapusztai Gyula feltárta, anyaga közöletlen.

Lelőhely név	**Tömpös I.**		
Nyilvántartási szám	55115	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	212
Lelőhely névváltozata	173. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől nyugatra a Maros töltése és az Ószegedi út között található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99088; Y 754252		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	032, 039/13, 039/14, 039/15, 039/16, 039/17, 039/18, 040		
Lelőhely jellege	késő középkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A lelőhely a gátépítési munkák során valószínűleg sérülhetett.		

Lelőhely név	**Tömpös II.**		
Nyilvántartási szám	55116	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	213
Lelőhely névváltozata	174. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől nyugatra az Ószegedi út és az onnan északi irányba a Katona-tanyához ágazó műút mentén található a lelőhely a Dorka-dűlőben.		
EOV koordináták	X 99087; Y 755312		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	056/8, 056/11, 056/12, 056/13, 056/14, 056/15, 056/16, 056/17, 056/18, 057, 058		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Jángor**		
Nyilvántartási szám	55118	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	215
Lelőhely névváltozata	176. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Makó–Földeák úttól nyugatra, a Kettős-halom mellett és annak környezetében helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101279; Y 760177		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0137/3, 0137/4, 0137/6, 0137/54, 0137/55, 0137/56, 0137/57		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni		

	revíziója szükséges. Az elhelyezkedése és a geomorfológiai adottságok alapján a 84727 nyilvántartási számú lelőhellyel összetartozik.

Lelőhely név	**Vashalom**		
Nyilvántartási szám	55127	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	221
Lelőhely névváltozata	183. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Mikócsai-járandó határrészben, a Makó–Kövegy műúttól északra egy természetes mélyedés keleti magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98623; Y 765440		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0616/85 0625/9, 0637/89		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A lelőhely területén található az 55017 nyilvántartási számú településnyom. A halmot jelenleg is szántják.		

Lelőhely név	**Péterhalom**		
Nyilvántartási szám	55128	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	222
Lelőhely névváltozata	185. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Rákosi-ugar határrészben, a Makó–Rákos műúttól keletre, az M43 autópályától északra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 103263; Y 764933		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0423/16, 0423/33, 0423/34, 0423/35, 0423/39		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	Közvetlenül a halmot nem, de a környékét jelenleg is szántják.		

Lelőhely név	**Jángorhalom**		
Nyilvántartási szám	55130	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	224
Lelőhely névváltozata	186. lelőhely; Kettőshalom		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Jángor határrész keleti oldalán, a Makó–Földeák úttól nyugatra, annak közelében egy a régi zsidó temetőtől északra húzódó természetes magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101390; Y 760150		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0137/6, 0137/7, 0137/50, 0137/51, 0137/54, 0137/55, 0137/56, 0137/57		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)
Megjegyzés	A halom környékét jelenleg művelik. Közelében helyezkedik el az 55118 nyilvántartási számú lelőhely, azzal valószínűleg összetartozik.

Lelőhely név	**Korondahalom**		
Nyilvántartási szám	55136	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	226
Lelőhely névváltozata	188. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, az Igási-járandó határrészben, a valamikori Lenin Tsz. kertészetétől nyugatra a Makó–Igási és Makó–Rákosi út között helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101092; Y 762344		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0402/10		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973)		
Megjegyzés	A halom védett, jelenleg nem áll művelés alatt.		

Lelőhely név	**M43 20. lelőhely**		
Nyilvántartási szám	55138	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	228
Lelőhely névváltozata	200. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra az Innenső–Jángor és az Igási-ugar határrészek között helyezkedik el a lelőhely a Makó–Földeák út nyomvonalán hosszasan.		
EOV koordináták	X 102337; Y 760829		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0179/18, 0179/19, 0179/20, 0179/23, 0179/115, 0179/116, 0179/117, 0179/118, 0179/119, 0179/120, 0179/121, 0179/122, 0179/123, 0179/124, 0180, 0181/1, 0182/44, 0183, 0184/35, 0184/58, 0184/59, 0184/60, 0184/61, 0184/62, 0184/63, 0184/64, 0184/65, 0184/66, 0184/67, 0184/68, 0184/69, 0184/70, 0184/71, 0184/72, 0184/73, 0184/74, 0184/75, 0184/76, 0184/77, 0184/78, 0184/79, 0184/80, 0184/82, 0184/84		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori szarmata településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973); megelőző feltárás (2008)		
Megjegyzés	A Makó elkerülő út nyomvonalának építésével érintett lelőhelysáv feltárva. Az előkerült régészeti jelenségek és leletek tudományos feldolgozása részben megtörtént (Heipl 2017). A lelőhely jelenleg ismert kiterjedése az út nyomvonalát követi, attól keleti és nyugati irányba is nagy valószínűséggel bővül, helyszíni revíziója ajánlott.		

Lelőhely név	M43 22. lelőhely		
Nyilvántartási szám	55142	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	230
Lelőhely névváltozata	202. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Jángori határrészben a Penyák-dűlő keleti részén, a Jángori-csatornától délre, a Makó–Földeák úttól nyugatra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 100636; Y 760499		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3435/2, 3438/1, 3438/2, 3439/5, 3439/9, 3439/10, 3439/11, 3439/12, 3439/13, 3441/2, 3441/3, 3443/2, 3443/3, 3444/4, 3444/5, 3444/7, 3444/8, 3445/2, 3445/3, 3447/5, 3447/6, 3456/2, 3473, 3474/4, 3476/6, 3475, 3476/2, 3477/1		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	M43 23. lelőhely		
Nyilvántartási szám	55143	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	231
Lelőhely névváltozata	203. lelőhely; Igási Járandó II.; M43 24-26. lelőhely; 204-206. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A lelőhely a településtől északra, az Igási-járandó déli részén, a Makó elkerülő út nyomvonalán, főként a vasúttól keletre található. Területét természetes magaslatok és mélyedések tagolják.		
EOV koordináták	X 100876; Y 761275		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	10305/1, 10305/2, 10305/3, 10306/8, 10306/9, 10306/10, 10306/12, 10306/15, 10306/16, 10306/17, 10306/18, 10306/19, 10306/23, 10306/24, 10306/33, 10306/34, 10306/35, 10306/36, 10307, 10308/3, 10308/4, 10308/5, 10308/6, 10308/7, 10308/8, 10308/9, 10308/10, 10308/11, 10308/12, 10308/13, 10308/14, 10309/1, 10309/2, 10309/3, 10309/4, 10309/5, 10309/6, 10310/1, 10310/6, 10310/7, 10310/9, 10310/10, 10310/11, 10310/12, 10310/13, 10310/14, 10310/15, 10310/16, 10310/17, 10310/18, 10310/19, 10310/20, 10310/21, 10311/1, 10311/2, 10312/1, 10312/2, 10313, 10314, 10315/2, 10315/3, 10315/4, 10317/7, 10317/8, 10317/9, 10317/10, 10317/11, 10317/12, 10317/13, 10317/15, 10317/16, 10317/17, 10317/19, 10317/20, 10317/21, 10317/22, 10317/23, 10317/24, 10317/25, 10317/27, 10317/28, 10317/29, 10317/30, 10317/31, 10317/32, 10318/1, 10318/2, 10318/3, 10318/5, 10318/6, 10319/1, 10319/2, 10319/3, 10319/4, 10319/5, 10319/6, 10320/3, 10320/4, 10320/5, 10320/7, 10320/8, 10320/9, 10320/11, 10320/12, 10320/13, 10320/14, 0321/1, 10321/2, 10321/3, 10321/5, 10321/6, 10322/4, 10322/5, 10322/6, 10322/7, 10322/8, 10322/9, 10322/10, 10322/11, 10322/12, 10322/13, 10322/14, 10322/15, 10323/1, 10323/2, 10323/3, 10323/4, 10324/4, 10324/5, 10324/6, 10324/7, 10324/8, 10324/9, 10324/10, 10324/11, 10324/12, 10324/13, 10324/14, 10324/15, 10325/1, 10325/2, 10325/3, 10325/4, 10326/1, 10326/2, 10326/3, 10327/3, 10327/4, 10327/5, 10327/7, 10341/2, 10343, 10344/1, 10344/2, 10345/1, 10345/2, 10345/3, 10346/1, 10346/2, 10346/3, 10347/1, 10347/2, 10348, 10349, 10350/1, 10350/2, 10350/3, 10351/2, 10358/2, 10358/3, 10363, 10364/1, 10365/3, 10365/4, 10365/5, 10365/6, 10368/2		

Lelőhely jellege	őskori; bronzkori (kora bronzkor, Makó kultúra; késő bronzkor, Halomsíros kultúra); vaskori (szkíta, kelta); császár kori (szarmata); Árpád-kori és középkori településnyomok, valamint rézkori (középső rézkori, Bodrogkeresztúri kultúra); császár kori (szarmata) és honfoglaláskori temetők
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002); megelőző feltárás (2008); próbafeltárás (2013); régészeti megfigyelés (2013); adatgyűjtés (2013); helyszíni szemle (2013)
Megjegyzés	A nagyméretű lelőhelypoligon a korábbi felszíni vizsgálatok (terepbejárás) alkalmával lokalizált több kisebb méretű lelőhely összevonásával keletkezett. A 2013-ban megtörtént összevonás és lelőhely megnövelés azért vált indokolttá, mert a Makó elkerülő út és a gyepmesterhez vezető bekötő út nyomvonalán végzett feltárási munkálatok alapján bebizonyosodott, hogy régészeti jelenségek azon területeken is előfordulnak, ahol a felszínen arra utaló leletek nem fordultak elő. A Makó elkerülő úttal érintett lelőhelyrészek feltárása megtörtént. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhely poligonokon nincsenek feltűntetve a feltárt területek. A lelőhelyen feltárt jelenségek és leletanyagok tudományos feldolgozása részben megtörtént (Balogh 2015, Balogh 2016, Gulyás 2012).

Lelőhely név	**M43 27. lelőhely**		
Nyilvántartási szám	55147	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	235
Lelőhely névváltozata	207. lelőhely; Ipari Park 2.; Tótkomlósi út		
Lelőhely elhelyezkedése	A lelőhely a település belterületétől északkeletre, a rákosi úttól délkeletre egy lapos, alig kiemelkedő, korabeli vízfolyásokkal határolt területen helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 99883; Y 762360		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0666/2, 0666/4, 0666/6, 0666/7, 0666/8, 0666/10, 0666/11, 0666/63, 0666/64, 0666/65, 0666/68, 10405/16, 10405/17		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2001, 2002, 2008); próbafeltárás (2010); megelőző feltárás (2008); adatgyűjtés (2014)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kiterjedése pontatlan, a lelőhely helyszíni revíziója szükséges. A terület geomorfológiai adottságai és az előkerült leletanyag alapján összetartozik az 55041 nyilvántartási számú (valamint a korábbi, mára törölt 60095 nyilvántartási számú) lelőhellyel.		

Lelőhely név	**M43 29. lelőhely**		
Nyilvántartási szám	55149	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	237
Lelőhely névváltozata	209. lelőhely; Makó Ipari Park I. ütem 3. lh.; Mikócsa-halom 3.; Mikócsa-halom II.; Makó- I. sz. Ipari park 4. lh.; ERD 2.		
Lelőhely elhelyezkedése	A lelőhely a településtől keletre, a Mikócsai-járandó határrész nyugati oldalán a mai Givaudan gyár területén helyezkedett el.		
EOV koordináták	X 98839; Y 762887		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0548/3, 0625/3, 0630/2, 0630/3, 0631/1, 0632/17, 0632/19, 0632/21, 0632/22, 0632/24, 0632/26, 0632/27, 0632/28, 0632/30, 0632/45, 0632/46,		

	0636/92, 0636/93, 0636/94, 0636/95, 0636/96, 0636/97, 0636/98, 0636/99, 0636/101, 0636/102, 0636/103, 0636/104, 0636/105, 0636/106, 0636/114, 0636/115, 10433/2, 10433/3, 10434/1, 10434/2, 10434/3, 10438, 10466, 10467, 10468, 10469, 10470, 10471, 10476, 10478, 10479, 10483/1, 10483/2, 10484, 10485, 10487, 10488, 10489, 10494/1, 10494/2, 10495, 10496
Lelőhely jellege	rézkori (középső rézkor, Bodrogkeresztúri kultúra); bronzkori (kora és késő bronzkor, Halomsíros kultúra); császár kori (szarmata); népvándorláskori (késő avar); Árpád-kori és késő középkori településnyomok, valamint bronzkori (késő bronzkori, Halomsíros kultúra); császár kori (szarmata); népvándorláskori (kora avar) temetők
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002); megelőző feltárás (2008, 2009, 2010, 2011); próbafeltárás (2009, 2011, 2013); régészeti megfigyelés (2013); adatgyűjtés (2013)
Megjegyzés	A lelőhely jelentős része az Ipari Park létesítése előtt, illetve a Makó elkerülő út nyomvonalán feltárásra került. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon ezek a részek nem kerültek feltűntetésre. A feltárási munkák során bebizonyosodott, hogy – hasonlatosan a 60114 vagy az 52731 nyilvántartási számú lelőhelyekhez – a több, korábban kisebb felszíni nyomokból lokalizálható lelőhelytest egy nagyméretű lelőhelypoligont képez, melyen a különböző régészeti időszakok nyomai egymást felülrétegezve és részben elkülönülve helyezkednek el a mélyebb és magasabb fekvésű térszíneken egyaránt. A lelőhelyen feltárt jelenségek és leletanyagok tudományos feldolgozása részben megtörtént (Benedek–Pópity–Sóskuti 2017, Sz. Wilhelm 2017).

Lelőhely név	**M43 30. lelőhely**		
Nyilvántartási szám	55150	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	238
Lelőhely névváltozata	210. lelőhely; M43 autópálya nyomvonala, Makó elkerülő szakasz		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Mikócsai-járandó határrész nyugati oldalán, a Makó elkerülő út nyomvonalán egy korabeli vízjárásokkal szabdalt kiemelkedésekkel és mélyedésekkel jellemezhető térszínen található, közvetlenül az 55153 nyilvántartási számú lelőhely mellett.		
EOV koordináták	X 98923; Y 763253		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0636/90, 0636/91, 0636/92, 0636/93, 0636/95, 0636/153, 0636/157, 0636/161, 0636/165, 0636/169, 0636/173, 0636/177, 0636/181, 0636/185, 0636/186, 0636/189, 0636/190, 0636/191, 0636/193, 0636/194, 0636/195, 0636/197, 0636/198, 0636/199, 0636/200, 0636/201, 0636/202, 0636/203, 0636/204, 0636/205, 0636/206, 0636/207, 0636/208, 0636/209, 0636/210, 0636/211, 0636/212, 0636/213, 0636/214, 0636/215, 0636/216, 0636/217, 0636/218, 0636/219, 0636/220, 0636/221, 0636/222, 0636/223, 0636/224, 0636/226, 0636/227, 0636/229, 0636/230, 0636/232, 0636/234, 0636/236, 0636/245, 0636/249		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata); népvándorláskori (késő avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002); megelőző feltárás (2008)		
Megjegyzés	A lelőhely a Makó elkerülő út nyomvonalán feltárásra került. A feltárt		

	területek a közhiteles nyilvántartásban szereplő poligonon nincsenek feltűntetve. A lelőhelyen feltárt jelenségek és leletanyagok tudományos feldolgozása folyamatban van.

Lelőhely név	M43 31. lelőhely		
Nyilvántartási szám	55153	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	239
Lelőhely névváltozata	211. lelőhely; M43 31. lelőhely; Makó elkerülő szakasz 17-20. sz. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Mikócsai-járandó határrész nyugati oldalán, a Makó elkerülő út nyomvonalán egy korabeli vízjárásokkal szabdalt kiemelkedésekkel és mélyedésekkel jellemezhető térszínen található, közvetlenül az 55150 nyilvántartási számú lelőhely mellett.		
EOV koordináták	X 98684; Y 763533		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0625/3, 0625/4, 0625/5, 0625/6, 0625/7, 0636/44, 0636/45, 0636/46, 0636/47, 0636/48, 0636/49, 0636/50, 0636/51, 0636/52, 0636/53, 0636/54, 0636/55, 0636/56, 0636/57, 0636/58, 0636/76, 0636/130, 0636/131, 0636/133, 0636/135, 0636/136, 0636/138, 0636/139, 0636/141, 0636/142, 0636/143, 0636/145, 0636/146, 0636/147, 0636/148, 0636/150, 0636/151, 0636/152, 0636/153, 0636/154, 0636/155, 0636/156, 0636/157, 0636/158, 0636/159, 0636/160, 0636/161, 0636/162, 0636/163, 0636/164, 0636/165, 0636/166, 0636/167, 0636/168, 0636/169, 0636/170, 0636/171, 0636/172, 0636/173, 0636/174, 0636/175, 0636/176, 0636/178, 0636/179, 0636/180, 0636/183, 0636/184, 0636/187, 0636/188, 0636/192, 0636/196, 0636/200, 0636/204, 0636/208, 0636/212, 0636/216, 0636/220, 0636/246, 0636/248, 0636/250, 0636/251, 0636/252, 0636/253, 0636/254, 0636/255, 0636/256, 0637/165, 0637/166, 0637/167, 0637/215, 0637/216, 0637/217, 0637/219, 0637/220, 0637/221, 0637/224, 0637/225, 0637/226, 0637/228, 0637/229, 0637/230, 0637/232, 0637/231, 0637/240, 10505/2, 10506, 10507, 10508, 10509/1, 10509/2, 10510, 10511/1, 10511/2, 10511/3, 10511/4, 10511/5, 10513/2, 10513/3, 10513/4, 10514/1, 10514/2, 10514/3, 10516/13		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar); Árpád-kori és késő középkori településnyomok, valamint szarmata temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002); megelőző feltárás (2008)		
Megjegyzés	A lelőhely a Makó elkerülő út nyomvonalán feltárásra került. A feltárt területek a közhiteles nyilvántartásban szereplő poligonon nincsenek feltűntetve. A lelőhelyen feltárt jelenségek és leletanyagok feldolgozása folyamatban van.		

Lelőhely név	**Prücskös**		
Nyilvántartási szám	55154	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	240
Lelőhely névváltozata	212. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől nyugatra, az Ószegedi úttól délre található a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 97757; Y 757883		

A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	4151, 4152, 4153, 4420, 4421, 4450, 4422, 20718, 20725, 20727/1
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és középkori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002); régészeti megfigyelés (2011, 2012, 2017)
Megjegyzés	–

Lelőhely név	**Ardics**		
Nyilvántartási szám	55192	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	242
Lelőhely névváltozata	214. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a Gacsibai-járandó déli része és a Munkástelep között helyezkedik el a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 98927; Y 758367		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3641, 3831, 3832/1, 3832/2, 3833, 3834, 3835, 3836, 3837, 3838, 3839, 3840, 3841/1, 3848		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002)		
Megjegyzés	A geomorfológiai adottságok, elhelyezkedés, kiterjedés és az előkerült leletanyag alapján feltételezhetően összetartozik az 55193 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	**Ardics II.**		
Nyilvántartási szám	55193	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	243
Lelőhely névváltozata	215. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a Gacsibai-járandó déli része és a Munkástelep között helyezkedik el a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 99076; Y 758282		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3848, 3849, 3850, 3851, 3852/1, 3852/2, 3853, 3854, 3855, 3859/1, 3862, 3863, 3864, 3865, 3866, 3867		
Lelőhely jellege	őskori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002)		
Megjegyzés	A geomorfológiai adottságok, elhelyezkedés kiterjedés és az előkerült leletanyag alapján feltételezhetően összetartozik az 55192 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	**Ardics III.**		
Nyilvántartási szám	55194	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	244
Lelőhely névváltozata	216. lelőhely		
Lelőhely	A településtől északnyugatra a Gacsibai-járandó déli része és a Munkástelep		

elhelyezkedése	között a csatornaparton, közvetlenül a Vitahalom mellett helyezkedik el a kis kiterjedésű lelőhely.
EOV koordináták	X 99222; Y 758639
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3624/6, 3624/7, 3624/8, 3624/9, 3624/10, 3625, 3626, 3628, 3629, 3630/2, 3646, 3647, 3648, 3649, 3650, 3651, 3653/1, 3653/2, 3654, 3655, 3656, 3657, 3658, 3659, 3660, 3662, 3669/2, 3710, 3711, 3712, 3713, 3716
Lelőhely jellege	bronzkor (kora bronzkor, Makó kultúra, késő bronzkor); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002)
Megjegyzés	A geomorfológiai adottságok, elhelyezkedés kiterjedés alapján feltételezhetően növekedhet a mérete.

Lelőhely név	**Vitahalom-dűlő**		
Nyilvántartási szám	55195	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	245
Lelőhely névváltozata	217. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A település északnyugati részén az Újváros szomszédságában fekvő szántókon került elő a kis kiterjedésű lelőhely a Penyák-dűlőben, a Vitahalomtól északkeletre.		
EOV koordináták	X 99728; Y 759125		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3580, 3584, 3588, 3594/4		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Jángor I.**		
Nyilvántartási szám	55196	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	246
Lelőhely névváltozata	218. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a zsidó temetőtől délre, a Jángori-csatorna nyugati partján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 100806; Y 760214		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0134/81, 0134/82, 0134/83, 0134/84, 0134/85, 0134/86, 0134/87, 0134/88, 0136/1, 0136/2, 0137/6, 0137/7, 3456/1, 3457, 3458, 3459, 3460, 3461, 3462, 3463, 3464, 3465, 3468/1, 3473, 3474/4, 3474/5, 3474/6, 3474/7, 3475, 3476/2, 3476/3, 3476/4, 3476/5, 3476/6, 3477/1, 3477/2, 3477/3, 3478, 3479, 3480/1, 3480/2, 3481, 3483, 3493, 3495, 3498, 3496/3, 3482, 3497/3, 3497/4, 3480/2, 3482		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor); császár kori (szarmata); népvándorláskori (késő avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett	terepbejárás (2002)		

tevékenység és ideje	
Megjegyzés	A terület geomorfológiai adottságai alapján elképzelhető, hogy a lelőhely folytatódik a temető alatti is.

Lelőhely név	**Jángor II.**		
Nyilvántartási szám	55197	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	247
Lelőhely névváltozata	219. lelőhely		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a zsidó temetőtől keletre, a Jángori-csatorna keleti partján található a jelenleg kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 100899; Y 760444		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3455/1, 3455/5, 3455/6, 3455/7		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2002)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Ipari park 1. ütem 5. lelőhely**		
Nyilvántartási szám	60085	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	253
Lelőhely névváltozata	Ipari park melletti 25 ha-s terület 5. szórvány; Mikócsai-halom, Ipari park II. ütem 25 ha-s terület 5. szórvány		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Mikócsai-járandó határrész nyugati oldalán, a vasúti vágány közvetlen szomszédságában helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98619; Y 762659		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	10434/2, 10524/1		
Lelőhely jellege	bronzkori (kora bronzkor, Makó kultúra) és Árpád-kori településnyomok, valamint bronzkori (kora bronzkor, Makó kultúra) temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2008); próbafeltárás (2009); megelőző feltárás (2010)		
Megjegyzés	Az 55149 nyilvántartási számú lelőhellyel valószínűleg összetartozhat. A lelőhely bizonyos részei feltárásra kerültek. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon ezek a részek nem kerültek feltűntetésre.		

Lelőhely név	**Ipari Park 1.**		
Nyilvántartási szám	60090	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	254
Lelőhely névváltozata	Ipari park II. ütem 1. lh.; Ipari Park 1.; ERD 3.		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterületétől északkeletre, a Honvéd városrésztől északra, közvetlenül a vasúti töltés és a Királyhegyesi út találkozásának környékén, illetve attól északra helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 99096; Y 762352		

A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	10405/21, 10405/24, 10405/27, 10405/30, 10405/33, 10405/34, 10405/35, 10405/36, 10405/38, 10405/44, 10405/46, 10405/47, 10405/48, 10405/49, 10405/50, 10405/51, 10405/52, 10405/53, 10405/54, 10405/55, 10410, 10417/15, 10425, 10426, 10427/1, 10427/2, 10428/1, 10428/2, 10428/5, 10428/6, 10428/7, 10428/10, 10428/11, 10433/1, 10433/2, 10433/3, 10524/1, 10525/1, 10546/1, 10554, 10555, 12202, 12203/1, 12203/2, 12205, 12206
Lelőhely jellege	újkőkori (AVK kultúra); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2008); próbafeltárás (2013); megelőző feltárás (2010); régészeti megfigyelés (2013); adatgyűjtés (2013)
Megjegyzés	A lelőhely bizonyos részei feltárásra kerültek. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon ezek a részek nem kerültek feltűntetésre.

Lelőhely név	**Ipari Park 3.**		
Nyilvántartási szám	60096	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	256
Lelőhely névváltozata	208. lelőhely; M43. 28. lh.; Ipari park II. ütem 3. lelőhely; ERD 1.		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterületétől északkeletre, a rákosi úttól délkeletre egy lapos, alig kiemelkedő, korabeli vízfolyásokkal határolt területen helyezkedik el.		
EOV koordináták	X 99640; Y 762462		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0666/31, 0666/58, 0666/59, 0666/60, 0666/69, 0666/70, 0666/71, 0666/72, 0666/75, 10405/17, 10405/18, 10405/30, 10405/46, 10405/47, 12205, 12206, 12209, 12210, 12211, 12213, 12216,		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2001, 2002, 2008); próbafeltárás (2011, 2014); megelőző feltárás (2008, 2010); régészeti megfigyelés (2011, 2012, 2013, 2015); adatgyűjtés (2014)		
Megjegyzés	A lelőhely bizonyos részei feltárásra kerültek. A közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon ezek a részek nem kerültek feltűntetésre. A terület erőteljesen feltöltésre került az elmúlt tíz év során, továbbá részben be is építették.		

Lelőhely név	**Innenső-Jángor III.**		
Nyilvántartási szám	60114	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	258
Lelőhely névváltozata	Innenső-Jángor I-IV.; József Attila Tsz. tehenészete; Innenső-Jángor II., 1., 2., 3., 4.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Innenső–Jángor határrészben a Makó–Földeák úttól nyugatra a Jángori-csatorna és a Sós-tó között elhelyezkedő markáns dombháton található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102359; Y 760050		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0141/21, 0141/24, 0141/33, 0141/34, 0141/37, 0141/38, 0141/50, 0141/51, 0141/52, 0141/53, 0141/55, 0141/79, 014180, 0141/81, 0150, 0176/3, 0179/4, 0179/16, 0179/18, 0179/19, 0179/20, 0179/23, 0179/50, 0179/113,		

	0179/115, 0179/117, 0179/119, 0179/121, 0179/123
Lelőhely jellege	bronzkori (kora bronzkor, Makó kultúra, késő bronzkor, Gáva kultúra); vaskori (szkíta, kelta); császár kori (szarmata); népvándorláskori (avar) és Árpád-kori településnyomok, valamint szarmata és avar temetők és szórványos középkori leletanyag
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	próbafeltárás (2008, 2009); ásatás (2009); helyszíni szemle (2006; 2009, 2013); adatgyűjtés (2015)
Megjegyzés	A lelőhely bizonyos részei feltárásra kerültek. Ezek a közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelypoligonon nincsenek feltűntetve. Továbbá a 2009-ben megkezdett bányaművelési tevékenység során a lelőhely jelentős részei elpusztultak. A megnyitott bányagödrök rekultiválásra kerültek, jelenleg szántók.

Lelőhely név	**Innenső-Jángor V.**		
Nyilvántartási szám	60116	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	260
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra az Innenső–Jángor határrészben a rekultivált hulladéklerakótól nyugatra a Jángori-csatornától keletre található a kis kiterjedésű lelőhely.		
EOV koordináták	X 101814; Y 759945		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0141/38		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2006)		
Megjegyzés	A korábban lokalizált kisméretű kiterjedése miatt a lelőhely helyszíni revíziója szükséges.		

Lelőhely név	**Dáli-Ugar VIII.**		
Nyilvántartási szám	71861	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	262
Lelőhely névváltozata	MOL 44. lh.; NABCS18		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli-ugar határrészben, az M43 autópályától délre, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől nyugatra helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99666; Y 766093		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0613, 0614/4, 0616/2, 0616/17, 0616/19, 0616/25, 0616/26, 0616/32, 0616/39, 0616/40, 0616/41, 0616/42, 0616/43, 0616/44, 0616/45, 0616/46, 0616/77, 0616/83		
Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor); császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok, valamint ismeretlen korú temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2009); régészeti megfigyelés (2009)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Molnár P. tanya		
Nyilvántartási szám	73479	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	263
Lelőhely névváltozata	NABCSM27; TXM Makó 4-6 kutakat összekötő vezeték, 5. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, a Makó–Földeák úttól nyugatra, az M43 autópályától délre található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 103629; Y 759571		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0169/7, 0170/1, 0175/3		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2007, 2009)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Ménesjárás		
Nyilvántartási szám	73999	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	264
Lelőhely névváltozata	RL 1		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Makó–Apátfalva út mentén a Kövegyi elágazástól kissé délre található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 97598; Y 764015		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0622/18, 0622/23, 0622/24, 0622/29, 0622/30, 0622/51, 0622/52, 0638, 0639/60, 0639/61, 0639/62, 0639/117, 0639/118, 0639/119, 0639/120, 0639/121, 0640		
Lelőhely jellege	népvándorláskori (avar) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2010); régészeti megfigyelés (2013)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Antal-tanya		
Nyilvántartási szám	74005	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	265
Lelőhely névváltozata	RL 8		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől nyugatra az Ószegedi út 5. km-étől keletre található a lelőhely az út mindkét oldalán.		
EOV koordináták	X 99246; Y 754621		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	039/2, 039/8, 039/9, 039/10, 049/1, 060/14, 060/49, 060/50, 060/51, 060/52, 060/53		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2010); régészeti megfigyelés (2012)		
Megjegyzés	A lelőhely részben elpusztult, részben elfedett.		

Lelőhely név	Pap A.-tanya I.		
Nyilvántartási szám	74411	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	266
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli–tanyák határrészben, a Makó–Kövegy úttól északra, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől keletre található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98893; Y 768761		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0583/85, 0583/86, 0583/88, 0583/89, 0583/91, 0583/92, 0583/104, 0594/1		
Lelőhely jellege	szórványos császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2009)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Pap A. tanya II.		
Nyilvántartási szám	74413	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	267
Lelőhely névváltozata	NABCSM13		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli–tanyák határrészben, a Makó–Kövegy út és az M43 autópálya között található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99012; Y 768475		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0573/202, 0573/203, 0573/205, 0573/206, 0573/207, 0573/208, 0573/209, 0573/210, 0573/211, 0573/212, 0573/213, 0573/214, 0573/215, 0573/216, 0573/217, 0573/218, 0573/219, 0573/220, 0573/221, 0573/222, 0573/223, 0573/224, 0573/225, 0573/226, 0573/227, 0573/228, 0573/229, 0573/230, 0573/232, 0573/233, 0573/236, 0573/239, 0573/306, 0578, 0583/8, 0583/9, 0583/10, 0583/11, 0583/12, 0583/13, 0583/14, 0583/15, 0583/16, 0583/17, 0583/18, 0583/19, 0583/20, 0583/21, 0583/83, 0583/96, 0583/97, 0583/99, 0583/100, 0583/101, 0583/102, 0583/103, 0586/4, 0586/24, 0586/26, 0594/1		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2009); megelőző feltárás (2013)		
Megjegyzés	Az M43 autópálya nyomvonalában a lelőhely egy része feltárva.		

Lelőhely név	Dáli-ugar IX.		
Nyilvántartási szám	74415	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	268
Lelőhely névváltozata	NABCSM17		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Dáli–ugar határrészben, a Makó–Kövegy úttól északra, az M43 autópályától délre, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől nyugatra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 99003; Y 766989		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0614/21, 0619/2, 0620/6		

Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2009)
Megjegyzés	–

Lelőhely név	**Dudás-tanya**		
Nyilvántartási szám	74417	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	269
Lelőhely névváltozata	NABCSM25		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási–ugar határrészben, Makó–Földeák úttól keletre, az M43 autópályától délre található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102824; Y 760990		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0186/35, 0186/36, 0186/37, 0186/38, 0186/39, 0186/40, 0186/105, 0186/107, 0186/110, 0186/112		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2009)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Ipari Park**		
Nyilvántartási szám	75831	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	270
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől keletre, a Makó–Királyhegyesi út északi részén, közvetlenül az út mentén található a kisméretű lelőhely.		
EOV koordináták	X 99151; Y 762699		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	12204		
Lelőhely jellege	bronzkori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2002)		
Megjegyzés	A lelőhely elhelyezkedése és a geomorfológiai adottságok alapján várható, hogy a lelőhely mérete megnövekedhet.		

Lelőhely név	**Igási-ugar, M43 60. lh.**		
Nyilvántartási szám	78657	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	272
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási-ugar határrészben található a lelőhely az M43 autópálya mindkét oldalán egy korabeli meder kanyarulatának belső oldalán.		
EOV koordináták	X 103493; Y 761060		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0186/176, 0186/177		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2010); próbafeltárás (2012); megelőző feltárás (2013); régészeti megfigyelés (2013)
Megjegyzés	Az M43 autópálya nyomvonalába eső lelőhelyrészek feltárva.

Lelőhely név	**Dáli-ugar, Varga-tanya**		
Nyilvántartási szám	78903	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	273
Lelőhely névváltozata	Dáli-ugar 1. lh., Varga-tanya		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-ugar határrészben, a Makó–Királyhegyes úttól délre, az M43 autópálya után található a lelőhely közvetlenül az út mentén.		
EOV koordináták	X 101372; Y 765367		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0596/42, 0596/58, 0596/59		
Lelőhely jellege	Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2006)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	**Dáli-ugar X.**		
Nyilvántartási szám	78905	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	274
Lelőhely névváltozata	Dáli-ugar 2. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-ugar határrészben, a Makó–Királyhegyes úttól délre, az M43 autópályától északra, egy markáns magasparton található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101080; Y 765311		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0596/13, 0596/28, 0596/42, 0596/58, 0596/73, 0596/74		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2006)		
Megjegyzés	Az 52731 nyilvántartási számú lelőhely feltárásai során tapasztalt eredmények alapján a lelőhely kiterjedése valószínűleg bővülhet.		

Lelőhely név	**Dáli-ugar XI.**		
Nyilvántartási szám	78907	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	275
Lelőhely névváltozata	Dáli-ugar 6. lh.		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli–ugar határrészben, az M43 autópályától északra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 100693; Y 765995		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0608/24		

Lelőhely jellege	bronzkori (késő bronzkor) és császár kori (szarmata) településnyomok
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2006)
Megjegyzés	–

Lelőhely név	**Ibolya utca**		
Nyilvántartási szám	80879	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	276
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	Makó belterületén az Ibolya utcában és annak környékén található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98294; Y 759385		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	1592, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608/1, 1608/2, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1631/1, 1632, 1633, 1634, 1635/1, 1635/2, 1636/17, 1637, 1638, 1639, 1666, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690, 1691/1, 1691/2, 1692, 1693, 1699, 1700, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1735/2, 1736, 1737, 1738, 1739		
Lelőhely jellege	késő középkori, kora újkori temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	régészeti megfigyelés (2012)		
Megjegyzés	A temetkezések földmunkák alkalmával kerültek elő a régészeti megfigyelés során. A temetőhöz a közelben településnyomok is tartoznak. A középkori városmag valahol a környéken található. Régészeti lelőhelyekkel kell számolni az Ibolya, Hóvirág, Pipacs, Orgona, Szép és Virág utcákban és tágabb környezetükben. A lelőhely jelentős része jelenleg beépített, nem kutatható.		

Lelőhely név	**Dáli-ugar XII.**		
Nyilvántartási szám	82461	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	277
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli–ugar határrészben, az M43 autópályától északkeletre, a Sámson–Apátfalvi–Szárazértől nyugatra található a hosszan elnyúló lelőhely.		
EOV koordináták	X 101001; Y 766657		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0596/32, 0596/33, 0596/34, 0596/68, 0603/5, 0608/24		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata); népvándorláskori (késő avar) és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2012)		
Megjegyzés	A lelőhely keleti része homokbányászás során megsemmisült.		

Lelőhely név	Dáli-ugar, Bozsogi- tanya		
Nyilvántartási szám	83677	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	278
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Dáli-ugar határrészben, az M43 autópálya nyomvonalán, időszakos vízfolyások kanyarulatai között egy kis magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 100150; Y 766096		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0608/44, 0608/46, 0608/47, 0608/48, 0608/49, 0609/1, 0610/9, 0611/3, 0612/8		
Lelőhely jellege	népvándorláskori (avar) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2013); próbafeltárás (2013); megelőző feltárás (2013)		
Megjegyzés	A lelőhely autópálya építéssel érintett része feltárva.		

Lelőhely név	Jángor III.		
Nyilvántartási szám	84727	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	279
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra a Jángori határban a Kettőshalomtól keletre, a zsidó temetőtől északkeletre, a Jángori-csatorna nyugati partján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 101209; Y 760396		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0137/1, 0137/2, 3460, 3466, 3467, 3468/1, 3468/2, 3469, 3470/1, 3470/2, 3471, 3472		
Lelőhely jellege	őskori és császár kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2013)		
Megjegyzés	A geomorfológiai adottságok és az előkerült leletanyag alapján nagy valószínűséggel összetartozhat az 55118 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	Penyák-dűlő		
Nyilvántartási szám	85109	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	280
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra a belterület közvetlen közelében, geomorfológiailag egy sík, térszintekkel alig tagolt területen található a kis kiterjedésű településnyom.		
EOV koordináták	X 99544; Y 758560		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0121/3, 0121/4, 0121/8, 3602, 3605		
Lelőhely jellege	szórványos őskori és népvándorláskori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2013)		
Megjegyzés	Kis területen a szántott felületen gyér leletanyag intenzitás volt		

	tapasztalható.

Lelőhely név	Királyhegyes-Száraz-ér		
Nyilvántartási szám	85121	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	281
Lelőhely névváltozata	Rákos határrész, Mezőhegyesi út menti dűlő		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Rákostól keletre, az 54965 nyilvántartási számú (Császárvár) lelőhelytől délre, a Királyhegyesi–Száraz-ér időszakos vízjárásával körülvett kis kiemelkedésen kerültek elő a leletek.		
EOV koordináták	X 108249; Y 771450		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0508/4		
Lelőhely jellege	bronzkori leletek		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2013)		
Megjegyzés	–		

Lelőhely név	Igási út (G5)		
Nyilvántartási szám	85419	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	282
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, az Igási-ugar határrészben, az Igási úttól keletre, az M43 autópályától északra, mintegy 100 méterre található a kisméretű lelőhely.		
EOV koordináták	X 102970; Y 762466		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0388/53, 0388/54		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	mentő feltárás (2013)		
Megjegyzés	A felszíni nyomokkal nem jelentkező településnyom egy nagyobb lelőhelyhez tartozhat. A lelőhely helyszíni revíziója ajánlott.		

Lelőhely név	Fekete-halmi-dűlő V. (névtelen halom)		
Nyilvántartási szám	87989	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	283
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Makó–Királyhegyes–Csanádalberti hármas határ közelében a Fekete-halomtól (54876 nyilvántartási számú) 15 méterre délnyugatra található a kisméretű, erősen lepusztult felületű halomsír.		
EOV koordináták	X 109602; Y 774970		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	Királyhegyes 0156/8, 0156/12, Makó 0496/2		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	Erősen erodálódott, évszázadok óta egy földút vezet át rajta. A Fekete-halom párja lehetett. Tényleges eredetét csak régészeti feltárás és geológiai fúrás igazolhatná.		
Lelőhely név	**Csorgó I. (névtelen halom)**		
Nyilvántartási szám	87991	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	284
Lelőhely névváltozata			
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól keletre, a Királyhegyesi–Száraz-ér egyik törésénél, a Vágott-halomtól 300 méterre keletre található a kisméretű, erősen lepusztult felületű halomsír.		
EOV koordináták	X 108514; Y 773313		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	Királyhegyes 0176/2, 0178/29, Makó 0498/2		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	A második katonai felmérés térképén ábrázolták, évszázadok óta út halad rajta keresztül, mely nagyban elősegítette az erózióját. Egy részét jelenleg is szántják.		

Lelőhely név	**Gerizdes**		
Nyilvántartási szám	88849	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	285
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterülete mellett a Gerizdes városrészben található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 97121; Y 761965		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0656, 6025/1, 6032/3, 6032/4, 6032/5, 6032/6, 6032/7, 6038/38, 6041, 6045, 6047, 6048, 6049, 6050, 6051, 6052, 6053, 6054, 6055, 6056, 6057, 6058, 6059, 6060, 6061, 6062, 6082/4, 6121/1, 6121/2, 6121/3, 6121/4, 6121/5, 6121/6, 6124, 6125, 6126, 6127, 6128, 6129, 6130, 6131, 6132/1, 6133, 6134, 6135, 6136, 6137, 6138, 6139, 6140/1, 6140/2, 6140/3, 6140/4, 6140/5, 6140/6, 6140/7, 6406, 6407, 6408, 6409, 6410, 6419, 6420, 6421, 6422, 6423, 6424, 6425, 6426, 6427, 6428, 6429, 6430, 6431, 6432, 6433, 6434, 6435, 6436, 6437, 6439, 6440, 6441, 6442, 6443/1, 6443/2, 6444, 6445, 6446, 6447, 6448, 6449, 6450, 6451, 6452, 6453, 6454, 6455, 6456, 6457, 6458/1, 6458/2, 6459, 6463, 6464, 6465, 6466, 6467, 6468, 6469, 6470, 6471, 6472, 6473, 6474, 6475, 6476, 6477, 6478, 6479, 6480, 6481, 6482/1, 6482/2, 6483, 6484, 6533, 6549, 6550, 6551, 6552/1, 6552/2, 6553, 6554, 6555, 6556, 6557, 6558, 6559, 6560, 6561/1, 6561/2, 6569, 6570, 6571, 10656, 10682, 10683, 10684, 10690, 10691/1		
Lelőhely jellege	őskori; császár kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok, valamint Árpád-kori temetkezések		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2014); megelőző feltárás (2014); régészeti megfigyelés (2018)		

Megjegyzés	Kiterjedése a régészeti módszerekkel jelenleg nem kutatható, beépített területek felé minden bizonnyal növekedhet.

Lelőhely név	**Szentmiklósi-telek**		
Nyilvántartási szám	90045	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	286
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől nyugatra, az Ószegedi út mentén található, az út mindkét oldalán.		
EOV koordináták	X 98525; Y 755528		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	036, 037/2, 037/4, 037/5, 037/6, 050, 054/1		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír; késő középkori település; templom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	régészeti megfigyelés (2013)		
Megjegyzés	A lelőhely a középkori Szentmiklós faluval azonosítható. A falu és a templomrom helye 18–19. századi térképeken még ábrázolva van. A templom egy magaslaton állt, amely valószínűleg egy halomsír lehetett.		

5.1.2. A közhiteles nyilvántartásban eddig még nem szereplő, de ismert régészeti lelőhelyek listája

5.1.2.1. Halomsírok

Lelőhely név	Jángori-Kettős halom		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől É-ra, a Vásárhelyi úttól Ny-ra, a Penyák-dűlőben található a halom.		
EOV koordináták	X 101176; Y 760061		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0135/2, 0136/2		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	A halom állapota: roncsolt. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,4 m, átmérő: 15x15 m.		

Lelőhely név	Kálvária-domb		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterületén található, a temetőtől K-re.		
EOV koordináták	X 98737; Y 760146		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	957, 1320, 1319		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Halom állapota: roncsolt. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 1,4 m, átmérő: 55x40 m.		

Lelőhely név	Nagy-határ		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől DK-re található, az Apátfalvi úttól DNY-ra, a Kákási járandóban található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 96682; Y 736976		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0141/9, 0148, 0639/86, 0639/87, 0639/88		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		

A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 1,5 m, átmérő: 55x30 m.

Lelőhely név	**Igási úti halom**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől É-ra, az Igási úttól Ny-ra, a Száraz-ér partján található a halom.		
EOV koordináták	X 113995; Y 766522		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0288/11		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,3 m, átmérő: 20x20 m.		

Lelőhely név	**Csorgó II.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől ÉK-re, a Királyhegyes-Száraz-ér partjától K-re található a halom.		
EOV koordináták	X 107681; Y 771853		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0506/9		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,2 m, átmérő: 15x15 m.		

Lelőhely név	**Dáli-tanyák III.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől ÉK-re, a Királyhegyesi úttól K-re, a Dáli-tanyák területén található a halom.		
EOV koordináták	X 102248; Y 767314		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0560/20		

Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,2 (0,5) m,átmérő: 65x30 m.

Lelőhely név	**Dáli-csatorna**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől ÉK-re, a Királyhegyesi úttól K-re, a Dáli-csatornától É-ra található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 100466; Y 764832		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0626/13		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 1 m, átmérő: 65x45 m.		

Lelőhely név	**Paphát V.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől ÉNy-ra, a Zsidó temetőtől Ny-ra található a halom.		
EOV koordináták	X 102749; Y 758582		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0172/36, 0172/37, 0172/39		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,2 m, átmérő: 20x20 m.		

Lelőhely név	**Paphát VI.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől É-ra, a Vásárhelyi úttól Ny-ra, közel a belterülethez található a halom.		
EOV koordináták	X 103379; Y 759831		
A lelőhellyel érintett	0175/3		

helyrajzi számok	
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,4 m, átmérő: 50x45 m.

Lelőhely név	**Paphát VII.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől É-ra, a Vásárhelyi úttól Ny-ra, közel a belterülethez található a halom.		
EOV koordináták	X 103252; Y 759791		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0175/3		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,2 m, átmérő: 45x40 m.		

Lelőhely név	**Zsidó temető**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől É-ra, a Zsidó temetőnél található a halom.		
EOV koordináták	X 100973; Y 760239		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3464, 3465, 3468/1		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,4 m, átmérő: 60x35 m.		

Lelőhely név	**Jángori csatorna**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A település belterületének É-i részén, a Jángori-csatorna mellett található a halom.		
EOV koordináták	X 100231; Y 761215		

A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	10330, 10331
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,6 m, átmérő: 35x30 m.

Lelőhely név	**Mikócsai-csatorna I.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől K-re, az Apátfalvi úttól K-re, a Mikócsai járandó területén található a halom.		
EOV koordináták	X 98897; Y 763938		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0636/29, 0636/30, 0636/31		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,3 m, átmérő: 35x20 m.		

Lelőhely név	**Mikócsai-csatorna II.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől K-re, az Apátfalvi úttól K-re, a Mikócsai járandó területén található a halom.		
EOV koordináták	X 98253; Y 764252		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0637/132, 0637/133, 0637/134		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,2 m, átmérő: 80x40 m.		

Lelőhely név	**Palotai út, Kristóf-tanya**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől K-re, a Csanádpalotai úttól É-ra, a Kristóf-tanyához közel található a halom.		

EOV koordináták	X 98436; Y 765781
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0620/11
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,3 m, átmérő: 60x30 m.

Lelőhely név	**Ménes-járás II.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől DK-re, az Apátfalvi úttól ÉK-re, a Ménes-járás területén található a halom.		
EOV koordináták	X 97231; Y 764624		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0622/24, 066/17		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,8 m, átmérő: 50x30 m.		

Lelőhely név	**Kákási-járandó I.**		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől DK-re, az Apátfalvi úttól DNy-ra, a Kákási-járandó területén található a halom.		
EOV koordináták	X 96904; Y 764271		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0139/19, 0639/31		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halom		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	helyszíni szemle (2007, 2008)		
Megjegyzés	Egész halom, felszíne erodálódott. Jelenleg azonosítható méretei: magasság: 0,3 m, átmérő: 11x30 m.		

5.1.2.2. A 2019-ben elvégzett terepbejárások során előkerült új lelőhelyek

Lelőhely név	Ardics IV.		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	Maroslelei út 27-28 kmsz. közötti területtől É-ra, a Munkástelephez közeli területen egy enyhén tagolt térfelszínen található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98625; Y 758094		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	3923/3, 3927, 3928, 3929		
Lelőhely jellege	római kori (szarmata) településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2019)		
Megjegyzés	nyilvántartásba vétele folyamatban van		

Lelőhely név	Dáli-ugar, Kiss-tanya		
Nyilvántartási szám	nyilvántartásba vétele folyamatban van	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	-
Lelőhely névváltozata	-		
Lelőhely elhelyezkedése	Csanádpalotára vezető autóút 82. kmsz.-tő ÉNy-ra egy enyhén tagolt térfelszínen található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 98381; Y 766264		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0620/7, 0620/11, 0620/12, 0620/13, 0620/14, 0620/15, 0620/17, 0620/19, 0620/20		
Lelőhely jellege	római kori (szarmata) és Árpád-kori településnyomok; szórványos újkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (2019)		
Megjegyzés	nyilvántartásba vétele folyamatban van		

5.1.3. Makó közigazgatási határait részben érintő lelőhelyek

Lelőhely név	Földeák, Földeáktól K-re, a Száraz-ér bal oldalán		
Nyilvántartási szám	56221	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	11
Lelőhely névváltozata	–		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északra, Földeáktól közvetlenül keletre, a Szárazér-Porgányi-főcsatorna nyugati magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109384; Y 762807		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0208/19, 0208/27, 0208/28, 0208/29, 0218/2, 0241, 0242, 0243, 0244, 0245, 0246, 0247/14, 0255/2		
Lelőhely jellege	császár kori (szarmata és Árpád-kori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1970, 1971, 1972, 1973)		
Megjegyzés	A lelőhely több település (Makó, Földeák) közigazgatási határát érinti, területileg Földeákhoz tartozik. Elhelyezkedése, a geomorfológiai adottságok alapján, valamint az előkerült leletanyagok szerint elképzelhető, hogy összetartozik az 54935 nyilvántartási számú lelőhellyel.		

Lelőhely név	Csanádalberti, Fekete-halom		
Nyilvántartási szám	42029	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	16
Lelőhely névváltozata	Csanádalberti - 21		
Lelőhely elhelyezkedése	Makótól északkeletre, Csanádalbertitől nyugatra, a Fekete-halmi-dűlő keleti részén a hármas határnál, a Királyhegyesi-Szárazér nyugati magaspartjain helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 109574; Y 775217		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	040/15, 040/18, 040/19, 040/20, 043, 045, 0154, 0155, 0156/8, 0156/9, 0156/10, 0156/11, 0156/12, 0495, 0496/2		
Lelőhely jellege	bronzkori (középső bronzkori, Szőreg-Perjámos és Vatya kultúra, késő bronzkori, Halomsíros és Gáva kultúra); vaskori (keleti Hallstatt kultúra, szkíta, kelta); népvándorláskori (avar); honfoglalás kori és Árpád-kori településnyomok, valamint ismeretlen korú temető		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	adatgyűjtés (1957); terepbejárás (1988, 2017); tervásatás (2017); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	A lelőhely több település (Makó, Királyhegyes, Csanádalberti) közigazgatási határát érinti, területileg Csanádalbertihez tartozik.		

Lelőhely név	Királyhegyes, Szent Péter-halmi-dűlő I.		
Nyilvántartási szám	42067	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	19
Lelőhely névváltozata	19		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, Királyhegyestől nyugatra, a Szent Péter-halmi-dűlőben a Királyhegyesi-Száraz-ér keleti magaspartján található a lelőhely.		

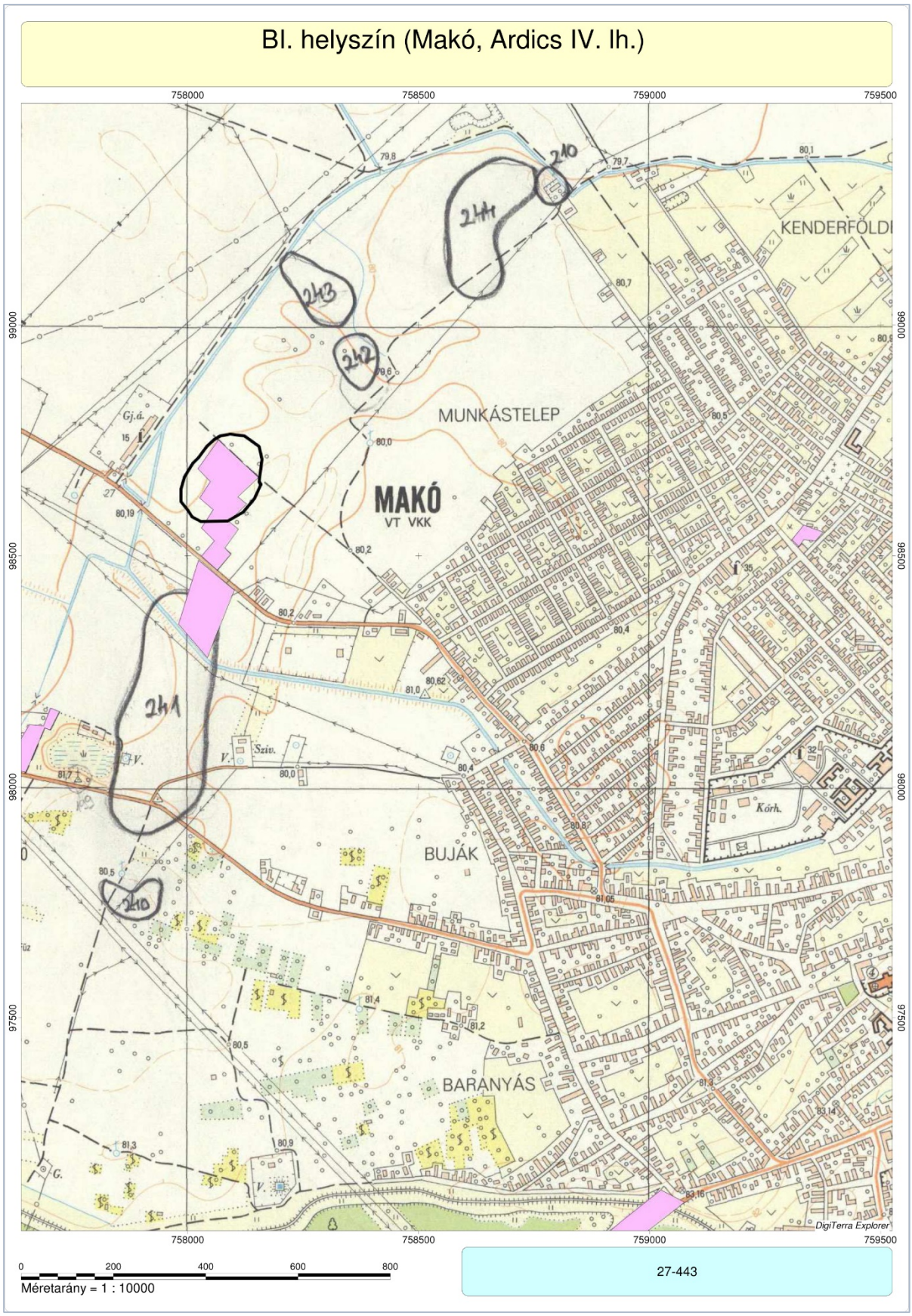
EOV koordináták	X 106549;Y 771281
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0181/9, 0181/10, 0181/11, 0507, 0512
Lelőhely jellege	népvándorláskori településnyom és bronzkori szórványlelet
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1985)
Megjegyzés	A lelőhely több település (Makó, Királyhegyes) közigazgatási határát érinti, területileg Királyhegyeshez tartozik.

Lelőhely név	**Királyhegyes, Vágott-halom**		
Nyilvántartási szám	42149	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	41
Lelőhely névváltozata	Középső-halom; 80		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, a Vágott-halmi-dűlő nyugati részén, Rákostól keletre, a Királyhegyesi-Száraz-értől (Csorgó) délre található, a Vágott-halomnak helyet adó magaslaton helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 108325; Y 772995		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0176/2, 0178/2, 0178/19, 0178/20, 0178/21, 0178/22, 0178/23, 0178/24, 0178/25, 0178/26, 0178/27, 0178/28, 0178/29, 0498/2		
Lelőhely jellege	bronzkori (kora bronzkor, késő bronzkor Gáva kultúra); Árpád-kori településnyomok, valamint ismeretlen korú halomsír		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1985); régészeti megfigyelés (2016)		
Megjegyzés	A lelőhely több település (Makó, Királyhegyes) közigazgatási határát érinti, területileg Királyhegyeshez tartozik.		

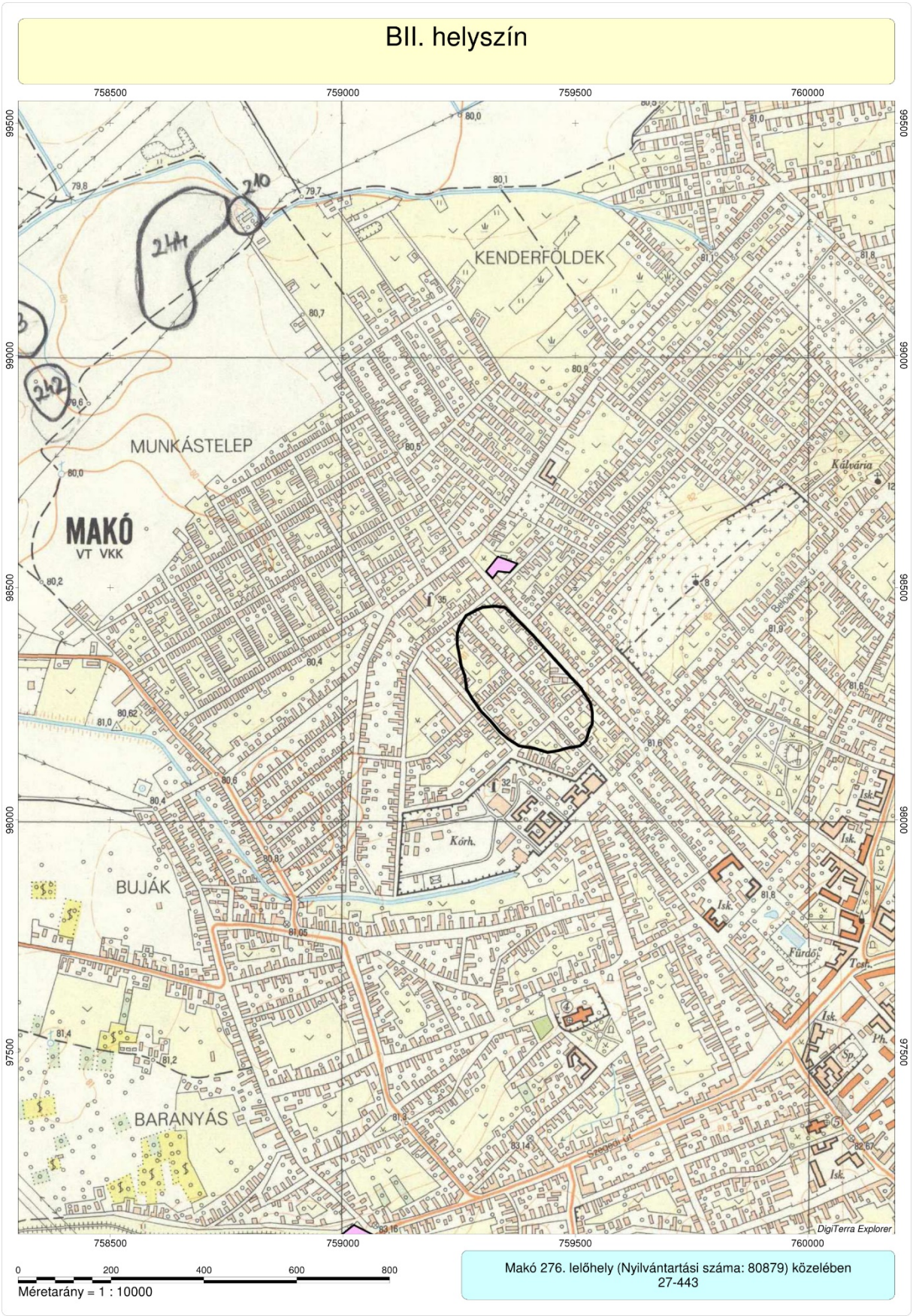
Lelőhely név	**Maroslele, Kis-gencs**		
Nyilvántartási szám	38695	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	42
Lelőhely névváltozata	47		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északnyugatra, a Kis-Gencs határrészben a Szőke-csatorna mentén helyezkedik el a lelőhely.		
EOV koordináták	X 102160; Y 754799		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0100, 0103, 0245/19, 0245/20, 0245/21, 0245/22, 0245/23, 0245/25, 0246, 0247/10, 0247/15, 0247/17, 0247/18		
Lelőhely jellege	Árpád-kori és kora újkori településnyomok		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1984)		
Megjegyzés	A lelőhely több település (Makó, Maroslele) közigazgatási határát érinti, területileg Marosleléhez tartozik.		

Lelőhely név	**Királyhegyes, Szent Péter-halom**		
Nyilvántartási szám	42197	Lelőhely közhiteles nyilvántartásban szereplő sorszáma	78
Lelőhely névváltozata	Határ-halom; Határhalom I.; Makó 64. lh.; 81		
Lelőhely elhelyezkedése	A településtől északkeletre, Rákostól délkeletre, Királyhegyestől nyugatra, a Szent Péter-halmi-dűlőben a Királyhegyesi-Száraz-ér keleti magaspartján található a lelőhely.		
EOV koordináták	X 106930; Y 771622		
A lelőhellyel érintett helyrajzi számok	0181/32, 0181/33, 0181/34, 0506/9		
Lelőhely jellege	ismeretlen korú halomsír		
A lelőhelyen végzett tevékenység és ideje	terepbejárás (1973, 1985)		
Megjegyzés	A lelőhely több település (Makó, Királyhegyes) közigazgatási határát érinti, területileg Királyhegyeshez tartozik.		

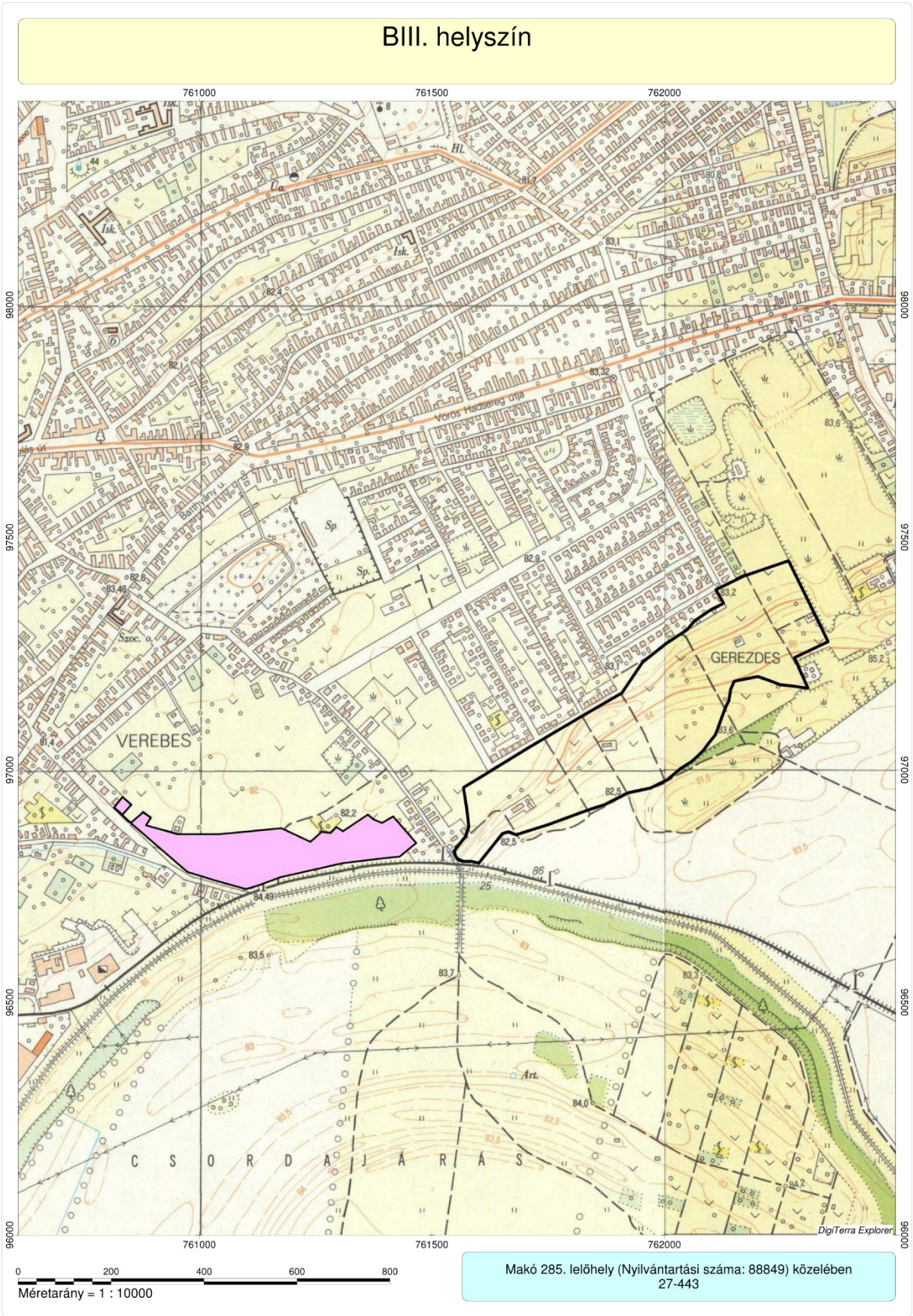
5.2. MELLÉKLET (A MÓDOSÍTÁSI HELYSZÍNEK ÉS A KÖRNYEZETÉBEN TALÁLHATÓ RÉGÉSZETI LELŐHELYEK TÉRKÉPES ÁBRÁZOLÁSAI)

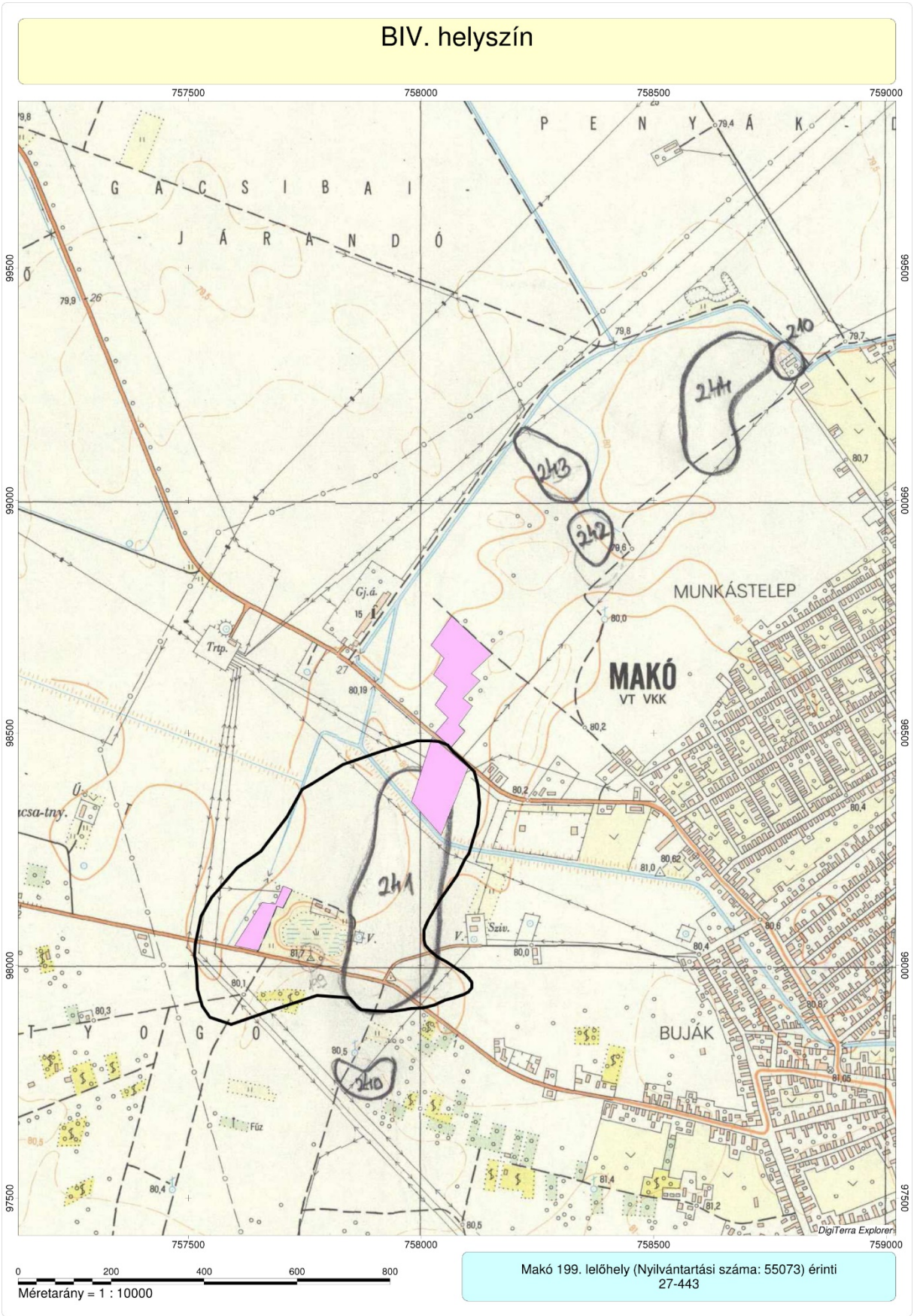
1. kép: Az ágazati átsorolással érintett BI. helyszín. és környezete, az újonnan azonosított lelőhely poligonjával.

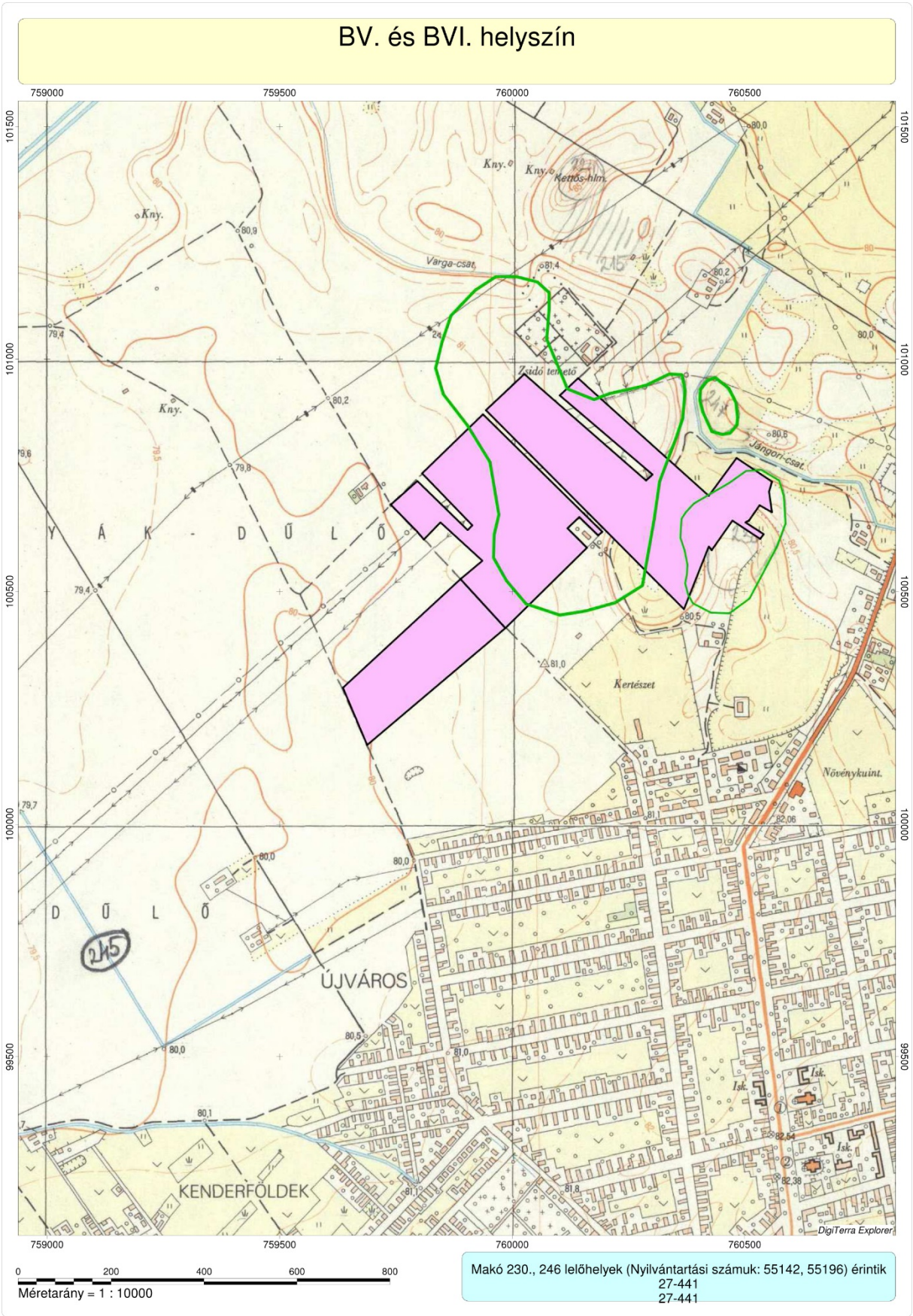
2. kép: Az ágazati átsorolással érintett BII. helyszín és környezete, a közelben található Ibolya utca (nyilvántartási szám: 80879) lelőhellyel.

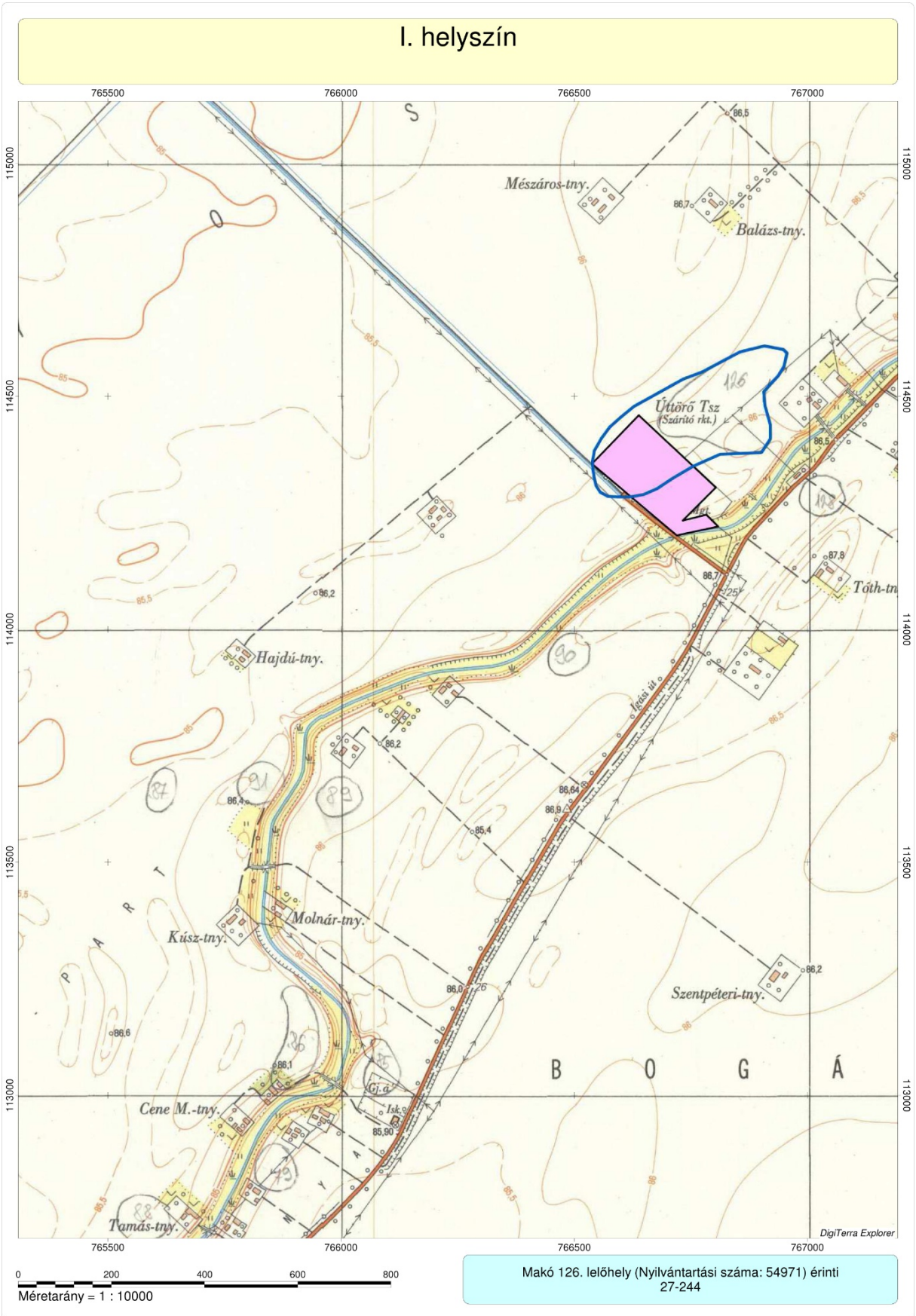
3. kép: Az ágazati átsorolással érintett BIII. helyszín és környezete, a közelben található Gerizdes (nyilvántartási szám: 88849) lelőhellyel.

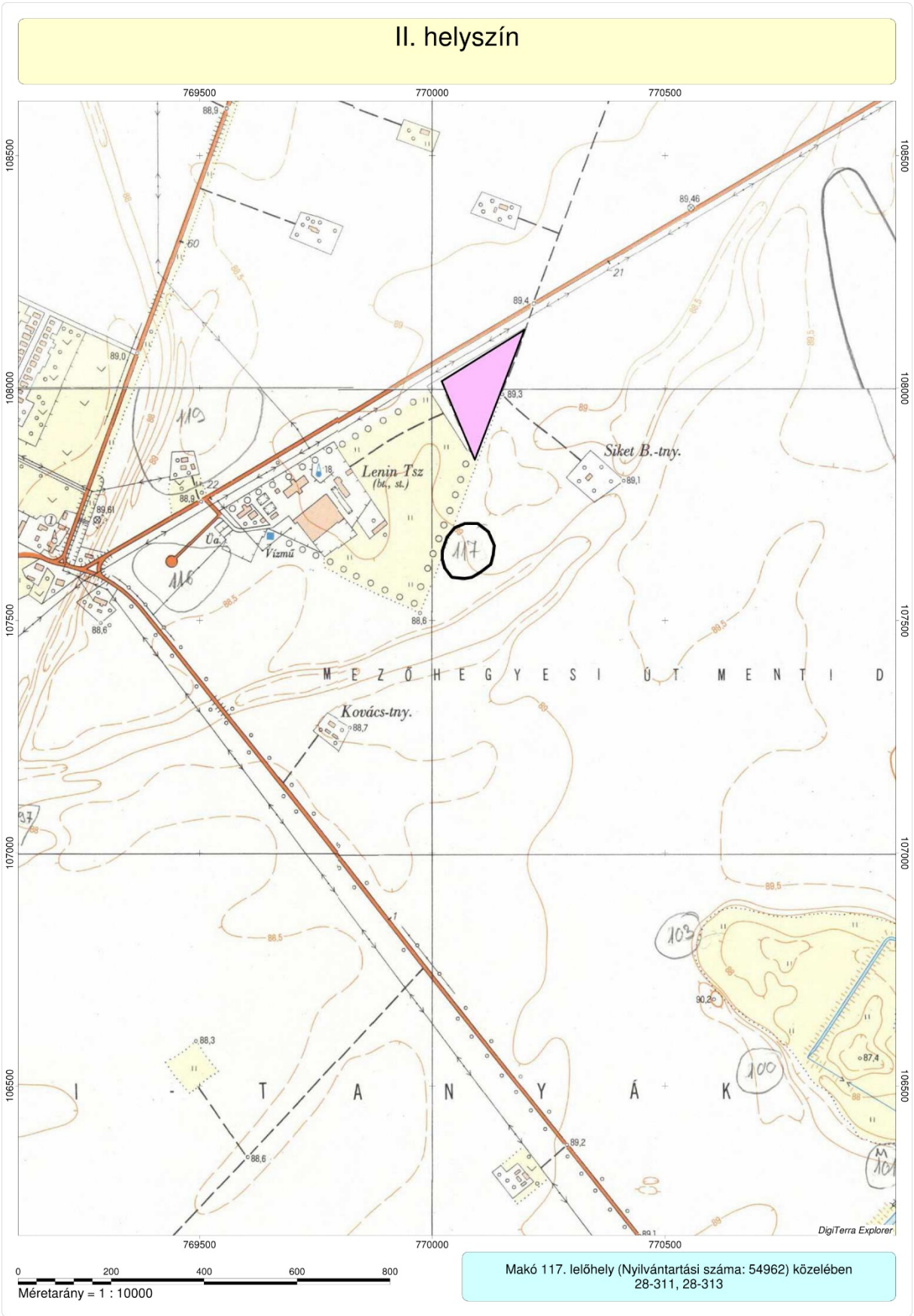
4. kép: Az ágazati átsorolással érintett BIV. helyszín és környezete, a területén található, a terepbejárás eredményeként bővülő Vörös-kereszt (nyilvántartási szám: 55073) lelőhellyel.

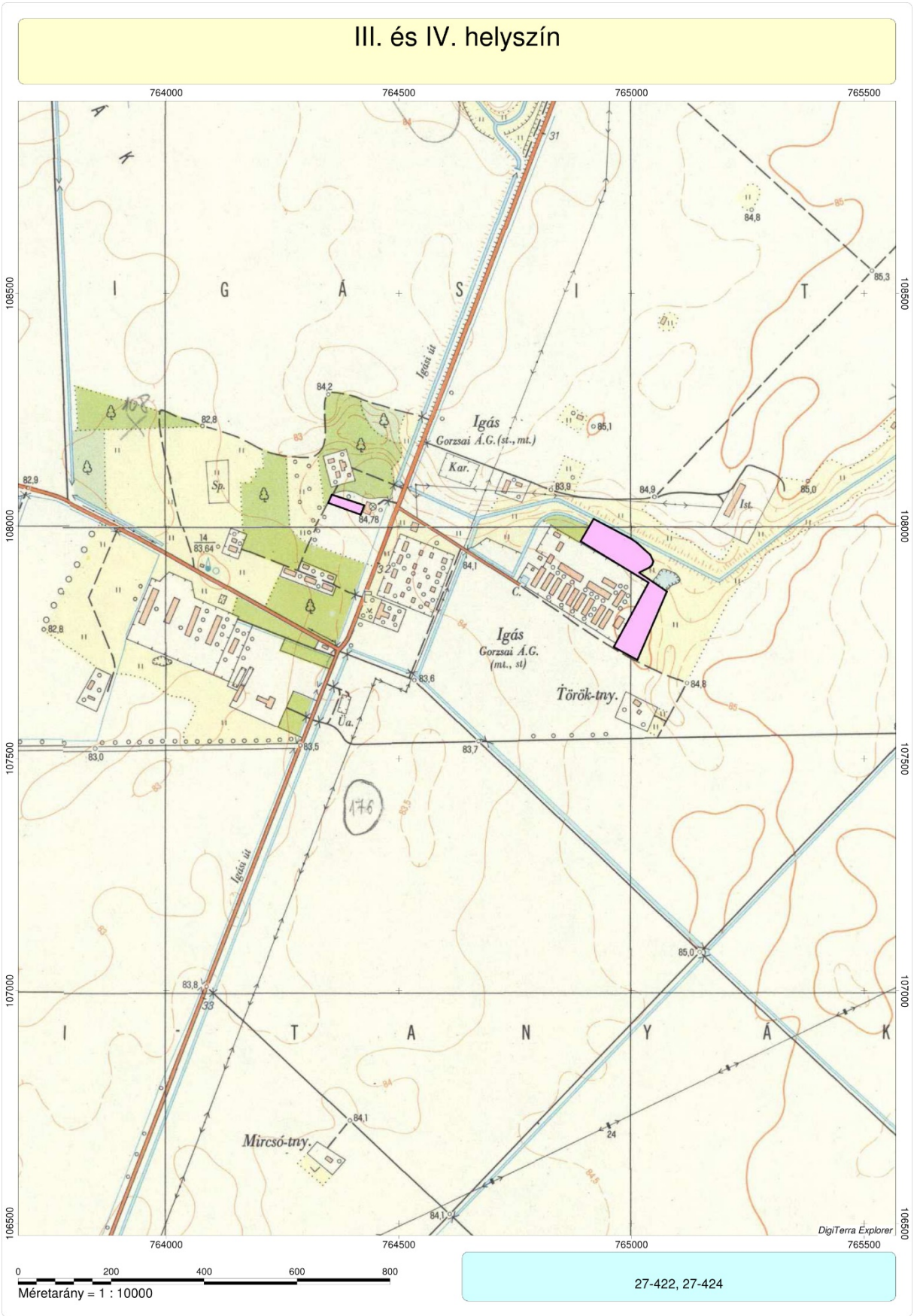
5. kép: Az ágazati átsorolással érintett BV. és BVI. helyszínek és környezetük. A BVI. helyszín esetében az érintett lelőhelyekkel (nyilvántartási számuk: 55196, 55142).

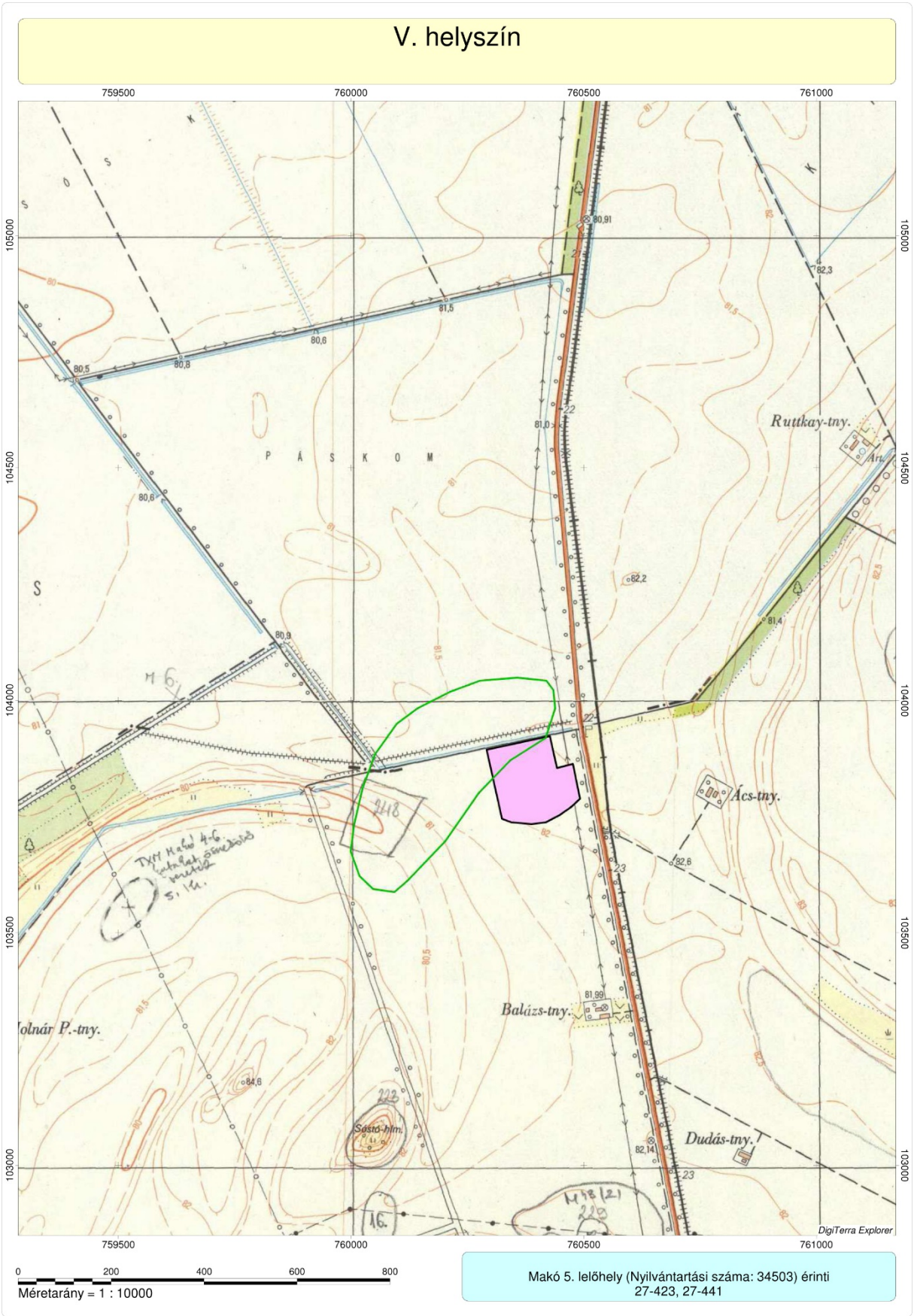
6. kép: Az ágazati átsorolással érintett I. helyszín és környezete, az érintett lelőhellyel (nyilvántartási szám: 54971).

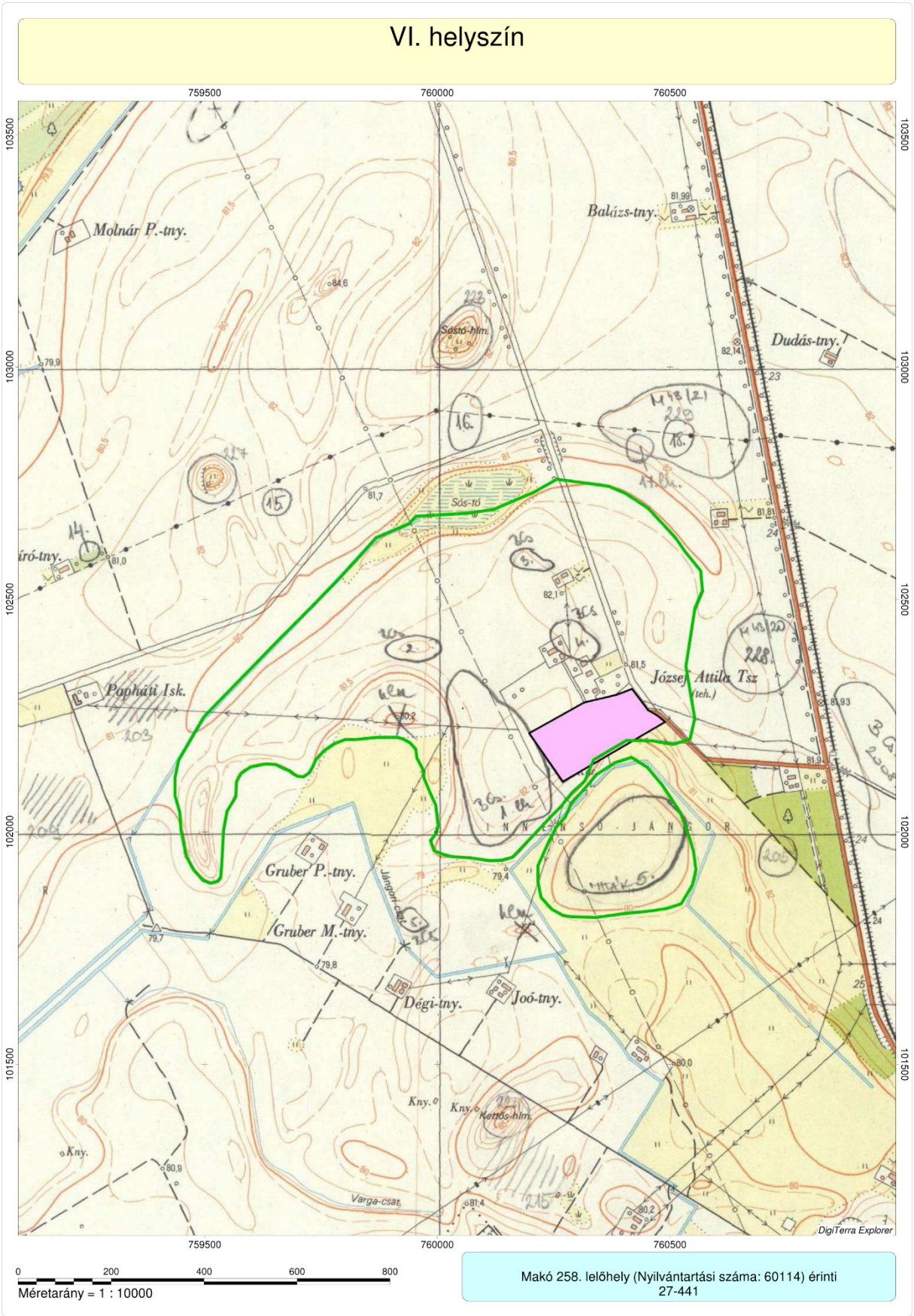
7. kép: Az ágazati átsorolással érintett II. helyszín és környezete, a közelben található lelőhellyel (nyilvántartási szám: 54962).

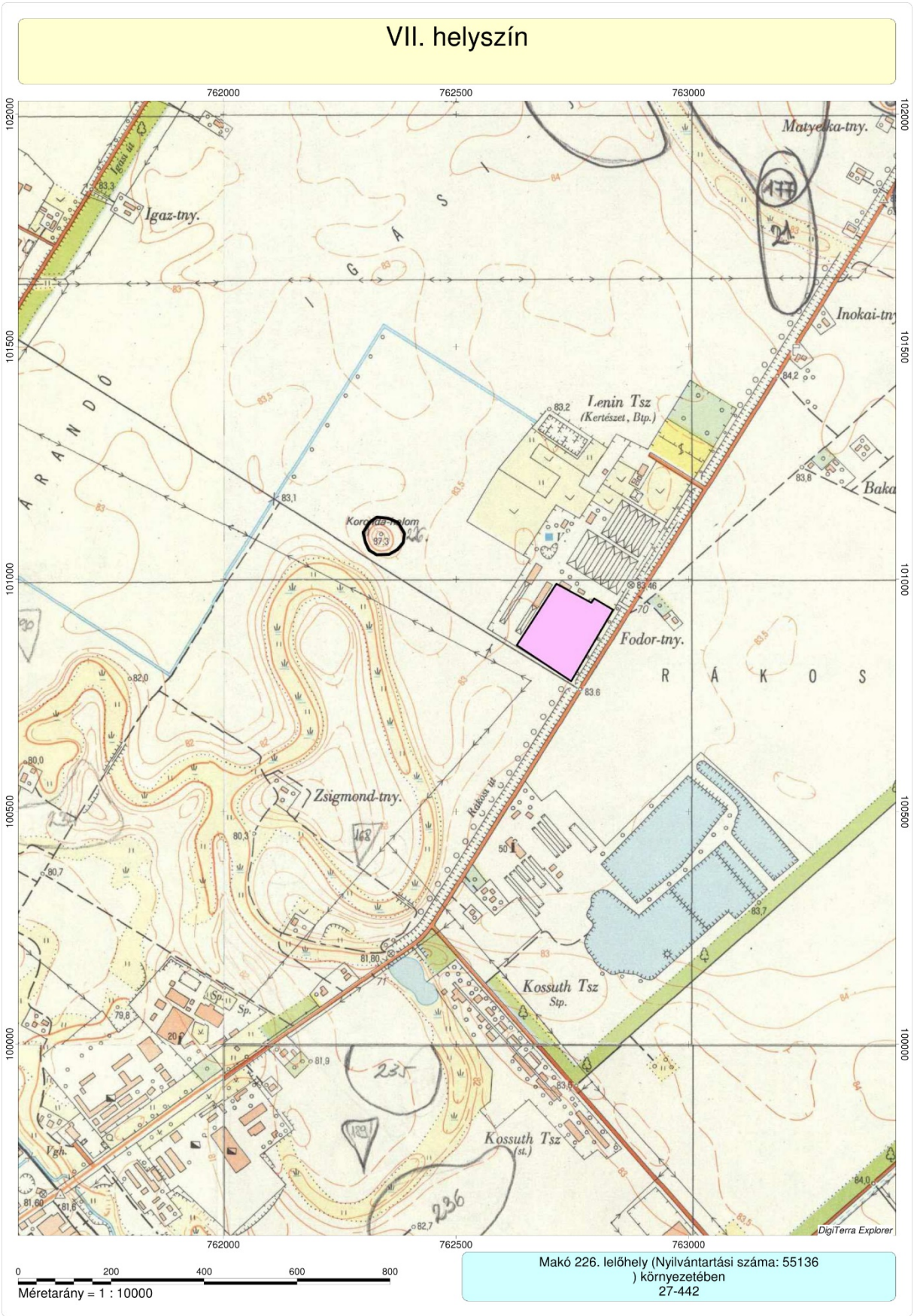
8. kép: Az ágazati átsorolással érintett III. és IV. helyszín és környezetük.

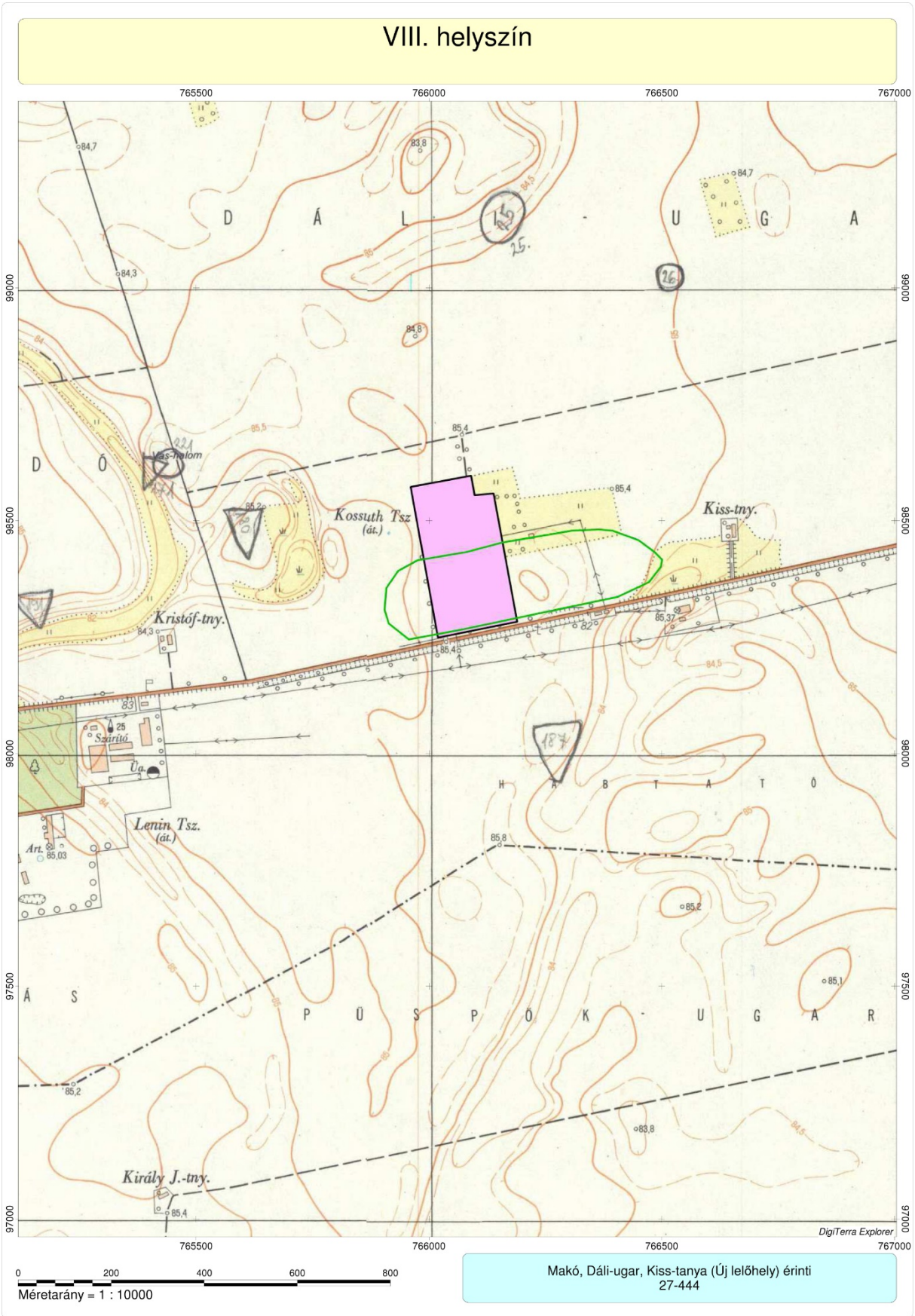
9. kép: Az ágazati átsorolással érintett V. helyszín és környezete, a bejárás eredményeként megnövekedett lelőhellyel (nyilvántartási szám: 34503).

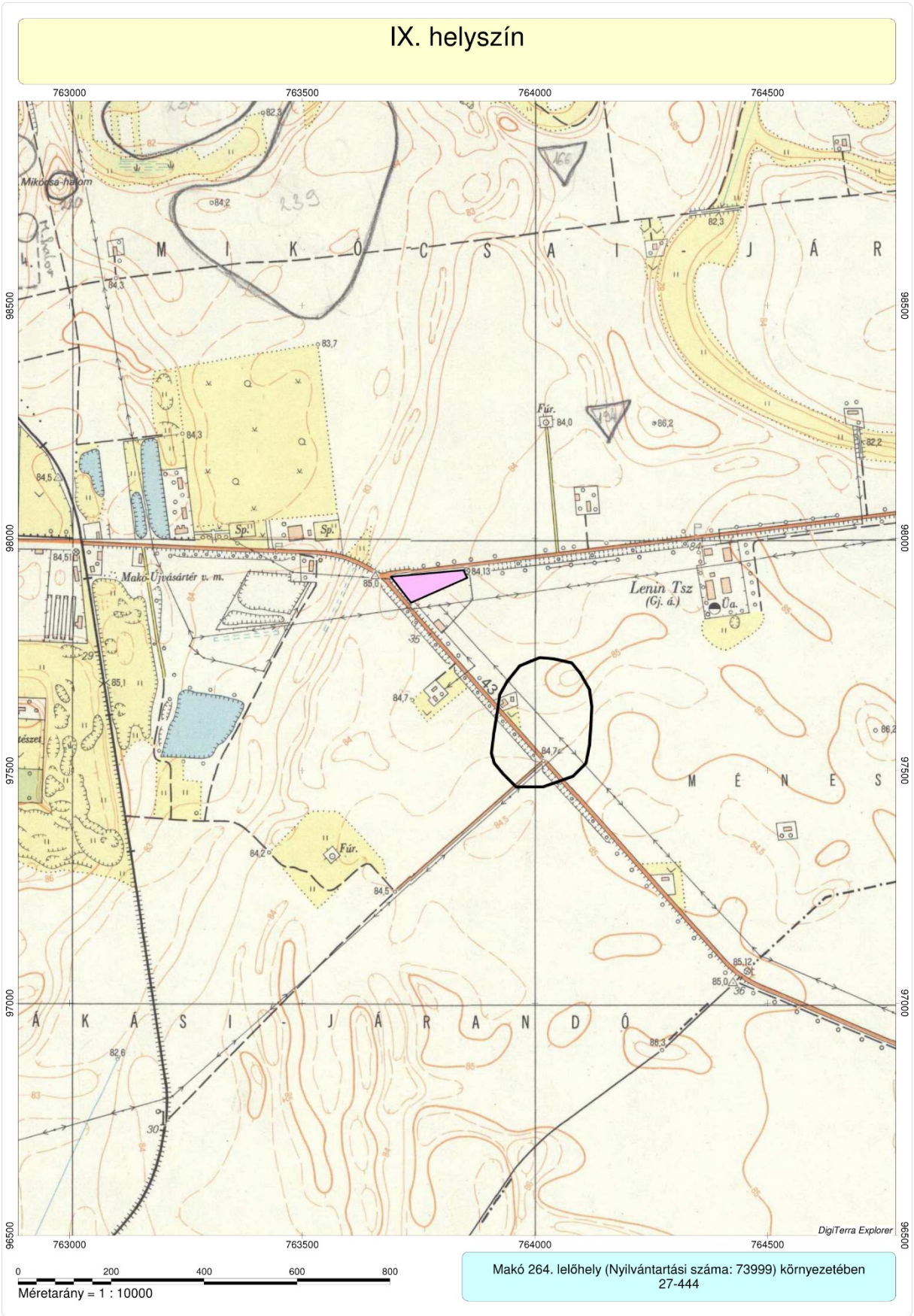
10. kép: Az ágazati átsorolással érintett VI. helyszín és környezete, a bejárás eredményeként megnövekedett lelőhellyel (nyilvántartási szám: 60114).

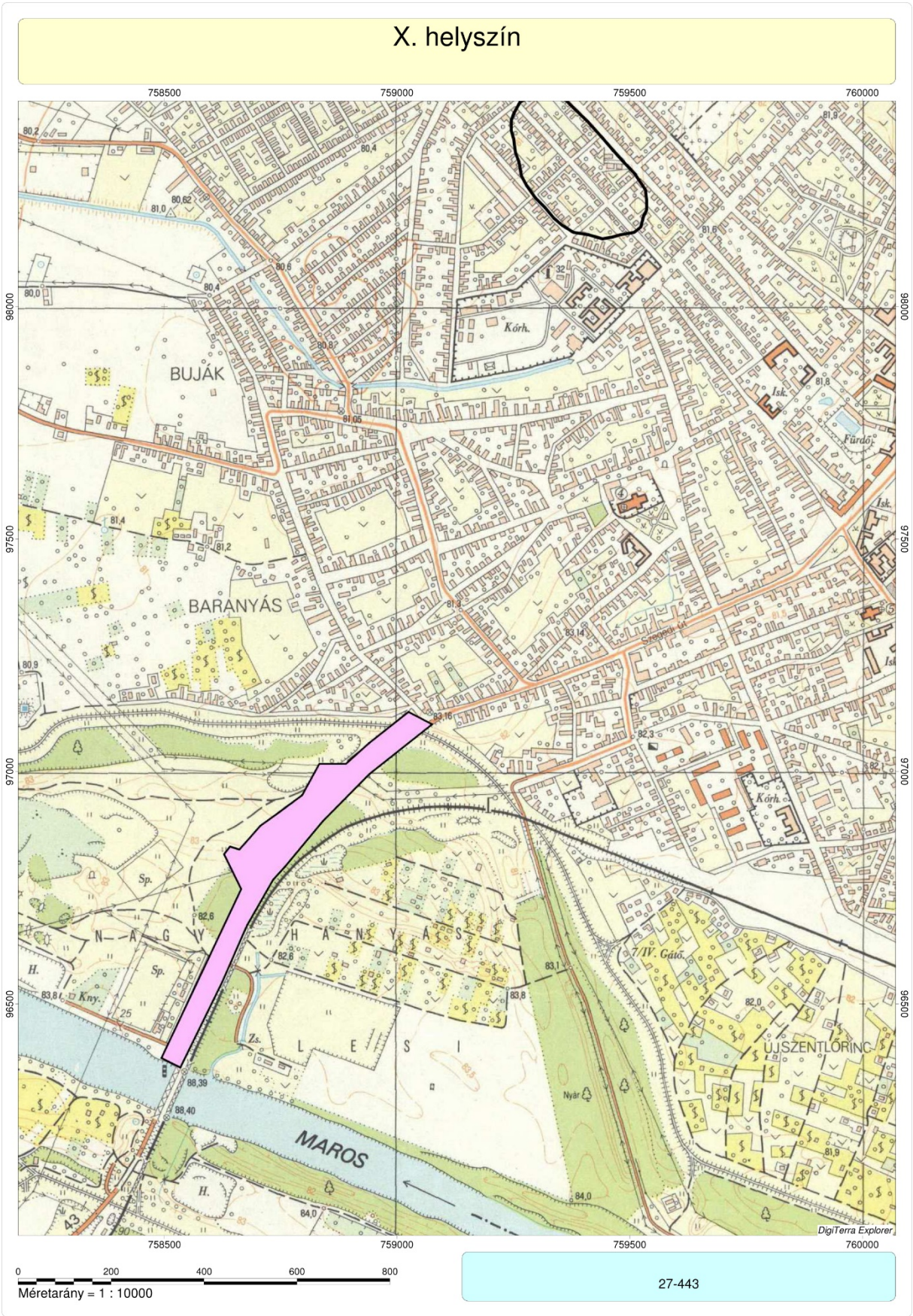
11. kép: Az ágazati átsorolással érintett VII. helyszín és környezete, a tágabb környezetében található lelőhellyel (nyilvántartási szám: 55136).

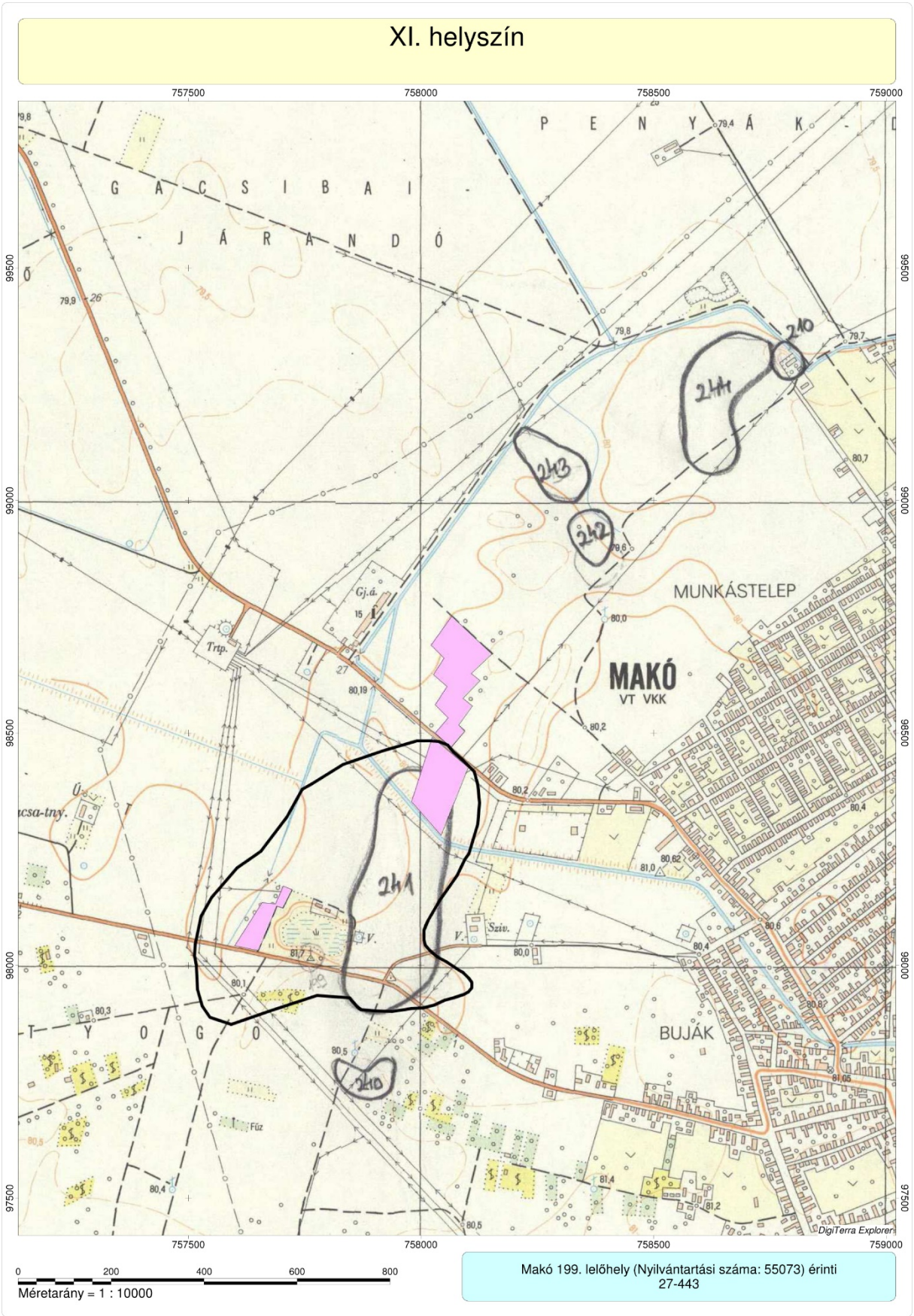
12. kép: Az ágazati átsorolással érintett VIII. helyszín és környezete, a tágabb környezetében található lelőhellyel (nyilvántartási szám: 55136).

13. kép: Az ágazati átsorolással érintett IX. helyszín és környezete, a tágabb környezetében található lelőhellyel (nyilvántartási szám: 73999).

14. kép: Az ágazati átsorolással érintett X. helyszín és környezete.

15. kép: Az ágazati átsorolással érintett XI. helyszín és környezete, a terepbejárások eredményeként bővült Vörös-kereszt lelőhellyel (nyilvántartási szám: 55073).

5.3. MELLÉKLET (FOTÓDOKUMENTÁCIÓ)

FOTÓLISTA

Sorszám	**Fotó neve**	**Fotó témája**
1.	Makó_BI._01	A beépítésre szánt terület északnyugati része. Régészeti vizsgálatokra alkalmas szántóföld. Az újonnan azonosított Makó, Ardics IV. lelőhely és környezete.
2.	Makó_BI._02	A beépítésre szánt terület délkeleti része. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas learatott kukorica.
3.	Makó_BII._01	A beépítésre szánt terület északnyugati része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan parkoló.
4.	Makó_BII._02	A beépítésre szánt terület délkeleti része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan telephely.
5.	Makó_BIII._01	A beépítésre szánt terület délkeleti része. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas lucerna, kukorica, szántó.
6.	Makó_BIII._02	A beépítésre szánt terület északnyugati része. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas lucerna, kukorica, gyümölcsös és szántó.
7.	Makó_BIV._01	A beépítésre szánt terület északkeleti részénél található, módosult kiterjedésű 55073 nyilvántartási számú lelőhely és környezete. Learatott kukorica és lábon álló kukorica.
8.	Makó_BIV._02	A beépítésre szánt terület északnyugati részénél található, módosult kiterjedésű 55073 nyilvántartási számú lelőhely környezete. Szántó és kukorica.
9.	Makó_BV._01	A beépítésre szánt terület délkeleti része és környezete. Régészeti vizsgálatokra alkalmas szántó.
10.	Makó_BV._02	A beépítésre szánt terület északkeleti része. Régészeti vizsgálatokra alkalmas szántó.
11.	Makó_BVI._01	A beépítésre szánt terület délkeleti része. A módosult 55196 nyilvántartási számú lelőhely és környezetének jelenlegi állapota. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas szántó, műveletlen terület, kukorica.

12.	Makó_BVI._02	A beépítésre szánt terület északnyugati része. A módosult 55196 nyilvántartási számú lelőhely és környezetének jelenlegi állapota. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas szántó, kukorica, aszfaltút, temető.
13.	Makó_BVI._03	A beépítésre szánt terület középső, keleti része. A módosult 55196 nyilvántartási számú lelőhely és környezetének jelenlegi állapota. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas szántó, kukorica, nádas.
14.	Makó_BVI._04	A beépítésre szánt terület északkeleti része. A módosult 55142 és 55196 nyilvántartási számú lelőhelyek és környezetük jelenlegi állapota. Régészeti kutatásokra részben alkalmas szántó, tarló, lucerna, kukorica és nádas.
15.	Makó_I._01	A beépítésre szánt terület északnyugati része. A módosult 54971 nyilvántartási számú lelőhely és környezete. Régészeti kutatásokra részben alkalmas learatott kukorica és régészeti vizsgálatokra alkalmatlan épületek.
16.	Makó_I._02	A beépítésre szánt terület délkeleti része. A módosult 54971 nyilvántartási számú lelőhely és környezete. Régészeti kutatásokra részben alkalmas learatott kukorica és régészeti vizsgálatokra alkalmatlan épületek, repce.
17.	Makó_II._01	A beépítésre szánt terület északnyugati része. Régészeti kutatásokra részben alkalmas tárcsázott gabona és régészeti vizsgálatokra alkalmatlan erdő, műveletlen, beépített és elkerített területek.
18.	Makó_II._02	A beépítésre szánt terület délnyugati része. Régészeti kutatásokra alkalmatlan beépített és elkerített terület.
19.	Makó_III._01	A beépítésre szánt terület nyugati része. Régészeti kutatásokra alkalmatlan beépített terület és legelő.

20.	Makó_III._02	A beépítésre szánt terület déli része. Régészeti kutatásokra alkalmatlan legelő, fás-bokros terület.
21.	Makó_IV._01	Az átsorolással érintett terület és környezetének nyugati része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan, bekerített és beépített terület.
22.	Makó_IV._02	Az átsorolással érintett terület és környezetének nyugati része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan, bekerített és beépített terület, kukorica, repce.
23.	Makó_V._01	A beépítésre szánt terület keleti része és környezete. A módosult 34503 nyilvántartási számú lelőhely és környezete. Régészeti kutatásokra részben alkalmas szántó és régészeti vizsgálatokra alkalmatlan elkerített, beépített terület, dűlőút, csatorna, autópálya.
24.	Makó_V._02	A beépítésre szánt terület északkeleti része és környezete. A módosult 34503 nyilvántartási számú lelőhely és környezete. Régészeti kutatásokra részben alkalmas szántó és régészeti vizsgálatokra alkalmatlan elkerített, beépített terület, dűlőút, csatorna.
25.	Makó_VI._01	A beépítésre szánt terület délnyugati része és környezete. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan bekerített hulladéklerakó, műveletlen terület.
26.	Makó_VI._02	A beépítésre szánt terület keleti része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan bekerített, beépített terület, dűlőút, és régészeti vizsgálatokra részben alkalmas szántó. A módosult 60114 nyilvántartási számú lelőhely és környezete.
27.	Makó_VII._01	A beépítésre szánt terület délkeleti része. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas szántó és beépített terület, erdőcsoport.

28.	Makó_VII._02	A beépítésre szánt terület északkeleti része. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas szántó és régészeti vizsgálatokra alkalmatlan beépített terület, erdőcsoport.
29.	Makó_VIII._01	A beépítésre szánt terület délnyugati része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan beépített terület.
30.	Makó_VIII._02	A beépítésre szánt terület délkeleti része környezetében azonosított Makó, Dáli-ugar, Kiss-tanya elnevezésű új régészeti lelőhely területe. Régészeti vizsgálatokra részben alkalmas szántó és kutatásokra alkalmatlan beépített terület, lucerna, autóút.
31.	Makó_IX._01	A beépítésre szánt terület északkeleti része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan műveletlen-gazos terület facsoporttal.
32.	Makó_IX._02	A beépítésre szánt terület környezete. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan kukorica, autóút.
33.	Makó_X._01	A beépítésre szánt terület délnyugati része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan beépített terület, erdősáv, út.
34.	Makó_X._02	A beépítésre szánt terület délnyugati része és környezete. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan beépített terület, erdősáv, kemping, focipálya, legelő.
35.	Makó_XI._01	A beépítésre szánt terület délnyugati része. Régészeti vizsgálatokra alkalmatlan beépített terület, dűlőút.
36.	Makó_XI._02	A beépítésre szánt terület környezete délről. Régészeti vizsgálatokra alkalmas szántó.

1. Makó_BI._01

2. Makó_BI._02

3. Makó_BII._01

4. Makó_BII._02

5. Makó_BIII._01

6. Makó_BIII._02

7. Makó_BIV._01

8. Makó_BIV._02

9. Makó_BV._01

10. Makó_BV._02

11. Makó_BVI._01

12. Makó_BVI._02

13. Makó_BVI._03

14. Makó_BVI._04

15. Makó_I._01

16. Makó_I._02

17. Makó_II._01

18. Makó_II._02

19. Makó_III._01

20. Makó_III._02

21. Makó_IV._01

22. Makó_IV._02

23. Makó_V._01

24. Makó_V._02

25. Makó_VI._01

26. Makó_VI._02

27. Makó_VII._01

28. Makó_VII._02

29. Makó_VIII._01

30. Makó_VIII._02

31. Makó_IX._01

32. Makó_IX._02

33._Makó_X._01

34. Makó_X._02

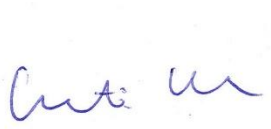
35. Makó_XI._01

36. Makó_XI._02

6. NYILATKOZAT

Alulírott Sóskuti Kornél, örökségvédelmi szakértő (nyilvántartási szám: 20/2011) ezúton nyilatkozom arról, hogy Makó város településrendezési tervéhez 2018-ban tervezett eszköz módosításokkal kapcsolatosan készített örökségvédelmi hatástanulmányban, valamint a 2019 során annak kiegészítéseként elkészült munkarészben szereplő adatok a valóságnak megfelelnek. A javasolt régészeti megoldások megfelelnek az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, továbbá, hogy a tanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem.

Sóskuti Kornél

régész – örökségvédelmi szakértő